FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASER ERİM

İSTANBUL, 2021

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASER ERİM
(180211036)

Danışman
(DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC)

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2021

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

TEZ ONAY FORMU

26/10/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı'nda 180211036 numaralı Yaser ERİM'in hazırladığı "Mersin Toros Dağlarındaki Belenkeşlik, Gözne, Kızlar, Sinap ve Çandır Kalelerinin Kırsal Turizme Kazandırılması" konulu Yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 26/10/2021 Salı günü saat 18:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı …/…/20… tarihinde, saat …:… da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının **Dağlık Kilikya Kalelerinin Koruma Sorunları ve Turizme Kazandırılması: Çandır Kalesi Örneği** şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Lana KUDUMOVIC	26/10/2021	**KABUL**
Doç. Dr. Mine ESMER	26/10/2021	**KABUL**
Dr. Öğr. Üyesi Mine TOPÇUBAŞI	26/10/2021	**KABUL**
(İkinci Danışman) *.....	…/ …/20…	**…….**
***.....**	…/ …/20…	**…….**

*2. Danışman varsa doldurulacak

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yaser ERİM

İmza

Düzeltme Metni

1- Çandır Kalesi rölöve çalışması eklendi.
2- Yapılarla ilgili koruma ve işlev önerileri eklendi.
3- Yazım hataları düzeltildi.

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

Yaser ERİM

ÖZET

Mersin'in tarihi en eski olarak Yumuktepe Höyüğü'nde günümüze kadar yapılan kazılara göre M.Ö. 6300'lere dayanmaktadır. Kuzeyde Toros Dağları tarafından korunan, güneyinde Akdeniz bulunan, doğuyu batıya bağlayan önemli bir jeopolitik konumda bulunan kent tarih boyunca dönemin güçlü medeniyetleri tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlı topraklarına ise nihayet 1607 yılında katılmıştır.

Kilikya'da Roma ve Bizans İmparatorluğunun hüküm sürdüğü dönemlerde bir çok imar faaliyeti yapılmıştır. Mersin ve ilçelerinde olmak üzere kale, gözetleme kulesi, liman kenti, ören yeri, su kemeri, kilise, manastır, hamam, mezarlık, köprü, sarnıç, kuyu, lahit, mozaik, yol vb. mimari eserler bulunmaktadır. Genellikle şehir merkezinin dışında sahil ve dağlık alanlara dağılmış olan bu eserler çoğunlukla el değmemiş vaziyettedir ve yok olma riski taşımaktadır.

Bu tez kapsamında Dağlık Kilikya'da belirlenen beş adet kültürel mirasın tarihi, coğrafi ve mimari özellikleri incelenip, belgelenmek suretiyle koruma sorunları irdelenmiştir. Bu eserlerin kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda sürdürülebilir turizme kazandırmak yoluyla gelecek kuşaklara aktarılması ve bölgede yapılabilecek benzer faaliyetlere katkı sunululması amaçlanmıştır. Yapıların mevcut durumları gözetlenerek her birinin kendi başına korunması adına, daha sonra bu yapıları sürdürülebilir bir şekilde korumak için birlikte değerlendirerek bir turizm kültür yolu oluşturma amacı doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

Çandır Kalesi örneği ise detaylı bir şekilde ele alınarak rölöve çizimi yapılarak belgelenmiş, koruma ve işlevlendirme önerileri sunulmuştur. Koruma sorunlarının başlıca sebebi yapıların ulaşılması zor coğrafik konumlarda yoğun bitki örtüsü kontrolü altında bulunmasıdır.

Anahtar kelimeler; **Dağlık Kilikya, Turizm, Kültürel Rota, Aktif Koruma, Kaleler, Çandır**

CONSERVATİON PROBLEMS OF HİGHLAND CİLİCİA CASTLES AND BRİNGİNG THEM TO TOURİSM: THE CASE OF ÇANDIR CASTLE

Yaser ERİM

ABSTRACT

According to the excavations carried out in Yumuktepe Tumulus, the oldest history of Mersin, dates back to the 6300's BC. Protected by the Taurus Mountains in the north, the Mediterranean in the south, its is an important geopolitical location connecting the east to the west. The city has been captured by the powerful civilizations throughout history and finally, in 1607, became part of the Ottoman Empire.

During the reign of the Roman and Byzantine Empires, many construction activities were carried out in this region including construction of castles, watchtowers, port cities, aqueducts, churches, monasteries, baths, cemeteries, bridges, cisterns, wells, sarcophaguses, mosaics, roads, etc. Currently, the artifacts, which are generally scattered in coastal and mountainous areas outside the city centers are at risk of permanent loss.

Within the scope of this thesis, the historical, geographical and architectural features of the five selected cultural heritage assets of fortresses, determined in Highland Cilicia were examined and documented. Also, the conservation problems were examined. This research aims to present potential to preserve them for the future generations in line with the principles of cultural heritage protection and sustainability and to bridge them through tourism. This would be done by proposing tourism cultural route, and it would serve as a good example for other similar activities that can be done in the region. To reach set aims suggestions were prepared to protect each one separately as well as together through active use as a part of cultural route. All together will be good base to reach sustainable cultural assets.

In addition, the example of Çandır fortress was discussed in detail and documented by making a survey drawings. Currently, the location is covered by dense

vegetation which is difficult to reach due to its geographical locations. In final suggestions for protection and active use were presented.

Keywords; **Highland Cilicia, Tourism, Cultural Route, Active Preservation, Fortresses, Çandır**

ÖNSÖZ

Çeşitli medeniyetleri barındırmış olan Kilikya Coğrafyası sahip olduğu doğal güzellikleri ve kültürel varlıkları ile keşfedilmeyi bekleyen bir antik bölgedir. Adeta kaleler coğrafyası olan Dağlık Kilikya'daki ortaçağ savunma mimarisine ışık tutan kalelere çok geç olmadan sahip çıkılması ve gelecek nesilleri aktarılması gerekmektedir.

Mersin'deki Kilikya Kalelerinin bir çoğunun ciddi koruma sorunlarına sahip olması ve erişim sorunları sebebiyle ziyaret edilmemesi ve pek bilinmemesi sebebiyle bu eserlerden en azından bazılarının korunabilmesi, şehrimize ve bölge turizmine kazandırılması adına yapmış olduğum bu çalışmada konu seçimi ve yazım sürecinde bana destek olan Mustafa Erim'e, çalışma süreci boyunca beni yönlendiren tez danışmanım Lana Kudumovic'e, yapılarla ilgili kaynak sağlayan Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğüne, bu süreçte beni destekleyen aileme ve yardımlarını esirgemeyen tüm kişi ve kurumlara teşekkürlerimi iletiyorum.

Ekim 2021 Yaser ERİM

Mimar

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xii**
RESİM LİSTESİ ..... **xiv**
HARİTA LİSTESİ ..... **xxi**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **2**
1. TEZİN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ **2**
İKİNCİ BÖLÜM **4**
2. KURAMSAL TEMELLER **4**
2.1. KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ 4
2.1.1. Kültürel Miras Kavramı 4
2.1.2. Kültürel Miras Yönetimi 8
2.2. TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS 10
2.2.1. Turizm Kavramı 10
2.2.2. Kültür Turizmi 11
2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA 12
2.3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı 12
2.3.2. Sürdürülebilir Turizm 13
2.4. KÜLTÜR ROTASI 16
2.4.1. Kültür Rotası Kavramı 16
2.4.2. Avrupa Kültür Rotaları 20
2.4.3. Türkiye Kültür Rotaları 22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **26**
3. KİLİKYA'NIN TARİHSEL SÜRECİ **26**
3.1. KİLİKYA COĞRAFYASI 26

3.2. KİLİKYA TARİHİ 29
3.3. KİLİKYA ERMENİ KRALLIĞI 32
3.4. KİLİKYADA TÜRK HAKİMİYETİ 36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 37
4. ORTA ÇAĞ KALELERİ (6-12 YY.) 37
4.1. KALELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 37
4.2. KALELERİN MİMARİ UNSURLARI 38
4.3. BİZANS DÖNEMİ KALE MİMARİSİ 38
4.4. DAĞLIK KİLİKYA ORTAÇAĞ KALELERİ 41
4.4.1. Feke Kalesi 43
4.4.2. Sinap Kalesi (Çamlıyayla) 44
4.4.3. Evciler Kalesi 45
4.4.4. Asar (Hisar) Kale 46
4.4.5. Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler 47
BEŞİNCİ BÖLÜM 51
5. DAĞLIK KİLİKYA'DAKİ BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP KALESİ VE KIZLAR MANASTIRI 51
5.1. YAPILARIN KONUMU VE TANIMLANMASI 51
5.2. BELENKEŞLİK KALESİ 58
5.2.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri 58
5.2.2. Mimari Özellikleri 60
5.3. GÖZNE KALESİ 62
5.3.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri 62
5.3.2. Mimari Özellikleri 64
5.4. SİNAP KALESİ 67
5.4.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri 67
5.4.2. Mimari Özellikleri 68
5.5. KIZLAR MANASTIRI 70
5.5.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri 70
5.5.2. Mimari Özellikleri 72

ALTINCI BÖLÜM 74
6. ÇANDIR(PAPERON) KALESİ..... 74
6.1. KONUMU VE COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ 74
6.2. TARİHSEL SÜRECİ 75
6.3. MİMARİ ÖZELLİKLERİ 77
6.3.1. Yapı Grubu 77
6.3.2. Konut (E) Yapısı 89
6.3.2.1. Mimari Özellikleri 89
6.3.2.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri 92
6.3.2.3. Mimari Öğeler 99
6.3.3. Kilise (C) Yapısı 102
6.3.3.1. Mimari Özellikleri 102
6.3.3.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri 103
6.3.3.3. Mimari Öğeler 105
6.4. YAPILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 107
6.4.1. Çalışma Alanı Yapıları Mimari Değerlendirmesi 107
6.4.2. Çandır (Paperon) Kalesi Mimari Değerlendirmesi 119
6.4.3. Çalışma Alanı Yapıları Koruma Sorunları ve Önerileri 122
6.4.4. Çandır (Paperon) Kalesi Koruma Sorunları ve Sebepleri 143
6.4.4.1. Malzeme Bozulmaları 143
6.4.4.2. Strüktürel Bozulmalar 144
6.4.4.3. Yapı Bileşenlerindeki Kayıplar 146
YEDİNCİ BÖLÜM 148
7. BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP, ÇANDIR KALESİ VE KIZLAR MANASTIRININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUNMASI… 148
7.1. DAĞLIK KİLİKYA KÜLTÜR ROTASI SWOT ANALİZİ 148
7.2. DAĞLIK KİLİKYA KÜLTÜR ROTASI POTANSİYELİ 151
7.3. PAPERON KÜLTÜR YOLU ÖNERİSİ 154
7.4. BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP, ÇANDIR KALESİ VE KIZLAR MANASTIRININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA ÖNERİLERİ 160
7.4.1. Arkeolojik Alan, Anıt veya Tarihi Yapı Kalıntılarının Sürdürülebilir Kullanımı 160

7.4.2. Avrupa ve Türkiye'de Kullanım Örnekleri 162
7.4.3. Çalışma Alanı Yapıları İçin İşlev Önerileri 168
7.5. ÇANDIR (PAPERON) KALESİ ÖRNEĞİ 170
7.5.1. Koruma Önerileri 170
7.5.2. İşlevlendirme Önerileri 174
SONUÇ VE ÖNERİLER 179
KAYNAKÇA 182
EKLER 187

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Kültürel Rota Planlama Aşamaları…….....……...19

Şekil 3.1: Anadolu Medeniyetleri Kronolojisi…….....…….32

Şekil 4.1: Roma Mimarisinde Duvar Teknikleri,
(https://www.pinterest.pt/pin/361273201354998525/).....41

Şekil 4.2: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler…….49

Şekil 4.3: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler 2.....…….50

Şekil 5.1: Belenkeşlik Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018)…….……..60

Şekil 5.2: Gözne Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018)……64

Şekil 5.3: Sinap Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018)…….68

Şekil 5.4: Kızlar Manastırı Planı, (Edwards, 1982)……...….72

Şekil 6.1: Çandır Kalesi Vaziyet Planı…….……..77

Şekil 6.2: Çandır Kalesi Konut (E) Yapısı Planı……89

Şekil 6.3: Çandır Kalesi E1-E2 Mekanı Arası Geçiş Kemerleri……91

Şekil 6.4: Çandır Kalesi E4 Mekanı Açıklıkları…….92

Şekil 6.5: Çandır Kalesi Kilise (C) Yapısı Planı……..102

Şekil 6.6: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Yapıları……108

Şekil 6.7: Dağlık Kilikya Kaleleri Özellikleri……...…120

Şekil 6.8: Dağlık Kilikya Kaleleri Planları……...122

Şekil 6.9: Belenkeşlik Kalesi Koruma Sorunları Tablosu……..……..139

Şekil 6.10: Gözne Kalesi Koruma Sorunları Tablosu……..……140

Şekil 6.11: Sinap Kalesi Koruma Sorunları Tablosu…….……..141

Şekil 6.12: Kızlar Manastırı Koruma Sorunları Tablosu……..……..……..142

Şekil 7.1: Mersin Coğrafik Bilgileri, (MTSO, 2019)……..…….148

Şekil 7.2: Mersin Meteorolojik Değerleri, (MTSO, 2019)……..…….149

Şekil 7.3: Mersin Nüfus Bilgileri, (MTSO, 2019)……149

Şekil 7.4: Mersin Müzeleri ve Eserleri, (MTSO, 2019)……...…152

Şekil 7.5: Mersin Taşınmaz Kültür Varlıkları, (MTSO, 2019)……152

Şekil 7.6: Mersin Ören yerleri, (MTSO, 2019)……...….153

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 4.1: Feke Kalesi Batı Görünümü, (Buyruk, 2011).……....……43

Resim 4.2: Feke Kalesi Giriş Kapısı, (Buyruk, 2011)……..….44

Resim 4.3: Sinap Kalesi (Çamlıyayla) Güney-Batı Cephesi, (Aykaç, 2020)……45

Resim 4.4: Evciler Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/index.html#!/Evciler-Kalesi-Burg-5ec/?dil=Tr&ath=-202&atv=17&fov=18).....46

Resim 4.5: Asar (Hisar) Kale, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Asar-Hisar-Kale-137/?dil=Tr&ath=222&atv=14&fov=23).....47

Resim 5.1: Belenkeşlik Kalesi, (Toroslar Belediyesi Arşivi)……59

Resim 5.2: Belenkeşlik Kalesi Güney-Batı Cephesi, (Kasım 2020)……..61

Resim 5.3: Gözne Kalesi, (https://tr-tr.facebook.com/login/?next=https%3A%2F%2Ftr-tr.facebook.com%2Fgozne%2Fphotos%2Fg%25C3%25B6znenin-tarihi-simgesi-g%25C3%25B6zne-kalesi-%2F830115997016010%2F).....63

Resim 5.4: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Kuzey-Batı Cephesi, (Kasım 2020)…….....65

Resim 5.5: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Güney Cephesi, (Kasım 2020)…….....…66

Resim 5.6: Sinap Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Sinap-Kalesi-6f7/?dil=Tr&ath=708&atv=31&fov=31).....68

Resim 5.7: Sinap Kalesi Batı Cephesi, (Aykaç, 2020)……..…….70

Resim 5.8: Kızlar Manastırı, (Nisan 2019)…….……...71

Resim 5.9: Kızlar Manastırı Kuzey Cephesi, (Nisan 2019)……....……..73

Resim 6.1: Çandır Kalesi, (https://www.google.com/search?q=%C3%A7and%C4%B1r+kalesi&source=lnms&t

bm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwirrZL81_bwAhUf_7sIHRMQBrkQ_AUoAXoECA
EQAw&biw=1536&bih=722#imgrc=mdU3_RLvFkWrgM).....75

Resim 6.2: Çandır Kalesi Girişi, (Kasım 2020)……..…..78

Resim 6.3: Çandır Kalesi Merdiveni, (Ağustos 2021)……..……....…79

Resim 6.4: Çandır Kalesi A Mekanı, (Kasım 2020)……..…..……....…80

Resim 6.5: Çandır Kalesi Giriş Merdiveni, (Kasım 2020)…….…80

Resim 6.6: Çandır Kalesi B Mekanı, (Kasım 2020)…….…..…...81

Resim 6.7: Çandır Kalesinin Bulunduğu Alan, (Ağustos 2021)……...….81

Resim 6.8: Çandır Kalesi D Yapısı Güney İç Duvarı (Kasım 2020)…….....82

Resim 6.9: Çandır Kalesi D Yapısı Doğu Duvarı (Kasım 2020)……..….83

Resim 6.10: Çandır Kalesi F Yapısı (Kasım 2020)……83

Resim 6.11: Çandır Kalesi F yapısı Kuzey Cephesi (Ağustos 2021)……84

Resim 6.12: Çandır Kalesi G Yapısı Üst Görünümü (Ağustos 2021)…….…..84

Resim 6.13: Çandır Kalesi G Yapısı Doğu Cephesi (Kasım 2020)……...85

Resim 6.14: Çandır Kalesi G, H (avlu) ve I (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021)……..85

Resim 6.15: Çandır Kalesi J Yapısı (Ağustos 2021)……..86

Resim 6.16: Çandır Kalesi K (sarnıç) Yapısı (Ağustos 2021)……...…86

Resim 6.17: Çandır Kalesi K (sarnıç) Yapısı (Kasım 2020)……..87

Resim 6.18: Çandır Kalesi L, M, N (sarnıç) ve O (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021).87

Resim 6.19: Çandır Kalesi L, M, N (sarnıç) ve O (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021).88

Resim 6.20: Çandır Kalesi P (lahit) Yapısı (Ağustos 2021)…….…...…88

Resim 6.21: Çandır Kalesi E1 Mekanı, (Kasım 2020)……..…….90

Resim 6.22: Çandır Kalesi E2 Mekanı, (Kasım 2020)……...91

Resim 6.23: Çandır Kalesi E3 Mekanı Güney-Batı Bakışı, (Kasım 2020)……93

Resim 6.24: Çandır Kalesi E4 Mekanı, (Kasım 2020)……...94

Resim 6.25: Çandır Kalesi E1 Mekanı Doğu Cephesi, (Kasım 2020)……..…95

Resim 6.26: Çandır Kalesi E1 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020)……..96

Resim 6.27: Çandır Kalesi E1-E2 Mekanı Kemeri ve Oda, (Kasım 2020)……...96

Resim 6.28: Çandır Kalesi E1 Mekanı Odası Çapraz Tonozu, (Kasım 2020)…...…97

Resim 6.29: Çandır Kalesi E2 Mekanı Doğu Cephesi, (Kasım 2020)……...98

Resim 6.30: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020)…...…98

Resim 6.31: Çandır Kalesi E2 Mekanı, (Kasım 2020)……...99

Resim 6.32: Çandır Kalesi E2 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020)……..100

Resim 6.33: Çandır Kalesi E2 Mekanı Kemer Kalıntısı, (Kasım 2020)……100

Resim 6.34: Çandır Kalesi E3 Mekanı Giriş Kapısı ve Merdiveni, (Kasım 2020)…101

Resim 6.35: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020)……..101

Resim 6.36: Çandır Kalesi Kilise Pastophorion Hücreleri ve İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020)……...…….103

Resim 6.37: Çandır Kalesi Kilise Doğu Cephesi, (Kasım 2020)…….104

Resim 6.38: Çandır Kalesi Kilise Güney Cephesi, (Kasım 2020)……...104

Resim 6.39: Çandır Kalesi Kilise Apsisi ve Pastophorion, (Kasım 2020)……...105

Resim 6.40: Çandır Kalesi Kilise (C) Yapısı, (Kasım 2020)……...…106

Resim 6.41: Çandır Kalesi Kilise Güneyindeki Kabartmalı Taş, (Kasım 2020)….107

Resim 6.42: Belenkeşlik Kalesi Kuzey Cephe Duvarı, (Kasım 2020)……...…..110

Resim 6.43: Belenkeşlik Kalesi İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020)…….…..110

Resim 6.44: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Kuzey Cephe Duvarı ve Batı Yapısı Güney Cephe Duvarı, (Kasım
2020)……..……..…….111

Resim 6.45: Gözne Kalesi İç Mekan, (Kasım 2020)……..……..111

Resim 6.46: Sinap Kalesi Batı Cephesi, (Kasım 2020)……...….112

Resim 6.47: Sinap Kalesi İç Mekan Kuzey Duvarı, (Aykaç, 2020)……....112

Resim 6.48: Kızlar Manastırı İçerden Doğu Duvarı, (Kasım 2020)……..…..113

Resim 6.49: Çandır Kalesi Kilise Pastophorion Hücreleri ve İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020)……..……..113

Resim 6.50: Çandır Kalesi E3 Mekanı Girişi ve Kuzey Cephesi, (Kasım 2020)…114

Resim 6.51: Belenkeşlik Kalesi Kapısı, (Kasım 2020)……115

Resim 6.52: Gözne Kalesi Doğu ve Batı Mekanları Kapıları, (Kasım 2020)…..…115

Resim 6.53: Kızlar Manastırı Giriş Kapısı (İçerden), (Kasım 2020)……..….116

Resim 6.54: Çandır Kalesi Girişi Nöbetçi Mekanı Kapısı, (Kasım 2020)……...116

Resim 6.55: Çandır Kalesi E3 Mekanı Giriş Kapısı (İçerden), (Kasım 2020)…....117

Resim 6.56: Çandır Kalesi E2 Mekanı Kuzey Duvarı (İçerden), (Kasım 2020)….118

Resim 6.57: Kızlar Manastırı Giriş Duvarı, (Kasım 2020)…….…….118

Resim 6.58: Belenkeşlik Kalesi Kuzey-Batı Cephesi, (Kasım 2020)……..123

Resim 6.59: Belenkeşlik Kalesi Giriş Kapısı, (Kasım 2020)…….……..124

Resim 6.60: Belenkeşlik Kalesi Merdiveni, (Kasım 2020)……..124

Resim 6.61: Belenkeşlik Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020)……..…..……125

Resim 6.62: Belenkeşlik Kalesi Onarım Öncesi, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
Arşivi)…….……..…125

Resim 6.63: Belenkeşlik Kalesi 2002 Yılı Onarımı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
Arşivi)……...…….…..….126

Resim 6.64: Belenkeşlik Kalesi 2002 Yılı Onarımı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
Arşivi)……..…….…..…..126

Resim 6.65: Gözne Kalesi Peyzaj Düzenlemesi, (Kasım 2020)……..127

Resim 6.66: Gözne Kalesi Kuzey Cephesi, (Kasım 2020)…….……129

Resim 6.67: Gözne Kalesi Girişi, (Kasım 2020)……..130

Resim 6.68: Gözne Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020)……...……130

Resim 6.69: Gözne Kalesi Konsolları, (Kasım 2020)……..……131

Resim 6.70: Gözne Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020)……...……131

Resim 6.71: Sinap Kalesi Beden Duvarı, (Aykaç, 2020)…….……..…..133

Resim 6.72: Sinap Kalesi İç Mekanı, (Aykaç, 2020)……...…….…...133

Resim 6.73: Sinap Kalesi Kapı Süslemesi, (Aykaç, 2020)……..……..…..134

Resim 6.74: Kızlar Manastırı Güney Cephesi, (https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%C4%B1r%C4%B1+mersin&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjJncLgz_bwAhXC8bsIHaXMBAAQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=722).....135

Resim 6.75: Kızlar Manastırı Uzaktan Görünüm, (Nisan 2019)……..……136

Resim 6.76: Kızlar Manastırı Apsis, (Nisan 2019)……..……136

Resim 6.77: Kızlar Manastırı Arapça Yazıt, (Nisan 2019)……..137

Resim 6.78: Kızlar Manastırı Ermeni Yazıtı ve Penceresi, (Nisan 2019)……137

Resim 6.78: Çandır Kalesi Kilise Duvar Kalıntısı, (Kasım 2020)…….……..143

Resim 6.79: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Doğu Duvarı, (Kasım 2020)……..144

Resim 6.80: Çandır Kalesi Kilise Duvar Kaplama ve Dolgusu, (Kasım 2020)…...145

Resim 6.81: Çandır Kalesi E2 Mekanı İçerden Doğu ve Batı Duvarları, (Kasım 2020)…….145

Resim 6.82: Çandır Kalesi Kilise Doğu Cephesi, (Kasım 2020)…….146

Resim 6.83: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Batı Duvarı, (Kasım 2020)……147

Resim 6.84: Çandır Kalesi E1 Mekanı Yıkıntısı, (Kasım 2020)……..147

Resim 7.1: Belenkeşlik Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Belenkeslik-Kalesi-ada-193/?dil=Tr&ath=48&atv=38&fov=80).....155

Resim 7.2: Gözne Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Gozne-Kalesi-172/?dil=Tr&ath=258&atv=41&fov=80).....156

Resim 7.3: Sinap Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Sinap-Kalesi-6f7/?dil=Tr&ath=14&atv=32&fov=80).....157

Resim 7.4: Kızlar Manastırı Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Kizlar-Kalesi-Manastiri-1a6/?dil=Tr&ath=-230&atv=30&fov=80).....157

Resim 7.5: Çandır Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Candir-Kalesi-paperon-00d/?dil=Tr&ath=259&atv=20&fov=80).....158

Resim 7.6: Çandır Kalesi Platosu, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Candir-Kalesi-paperon-06e/?dil=Tr&ath=-125&atv=24&fov=80) , 2021……158

Resim 7.7: Side Agora Hamamı (https://www.google.com/search?q=side+agora+hamam...), 2021……..161

Resim 7.8: Hierapolis, (https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fmapio...),2021…...161

Resim 7.9: Kanlıdivane, Mersin

(https://www.google.com/search?q=kanl%C4%B1divane...),2021……....……162

Resim 7.10: Brijuni Arkeolojik Sit Alanı, Hırvatistan

(https://www.google.com/search?q=brijuni+arkeolojik+sit...),2021……..……..163

Resim 7.11: Derry Tower Müzesi, İrlanda

(https://www.google.com/search?q=derry+tower+museum...),2021……..…….164

Resim 7.12: Baf Kalesi, Kıbrıs (https://pixabay.com/tr/photos/k%c4%b1br%c4%b1s-paphos-kale-tarih-tarihi-2319301/),2.....……165

Resim 7.13: Baf Kalesi Etkinlik, Kıbrıs

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fi.pin...), 2021…….…..165

Resim 7.14: Verrucole Kalesi, İtalya

(https://en.wikipedia.org/wiki/Verrucole_Castle#/media/File:3834_Fortezza_delle_Verrucole.jpg),
2021…….……..……166

Resim 7.15: Verrucole Kalesi Etkinlik, İtalya

(https://www.fortezzaverrucolearcheopark.it/en/workshop.html), 2021……..167

Resim 7.16: Verrucole Kalesi Etkinlik, İtalya

(https://www.fortezzaverrucolearcheopark.it/en/workshop.html), 2021……..…167

Resim 7.17: Derry Tower Müzesi, İrlanda

(https://www.google.com/search?q=derry+tower+museum...), 2021……...…168

Resim 7.18: Castle Kafe, Antalya

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fmediacdn...), 2021..169

Resim 7.19: Ruthin Kalesi, İngiltere.

https://www.google.com/search?q=ruthin+kalesi...), 2021……..172

Resim 7.20: Caesarea Maritima Arkeolojik Parkı (İsrail).

(https://www.google.com/search?q=archaeological+park+of+Caesarea+Maritim...),
2021……..175

Resim 7.21: Yönlendirme Levhaları
https://www.google.com/search?q=%C3%B6ren+yeri+y%C3%B6nlendirme+levhalar...), 2021……..…176

Resim 7.22: Sandsfoot Kalesi, İngiltere.

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Finhabitat...), 2021...177

Resim 7.23: Verrucole Kalesi, İtalya.

(https://www.google.com/search?q=verrucole+castle...), 2021……..178

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 2.1: The Santiago De Compostela Rotası (https://tr.pinterest.com/pin/479422322803463095/).…….....…21

Harita 2.2: Likya Yolu……..…….……24

Harita 2.3: St. Paul Yolu…..…….…….…….....….25

Harita 3.1: Ortadoğu Siyası Haritası (M.Ö. 14. yy).…….……26

Harita 3.2: Kilikya Roma Dönemi Haritası …….…….……28

Harita 3.3: Çukurova Haritası …….…….……29

Harita 3.4: Kilikya Ermeni Krallığı 12.yy Haritası, (Hewsen, 2008).……..…33

Harita 3.5: Kilikya Ermeni Krallığı 13.yy Haritası, (Hewsen, 2008)…….…..…34

Harita 3.6: Kilikya Ermeni Krallığı Haritası (1199-1375), (..https://tr.wikipedia.org/wiki/Kilikya_Ermeni_Krall%C4%B1%C4%9F%C4%B1#/media/Dosya:Cilician_Armenia-en.svg).….....35

Harita 4.1: Kilikya'daki Kalelerin Haritası, (Akpolat, 2008).…….……..42

Harita 4.2: Dağlık Kilikya Kaleleri, (Sözlü ve Yılmaz, 2018).…….……46

Harita 5.1: Tez Kapsamındaki Dağlık Kilikya Kaleleri, (Sözlü ve Yılmaz, 2020)...51

Harita 5.2: Kalelerin Yükseklikleri, (Google Earth, 2020)……..……...….53

Harita 5.3: Kalelerin Karayolu Ulaşım Ağı, (Google Earth, 2020)……..54

Harita 5.4: Kilikya Ermeni Krallığı Kronolojik Haritası, (http://www.attalus.org/armenian/hewcilw.htm).....55

Harita 5.5: Tez Kapsamındaki Kalelerin Konumları, (Google Earth, 2020)……57

Harita 5.6: Belenkeşlik Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020)…….……..58

Harita 5.7: Gözne Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020)…….....…..62

Harita 5.8: Sinap Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020)…….……67

Harita 5.9: Kızlar Manastırı Uydu Haritası, (Google Earth, 2020)…….……..70

Harita 6.1: Çandır Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020)……...74

Harita 7.1: Paperon Kültür Yolu Öneri Haritası…….…….154

GİRİŞ

Türkiye'de son yıllarda kültürel mirasın öneminin daha iyi anlaşılması ve eski eserlere olan ilginin artmasıyla Anadolu'nun çeşitli illerinde bulunan kaybolmaya yüz tutmuş birçok taşınmaz kültür varlıkları projelendirilip restorasyonu yapılarak koruma altına alınmış ve turizme kazandırılmıştır. Sadece ülkemizdeki değil, artık yurtdışındaki Osmanlı mirası olan kültür varlıklarımız da bu faaliyetlere dahil olmuştur. Fakat kırsal alanlarda bulunan savunma yapıları genellikle ulaşılması zor olması, işlevsiz kalması ve dolayısıyla bilim insanları tarafından daha az incelenmiş olması sebebiyle mimari niteliklerine bakılmaksızın göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla bu yapılar her geçen yıl çevresel etkilerden dolayı daha da tahrip olmaktadır. Gelişen teknoloji ile günümüz koşullarında bu yapıları canlandırmak eskisi kadar zor olmamakla beraber birçoğu acil müdahaleye ihtiyaç duymaktadır.

Mersin'in kuzeyinde, Toros Dağlarının tepelerinde, Orta Çağ'daki adıyla Dağlık Kilikya'da bulunan Belenkeşlik Kalesi, Gözne Kalesi, Sinap Kalesi, Kızlar Manastırı ve Çandır Kalesi bu yapılardan bazıları olup Çandır Kalesi örneği orta çağ Kilikya'sının önemli bir timsalidir. Kilikya coğrafyasındaki bu kültür varlıkları Anadolu coğrafyasının kültürel zenginliğini ortaya koyan önemli eserler olup, tehlike altındadır. Çok geç olmadan bu yapılara sahip çıkılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli koruma çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEZİN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu tezin amacı Mersin'in Toros Dağlarındaki yaylalarda bulunan çalışma kapsamındaki kültür varlıklarının öncelikle tarihi, coğrafik özelliklerinin araştırılması, mimari özelliklerinin ortaya konması, mevcut durumlarının belgelenmesi, yapısal sorunlarının tespit edilmesi ve bu doğrultuda sürdürülebilir korumayı sağlamak amacıyla yapılara bütüncül koruma çözümleri ve işlevsel öneriler sunulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda kültür rotalarının etkileri önemli olup bölgedeki kültür varlıklarının birbirleriyle ve çevreyle etkileşim kurabilmesi önemli konular arasındadır.

Kilikya, Anadolu'nun Alanya'dan başlayıp, doğuda Kinet Höyük'te son bulan, kuzeyde ise Toros dağlarıyla çevrili alanı kapsayan antik bölgedir. Dağlık Kilikya'da bulunan Belenkeşlik Kalesi Mersin'in yaklaşık 20 km. kuzeyindeki Soğucak yaylasında bulunmaktadır. Gözne Kalesi yaklaşık 30 km. kuzeyindeki Gözne yaylasındadır. Sinap Kalesi Gözne'nin 5 km. kuzeyinde, Ayvagediği yaylasına girmeden Çandır Kalesi'ne doğru giden yol güzergâhındadır. Kızlar Manastırı Sinap Kalesi'nin 4 km. batısında, Çandır Kalesi'nin güneydoğusundadır. Çandır Kalesi ise Mersin'in 40 km. kuzeyinde, Çandır Köyü' nün kuzeybatısında, oldukça yüksek yöreye hâkim bir platonun tüm zirvesini kaplamaktadır. Birbirlerine yakın mesafelerde bulunan bu yapılar, bulundukları yaylaların özellikle yaz aylarında gelen ziyaretçilerle beraber nüfusun yoğunlaştığı ve turizmin gelişme potansiyelinin olduğu bir bölgededir. Birbirleriyle etkileşim halinde, stratejik noktalarda konuşlandırılmış Kilikya savunma yapıları zincirinin bir halkası olan bu yapılar öncelikli olarak erişim, kullanım, turizm, birlikte değerlendirilebilme potansiyeli ve mimari nitelikleri değerlendirildikten sonra bölge tarihindeki dönemsel bir sürece ait aynı amaca hizmet etmiş yapılar zincirine ait lokal bir savunma alanı yapıları olarak seçilmiştir.

Öncelikle Kilikya'nın tarihsel gelişimi ve coğrafik pozisyonu ortaya konmuştur. Orta Çağ savunma mimarisi genel olarak incelendikten sonra çalışma

alanındaki yapılardan önce geniş bir pencereden bakılarak çevresindeki diğer savunma yapılarının mimari özellikleri ortaya konmuş olup dönem haritaları ile bölgedeki konumları ve asıl yapılarla ilişkileri gösterilmiştir. Bölgeye uzun yıllar hükmeden uygarlıkların varlıkları ve bölgedeki savunma yapılarının tarihi ve mimari özellikleri araştırılmıştır. Bölge ve mimari yapılarla ilgili literatür taraması yapılmıştır fakat özellikle yapılarla ilgili kaynaklar oldukça kısıtlıdır.

Çalışma kapsamındaki yapılar detaylı bir şekilde yerinde mimari olarak incelenerek fotoğraflanıp mevcut koruma sorunları belgelenmiş olup, genel olarak mimari koruma önerileri sunulmuştur. İlgili Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ve Belediye arşivlerinden bu yapılarla ilgili dökümanlar elde edilmiştir. Yapısal mimari koruma önerilerinden sonra sürdürülebilir korumayı sağlamak adına yapılar bulundukları köy merkezleri ve doğal çevredeki potansiyel turistik faaliyetler perspektifinden değerlendirilerek bir turizm kültür rotası önerisi oluşturulmuştur. Kültür rotası belirlenirken, doğa sporları vasıtasıyla kültür varlıklarının da görülüp tanınması hedeflenerek bölgede bir sürdürülebilir turizm faaliyeti oluşturmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda Çandır Kalesi örneği daha detaylı incelenmiş olup lazer tarama yöntemiyle kaledeki kilise ve konut yapılarının ortofoto verileri elde edilmiş ve sahada drone uçurularak görüntüler alınmıştır. Bu veriler üzerinden sit alanındaki kilise ve konut yapılarının rölöve projeleri çizilerek bu proje üzerinden mevcut durumu ve koruma sorunları irdelenmiştir. Önerilen kültür rotasının varış noktası olarak belirlenen Çandır Kalesi'nde bir iç rota oluşturularak geniş alana yayılmış olan kale kompleksi için sürdürülebilir işlev önerisi ve yapısal koruma önerileri sunulmuştur.

Bu yöntemlerle çalışma kapsamındaki kültür varlıklarına ait elde edilen verilerin, çalışma kapsamındaki yapılara ait belgelerin, koruma ve işlev önerilerinin, belirlenen kültür rotası önerisinin, Çandır Kalesi'ne ait rölöve projesinin ileride bu yapıları koruma adına yapılabilecek koruma çalışmalarının sürdürülebilir olması adına katkı sağlaması ve katkıda bulunması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ

2.1.1. Kültürel Miras Kavramı

Kültür mirası geçmişten gelerek bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir. (ICOMOS, 2013).

ICOMOS 1999'da yayınladığı tüzükte kültürel mirası şu şekilde tanımlamıştır: "Miras, hem doğal hem de kültürel çevreyi kapsayan geniş bir kavramdır. Manzara, tarihi mekanlar, sit ve inşa edilmiş ortamlar ile beraber biyolojik çeşitlilik, birikim, geçmiş ve mevcut kültürel adetler, bilgi ve hayat deneyimlerini içerir. Tarihsel gelişimin uzun süreçlerini belgeleyerek ve ifade ederek modern hayatın ayrılmaz bir parçası olan muhtelif ulusal, bölgesel, yerli ve yerel kimliklerin özünü oluşturur. Gelişme ve değişim için dinamik bir referans noktası ve müspet bir araçtır. Her yöre veya toplunun kendine has mirası ve toplumsal hafızası eşsiz olduğu gibi, hem halihazırda hem de gelecekte kalkınma için önemli bir temeldir. (ICOMOS, 1999).

"Kültürel Miras" kavramı tanımı ve kapsamıyla tarihi süreç içinde gelişerek ve farklılaşarak günümüze kadar gelmiştir. Koruma kavramının oluşum sürecinin ilk zamanlarında sadece önemli anıtsal yapıları kapsayan kültürel miras, zaman içinde kapsamını genişleterek sivil yapıları, kentsel ve kırsal alanları, devamında kültür ve sanat dallarını içeren soyut unsurları da içine alarak değişmiştir. (Kültürel Mirasın Korunması İSMEP, 2014). Genel bir şekilde tanımlayacak olursak doğal ve kültürel miras, tarih öncesi ve tarihi dönemlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili olan yerüstü, yeraltı veya su altındaki tüm taşınır taşınmaz varlıklardır. (ICOMOS, 2013). Miras doğal ve kültürel çevreyi kapsayan geniş bir kavram olup peyzajlar, tarihi

alanlar, sitler ve yapılı çevrelerin yanında biyolojik çeşitlilik, koleksiyonlar, geçmişte kalmış ve süregelen uygulamalar, bilgi ve yaşam deneyimlerini kapsar.

Kültürel miras aynı zamanda bir toplumun ortak geçmişini anlatmak, toplumun dayanışma ve birlik duygularını güçlendirmek, insanların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimlerin ve geleneklerin devamlılığını sağlamak, gelecekteki şekillenmelere yön vermek gibi değerlere sahiptir. Kültürel miras bugünle geçmiş arasında bağlantı kurar, içinde yaşanılan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturur. Geleceğin şekillenmesinde sağlam bir referans verir ve manevi anlamda da insan hayatlarını zenginleştirir. (Kültürel Mirasın Korunması İSMEP, 2014).

Kültürel Miras Türleri

Yapısal (mimari) miras, taşınmış değerlere sahip, Grana'daki 1985 Avrupa Konseyi Sözleşmesi tarafından tanımlanan değerlerden oluşan ve açıkça maddi kanıtlara dayanan bir Kültürel Miras kategorisidir. Kültürel Miras, Doğal Miras ve Kültürel Peyzajlar gibi daha karışık kavramlar UNESCO tarafından tanımlanmıştır.

Kültürel ve doğal (taşınmaz) miraslar aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- Anıtlar,
- Sit alanları,
- Doğal miraslar.
- Yapı toplulukları (külliyeler)

Sitler tarih öncesinden günümüze gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olan, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin meydana geldiği yerler veya tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gereken alanlar olabilir. Özelliklerine göre sitler:

- Doğal,
- Tarihi,
- Arkeolojik,
- Kentsel,

- Kırsal,
- Karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır. (UNESCO, 1972).

Kültürel miras geniş bir kavram olup genellikle somut ve somut olmayan olarak ifade edilir.

- Somut Kültürel Varlıklar: Kültürel varlıklar. Taşınabilir ve taşınmaz miras olarak iki gruba ayrılmıştır. Anıtlar, heykeller, resimler, arkeolojik eserler, kitabeler, kitaplar, peyzajlar vb.
- Soyut Kültürel Varlıklar: Folklor, gelenekler, dil, sözlü tarih vb.
- Doğal Miraslar: Kültürel açıdan önem teşkil eden manzara ve biyolojik çeşitlilik gibi. (Ahunbay, 2009 s.24).

Taşınmaz kültür varlıkları şu şekildedir:

- Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleridir.
- Yapı toplulukları (külliyeler): Mimarileri, uyumlulukları veya arazideki yerleri sebebiyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.
- Sitler (sit alanları): Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik olarak istisnaî evrensel değeri olan insana dayalı eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri oluşturan alanlar. (UNESCO, 1972).

Taşınır Kültür Varlıkları ise: Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan kültür ve tabiat varlıklarıdır.

Kültürel Mirasın Korunması

Taşınmaz kültür ve doğal miraslar tespit edilerek tescillenmesiyle koruma altına alınacak yapılar ilk olarak yasal güvence altına alınmaktadır. Anıtlarla ilgili müdahale sınırları arkeoloji, tarih, sanat, mimarlık tarihi, mimari tasarım, restorasyon, şehircilik vb. uzmanlıklardan oluşan bilimsel kurullar tarafından tartışılarak kararlaştırılmalıdır. Bilimsel çalışmalar doğrultusunda kültür mirasının koruma ilkelerine uygun bir şekilde yapılması önemlidir. (Ahunbay, 2009 s.22).

ICOMOS'un 1999 tüzüğüne göre: "Gittikçe artan küreselleşme döneminde herhangi bir yer veya bölgeye özel miras ve kültürel çeşitliliğin korunması, muhafaza edilmesi, yorumlanması ve sergilenmesi, dünyanın her yerindeki insanlar için önemli bir uğraş teşkil eder. Ancak söz konusu mirasın uluslararası çapta tanınmış ve uygun şekilde uygulanan standartlar çerçevesinde yönetilmesi, genelde belirli bir topluluğun veya muhafız grubun sorumluluğudur." (ICOMOS, 1999).

Kültürel miras sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve buna bağlı bozulma ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehdidi altındadır. Nitekim kültürel mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır. (UNESCO, 1972). Kültürel mirası tehdit eden faktörler doğal ve insanların neden olduğu tahribatlar olarak ayrılır. Doğal sebeplerden değişen ısı ve nem koşulları, rüzgar, yağmur, kar gibi doğa olayları kültürel mirasta fiziksel ve kimyasal bozulmalara sebep olmaktadır. Çeşitli bitkilerin ve köklerinin, hayvanların sebep olduğu tahribat ve deprem, sel gibi afetler de doğal sebepler arasındadır. İnsanların sebep olduğu tahribatlar ise; bakımsızlık, vandalizm, terör, savaşlar, hırsızlık, yağma olarak sıralanabilir. Ayrıca kentlerdeki kontrolsüz büyüme, kentleşmenin izin verdiği yıkımlar kültürel miras alanlarındaki insan kaynaklı en büyük tehdit unsurlarıdır. (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, s. 62).

Koruma kavramı, kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerinin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır. (ICOMOS, 1994). Kültürel mirasın korunmak suretiyle gelecek nesiller için muhafaza edilmesi ise yaşatmaktır. (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, s.

62). Korumak tek başına yeterli olmayıp, korumanın sürekli kılınması adına kültürel mirası yaşatmak gerekmektedir. Ancak o zaman gerçek anlamda koruma sağlanmış olacaktır.

Toplumların tarihlerinden kalan dönemi ve kültürü yansıtan mirasları taşınır veya taşınmaz, somut veya somut olmayan değerleri yansıtan bu miraslara sahip çıkılması ve korunması toplumların devamlılığı için önem arz etmektedir. (Kurak Açıcı, Ertaş ve Sönmez, 2017, s. 55). Öyle ki 21. yüzyılda turistlerin kültürel mirasa olan ilgilerinden dolayı gelişen kültürel turizm tarihsel yerlerin, müzelerin, kalıntıların, fuar ve festivallerin ziyaret edilmesi ile önemini ortaya koymuştur. Kültürel turizmin eserleri geçmişe ve günümüze göre farklılaşmaktadır. Eski medeniyetlere ilişkin kalıntılarla beraber, yaşam biçimleri, gelenek, görenekler, festivaller, müzik ve eğlence türleri, el sanatları, yemek türleri ve alışkanlıkları kültürel turizmin en önemli ürünleri arasında mesafelerin kısaldığı dünyada giderek önemini artırmaktadır. (Emekli, 2006, s.58).

2.1.2. Kültürel Miras Yönetimi

ICOMOS'un 1999 tüzüğüne göre: "Mirasın yönetilmesinin başlıca amaçlarından biri, hem ev sahibi topluma hem de ziyaretçilere mirasın önemini ve korunması gerektiğini iletebilmektir. Miras ve kültürel gelişime mantıklı ve iyi yönetilen bedensel, entelektüel ve/veya duygusal şekilde erişebilmek, hem bir haktır hem de bir ayrıcalıktır." (ICOMOS, 1999).

Kültür mirasın mevcut ve gelecek nesiller için etkili bir şekilde korumasını sağlamak ve mirasın sürekliliğini belirtmek yönetimin temel amacıdır. (UNESCO, 1972). Miras yönetimi sistemlerinin başarısı, planlama eylemine ve değerlere dayalı bir yaklaşım benimseme, değişimi öngören ve yöneten yaklaşımlar sunma, miras ile toplum arasındaki ilişkiye yatırım yapma ve kültürel mirasın neden ve nasıl, kimin için ve kiminle korunması gerektiğini sürekli olarak inceleme" ve sürdürülebilir kalkınmayı farkına varma becerilerine bağlıdır. (UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2013, s. 24)

Kültürel miras yönetimi anlayışı Feilden ve Jokilehto'ya göre, Dünya Kültür Mirası Alanı Yönetim Kılavuzu'nda (1998), UNESCO Dünya Mirası tarafından

belirlenen miras yönetimi kılavuzu düzenli olarak güncellenmesi gereken bazı ilkeleri dikkate alır.

1 - Yönetim: Durumun güncellenmiş mevzuatını (uzun vadeli 5-30 yıl, orta vadeli 5 yıldan az ve yıllık çalışma planı) gözden geçirmekte ve özellikle siteye çevreleyen alana uygulanan tanımlanmış mülklerin ve korunmanın önemini ayrıntılı olarak analiz etmektedir.

2 - Planlama: Alanla ilgili belgeleri toplamak ve önleyici multidisipliner bir yaklaşıma dayalı araştırma faaliyeti stratejileri oluşturmak için alanın uzmanlarının iş birliğiyle koordinasyon sağlayan alan yönetimi komisyonu oluşturmaktır.

3 - Finansman: Genel bilgi ve kamuyu teşvik etmek amacıyla, okul eğitimi, kitle iletişim araçları ve diğer kamusal iletişimi, ziyaretçi ve toplum hizmetleri ve ayrıca kılavuzları eğitmek ve lisanslamak için bütçe sağlamak. Devlet finansmanı çerçevesinde yıllık bütçeleme oluşturulmalıdır.

4 - Uygulama: Mülkün bakımı ve muhafazası. Tarihi alanlar için bu, tarihi dokuyu korumak ve en eski yapıların bile değiştirilmesinde kaçınmak anlamına gelir. (Feilden, B. Jukilehto, J. 1998).

Kültürel miras yönetiminin öneminin kavranması için ilk olarak kültürel mirasın öneminin ve değerinin anlaşılması gerekmektedir. Kültürel miras alanlarının taşıdıkları değer açısından korunmasının aynı zamanda toplumların gelişmişlik seviyesinde rol oynadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple kültürel miras yönetimi anlayışı yeni bir boyut kazanıp, kültürel miras alanlarının sürdürülebilir, bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla korunması doğrultusunda stratejilerin ve alan yönetiminin geliştirilmesi sürecine girilmiştir.

Kültürel miras yönetiminde amaç, yasal ve kurumsal unsurların bütün olarak değerlendirilmesi, uygulamaya yönelik çalışmaların belirlenmesi, etkin bir koruma ve yaşatma için paydaşların görev ve sorumluluklarının tespiti ile planlanacak projelere bilgi ve finansal altyapısının sağlanması, alanın en iyi şekilde korunması ve yaşatılması için yönetsel sistemin oluşturulması gerekmektedir. Dünyada yer alan koruma alanları için etkin yönetim planlarının yapılması oldukça önceliklidir. Yönetim planlarının ortaya konması süreci; korunan alan yöneticilerinin alandaki

doğal ve kültürel kaynakları tanımalarına, bu kaynaklar için tehdit olabilecek unsurları belirlemelerine ve uzun vadeli koruma için stratejiler ile uygulama planlarını geliştirilmelerine olanak sağlar. (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, s. 60-62).

2.2. TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS

2.2.1. Turizm Kavramı

"Normal zamanda yaşanılan yerin dışına, tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlence, kültür ve benzeri ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine turizm denir" (Sezgin, 1995). Çağımızda turizm, küresel gelişmeler doğrultusunda ilerleyen teknoloji, ulaşım kolaylığı, bilgiye hızlı ve çabuk erişim sayesinde, toplumların gelişmişliğine bağlı olarak bir ayrıcalık olmaktan çıkarak çeşitlenmiştir. Turistler ve ziyaretçiler gidecekleri turizm destinasyonunu farklı amaçlara yönelik seçmektedirler. Bu sebeple turizm, içeriğiyle geleneksel deniz, kum, güneş konseptinden çıkarak kültür turizmi, kış turizmi, ekoturizm, doğa turizmi, inanç turizmi, sağlık turizmi gibi her geçen gün daha da çeşitlenmektedir. (Akkuş ve Güneş, 2016, s.74).

Doğal ve kültürel miras, kültürel çeşitlilik ve yaşayan kültürler turizm açısından güçlü çekim gücüne sahiptir. İstenmeyen değişimler sonucu, yerin ekolojik düzeni, ev sahibi topluluğun kültür ve yaşam tarzlarının yanında, ziyaretçinin yerle ilgili deneyimi de değerini yitirebilir. (ICOMOS, 1999). Turizmin kaynağı olan çevresel ve kültürel değerlerin uzun vadede bozulmadan veya ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde kullanılmasını sağlamak gerekmektedir. Bu sebeple kültürel miras değerleri ile turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve sürdürülebilir olmalıdır. (Kurak Açıcı, Ertaş ve Sönmez, 2017, s. 53).

Turizm kaynaklarına bakıldığı zaman birincil turizm kaynakları doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar ve sosyal kaynaklardır. İkincil turizm kaynakları ise barınma sektörü, yemek sektörü, seyahat düzenleme sektörü, taşıma sektörü, eğlence sektörü, bilgilendirme sektörü ve tamamlayıcı hizmetlerdir. Turizm, bir dizi olay ve ilişkinin bir bütünü olup bu olay ve ilişkilerin sadece biri tarafından belirlenemez. Olay ve ilişkiler seyahat eden insanların hareketlerinden ve konaklamalarından kaynaklanır.

Bu özellik, turizmin bir dinamik boyutu "seyahat" ve bir de statik boyutu "konaklama" olduğunu göstermektedir. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.6-7).

2.2.2. Kültür Turizmi

Turizmin kültürel miras üzerinde bazı olumsuz etkileri mevcuttur. Özellikle fazla ziyaretçi alınan sit alanlarında kullanımdan ötürü olumsuz etkiler görülebilmektedir. Aynı zamanda çevre etkilerinden dolayı da bu olumsuz etkiler katlanabilmektedir. Kullanıcı tarafından eklenen özgün olmayan elemanlar gibi olumsuz tüketici etkileri gibi unsurlar olup bu sebeplerle ziyaretçi kültür mirası yönetiminde önemli bir konudur. ICOMOS'un 1999 tüzüğüne bakıldığında: "Turizm, mirasın ekonomik özelliklerini yakalayarak, finansman sağlayarak, toplumu eğiterek ve politikayı etkileyerek, bunları korunma için kullanabilmektedir. Çok sayıda ulusal ve bölgesel ekonominin temel bir kısmını oluşturur ve başarılı bir şekilde yönetildiğinde, kalkınmada önemli bir etken teşkil edebilir." denerek turizm ile kültürel miras arasındaki dinamik ilişkiye değinilmiştir. (ICOMOS, 1999).

Kültür toplumların birikimli uygarlığı olup, coğrafyadan etkilenmekte ve onu etkilemektedir. İnsanın yaşamını sürdürdüğü doğal çevrede inşa ettiği binanın yapı malzemesinden, geçim şekline ve giyim tarzına kadar pek çok unsur coğrafyayla bağlantılı olarak şekillenmektedir. Doğal çevrenin farklılığı kültüre yansımakta, kültür ise doğal çevreyi ve toplumu etkilemektedir. Kültür bir çeşit çevreye uyum olup, bir halkın yalnızca yaşam tarzları mozaiği olmanın dışında değer ve inançlarını da kapsayan bir kavramdır. (Emekli, 2006, s.53). Kültür kavramının kapsadığı bu özelliklerinden dolayı, turistler, toplumlara ait kültürleri tanımak için seyahat etmektedir. Turistlerin farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalar ise "kültür turizmi" olarak adlandırılmaktadır. (Arınç, 2002, s.101).

Turistlerin yöreleri kültürel çekiciliklerini görmek için ziyaret etmeleri yerel kimliğin öne çıkarılmasını mümkün kılmaktadır. Kültürel çeşitlilik ve özgünlüğün korunması için bir araçtır. Çünkü kültür turizmi, büyük ölçüde yerellik ve özgünlüğe dayalıdır. Kültürü etkileyen bu faktörler düşünüldüğü zaman içerisinde gelenek olan kültür, eski nesilden yenisine aktarılarak süreklilik göstermektedir. (Ertaş ve Taş, 2017, s.73). Doğa koşullarına bağlı kalmaksızın turizmi tüm yıla yaymak ise turizme

bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmak için kültürel turizmin geliştirilmesi çok önemli bir avantaj sağlamaktadır. (Kurak Açıcı, Ertaş ve Sönmez, 2017, s. 54).

Kültür turizmin bir parçası olan ekoturizm de özellikle çevre üzerindeki olumsuz etkilere karşı alternatif olarak şekil almış sürdürülebilirlik yaklaşımlarından biri olarak gelişmiştir. Ekoturizmin tanımı basitçe bir ülkenin veya bölgenin ekolojik cazibelerine dayandırılan bir turizm şekli olarak ifade edilebilir. Ekolojik çeşitliliklere dayalı turizm şekilleri çeşitli alanlarda hayvanları gözetlemekten, zirvelere ulaşmak için yapılan doğa ve dağ yürüyüşlerine kadar çok farklı rekreasyon faaliyetlerini kapsamaktadır.

2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA

2.3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı 1987 yılında, Birleşmiş Milletlerin yayınladığı Brundtland Raporunda "Bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin karşılamak" olarak tanımlanmıştır. (UN, 1987)

Collin (2004) ise sürdürülebilirlik kavramını şu şekilde tanımlamıştır. "Sürdürülebilirlik; bugünün ihtiyaçlarını karşılarken doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere iyi bir çevre bırakmak için yapılan faaliyetlerdir.

Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras alanlarında yönetim plansız koruma önlemleri alınması kültürel mirası korumanın sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Dünya Mirası Merkezi, yönetim planı talep etmesi ile birlikte, koruma alanları için yönetim planlarının hazırlanmasını Dünya Mirası Listesine yer alma koşullarından biri olarak zorunlu hale getirmiştir. Yönetim planı alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile akılcı**,** sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla nasıl korunacağını tanımlamaktadır. Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, sabit değil, değişen koşullara ve hedeflere göre güncellenmelidir.

Kültürel mirasın korunması yönetilmesinin sürdürülebilir olabilmesi için yönetim planı, yaşatma yani günlük hayatımıza dâhil etme, ekonomik bir boyut kazandırma ve gelecek nesillere bu olguları taşıyarak ilerlemelidir. Koruma ilkelerinden taviz verilmeden, korumanın topluma rağmen değil, toplumla birlikte yapılması temel prensip olarak ele alınmalıdır.

Soyut ve somut kültür varlığı bir bütündür, bu sebeple yönetim kavramı koruma yaklaşımlarında yerine geçmiştir. Sürdürülebilir yönetim kavramında ise kültürel mirasın sadece fiziksel olarak sağlamlaştırılıp korunmasının yanında kültürel mirasın korunması ve yaşatılması hatta toplumun ekonomik ve sosyal gelişmesinde kültürel miras değerinin katkıda bulunmasının sağlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir bir yönetim planı için taşınmaz kültürel mirasın tek tek ele alınmasından ziyade bütüncül bir yaklaşım ile kültürel miras alanlarının oluşturulması, birbirleri ile bağlantılarının analizinin yapılması ve ortaya çıkarılması, kültürel miras alanlarının sadece günümüz için değil gelecek kuşaklar içinde yaşatılması gerektiğinin bilinci oluşturulmalıdır. Kültürel mirasın yönetiminde katılımcılığın benimsenmesi alanın daha fazla sahiplenilmesi, halkın sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarının da dikkate alındığı bir planlamanın yapılması ile korunan alanın hedeflerini destekleyen yerel halkın, yönetim ve koruma için daha fazla zaman ve kaynak ayırabilmesi yönetim planını sürdürülebilir kılacaktır. (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, s.63-64).

2.3.2. Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm; genellikle küçük ölçekli, politika kararlarında yerel halkın katılımına saygı duyan, kültürel ve çevresel etkilere duyarlı bir turizm çeşididir" (Kurak Açıcı, Ertaş ve Sönmez, 2017, s. 53). Kaynakların daha uzun vadeli kullanımı anlayışına dayanan sürdürülebilir turizm kavramı ile birlikte alternatif turizm, ekoturizm, sorumlu turizm, yeşil turizm, yumuşak turizm, özel ilgi turizmi ve doğa turizmi gibi çeşitli, içerikleri neredeyse aynı fakat zamana ve yerine göre farklı şekilde adlandırılan turizm türlerini gündeme getirmiştir.

Sürdürülebilir turizm düşüncesi ilk olarak 1970'lerde Akdeniz kıyılarında ve Avrupa Alplerinde benimsenmeye başlanmıştır. Ancak 1980'lerin sonunda ana

gündem olarak önem kazanmıştır. Sürdürülebilir turizm yine Brundtland raporuyla ön plana çıkmıştır. Brundtland raporunda sürdürülebilir turizm; turistlerin, turizm endüstrisinin ve yerel toplulukların bugünkü ihtiyaçlarını tehlikeye atmayan turizm şekli, olarak tanımlanmıştır. Bu rapora göre sürdürülebilirlik düşüncesinin dört temel ilkesi vardır (Erdoğan, 2003, s.20):

"1- Tüm sektörleri kapsayan bütüncül planlama,

2- Ekolojik süreçleri korumanın önemi,

3- İnsan mirasını ve biyolojik çeşitliliği koruma gereksinimi,

4- Verimliliğin uzun zamanda ve gelecek kuşaklar için kaynakları tüketmeyecek bir şekilde ele alınması."

Sürdürülebilir turizm, kaynakları bütüncül bir yaklaşımla ele alarak planlama ve yönetimi bir arada ele alır. Başarılı bir şekilde planlanmayan turizm faydadan çok zarar sağlayabilir, bu sebeple sürdürülebilir turizm çok dikkatli bir planlama sürecini gerektirmektedir. Sürdürülebilir turizmin planlaması için politik ve ekonomik istikrar da gerekmektedir. Sürdürülebilir turizmde doğal ve kültürel kaynakların korunarak kullanımı esas alınmalıdır. Kaynakların kullanımında ise ekonomik ve ekolojik olgular arasında mutlaka bir denge kurulmalıdır. Korurken kullanma prensibi bu dengelerin kurulması için önemli rol oynar. Turistik gelişmeler koruma aleyhine olmayacak ve koruma olmadan, turizmin sürekliliğinin sağlanması mümkün olmayacağından, bu iki olgunun birbirini tamamlaması esasına dayanan sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması gerekmektedir. (Kulözü, 2009, s.10-13).

Sürdürülebilir Kültür Turizmi

Özel ilgi turizm türlerinden biri olarak ele alınabilecek olan kültür turizmi de geçmişe ve günümüze ait maddi ve manevi değerler ile değişik kültürlere ait somut ya da somut olmayan değerleri gezip, görmek, haklarında bilgi edinmek için bunlarla ilgili üretilen mal ve hizmetlerin satın alınması sırasında oluşan bir turizm şeklidir. (Gülcan, 2010). Özetle farklı kültürleri, tanımak, gezmek, görmek maksadıyla yapılan seyahatler denebilir. Günümüz kültür turistlerinde, farklı insan topluluklarını ve kültürlerini tanıma, deneyimleme, bu deneyimin katılımcısı olma isteği öne çıkmaktadır. Turistler kendilerine kişisel bir gelişim, yaratıcılık ve dönüşüm yaşatacak

farklı bir kültür turizmi deneyimi aramaktadırlar. Bugünün kültür turizmi anlayışında değişik kültürlerin mirası ile kaynaşmak, tanışmak, ziyaretçinin düşünce ve duygularında yeni bakış açıları ortaya çıkarmaktadır. Kültürel, tarihi, sanatsal ilgi odağı mekânlar, kültür ziyaretçilerinin farklı doğal alanlarda, farklı kültürlerin, tarihsel geçmişlerin merakını gidermektedir.

Turizm sosyal ve ekonomik olarak tarihi ve kültürel alanlarda ekonomik değer üretir ve yerel geleneklerin, örf ve adetlerin, mekânların ve sunulan hizmetlerin, önemli günlerin ve ürünlerin yaşamasını sağlar. Kültür turizmi sürdürülebilir planlarla yönetilmez ve geliştirilmez ise, yörelerin sahip olduğu kültürel varlıklar üzerinde olumsuz sonuçlara neden olur. Bununlar birilikte kültürel destinasyon kendine özgü yapısını kaybetmesine, özüne yabancılaşmasına, kültürel yapının ve dokunun bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca kültürel turizmin yoğun rekabetçi ve kontrolsüz gelişiminin kontrol altına alınmak suretiyle kültürel varlıklara ve bulunduğu çevreye zarar vermemesine dikkat edilmesi gerekmektedir. (Sezer, 2010, s.44).

ÇEKÜL - Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, sürdürülebilir kültür turizm uygulamaları ve gelişimi için gerekli temel ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemektedir (ÇEKÜL, 2012, s.16).:

> “Yerel yöneticiler kültürel ve tarihi değerlerin bilincinde olmalı, kültürel miras değerlerini turizm gelirlerinin önünde tutmalıdır.
>
> Kültür turizmi kapsamında ve uygulamalarında, özgünlük ve farklılıklara, yerel inançlara, örf adetlere, kültürlere saygı geçerli olmalıdır.
>
> Maddi manevi kültürel miras korunmalı ve kültür turizminin birinci amacı kültürel varlıkları korumak olmalıdır.
>
> Kültür turizmi etkinlikleri ev sahibi toplum tarafından onaylanmalı, kültür turizmi yerel toplumun ihtiyaçlarına sorumlulukla yaklaşmalı, ziyaretçileri bu konuda bilgilendirmelidir. Kültürel turizm sürdürülebilir gelişme hedeflerini desteklemelidir.
>
> Yerel paydaşlar, kamu ve özel kuruluşlar, işyerleri kültür turizminin geliştirilmesi sürecinin içinde yer almalıdır. Kültür turizmi toplumun her kesimine eşit yarar sağlamalıdır.

Kültür turizmi ziyaretçilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermeli, yüksek kaliteli bir deneyim yaşatmayı hedeflemelidir.

Su ve enerji gibi kaynaklar korunmalı, karbon salınımını düşürecek önlemler alınmalı, çöp üretimi düşürülmeli çevre korunmalıdır.

Kültür turizmi sürdürülebilir bir ulaşım sistemi üzerine kurulmalıdır.

Turizmin gelir etkisi ve topluma maliyeti üreticilere ve tüketicilere uygulanan fiyatlara yansıtılmalıdır.

Kültür turizmi yönetim ve gelişimi açısından değişime açık olmalı, koruyucu tedbirler hiçbir dönem ihmal edilmemelidir."

2.4. KÜLTÜR ROTASI

2.4.1. Kültür Rotası Kavramı

Avrupa Kültür Rotaları 1985 yılında Grenada'da geliştirilmiştir. Avrupa Konseyi Avrupa ülkeleri arasında bu programı kültürel mirası paylaşma ve komşu ülkelerdeki kültürel izlerle bütünleştirerek bu yönde iş birliği geliştirmenin bir aracı olarak değerlendirmektedir. Kültürel rota kavramı 1994 yılında UNESCO Kültürel Miras Komitesi tarafından kabul edilerek "Ülkeler ve bölgeler arasındaki değişim ve çok boyutlu diyalogdan gelen kültürel önemi rota boyunca, zamansal ve mekânsal olarak görüldüğü ve somut elementlerden oluşan mirasın yolu ve izi" olarak tanımlanmıştır.

Kültür Rotası, her bir öğenin içsel değerine saygı göstererek, tüm öğelerinin değerini bütünün önemli parçaları olarak tanır ve vurgular. Ayrıca, sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınma için de bir kaynak olarak kültürel miras değerlerinin çağdaş sosyal anlayışını göstermeye destek olur. Kültür Rotaları belirli bir Kültürel Rotanın yörüngesinde var olabilecek diğer kültürel varlık kategorileri ya da türleriyle (anıtlar, şehirler, kültürel peyzajlar, endüstriyel miras vb.) çelişmez ya da bunlarla örtüşmez. Onları basitçe, önemlerini artıran ortak bir sisteme dahil eder. (Görmüş, 2017).

Kültür rotaları son yıllarda turizm trendleri arasına girmiştir. Kültür rotaları turistik ürün geliştirmeye katkıda bulunarak yeni deneyimler kazanmak isteyen

ziyaretçilerin ilgisini çekmektedirler. Gelişmekte olan turizm trendleri, standartlaşmış kitle turizminden farklı olarak bireysel, esnek ve anlamlı deneyim sağlayan alternatiflerin önem kazanmasına neden olmaktadır. (Hummelbrunner ve Miglbauer, 1994).

Kültür rotalarını, bir ana tema kapsamında farklı çekicilikleri bir araya getirerek ziyaretçilerin bir yerden başka bir yere seyahat etmesiyle bölgesel turizmi harekete geçiren bir seyahat çeşidi olarak tanımlayabiliriz. Kültür rotaları, turizm sektörünün önemli bir kolu olup bir bölgenin özellikle alışılmadık, benzersiz doğal ve kültürel yönlerine odaklanılmasını sağlamaktadır. Kültür rotaları bölgenin sadece bir kısmına odaklanmaktan ziyade daha geniş alana yayılarak çeşitli alanların farklı doğal ve kültürel özellikleri bakımdan ilgi çekici noktalarına ziyaretçilerin gelmesini teşvik ederek bir bölgenin turist maksimum taşıma kapasitesinin ve ekonomik faydalarının daha geniş alanlara yayılmasını sağlar. (Gül, Aydemir, Gökal ve Akın, 2020, s.3-5).

Alışılmışın dışında bir deneyim yaşama merakı içinde olan turistlerin turizm ürününden beklentileri; kültür ve bilgi düzeyini arttırması, eğlenceli ve kaliteli bir boş zaman değerlendirmesi yönündedir. Turizm rotaları bu talepleri karşılama üzere gelişmiştir. (Akgündüz ve Kızılcalıoğlu, 2016, s.818).

Kültürel bir rotanın belirlenmesi aşamasında belirli tema kapsamında birbiriyle ilişkili somut ve somut olmayan kültürel ve tarihsel değerlerin envanterinin yapılması, coğrafi yerlerinin tanımlanması ve nokta veya çizgi ile işaretlenmesi gerektirmektedir. Bir süreklilik oluşturan farklı veri setleri bir tema kapsamında rota olarak birleştirilmektedir. Kültürel rotaları özelliklerine göre şu şekildedir (Görmüş, 2017):

- "Bölgesel kapsamına göre: Yerel, ulusal, bölgesel, kıta veya kıtalararası,
- Kültürel içeriklerine göre: Belirli bir kültür bölgesi içinde veya kültürel değerlerin oluşumunda veya evriminde karşılıklı etkilenme sürecini paylaşan farklı coğrafi alanlar,
- Hedefleri veya işlevlerine göre: Sosyal, ekonomik, politik veya kültürel. Bu özellikler çok boyutlu bir bağlamı da paylaşabilirler,

- Zamansal kullanım sürelerine göre: Sosyoekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi ile artık kullanılmayanlar,
- Yapısal konfigürasyonlarına göre: Doğrusal, dairesel, haçvari, radyal veya ağ,
- Coğrafik konumlarına göre: Kara, su, karma veya diğer fiziksel ortamlar."
- Kültürel rota kavramında kültürel mirasa ait öğeler tek tek değil, ilişkili oldukları kentsel veya kırsal peyzaj bağlamı içinde düşünülmektedir. Tarihi kentler ve yerleşimleri, tekil tarihi yapıları, doğal çevreyi, kırsal yaşam, geleneksel yaşam ve yaban hayatı öğeleri hep birlikte incelenir.
- Kültür Rotaları ve Arkeoparklar ile bunları destekleyen basılı ve dijital materyalin Dağlık Kilikya'nın somut ve somut olmayan kültürel mirasının yerel, ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılması için ortaya konacak somut ürünler olması planlanmaktadır. Sağlam arkeolojik ve tarihi verilere dayanarak edinilmiş ve edinilecek bilgiler sadeleştirilerek, ziyaretçilerin bunlara yazılı, görsel, işitsel ve sanal ortamlarda ulaşması sağlanacaktır.
- Bu amaçla, çalışma alanındaki kara yoluyla deneyimlenebilecek kültürel miras alanları tespit edilecek; bunlar sistemli olarak araştırılacak ve belgelenecektir. Rotalara uygun güzergâhların belirlenmesi, sadece fiziksel bağlantıdan değil kültürel miras alanları arasındaki tarihi, arkeolojik ve mimari ilişkilerden de yola çıkmalıdır. Yani, aynı alanda, farklı temaları vurgulayan birçok farklı güzergâh çizilebilir.
- ICOMOS tarafından 2008 yılında hazırlanan 'Kültürel Rotalar Tüzüğü' raporunda kültürel mirasın korunmasında ve tanımlanmasında büyük araçlardan biri olan kültürel rotaların planlanarak hazırlanması gerekliliği belirtilmiştir. Tüzükte, her rotanın kendine özgü ve bütüncül bir şekilde yönetilmesinin; kültürel yol kavramının en iyi şekilde araştırılması, tanımlanması, korunması ve sunulmasını sağladığının

farkına varılarak, kültürel rota planlaması altı aşamaya ayrılmıştır: ‘araştırma’, ‘finansman’, ‘koruma-değerlendirme-saklama’, ‘sürdürülebilir kullanım’, ‘yönetim’, ‘halkın katılımı’.

ARAŞTIRMA	• Kültürel Miras Yolu üzerindeki her ögenin verilerinin toplanması • Toplanan veriler üzerimde çalışma ve tartışma yapılması
FİNANSMAN	• Çeşitli kurumlar tarafından gerekli desteğin sağlanması
KORUMA-DEĞERLENDİRME	• Kültürel Miras elemanlarının envanter fişlerinin oluşturulması • Miras elemanlarının korunması için gerekli yasal önlemlerin alınması • Koruma için gerekli stratejilerin oluşturulması
SÜRDÜRÜLEBİLİR KULLANIM	• Miras elemanlarının bütüncül bir şekilde korunmasının sağlanması • Turizmin olumsuz etkilerinden uzaklaştırmak için planlamaların yapılması
YÖNETİM	• Koruma ve sürdürülebilir kalkınma kavramları üzerine uluslararası işbirliğinin sağlanmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yapılması
HALKIN KATILIMI	• Kültürel mirasın önemi hakkında halkın bilinçlendirilmesi • Kültürel mirasın elemanlarının özelliklerini halka aktarmak • Koruma çalışmalarında halka görevler vermek

Şekil 2.1: Kültürel Rota Planlama Aşamaları

Kültür Rotasının Korumaya Katkısı

Kültür rotaları bir bölgenin tarihi, kültürel ve doğal mirası hakkında bilgi edinmek isteyen ziyaretçilere çeşitli etkinlik imkanları sunmaktadır. Turizmden elde edilecek gelirin geniş alanlara dağılımını sağlayıp, ziyaretçinin uzun süre bölgede kalmasını sağlayan önemli bir etkinlik çeşididir. Mersin’de oluşturulacak bir kültür rotasının kültürel, doğal ve tarihi miras değerlerinin korunması, yaşatılması ve kültür turizmi kapsamında destinasyon alanı olması için önemli bir

rol oynayacağı düşünülmektedir. Oluşturulan rotanın Mersin Turizm Eylem Planı oluşturma çalışmaları için de önemli bir altlık olabileceği düşünülmektedir. (Gül, Aydemir, Gökal ve Akın, 2020, s.1).

Günümüzde turizm sektörü çok hızlı bir şekilde gelişmekte olup kendi içinde de çeşitli dallara ayrılmış ve çeşitlenmiştir. Kültür değerleri ön planda olan kültür turizmi başı çekmekte ve giderek yaygınlaşmaktadır. Kültür turizminin en önemli maksadı kültürel mirasın, somut ve soyut değerlerini bütüncül olarak korunmak ve yaşatmaktır. Turizm algısını ve rekabet gücünü artırmak, ekonomilere katkı sağlamak, gelişmiş bir kültür bilinci ile doğal ve tarihsel mirası geleceğe taşımak için kültür turizmi önemli bir konumundadır. Özellikle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyasında mevcut ve potansiyel kültür değerlerinin birbirlerine entegre edilmesiyle beraber kültür turizmi rotaları destinasyon alanları olarak gittikçe önem kazanmaktadır. Turizm rotaları yöreye yapılacak ziyaretlerin amacına göre farklı seçenekler sunmaktadır. Kültür rotaları ve eylem programları turizm amaçlı gelişim stratejilerinin de geliştirilmesinde önemli role sahiptir. (Gül, Aydemir, Gökal ve Akın, 2020, s.1).

2.4.2. Avrupa Kültür Rotaları

Avrupa Konseyi tarafından 1987 yılından beri yürütülen Avrupa kültür rotaları programının amacı; Avrupa'daki farklı ülkelerin ve kültürlerin miraslarının ortak bir kültürel miras olduğunu göstermek, zaman ve mekânda seyahat etmenin yolunu sunmaktır. Avrupa konseyinin temel ilkeleri olan; insan hakları, kültürel demokrasi, kültürel çeşitlilik ve kimlik, diyalog, zaman ve mekânı asan karşılıklı alışveriş ve zenginleşmeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Avrupa konseyi parlamenterler meclisinin önerisi ve 1985'te ikinci Avrupa kültürel mirastan sorumlu bakanların yaptığı toplantı sonucu, 1987 yılında Avrupa Konseyi tarafından İspanya'da yer alan "the Santiago de Compostella" ilk Avrupa Kültür Rotası olarak seçilmiştir. Bu rota, öncellikle esin kaynağı olarak hizmet ettikten sonra gelecek faaliyetlerin planlanmasında referans olmuştur. Avrupa konseyi tarafından kültür rotaları programlarının amaçları şu şekildedir:

1- Avrupa'nın kültürel kimliğinin, Avrupa vatandaşlığının farkındalığını arttırmak; paylaşılan değerlere anlaşılır bir form vererek temelinde kültür rotaları aracılığıyla tarihin etkilerini takip ederek, ortak Avrupa kültürünü paylaşmak ve geliştirmek,

2- Avrupa tarihinin daha iyi anlaşılması yoluyla kültürlerarası ve dinler arası diyaloğun desteklenmesi,

3- Yasam kalitesini artırma aracı, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmenin kaynağı olarak kültürel ve doğal mirası geliştirmek ve korumak,

4- Sürdürülebilir gelişme vizyonu ile kültür turizmine öncelik vermek,

5- Avrupalıların boş zaman aktivitelerinde, kültürel turizme yönelmeleri için özel mekanlar yaratmak. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.52-53).

The Santiago De Compostela Rotası

1987 yılında Avrupa Konseyi tarafından Kültür Rotaları programının ilk rotası olarak The Santiago de Compostela Rotası olmuştur. Bu rota 2004 yılında Avrupa'nın ana kültür rotası olarak sertifikalandırılmıstır.

Rotanın tarihi 11. yüzyıla kadar gitmektedir. Roma ve Kudüs'ten seyahat eden hacılar için önemli olması sebebiyle projeye uygunlugu gözetilip, kültür rotası olarak seçilmistir. Seyahat rotası üzerinde gerçeklesen ve gelistirilen aktiviteler bu rotayı zenginlestirmistir. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.56).

Harita 2.1: The Santiago De Compostela Rotası, (https://tr.pinterest.com/pin/479422322803463095/), 2021.

2.4.3. Türkiye Kültür Rotaları

Türkiye'nin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerlerin zenginliği düşünüldüğü zaman, Avrupa standartlarında işaretlenmiş sadece iki kültür rotası bulunması bu alanda yeterince çalışma yapılmadığını ortaya koymaktadır. Bunlardan biri 1999 yılında açılan Likya Yolu, diğeri ise 2004 yılında açılan bir din ve tarihi güzergâh olan St. Paul yoludur. İkisinin ortak özelliği, hem tarihi hem doğal çeşitliliğe sahip bir yürüyüş ve keşif güzergâhı olmasıdır. Her iki rotada da alternatif turizm etkinliklerinde bulunulabilecek cazibeler merkezleri mevcuttur. Her iki rotanın da denizle bağlantısı bulunduğundan yat turizmi gibi deniz sporları yapılabilmektedir. Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültür rotası olarak sertifikalandırılmış rotaların, ülkemizde devam ettirilebilmesi mümkündür. Türkiye'de ortaya çıkarılabilecek pek çok kültür rotası ya da Avrupa'da sertifikalandırılmış rotalardan ülkemizde devamının sağlanabileceği rotalar bulunmaktadır. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.58).

Likya Yolu

Likya yolu 509 km'den oluşan eski bir ticaret yolu olup Garanti Bankası'nın 1996yılında ülkemizin sahip olduğu değerleri ortaya çıkarabilmek için proje yarışması düzenlemesiyle ve İngiliz uyruklu Cate Clow'un sunduğu "Likya Yolu" projesinin birinci seçilmesi sonucunda ülkemize kazandırılmıştır. Rota üzerindeki patikalardan bir kısmının gönüllüler ve Cate Clow tarafından işaretlenip haritalanması ile oluşturulmuş yürüyüş rotası 1999 yılında hizmete sunulmuştur. Şu an kısmen işaretler kaybolsa da parkurun tamamı işaretli olup, destekleyici kuruluşlar ve gönüllüler tarafından zaman zaman bakımı yapılmaktadır. Likya Yolu yürüyüşü, doğa tutkunları, doğa yürüyüşü yapanlar, alternatif turizm çerçevesinde heyecan arayanlar ya da tarih tutkunları tarafından genellikle ikiye bölünmüştür. Likya Yolu, Fethiye Ölüdeniz'den başlayıp Faralya Köyü, Kelebekler Vadisi, Kabak koyu, Yedi Burunlar, Sdyma, Pınara, Letoon, Xanthos antik kentleri ve incecik kumlarıyla son olarak Patara'da birinci bölümünü tamamlanmaktadır. Yolun ikinci bölümü ise Antiphellos/Kaş, Apollonia, Simena, Kekova, Mira/Demre, Limra ve yüzyıllardır sönmeyen ateşiyle Yanartaş/Olimpos ve Faselis'ten sonra Antalya'da son bulmaktadır. Bu yol, uluslararası standartlarda işaretlenmiştir. "Likya Yolu" olarak isimlendirilen yol Avrupa'daki en uzun 4, dünyanın da en güzel 10 yürüyüş rotasından biri olarak

bilinmektedir. Yol, bazen zaman kıyı şeridinde bazen de 1800 metre rakımda seyretmektedir. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.73).

Likya yolunda yapılabilecek birçok turizm faaliyetleri bulunmaktadır. Bölgenin zengin florasını tanımak isteyenler için önerilen doğa sporuyla birleştirilmiş en iyi tatil türü olan Trekking yapmak ziyaretçilerin birinci tercihidir. Likya Yolu antik dönemlerde, Likya kentlerini birbirine bağlayan patikalar zincirinden oluşmaktadır. Trekking etkinliği için ise yalnızca standart yürüyüş malzemesine ihtiyaç duyulmaktadır. Her 100 metrede bir karşılaşılan yön levhalarını izleyerek yürüyüşle ilgili gerekli bilgiler edinilmektedir. Yol üzerindeki küçük dağ köylerine uğranıp, samimi yerel insanlarla ve onların yarı – göçebe yaşantılarıyla tanışılıp, kültürleri tanınabilmektedir. Likya yolunun sahil kesiminde kalan bölümünde ise Wind - surf, su kayağı, jet – ski, parasail, ringo vb. gibi su sporları tatil ve spor amaçlı tercih edilebilmektedir. Bu bölgeye gelen turistler sadece otelde kalmak zorunda değiller. İklim koşullarının uyumlu olması ve harika doğal özellikleri bu bölgeyi kamp yapmak için eşsiz kılmaktadır. Ziyaretçiler Likya yolu üzerinde şartların uygun olduğu herhangi bir yere kamp kurarak doğanın tadı çıkarılabilmektedir. Bisikletli gruplar için de Likya yolunun çoğu parkuru bisiklet sürmeye uygundur. Zorlu patikalardan geçilirken otoyol ya da ara yollar kullanılması gerekse de yolun %80'i bisikletli gruplar için uygundur.

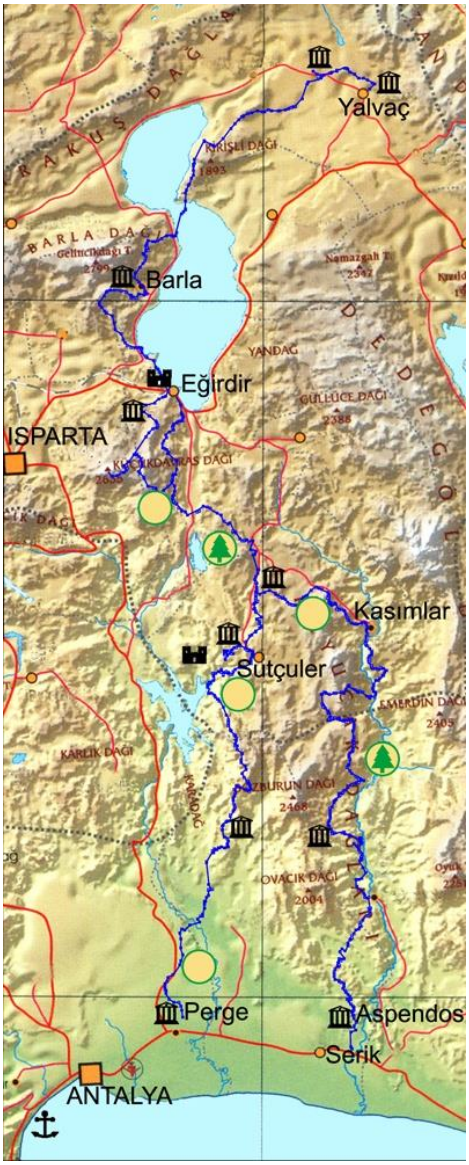
Likya birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Kültürel Miras bakımından zengin olup günümüze birçok eser ulaşmıştır. Rota üzerinde bulunan Kültür Mirasları özel gruplarla veya yürüyüş esnasında ziyaret edilebilmektedir. (Tanrısever Baştemur, 2009, s.113-114).

Harita 2.2: Likya Yolu, (https://www.villadanismani.com/likya-yolu-yuruyusu), 2021.

St. Paul Yolu

St. Paul yolu, Antalya'da yer alan Perge antik kentinden başlayıp, Isparta-Yalvaç'daki Pisidia Antiocheia da sona eren 260 km.'lik rotadır. Bu yolu St. Paul'un Hıristiyanlık yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayken Anadolu'da Hristiyanlığı yaymak için yürümüştür. St. Paul'un Anadolu'ya geldiğinde Perge'den Pisidia Antiokheiası'na ulaşmak için 46 yılında izlediği güzergâh Anadolu'da Roma Döneminin hüküm sürdüğü o günlerde Pamfilya ve Pisidia olarak adlandırılan iki Roma eyaletinin sınırları içerisinde yer almaktaydı. Bugün ise St. Paul yolu başlangıç noktası olan Perge'nin yer aldığı Antalya'dadır. Bitiş noktası olan Pisidia ise Antiokheia'nın yer aldığı Isparta'nın sınırları içerisinde yer almaktadır. **(**Kulözü, 2009, s.53**)**.

Harita 2.3: St. Paul Yolu, (https://cultureroutesinturkey.com/tr/aziz-paul-yolu/), 2021

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KİLİKYA'NIN TARİHSEL SÜRECİ

3.1. KİLİKYA COĞRAFYASI

Günümüzde Çukurova olarak adlandırdığımız bölgenin belirlenebilen en eski ismi M.Ö. II. Binyıl'da kullanılan Kizzuwatna'dır. Bu adın etimolojik kökeni Hurrice'den gelmektedir. M.Ö. I. Binyıl'da Asurlular bölgeye Que, Hume, Kisuatni, Tabal, Unqi ve Hilakku derken bölgede kurulan yerel krallıklar Azatiwataya gibi farklı isimler kullanmıştır. Mısır kaynaklarında ise q.s.wa.d.na (okunabilen harfleriyle) olarak geçmektedir. Görüldüğü üzere bölgede varlık gösteren her kavim kendi isimlerini koymuşlardır. (Ünal, 2006, s. 17).

Harita 3.1: Ortadoğu Siyasi Haritası (M.Ö. 14.yy),

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kizzuvatna#/media/Dosya:Moyen_Orient_Amarna_1.png), 2021.

Langlois'e göre bölge ancak M.Ö. I. Binyıl'dan itibaren Kilikya adını almıştır. Kilik adı Tarsus çayı (Sidnos) ile Seyhan (Sarbus) Nehri'nin oluşturduğu deltada çok fazla bulunması sebebiyle Tarsus'un timsali olan camus, manda anlamına gelmektedir. Eski Yunanlılar ve Romalılar tarafından Adana, Tarsus havalisine Kilikya denirdi. Grek tarihçi Heredotos ise buranın kendi zamanında "Hypachoea" olarak adlandırıldığını ve Fenikeli Ajenor'un oğullarından Cilix'in bu bölgeye gelerek yerleştiğini, bu sebepten ötürü Kilikya (Cilicia) olarak adlandırıldığını ifade etmiştir. (Langlois, 1947, s. 5).

Heredotos Kilikya sınırlarını tarif ederken kuzeyde Kızılırmak (Hays), güneyde Mısır ile çevrili büyük bir alanı nitelendirmiştir. Ayrıca bu alanı dağlık ve ovalık olmak üzere iki bölüme ayırmıştır. Bu ayrım Strabon ve Ptolemaios gibi tarihçiler tarafından da yapılmıştır. (Erzen, 1940, s. 54-58).

Roma İmparatorluğu (M.Ö. 1.yy) döneminde doğu'da Amanos'un sahili olan Hızır (Rhosus) burnundan başlayıp kuzeyde Ceyhan nehrinin vadi eteklerine, batıda Maraş'tan (Germanicea) başlayıp Kapadokya sınırında bulunan Gülek boğazına kadar olan ve güneyinde Akdeniz bulunan alan Kilikya sınırlarını oluşturmaktadır. Dağlık (Tracheia, Aspera, Tracheiotis) ve Ovalık (Pedias, Campestris) Kilikya Limonlu (Lamas) çayı ile ayrılmaktadır. Dağlık Kilikya Göksü deltasından Manavgat çayına kadar beş alt bölgeye ayrılmıştır. Ovalık Kilikya ise Toroslar ve Amanos dağları tarafından çevrilmiştir. Bölgede Göksü vadisi ile Kilikya Kapıları olarak isimlendirilen Gülek Boğazı, Belen Geçidi ve Sertavul geçidi olmak üzere üç adet doğal geçit bulunmaktadır. (Strabon, 2000. s. 251).

Harita 3.2: Kilikya Roma Dönemi Haritası, (https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2016/11/kilikya-cilicia.html), 2021.

Kilikya bölgesi Orta Anadolu, Suriye, Mezopotamya ve Ege'nin birbirlerine bağlandığı yollar üzerinde olması burayı imparatorlukların ve kültürlerin kavşağı olan önemli bir jeopolitik bölge haline getirmiştir. Ovalık Kilikya düzlükleri ve tarıma elverişli geniş arazileriyle, Dağlık Kilikya ise zorlu coğrafik yapısıyla ön plana çıkmaktadır. (Ünal, 2006, s. 27). Bölgenin doğal liman olanakları, orman ve maden kaynakları açısından zengin olması burayı bir çekim merkezi yapmıştır.

Akdeniz ile Anadolu arasındaki önemli dağ geçitlerinin Kilikya'da bulunması, bölgede ticaret faaliyetlerinin diğer bölgelerden daha hareketli olmasındaki en önemli ekten olmuştur. Arkeolojik kazılarda bulunan Bizans dönemine ait seramik ve amphoralar bölgede bu ürünlerin ticari amaçla yoğun bir şekilde üretildiğini göstermektedir. Verimli topraklardaki tarım faaliyetleri ise dış ticaret amaçlı olarak ta yapılmaktaydı. Genellikle nemli ve kıyıya yakın alanlarda zeytin, daha yükseklerde ise üzüm üretilmekteydi. Kırsal alanlarda bulunan basit çiftlikler ve büyük köyler birbirleriyle ilişkili olarak vadilerle limanlara ve kentlere bağlı olarak gelişmekteydi. Ürünler limanlar vasıtasıyla Akdeniz ticaret yolları kullanılarak dağıtılmaktaydı. Limanlara dışarıdan gelen ürünler ve yerel ürünler ise Anadolu'ya Kilikya kapılarından dağıtılmaktaydı. Bu özellikleriyle Kilikya hem tüketici, hem de üretici olan kentlerin kurulduğu bir bölgeydi denilebilir. Uzun sahil şeridi ve ticari güzergâhın

ortasında bulunması Kilikya'yı önemli ticaret merkezi yapmış ve bu ticari faaliyetler etkili olarak Bizans döneminde gelişmiştir.

Günümüzdeki Kilikya bölgesi batıda Alanya'dan başlayıp Anadolu'nun güneyinde yer alan Adana, Misis, Karataş, Osmaniye, Kadirli, Tarsus, Mersin, Yumurtalık ve Kozan kentlerini ve ilçelerini içine alıp doğuda İskenderun'un kuzeyinde yer alan Kinet höyükte son bulmaktadır. Bu alan Toros dağlarıyla çevrilidir. (Gökhan, 2012, s. 71).

Harita 3.3: Çukurova Haritası,
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Cukurova.png), 2021.

3.2. KİLİKYA TARİHİ

Taşucu'ndaki Sırtlanini mağarasındaki buluntulardan görüldüğü üzere Kilikya Bölgesi Paleolitik Çağlar'da bile insanlığa ev sahipliği yapmıştır. Mersin - Yumuktepe ve Tarsus - Gözlükule kazıları ve Amik Ovası'ndaki höyükler ise Neolitik Çağ (M.Ö. 8000-5500)'da insanların buralarda çiftçilik ve hayvancılık ile uğraştıklarını göstermektedir. (Ünal, 2006, s. 22).

Daha sonra Kizzuwatna Krallığı (M.Ö. 2000-1400), M.Ö. 1400 yıllarında tamamen Hitit İmparatorluğu'na bağlanana kadar uzun bir süre bölgenin hakimi olmuştur. Bu topluluk ile ilgili bilgiler çok sınırlı olup, asıl yerlilerin yanında Hurri çoğunluklu, Luvi ve Sami kavimlerinin varlık gösterdiği karışık bir demografik yapıya sahiptir. (Ünal, 2006, s. 18).

Geç Hitit beylikleri olan Hilakku ve Que ‘ye Assur Kralı III. Salmanassar tarafından M.Ö. 854, 842 ve 840 yıllarında seferler düzenlenmiştir. Bu dönemde Kizzuwatna adı unutulmuş olup Ovalık Kilikya Que olarak anılmaktaydı. III. Salmanassar’ın Hilakku, Que ve diğer geç Hitit beyliklerini kesin işgallerinden yüz sene sonra Çukurova’nın Assur tarafından tayin edilen valilerle idare edilen bir Assur eyaleti olduğu düşünülmektedir. Yeni Assur Devleti’nin M.Ö. 612 yılında İskitler tarafından yıkılmasından sebebiyle Kilikya’daki yerel beylikler tekrar bağımsızlıklarını ilan etmiş olsalar bile doğal kaynakları ve stratejik önemi nedeniyle Babil Kralı II.Nebuhadnezzar bölgeye yakın ilgi duymaktaydı. Yeni Babilce’de bölge Hume (Que) ve Pirindu (Hilakku) olarak isimlendirilmekteydi. Bölge takriben M.Ö. 592 yıllarında Babil tarafından saldırılara uğramış olsa da kesin olarak işgal edilememiştir. (Ünal, 2006, s. 69-77).

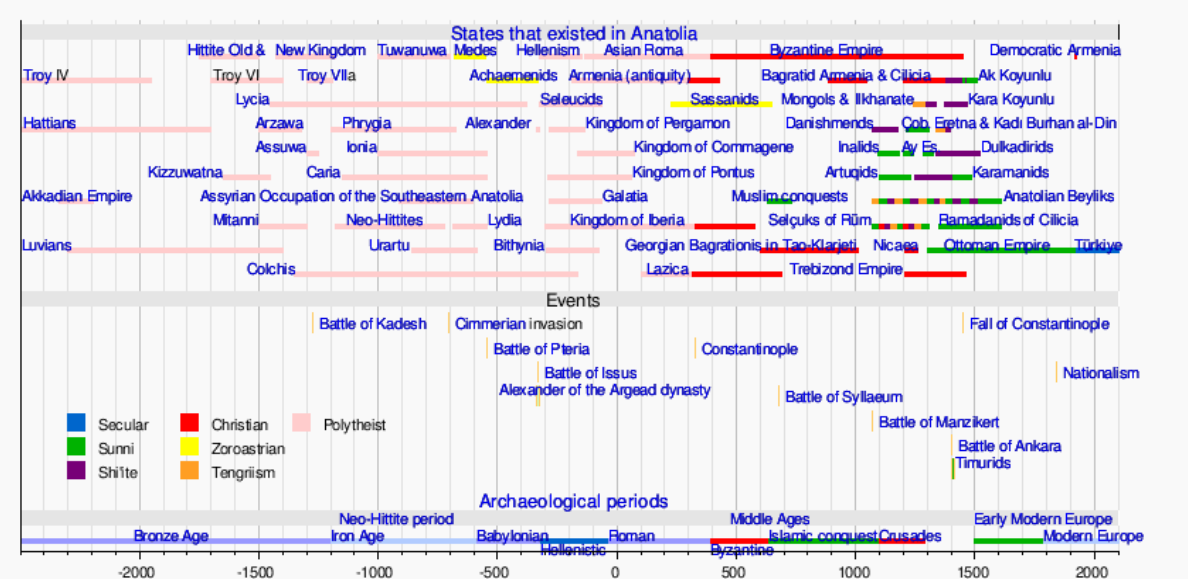
Daha sonra Anadolu ve Kilikya’nın Persler tarafından işgali üzerine Kilikya’da yerel bir hanedan Pers hükümdarlarına vergi ve haraç vererek kendi saltanatını devam ettirebilmiştir. Heredot bu haracın Kral I.Darius’a (M.Ö. 522-486) her yıl verilen 360 beyaz at ve 500 talent gümüş olduğunu yazmıştır.

Makedonya Kralı Büyük İskender’in Çanakkale Boğazını geçerek Troya yakınlarındaki Granikos Çayı vadisinde M.Ö. 334 yılında Pers ordularını yenerek bölgeyi ele geçirmesi üzerine Kilikya’da Pers hakimiyeti sona ermiştir. İskender M.Ö. 333 yılında buradan Sardes’e, sonra Bodrum, Perge, Sillyum, Aspendos, Side, Sagalassos, Gordion ve Ankara’dan yürüyüp Gülek Geçidi’ni aşarak Kilikya’ya girmiştir. Bu tarih Kilikya’nın dönüm noktasıdır.

Büyük İskender’in ölümünü takiben yerine geçecek generallerin M.Ö. 306’dan M.Ö. 281 yılına kadar süren iç savaşlar sonucu Mısır, Suriye-Anadolu ve Makedonya olarak üçe bölünmüştür. M.Ö. 301 yılında Toros Dağlarına kadar uzanan Anadolu’yu Lysimachos, Kataonia’yı da Seleukos almıştır. M.Ö.281’de Lysimachos’un ölümünden sonra Anadolu’nun tümü ile Kilikya da Seleukos’un idaresi altına girdi. Kilikya’nın gerçek anlamda Helenleşmesi ve İyonya sahilleri gibi kentleşmesi, Seleukoslar ve özellikle Roma Devrinde başlamış ve gerçekleşmiştir. Roma Kilikya ile ilk defa korsanlık sorunu sebebiyle ilişki kurmuştur. Roma senatosu korsanların Dağlık Kilikya’daki üslerini imha etmek için M.Ö. 102 yılında Marcus Antonius’u

görevlendirmiştir. Antonius kara ve deniz savaşlarında korsanları yenmiştir fakat Kilikya işgal edilmemiş ve sorun tam olarak çözülememiştir. Pontus Kralı VI. Mithradates'in (M.Ö.120-63) kaybettiği, Batı Anadolu'da 80 bin Romalının öldürülmesiyle biten (M.Ö.88-85) I. Mithradates savaşları sonucu Kilikya bir Roma eyaleti olmuştur. Erken Bizans çağında (400) Ovalık Kilikya, batıda başkenti Tarsus olan Cilicia Prima ve doğuda başkenti Anazarbos (Justinupolis, Anavarza) olan Cilicia Secunda adına iki ayrı eyalete bölündü. (Ünal, 2006, s. 79-84).

Kilikya'da Arap hakimiyeti VII. Yüzyılın ilk yarısında (635) başlamıştır. Müslümanların bölgede asıl yerleşmeleri 700'lü yıllardan sonra başladı. Emeviler ve arkasından da Abbasi halifelikleri zamanında Kilikya bölgesi İslamlaştı. Abbasilerin oluşturduğu Avasım veya Sugur (uç) eyaletine bağlı olan Kilikya'ya pek çok Arap, Türk ve Fârs gibi Müslüman unsurlar yerleşti. Tarsus'un yanında Kilikya'daki Misis, Sis, Ayn-ı Zerbe (Anavarza) ile Kilikya çevresinde bulunan Antakya, Maraş, Besni, Hısn-ı Mansur, Malatya, Tiyana (Kemerhisar) ve Dülük gibi şehirler de zaman içinde Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Bölgede İslam egemenliği 965'e kadar devam etti. Bu süre içinde bölge bazen Bizanslıların eline geçse de Müslümanlar tekrar bölgeyi kontrol ettiler. Araplar'dan boşalan nüfus boşluğu her ırktan insanlarla doldurulmuş olup bundan istifade eden Ermeniler bölgeye gelmeye başlamışlardır. (Gökhan, 2012, s. 72-73).

Şekil 3.1: Anadolu Medeniyetleri Kronolojisi, (https://www.google.com/search?q=cilicia+chronological+map&tbm=isch&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjtwrDnoprwAhUJmhoKHTZcBlMQBXoECAEQOg&biw=1519&bih=722#imgrc=_L_7MMLk8Xc1HM), 2021.

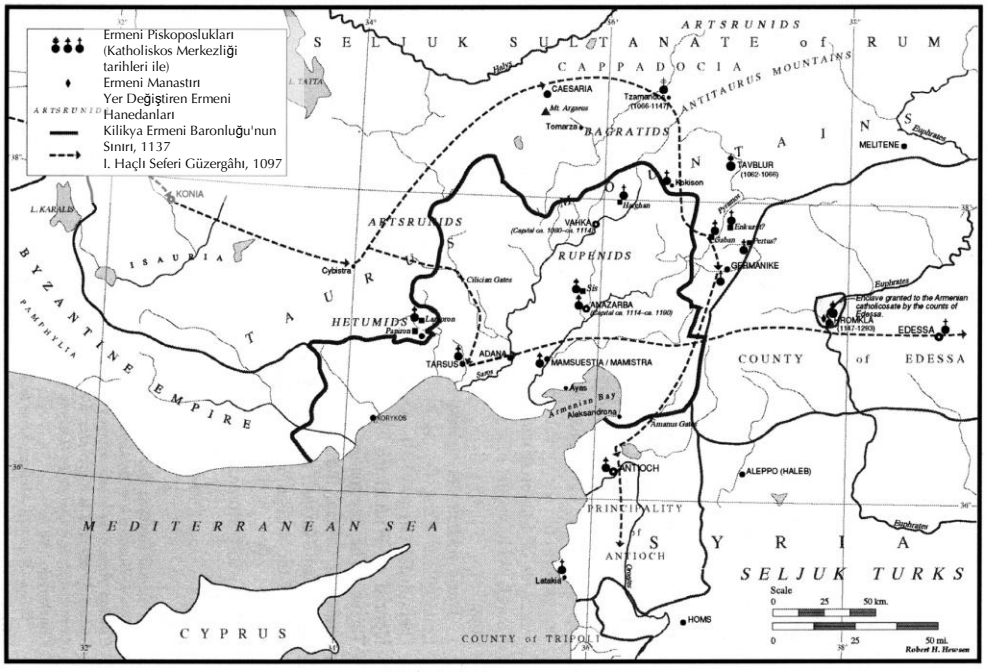
3.3. KİLİKYA ERMENİ KRALLIĞI

Kilikya'da Bizans valisi Philaretos doğuda merkezi Maraş olan bir beyliğe sahipken yok edilmiştir. Ermeniler tarafından ilk Kilikya Kralı olarak kabul edilen Baron Konsantin bölgedeki Ermenileri toplayarak bir derebeylik kurmuştur. Fakat Doğu Anadolu bölgesinde Bizans İmparatorluğu'nun yürüttüğü ilhak politikası Ermenileri Anadolu'nun iç kısımlarına doğru itmiştir. Bizans işgali ile 965 yılında Ermeniler Kilikya'ya yüzyıl boyunca tehcir edilmiştir. Ermeniler 1080'li yıllarda bölgede çoğunluk haline gelmiş olup siyasi teşekküllerini kurmuşlardır. (Gökhan, 2002, s. 68-69).

Sümer'e göre ise Bizans İmparatorluğu'nun Ermenilere uygulamış olduğu baskı ve zorunlu göç politikası Kilikya'da Ermeni Baronluğu'nun kurulmasındaki en önemli etkendir. Türklerin 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya akışı Ermenilerin batıya kaymasına sebep olmuştur. Doğu Anadolu'dan göçe zorlanan Ermenilerin bir kısmı daha sonra Kilikya'ya yerleşmişlerdir. Ermeni Baronluğunun resmen kurulması ise I.Haçlı (1096-1099 yılları) seferi ile olmuştur. (Sümer, 1963, s. 4).

Bizans Devleti ve Ermeniler aynı dinden olmalarına rağmen aralarındaki mezhep farklılığı taraflar arası çatışmalara sebep olmaktaydı. Bizans İmparatorlarının Ermenileri Ortodokslaştırma siyaseti ve Ermenilerin direnmeleri taraflar arasında sürekli mücadeleye sebep olmuştur. Haçlı seferleri (11. yy) zamanında Haçlıların Bizans ile ilişkilerinin kötü olması sebebiyle Doğunun yabancısı olan Haçlıların bir müttefike ihtiyacı vardı. Seferler başlamadan önce Kilikya Ermenileri Papa'ya yardım çağrısı mektupları göndermiştir. Bu yardım çağrıları Doğuda bazı Ermeni bölgelerinin Selçuklu Türkleri tarafından ele geçirilmesiydi. Mektuplar olumlu sonuçlanıp Kilikya Ermenileri Haçlılar tarafından destek görmüştür. Bu doğrultuda taraflar arasında kültürel ve ekonomik yakınlaşmalar da olmuştur. Haçlıların Anadolu'dan geçişi sırasında Ermeniler lojistik destek vererek Haçlı ilerlemesine büyük katkı sağlamıştır. (Mateos, 1962, s. 147).

I.Haçlı seferinde (11. yy) Ermenilerin Haçlı ordularına yaptığı yardım ve destekler ödüllendirilmiştir. Kilikya Ermenileri Rupenli ve Hetumlu aileleri tarafından idare edilmiştir. Rupen oğlu I.Konstantin Haçlı kontları tafarından Baron ünvanını almasıyla Rupenli ailesi ilk hakimiyeti ele almıştır. (Kaşgarlı, 1990, s. 56-58). Baronlukların kurulmasıyla Bizans'ın Kilikya'daki hakimiyeti oldukça zayıflamıştır.

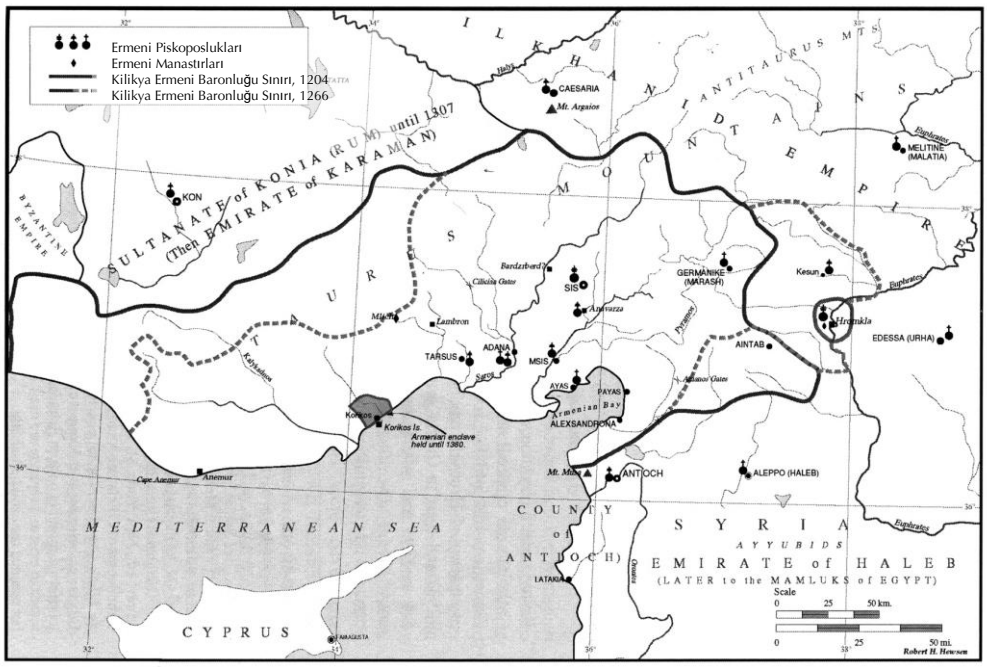

Harita 3.4: Kilikya Ermeni Krallığı 12.yy Haritası, (Hewsen, 2008).

Rupen'in oğlu Konstantin Toros Dağlarının bulunduğu Kilikya'nın dağlık kesimindeki Bizans kalelerini ele geçirerek bölgenin hakimi olmuştur. O dönemde Selçuklular bu bölgeye coğrafik şartlar nedeniyle ulaşamamışlardır. Çukurova bölgesinde biri, Bizans'ın Tarsus Valisi Apılgarip'in himayesinde olan Oşin'in derebeyliği; diğeri de Konstantin'in Vakha'da kurduğu baronluk olmak üzere iki Ermeni Baronluğu kurulmuştur. (Gökhan, 2012, s. 78).

Ermeni Baronluğu kurulmadan önce Bizans, bazı derebeylerini çıkarları doğrultusunda kullanabileceklerini düşünerek Soylu Ermeni beylerini Bizans subayı veya yöneticisi olarak kabul edip bazı unvanlar vermek suretiyle yurt edinmelerine izin vermiştir. Böylelikle Bizanslılar Ermenileri bölgedeki kritik sınırlarda tampon olarak kullanmıştır. (Kaşgarlı, 1990, s. 12).

Kilikya Ermeni Baronluklarının Krallığa dönüşmesi ise II.Levon döneminde 1198 tarihinde Papa III.Celestin tarafından krallık payesi ile ödüllendirilmesi ile olmuştur. Papa'nın bu payesi Ermenilerini haçlı ordularına yapmış olduğu desteklerin ödülüdür. (Kaşgarlı, 1990, s. 56-58).

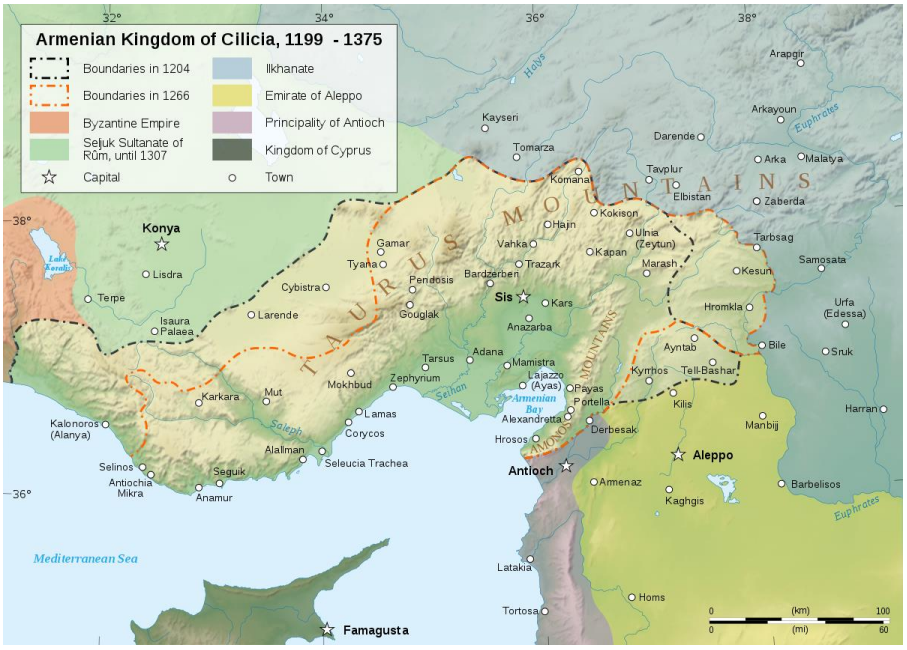

Harita 3.5: Kilikya Ermeni Krallığı 13.yy Haritası, (Hewsen, 2008).

Kilikya Ermenileri önce Baronluk kurup, daha sonra Haçlıların desteğiyle Krallığa dönüşerek 300 yıl gibi uzun bir süre bölgenin hakimi olmuşlardır. Ermeni Baron ve Kralları bölgedeki varlıklarını ancak siyasi anlaşmalarla sürdürebilmişlerdir. Siyasi çıkarları doğrultusunda yeri geldiği zaman Sasanilere karşı Roma İmparatorluğu, Bizans'a karşı Arapların ve Türklerin, Türklere karşı da Haçlı ve Moğolların yanında yer almışlardır. (Gökhan, 2002, s. 105).

VI. Leon'un Geben Kalesinde yakalanıp Mısır'a götürülmesinden sonra Kilikya Ermeni krallığının varlığı hukuken sona ermiştir. Ancak Geben'in doğusunda bulunan Ganci (Çukurhisar) Kalesinde bir müddet daha Ermeniler varlıklarını devam ettirdiler. Bu kale son Ermeni başkumandanı Hetum ve karısı Zarman'ın malikânesiydi. Bu kale ve çevresinin Dulkadir Beyliği tarafından alınmasıyla bölgedeki Ermenilerin siyasi varlığı tamamen sona ermiş oldu. (Gökhan, 2012, s. 104-105).

Kilikya'da Ermeni Krallığı hakimiyeti 1375 yılına kadar etkin bir şekilde sürmüş olup, daha sonra bölge Memluklar ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. (Ünal, 2006, s. 86).

Harita 3.6: Kilikya Ermeni Krallığı Haritası (1199-1375), (https://tr.wikipedia.org/wiki/Kilikya_Ermeni_Krall%C4%B1%C4%9F%C4%B1#/media/Dosya:Cilician_Armenia-en.svg), 2021.

3.4. KİLİKYADA TÜRK HAKİMİYETİ

Haçlıların zayıflaması ve İlhanlı Devleti ile aralarındaki karışıklar sebebiyle Kilikya Ermenileri dış desteklerden mahrum kaldılar. Türkiye'de Selçuklu Devleti'nin yıldızı sönerken, Ermeni Krallığıyla mücadeleyi başka bir Türk devleti olan Memlukler üstlenmiştir.

1278 yılında Memluk ordusu Ermeniler üzerine bir sefer düzenleyerek Rumkale'ye kadar olan yerleri fethetmiştir. XIV. Yüzyılın ortalarında da Adana yöresinde Memluklere bağlı Ramazanoğulları Beyliği kurulmuştur. Bu iki beylik, Ermeni Krallığı'nın sınırlarını oldukça daraltmış olup Konya yöresindeki Karamanoğulları Beyliği de Kilikya Ermenilerine sürekli saldırmaktaydılar.

XIV. Yüzyılın sonlarına doğru Kilikya Ermeni Krallığı oldukça küçülmüş, gücünü kaybetmiş ve Memluk Türklerinin kontrolüne girmişti. 1374 yılında Memluklar, Ermeni Krallığı'nı ortadan kaldırmak için harekete geçerek Anazarba ve Sis hariç Kilikya bölgesindeki ellerinde bulunan bütün yerleşim yerlerini almışlardır. (Gökhan, 2012, s. 104-105).

16. yüzyılda Memluk Devletinin yıkılmasıyla birlikte Kilikya bölgesi Osmanlı topraklarına katılmış olup günümüz Türkiye topraklarında Çukurova adıyla bilinmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ORTA ÇAĞ KALELERİ (6-12.YY)

Orta Çağ'da Kaleler, uygarlıkların şehirlerini muhafaza ettikleri çok önemli savunma yapılarıydı. Günümüzde işlevini tamamen kaybetmiş olsa da önemli tarihi olaylara sahne olduğu için kültürel mirasımızın şüphesiz vazgeçilmez anıtlarıdır.

Anadolu'nun bilinen en eski kalesi Orta Kalkolitik Çağa ait olan M.Ö. 3600 yıllarında tarihlenen Mersin'deki Yumuktepe höyüğündedir. Höyük üzerine oturan kale taş temel üzerine oturtulmuş tuğla duvarlardan oluşmaktadır. (Eyice, 1974, s. 141).

4.1. KALELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kale, TDK'ye göre "Düşmanın gelmesi beklenilen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen" olarak tanımlanmaktadır. Arapça kökenli olan 'kal' fiili bir şeyi kökünden sökmek anlamına gelir. Kal'a ise dağ-tepe üstünde yapılmış sağlam yapı, kale anlamında kullanılır. Öz Türkçe 'de kale anlamında kullanılan 'kıla, kütle ve kalav' kelimeleri mevcuttur. (Odekan, 1997, s. 932).

Yerleşik hayata geçen insanoğlu yaşadığı ortamı çevresel faktörlere karşı korum içgüdüsüne kapılmıştır. Kendisini, ailesini, mallarını ve yiyecekleri koruma altına almak için etrafını duvarlarla çevirmek suretiyle daha korunaklı özel alanlar oluşturmuştur. Bireysel küçük mekânlardan, bir şehri koruyacak büyüklükteki kalelere kadar yapılar bu mantık çerçevesinde gelişmiştir. İnşa edilen yapılar her zaman ihtiyaç, coğrafya, iklim, din ve kültür gibi faktörlerden etkilenerek şekillenmiştir. Kaleler de genel özelliklerini koruyarak savaş yöntemleri ve silah teknolojilerindeki gelişmelere göre değişiklikler göstermiştir.

Kaleler bulunduğu yerin stratejik unsurlarına ve ihtiyaca göre şekil alıp mimari olarak birçok farklı birimleri içinde barındırabilir. Kaleler askeri savunma amaçlı olduğu için bölgedeki en korunaklı olan hakim tepeler üzerine inşa edilirdi. Kalelerin

savunma mekanizmasını bölgeye yayan Gözetleme kuleleri, haberleşme amaçlı olup içinde belirli sayıda askeri birliği barındırabilecek savunma yapılarıdır. Bunlar birbirleriyle ve kalelerle görüş mesafesinde olacak şekilde zincirleme olarak inşa edilirdi.

4.2. KALELERİN MİMARİ UNSURLARI

Kaleler, bulunduğu bölgenin askeri güvenliğini sağlayacak, halkı koruyabilecek şekilde, coğrafik şartlara uyum sağlayacak biçimde kalenin güvenliğini yeri geldiği zaman kuşatmalara karşı uzun süre insanları barındırabilecek şekilde inşa edilirdi.

Kale tipleri ilk olarak büyük bir kenti içine alan konut, ticaret, askeri garnizon ve yönetim birimlerini kapsayan şekilde olurdu. İkinci olarak yerleşme bölgesinin saldırı anında sığınabileceği, şehrin yakınında bulunan kaleler idi. Üçüncü olarak Kral veya bölge yöneticisinin özel kullanımına ait hakim bir noktada bulunan, yardımcılarına ait konut vb yapıları da içine alan müstakil kalelerdi. Dördüncü olarak belirli aralıklarda ülkenin anayol güzergâhlarına veya sınırlarına yerleştirilmiş olan güvenlik amaçlı kalelerdi. Son olarak ise karakol görevi üstlenen içinde belirli bir askeri grubu barındıran stratejik noktalardaki küçük kale ve gözetleme kuleleri idi. (Yıldız, 2007, s. 13).

Kale mimarisi birçok yapıyı içinde barındırabilir. Bunlar ihtiyaca yönelik olup Surlar, Seyirdim Yeri, Burçlar, Senkendaz, Mazgallar, Kapılar, İç Kale, Hisar-peçe, Hendekler, Sarnıç ve Suyolları, Sivil Yapılar, Hizmet Binaları, Depolar ve Ahırlar en önemli birimlerdir. Surlar, topoğrafik şartlara bağlı olup kenti çevreleyen kuleli, burçlu ve mazgallı mimari unsurdur. Bu surların üzerinde askerlerin dolaşarak çevreyi gözetleyebileceği bir tarafı siperli olan seyirdim yolu bulunur. Kuleler ve burçlar ise kapıları ve sur duvarlarını güçlendiren ve koruyan önemli mimari unsurlardır. (Tekçam, 2007, s. 199-213).

4.3. BİZANS DÖNEMİ KALE MİMARİSİ

Kilikya'daki imar faaliyetleri çoğunlukla Bizans döneminde yapılmış olup, Kilikya'daki kaleler Orta çağ (6-12.yy) döneminin kale mimarisini sergilemektedir. Çalışma kapsamında incelenen kaleler de Bizans mimari özelliklerini yansıtmaktadır.

Bölgedeki kireç taş kaynaklarından elde edilen büyük ve genellikle bosajlı olarak kullanılan yapı taşları sandık yöntemiyle iki duvar arası harçlı moloz dolgu yapılarak inşa edilmiştir. Açıklıklarda sivri ve çapraz tonoz, kapı ve pencerelerde sivri kemer sıklıklar kullanılan temel mimari elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizans mimarisi, Romanın ardılı olması sebebiyle biçimsel olarak çok farklı sayılamayacak bazı mimari değişiklikler ile aynı tarzı sürdürmüştür.

Roma ve Bizans döneminde Kaleler Anadolu'nun yol güzergâhlarına ve deniz kenarlarına inşa edilmiştir. Stratejik açıdan önemli yol kavşağı, ana yol, geçit yeri, dağlar arasında boğaz, denize uzanan burun, kıyıdan az uzaktaki adacıklar, köprübaşları gibi yerler bunlardan bazılarıdır. Roma-Bizans döneminde sınırların içindeki topraklarda kalelere gerek görülmeyip, sınırlara yakın veya başka milletlerin tehdit oluşturduğu bölgelerde garnizonları barındırmak üzere ahşap veya kargir olarak yapılmıştır. Yapıların formu coğrafik koşullara göre değişiklik göstermekteydi. (Akarca, 1998, s. 118-132).

Roma kale mimarisin de kalenin bulunduğu coğrafik koşullara ve konumuna göre uygun olacak yapı malzemeleri ile çeşitli duvar teknikleri kullanılmıştır. İlerleyen zamanlarda daha dayanıklı duvarlar örmek için kireç ve kum ile oluşturulan bir harçla duvar kütleleri güçlendirilmiştir. Roma harcının üç temel özelliği vardır cephe kaplaması, iç dolgu malzemesi ya da agrega (kum, çakıl, kırma taş) harç; bu harca "opus caementicium" adı verilen Roma betonudur. Romalılar duvar inşa ederken belli bir yüksekliğe kadar yüzey kaplaması yapar, ardından dolgu malzemesini aynı noktaya kadar doldurur en sonunda da kireçli harç ekler. Duvarların yüzey kaplamaları döneme göre değişkenlik göstermiştir. (Thorpe, 2012, s. 133).

Romalıların kullandığı başlıca duvar teknikleri şu şekildedir:

Opus incertum: Küçük düzensiz taşlardan oluşan yüzey kaplaması MÖ 2. yüzyılın sonlarına kadar kullanılmıştır.

Opus reticulatum: MÖ 2. yüzyıldan sonra kullanılan ağ gibi çapraz desenle örülen teknik.

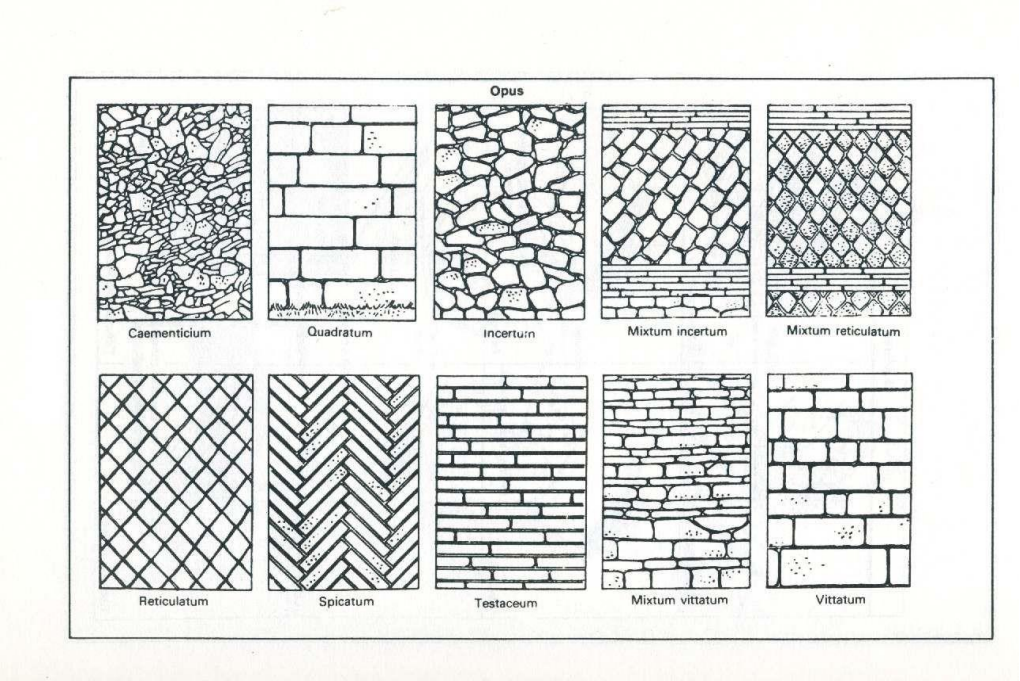
Opus testaceum: Yatay sıralar halinde pişirilmiş tuğlalardan örülmüş cephe kaplamasıdır. MÖ yaklaşık 50 den başlayarak kullanılmış ancak yine de Opus reticulatum kadar popüler değildir. (Vitruvius, 2005, s. 37).

Duvarların yüzeyleri taşların işlenişi bakımından da tasnif edilir. Kaba yüzlü, çekiçlenmiş, çıkıntılı (bossage), pütürlü, çentikli, çerçeveli, perdahlı. Bu taşlar çeşitli şekillerde yontulur ve duvar inşasında kullanılır. Taşlar çok köşeli ve dört köşeli olarak iki kümeye ayrılır. Ancak taşların biçimleri ve örülüşüne göre sur duvarları şöyle kümelenir. (Akarca, 1998, s.112-117).

Çok köşeli taşlardan örülen duvarlar: Kabaca işlenmiş taşlardan örülür, bu gün kuru duvar denilen tarz. Eski Yunan da Logaden denilir. Kenarları kavisli taşlardan örülen türü Lesbos tarzı. Kenarları düz taşlardan örülen duvarlar düz kenarlı çokgen tarz.

Yamuk şekilli taşlardan örülen duvarlar: Düzenli sıralar izleyen örgü. Aynı boy örülmüş, düzenli sıralar yapan duvarlar (İsodomos). Bir yüksek bir alçak taş dizilerinden meydana gelen duvarlar (Pseudoisodomos).

Dikdörtgen taşlardan örülen duvarlar: Düzensiz sıralanır, İsodomos tarzı, kerpiç tarzı, Pseudoisodomos, Tek boy uzun taşların başları dış tarafa gelmek üzere enlemesine konularak elde edilen örgü ve atkı örgü tekniğine benzeyen duvarlar (kumaş dokusuna benzer). (Akarca, 1998, s.113).

Şekil 4.1: Roma Mimarisinde Duvar Teknikleri, (https://www.pinterest.pt/pin/361273201354998525/), 2021.

4.4. DAĞLIK KİLİKYA ORTA ÇAĞ KALELERİ

Anadolu'da Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda Alanya'dan başlayıp güney-doğuda Suriye'ye kadar uzanan kıyı şeridi Kilikya'nın düzlüklere ve Çukurova'yı içine alan verimli topraklara sahip avantajlı bölgesidir. Bu güzergâh tarih boyunca Akdeniz'de doğuyu batıya bağlayan ticari ve askeri önemli bir yol olmuştur. Kuzey'de Toros Dağları ve Doğu'da Amanos Dağları ile çevrili olan dağlık bölge Kilikya'ya doğal kalkan görevi gören, tarım alanlarının sınırlı olduğu bölgedir. Kilikya'yı İç Anadolu bölgesine bağlayan kapılardan biri Kuzey'de Adana-Pozantı yolundan Tarsus'a erişen Gülek geçididir. Doğuda Nur Dağları olarak bilinen Amanos geçidi ve ardından Suriye kapısı olarak bilinen Belen geçidi bulunmaktadır. Batıda ise Silifke-Mut üzerinden Kuzey'deki Karaman iline bağlanan Sertavul geçidi bulunmaktadır. Bu geçitler özellikle Akdeniz limanlarından yapılan ticari faaliyetler için önemliydi.

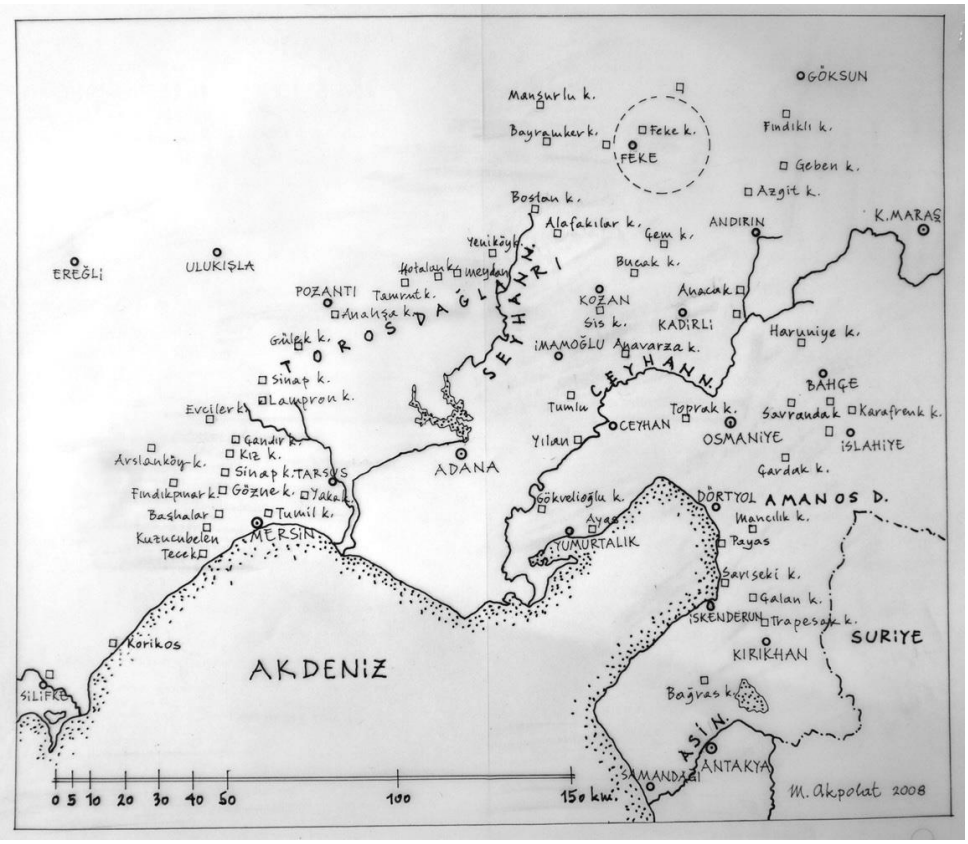
Kilikya bölgesindeki kaleler bölgedeki stratejik noktalarda ve geçiş güzergâhlarında bölgenin güvenlik ve kontrolünü sağlama için inşa edilmiştir. Kıyı şeridinde liman kentlerinin merkezi olan büyük kaleler bulunmaktayken. Dağlık

Kilikya'da zorlu ve sarp dağ geçitlerine hakim yerlerdeki yüksek kayalıklarda ihtiyaca göre gözetleme kulesi, küçük kale ve kale kentler bulunmaktadır.

Bölgedeki kalelerin çoğunlukla ilk olarak Roma veya Bizans dönemlerinde inşa edilip 1080-1375 yılları arasında Ermeni hakimiyeti döneminde ise mimari bakımdan güçlendirilmiş olduğu düşünülmektedir. (Youngs, 1965, s. 113-134).

Roma döneminden süregelen bölgenin kendine özgü doğal şartlarından oluşan politikayı Strabon şu şekilde ifade etmiştir:

"Bu karada dağların yüksek oluşu ve üzerinde geniş yaylalara ve meralara sahip olan kabilelerin oturuşundan, gemi yapımında kullanılan kerestenin varlığından ve aynı zamanda limanların, kalelerin ve gizli yerlerin oluşundandır. Bütün bunları göz önünde bulundurarak söylüyorum Romalılar, burada adaleti uygulamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmak zorunda olan Romalı valiler yerine, bölgenin krallar tarafından yönetilmesinin daha iyi olacağını düşündüler".

Harita 4.1: Kilikya'daki Kalelerin Haritası, (Akpolat, 2008).

4.4.1. Feke Kalesi

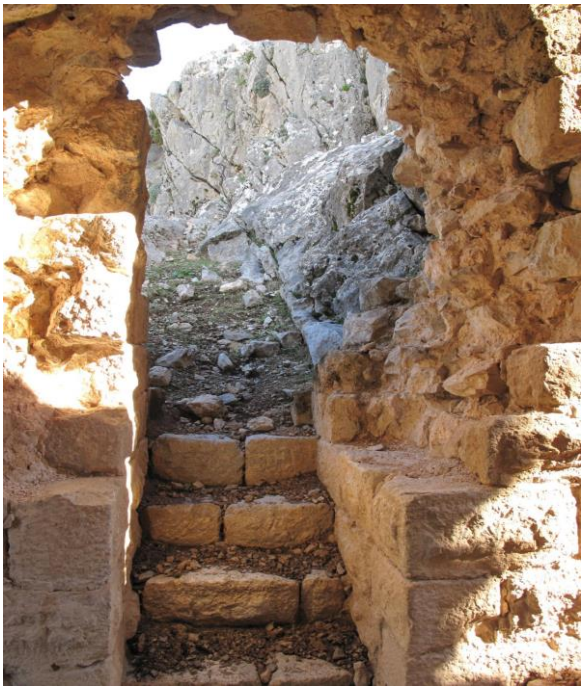
Feke, Ermeniler tarafından Vahga, Bizans tarafından Baka, Araplar tarafından ise Bahgai olarak anılmıştır. (Hellenkemper, 1976, s. 217). Feke Kalesi Ermeni Krallığı'nın ilk kalesi olarak bilinmektedir. İnşa tarihi tam olarak bilinmeyen bu kale, Dağlık Kilikya'da, Feke ilçe merkezinin 6 km. kuzeydoğusunda 1270 m yükseklikteki bir tepede bulunmaktadır. (Akpolat, 2008, s. 1).

Resim 4.1: Feke Kalesi Batı Görünümü, (Buyruk, 2011).

Bu kalenin girişindeki yılan gibi kıvrılarak kalenin içine ulaşan tonoz örtülü, merdivenli tünel Çandır Kalesi'yle benzerlik göstermektedir. Fakat diğer Ermeni Kalelerinin hepsinde bulunan şapelin bu kalede bulunmaması da ayırıcı bir özelliktir. (Akpolat, 2008, s. 1). Bilinen tarihi Bizans ile başlayan kale Haçlılar döneminde Ermeni baronlarının başkenti olmuştur. Dolayısıyla Ermenilerin en erken tarihli askeri yapısı ve Ermeni Krallığı'nın kurulduğu yer burasıdır. (Akpolat, 2008, s. 4). Tarihçi Hetum'a göre Feke Kalesi 1098 yılında Ruben'in oğlu Konstantin tarafından Bizanslılardan alınmıştır. Feke Kalesi 1138 yılında Bizanslılar tarafından kuşatılıp ele geçirilmiştir. Bundan bir - iki yıl sonra Danişmend Beyi Muhammed bin Gazi tarafından Bizanslılardan alınmıştır. Daha sonra ise 1145 yılında ise Levon'un oğlu II.Toros kaleyi tekrar ele geçirmesiyle Ermeniler yedi sene sonra tekrar kalenin sahibi

olmuştur. II.Toros kaleyi merkez üssü olarak kullanmıştır. (Edwards, 1987, s. 259 – 260).

Resim 4.2: Feke Kalesi Giriş Kapısı, (Buyruk, 2011).

Bölgeye hakim bir tepeye oturtulmuş korunaklı bu kale içinde barındırdığı tüm mimari birimleriyle bölgeyi koruyan, askeri biriliklerin ve yöneticilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitedeki yapı kompleksidir. Çandır Kalesiyle mimari ve işlevsel olarak benzeştiği üzere Feke Kalesi muhtelif yapılardan oluş kale kompleksi, merkez kale olarak tanımlanılabilir. Bu yapının benzeri olan Çandır (Paperon) ve Namrun (Lampron) kaleleri de bu kategoride tanımlanmaktadır.

4.4.2. Sinap Kalesi (Çamlıyayla)

Çamlıyayla'nın kuzeyinde 1270 m yükseklikte bulunan Sinap Kalesi, Çandır köyünde bulunan Sinap kalesinin ikizidir. Çalışma kapsamında incelediğimiz Sinap Kalesi'yle sadece isim olarak değil, mimari ve işlev bakımından da benzeşmekte olan bu kale, Çamlıyayla'da bulunan Namrun (Lampron) merkez kalesinin 5 km kuzeyinde bulunup garnizon olarak kullanılmaktaydı. Çandır köyündeki Sinap Kalesi de, Çandır Kalesinin 4 km güney-batısında aynı işlevde kullanılmaktaydı. Çalışma kapsamında

incelenilen kalelerin en kuzeyinde bulunan Çandır Kalesi'ni doğu istikametindeki Namrun (Lampron) Kalesi ve ardından Sinap Kalesi takip etmektedir.

Dikdörtgen planlı, tonoz örtülü ve köşelerden silindirik kulelerle tahkim edilmiş olan kale moloz ve bosajlı kesme taşlarla örülmüştür. Bu kaleyi Ermeni dönemiyle tarihlendirecek herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır fakat mimari tarzından ötürü bu döneme tarihlendirilmektedir. Kalenin Memluklular döneminde de güçlendirilip, onarım gördüğü düşünülmektedir. Stratejik noktalara yerleştirilen bu küçük kaleler garnizon olarak üst düzey askeri yöneticiler tarafından kullanılmaktaydı. Değerli eşyaların veya tarım mahsüllerinin depolandığı, merkez kalesine yakın olması itibariyle de çevrede hakimiyet kurma, haberleşme amacı ile inşa edildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla Sinap Kalesi'ni bir gözetleme kulesi ve malikhane olarak tanımlamak mümkündür. Bu yapının benzerleri olarak Belenkeşlik, Gözne ve Sinap (Gözne) kaleleri de bu kategoride tanımlanmaktadır. (Aykaç, R. 2020, s. 152-153).

Resim 4.3: Sinap Kalesi (Çamlıyayla) Güney-Batı Cephesi, (Aykaç, 2020).

4.4.3. Evciler Kalesi

Güzelyayla'nın doğusunda 890 m yükseklikte bulunan Evciler Kalesi çalışma kapsamında incelenilen kaleler zincirinin en kuzeyindeki Çandır Kalesini batı

istikametinde takip eden ilk gözetleme kulesidir. Kalenin orta çağdaki adı ve tarihçesi bilinmemektedir.

Dikdörtgen planlı kalenin simetrik iç avlusu ve iç kulesi bulunmaktadır. İç avlunun güney-batı köşesinde yuvarlak bir kule bulunmaktadır. Bizans döneminde (6-10 yy.) inşa edildiği düşünülen kalenin yapı taşları diğerlerinden farklı olarak kabaca düzeltilmiş moloz taşlarlar örülmüştür. Bunun sebebini yapının inşa edildiği yerden elde edilen taşların işlenmesi zor, sert kireç taşları olduğundan kaynaklıdır. Doğusundaki Kızılbağ göletini gören kale çevreye hakim tepede güzergahların güvenliğini ve kontrolünü sağlamaktadır. Mimari ve işlevsel özellikleri itibariyle bu kale bir avlulu ve muhafaza duvarlı gözetleme kulesi örneğidir. Kaleye ulaşım ise bulunduğu tepenin yanından geçen yola kadar mümkün olup, kaleye ancak tırmanılarak çıkılabilmektedir. Tece kalesi de bu kategoriye giren bir diğer yapıdır.

Resim 4.4: Evciler Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/index.html#!/Evciler-Kalesi-Burg-5ec/?dil=Tr&ath=-202&atv=17&fov=18), 2021.

4.4.4. Asar (Hisar) Kale

Kızılbağ'ın güneyinde 1270 m yükseklikte bulunan Asar Kalesi, Belenkeşlik Kalesini batı istikametinde takip eden ilk kale olup, Evciler Kalesini ise güney istikametinde takip etmektedir. Kalenin orta çağdaki adı ve tarihçesi bilinmemektedir.

Kuzeyde ve güneyde kulesi olan kale bulunduğu tepenin şekline göre planlanmıştır. Kuzeyde depo veya kilise olabileceği düşünülen ince bir apsidal yapı

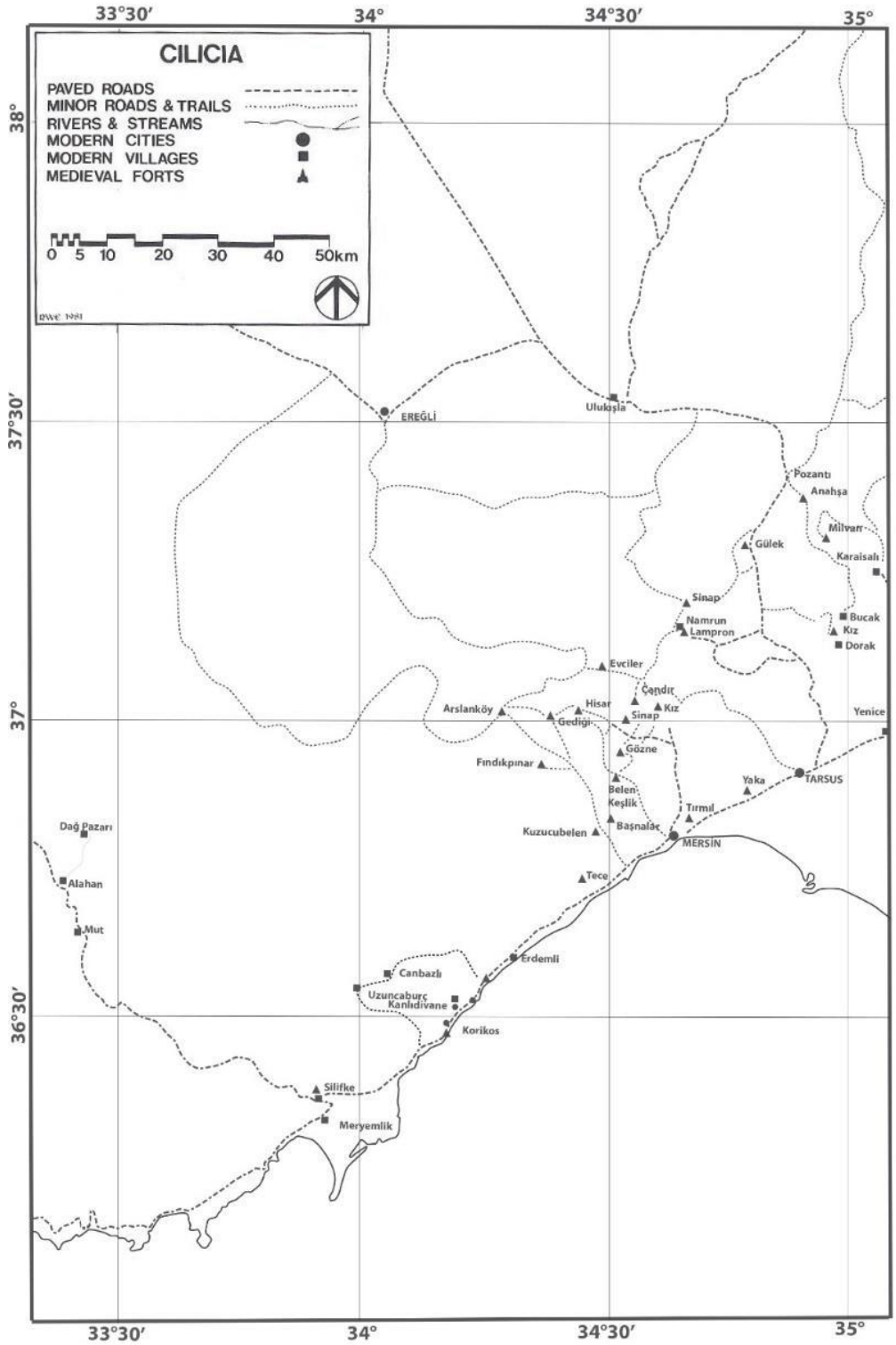
mevcuttur. Kalenin 10-12. Yüzyıllarda Ermeni krallığı tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir. Yapı taşları kısmen pürüzlü, kısmen düzgündür. Kale çevreye hakim noktada güvenliği ve kontrolü sağlamanın dışında gözetleme kulesi olarak da işlev gören bir muhafaza kalesidir. Mimari ve işlevsel özellikleri itibariyle Başnalar, Fındıkpınar ve Gediği Kalesi de aynı kategoriye girmektedir. Bu kalede II.Hetum'a ait madeni paralar bulunmuştur. Kaleye ulaşım ise bulunduğu tepenin yanından geçen yola kadar mümkün olup, kaleye ancak tırmanılarak çıkılabilmektedir.

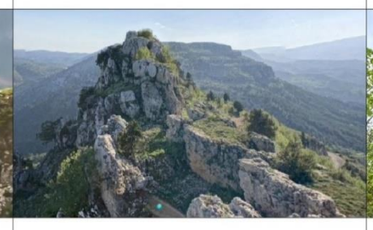
Resim 4.5: Asar (Hisar) Kale, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Asar-Hisar-Kale-137/?dil=Tr&ath=222&atv=14&fov=23), 2021.

4.4.5. Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler

Çalışma kapsamında ele alınan kalelerin yakın çevresinde, birbirleriyle bağlantılı olarak bölgenin korunmasında bir bütün olarak çalışan kaleler bulunmaktadır. Bunlardan Çamlıyayla'da bulunan mimari olarak iyi durumdaki büyük Lampron Kalesi dışında hiçbirine koruma adına bir müdahale yapılmamış olup, harap olmuş bir halde yok olmayı beklemektedirler. Örneğin Arslanköy Kalesi'nin varlığı bilinmesine rağmen ortada harabe sayılacak yapı kalıntıları bulunmamaktadır. Fındıkpınar Kalesi ise duvar kalıntılarından ibarettir. Diğer kaleler nispeten daha iyi durumda olup birçoğuna ulaşım sağlanamamakla beraber acil koruma müdahalelerine ihtiyaç duymaktadırlar.

Harita 4.1: Dağlık Kilikya Kaleleri, (Sözlü ve Yılmaz, 2018)

BÖLGE	OVALIK KİLİKYA / CİLİCİA PEDİAS	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA
YER	TECE MH. MEZİTLİ / MERSİN	KUZUCUBELEN MH. MEZİTLİ / MERSİN	FINDIKPINAR MH. MEZİTLİ / MERSİN	GÜZELYAYLA MH. TOROSLAR/ MERSİN	YAVCA MH. TOROSLAR / MERSİN	KUZUCUBELEN MH. MEZİTLİ / MERSİN
LOKASYON	36°43′10″K ; 34°27′01″D	36°50′36″K ; 34°29′16″D	36°55′32″K ; 34°22′56″D	37°00′42″K ; 34°27′25″D	36°59′30″K ; 34°22′47″D	36°50′30″K ; 34°25′59″D
RAKIM	34 M	720 M	1320 M	1270 M	1820 M	450 M
YAPI TANIMI	AVLULU MUHAFAZA DUVARLI GÖZETLEME KULESİ	MUHAFAZA KALESİ	MUHAFAZA KALESİ	MUHAFAZA KALESİ	MUHAFAZA KALESİ	GÖZCÜ KULESİ
YAPI İSMİ	TECE KALESİ	BAŞNALAR KALESİ	FINDIKPINAR KALESİ	ASAR, HİSAR KALE	GEDİĞİ KALESİ VE MANASTIRI	KUZUCUBELEN KALESİ
DÖNEM	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	BİZANS İMPARATORLUĞU 6-10.YY ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	BİZANS İMPARATORLUĞU 6-10.YY ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY
PLAN	DÖRTGEN PLANLI KULE, AVLU VE TAHKİMAT DUVARLARI, MAZGAL VE PENCERELİ	TOPOGRAFYAYA UYUMLU YEDİGEN PLANLI, AVLU VE ÜÇ KULELİ MUHAFAZA DUVARLI	TOPOGRAFYAYA UYUMLU PLANLI, AVLU VE YUVARLAK KULELİ MUHAFAZA DUVARLI	TOĞOGRAFYAYA UYUMLU PLANLI, AVLULU VE ÜÇ KULELİ MUHAFAZA DUVARLI	-	DİKDÖRTGEN PLANLI KENARLARI DAİRESEL, MAZGALLI YÜKSEK GİRİŞ KAPILI
MALZEME	DIŞ CEPHE: BOSAJLI YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: MOLOZ YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: MOLOZ YONU KİREÇ TAŞI	-	DIŞ CEPHE: KABA YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: KABA VE MOLOZ YONU KİREÇ TAŞI	-	DIŞ CEPHE: BOSAJLI KABA YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: - , DOLGU: HARÇLI MOLOZ TAŞ
ÖLÇÜ	DIŞ: 9.6x11.5 - İÇ: - DUV: 1.5 ALAN: 1560 M² - KAT: 3	-	-	-	-	DIŞ: 7.7x6.1 - İÇ: 4.8/2.7 DUV: 0.9/1.8 ALAN: 47 M² - KAT: 2
MÜDAHALE	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
3R PROJELERİ	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
DURUMU	KULE K.DOĞU KÖŞESİ AYAKTA, MUHAFAZA DUVARLARI YIKILMIŞ	K.BATI DUVARLARI KISMEN AYAKTA, DUVAR KALINTILARI	SADECE YAPI İZLERİ GÖRÜLMEKTE	İKİ KULESİ VE DUVARLARI KISMEN AYAKTA	SADECE YAPI İZLERİ GÖRÜLMEKTE	KULE BÜYÜK ÖLÇÜDE AYAKTA
ERİŞİM	KISITLI	KISITLI	KISITLI	ÇOK KISITLI	ÇOK KISITLI	ÇOK KISITLI
YAYINLAR	HEBERDEY, 1986 – EDWARDS, 1987 VANDEREKCHOVE, 2020	HEBERDEY, 1896 – EDWARDS, 1987 VANDEREKCHOVE, 2020	EDWARDS, 1987 – VANDEREKCHOVE, 2020	VANDEREKCHOVE, 2020	EDWARDS, 1987 – GEMŘJGERI VANK' VANDEREKCHOVE, 2020	HEBERDEY, 1896 – EDWARDS, 1987 VANDEREKCHOVE, 2020
FOTOĞRAFLAR						

Şekil 4.2: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler, (Vandekerckhove, 2020).

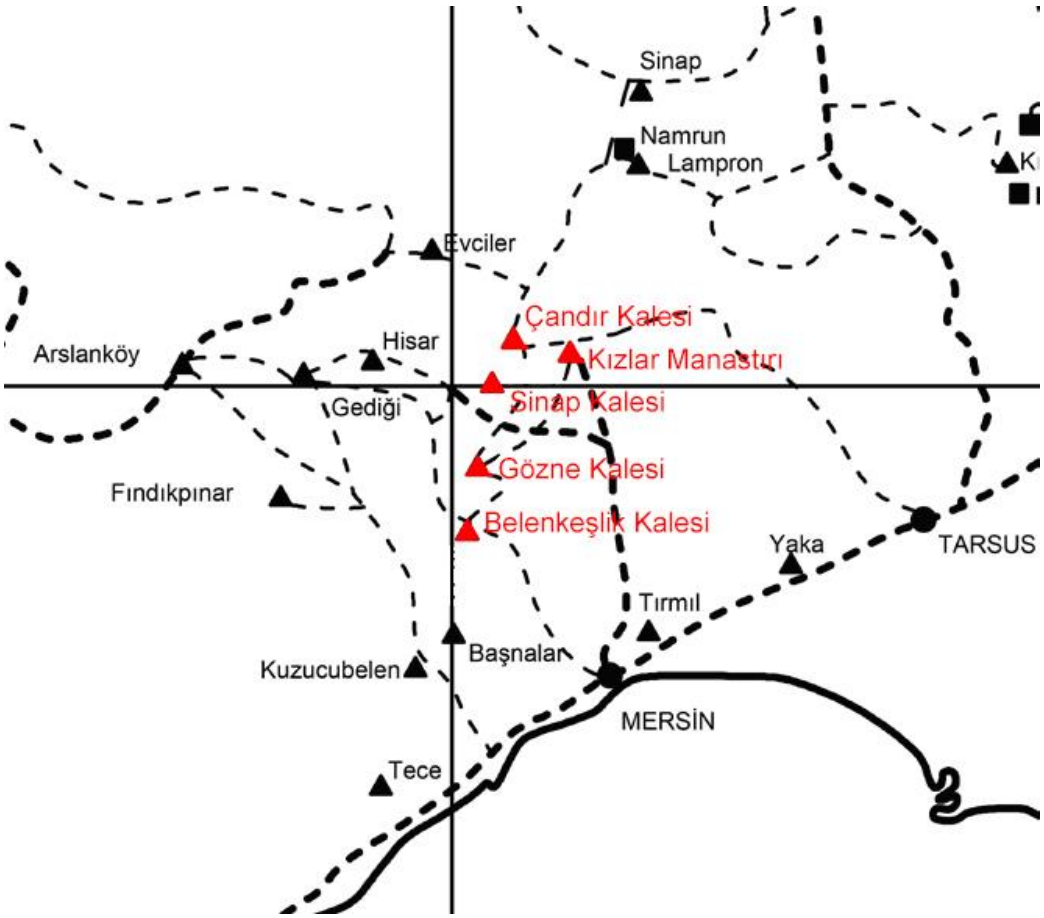
BÖLGE	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	OVALIK KİLİKYA / CİLİCİA PEDİAS	OVALIK KİLİKYA / CİLİCİA PEDİAS	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	OVALIK KİLİKYA / CİLİCİA PEDİAS
YER	GÜZELYAYLA MH. TOROSLAR / MERSİN	ÇİLEK MH. AKDENİZ / MERSİN	DİKİLİTAŞ MH. AKDENİZ / MERSİN	ÇAMLIYAYLA MH. TOROSLAR/MERSİN	ÇAMLIYAYLA MH. TOROSLAR/MERSİN	HEBİLLİ MH. AKDENİZ / MERSİN
LOKASYON	37°02′20″K ; 34°29′38″D	36°49′33″K ; 34°39′44″D	36°51′40″K ; 34°44′03″D	37°10′54″K ; 34°36′44″D	37°09′57″K ; 34°36′11″D	36°55′05″K ; 34°39′42″D
RAKIM	915 M	42 M	40 M	1270 M	1286 M	174 M
YAPI TANIMI	AVLULU MUHAFAZA DUVARLI GÖZETLEME KULESİ	DÖRTGEN MUHAFAZALI GÖZETLEME KULELERİ	DÖRTGEN MUHAFAZALI GÖZETLEME KULELERİ	GÖZETLEME KULESİ / MALİKHANE	KALE / MUFTELİF YAPILARDAN OLUŞAN KOMPLEKS KALE YAPISI	MUHAFAZASIZ GÖZETLEME KULESİ / ŞÖVALYE KONUTU
YAPI İSMİ	EVCİLİ, EVCİLER KALESİ	TUMİL, TIRMIL (HÖYÜK) KALESİ	YAKA, GÜDÜBEŞ KALESİ	AWŠINI AMŘOC', OŠINBURG, OŠINKALE, SİNAP KALESİ	LAMBRŌN, EMBRUNS, TĀMRŪN, NAMRUN, LAMPRON KALESİ	HEBİLLİ KALESİ
DÖNEM	BİZANS İMPARATORLUĞU 6-10.YY ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	BİZANS İMPARATORLUĞU 6-10.YY ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY
PLAN	DÖRTGEN PLANLI KULE, AVLU VE TAHKİMAT DUVARLARI, MAZGALLI VE TEK KAPILI	DÖRTGEN PLANLI, ÇIKINTILI DAİRESEL KÖŞE KULELERİ, MAZGALLI VE TEK KAPILI	KARE PLANLI YAPI, ÜÇ ADET ÇIKINTILI KARE-DAİRESEL-POLİGONAL KULE, TEK KAPI	DÖRTGEN PLANLI, ÇIKINTILI DAİRESEL KÖŞE KULELERİ, MAZGAL, PENCERE VE TEK KAPILI	BURÇLU SUR DUVARLI YAPI KOMPLEKSİ, MAZGAL, PENCERE VE KAPI AÇIKLIKLARI	İKİ KATLI DIŞ KESME TAŞ İÇ MOLOZ
MALZEME	DIŞ CEPHE: KABA YONU MOLOZ KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: MOLOZ KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: KABA YONU KİREÇ TAŞI (SIVALI)	DIŞ CEPHE: KABA YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: MOLOZ KİREÇ TAŞI (SIVALI)	DIŞ CEPHE: BOSAJLI YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: BOSAJLI, MOLOZ KİREÇ TAŞI (SIVALI)	DIŞ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: DÜZGÜN, KABA, MOLOZ KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: KABA YONU, MOLOZ KİREÇ TAŞI
ÖLÇÜ	-	DIŞ: 43.5x30.8 - İÇ: 31.2x20.8 DUV: 1.7 ALAN: 649 M² - KAT: -	DIŞ: 41.2x33.5 - İÇ: 29.9x22.4 DUV: 2.1/3.2 ALAN: 670 M² - KAT: -	DIŞ: 16.5x10.6 - İÇ: 11.4x6.7 DUV: 1.5/2 ALAN: 175 M² - KAT: 3	-	DIŞ: 14x20 - İÇ: - DUV: - ALAN: - M² - KAT: 2
MÜDAHALE	YOK	YOK	YOK	YOK	2018 RESTORASYON	KULLANIMDAN ÖTÜRÜ MUHDES EKLENTİLER MEVCUT
3R PROJELERİ	YOK	YOK	YOK	YOK	VAR	YOK
DURUMU	KULE KUZEY KISMI KISMEN AYAKTA, MUHAFAZA DUVARLARI YIKILMIŞ	K.DOĞU KULESİ KISMEN AYAKTA, K.BATI KULE VE DUVAR KALINTILARI	DOĞU VE KUZEY DUVARLARI KISMEN AYAKTA, DUVAR KALINTILARI	CEPHE DUVARLARI KISMEN AYAKTA, İÇ TAŞIYICI TONOZLAR ÇÖKMÜŞ	KUZEYDEKİ İKİ BURCU AYAKTA, YAPI DUVAR KALINTILARI	G.DOĞU KULESİ VE BATI DUVARI HARİÇ KISMEN AYAKTA
ERİŞİM	ÇOK KISITLI	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
YAYINLAR	EDWARDS, 1987 – VANDEREKCHOVE, 2020	LANGLOIS, 1861 – EDWARDS, 1987 HILD, 1990 – VANDEREKCHOVE, 2020	LANGLOIS, 1861 – EDWARDS, 1987 HILD, 1990 – VANDEREKCHOVE, 2020	EDWARDS, 1987 – VANDEREKCHOVE, 2020	ALISHAN, 1899 – ROBINSON, 1969 HELLENKEMPER, 1976 – EDWARDS, 1987 VANDEREKCHOVE, 2020	VANDEREKCHOVE, 2020
FOTOĞRAFLAR						

Şekil 4.3: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Çevresindeki Kaleler 2, (Vandekerckhove, 2020).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DAĞLIK KİLİKYA'DAKİ BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP KALESİ VE KIZLAR MANASTIRI

5.1. YAPILARIN KONUMU VE TANIMLANMASI

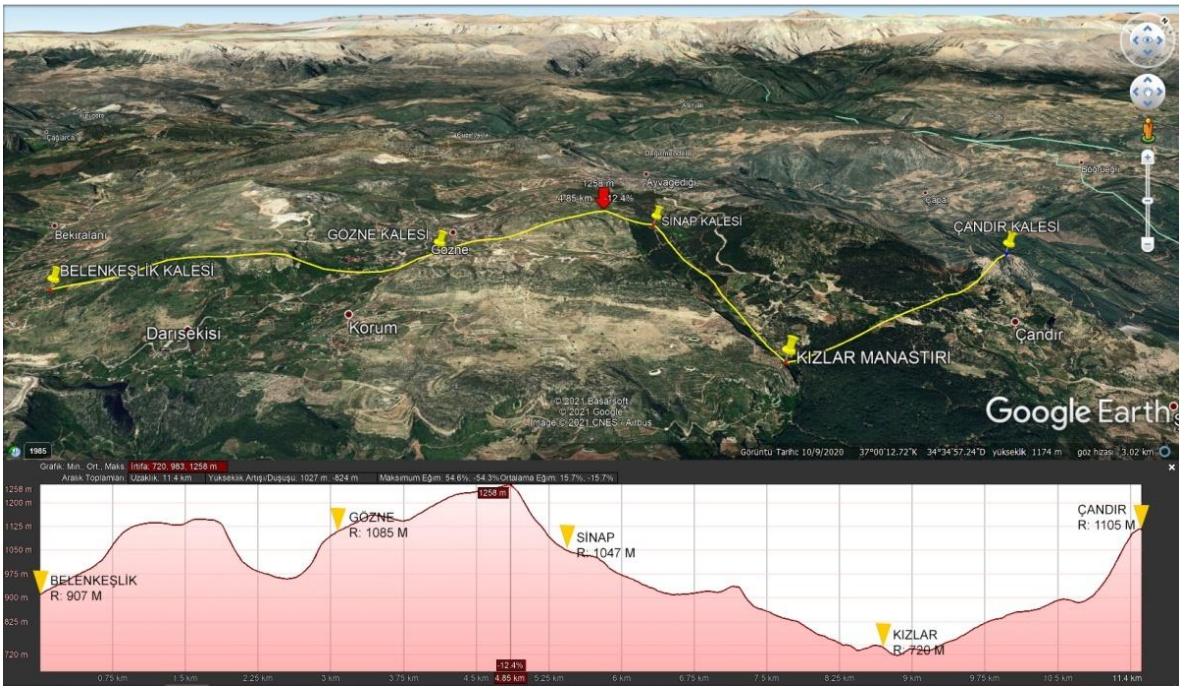
Harita 5.1: Tez Kapsamındaki Dağlık Kilikya Kaleleri, (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

Mersin'in Toroslar ilçesinde Mersin Gözne Yolu'nu takip ederek 20 km kuzey'e çıkıldığı zaman ilk olarak Soğucak Yaylası'nın merkezine vardıktan sonra, kuzey yamacında bulunan 907 m rakımdaki Belenkeşlik Kalesine ulaşılmaktadır. Belenleşlik Kalesi köy merkezinden görülebilen ve bölgeyi tepeden gören hakim bir konumdadır. Soğucak'tan anayola (Mersin Caddesi) geri dönüp kuzey istikametine

doğru devam ederken Gözne Kalesi silüeti göze çarpmaktadır. Gözne Yaylası'nın merkezinden doğu yamacına doğru çıktığımızda 1085 m rakımdaki Gözne Kalesi'ne ulaşılmaktadır. Gözne Kalesi, güney cephesinden bakıldığında Mersin'i dahi görebilen bir görüş alanına sahiptir. Belenkeşlik ve Gözne Kaleleri arası mesafe kuş uçuşu uzaklığı 3 km, yol uzaklığı ise 8 km'dir. Belenkeşlik Kalesi batı istikametine ayrılan vadi güzergâhını kontrol etmekte eden küçük ölçekli bir gözetleme kulesi iken, Gözne Kalesi kuzey-güney istikametindeki geniş vadi güzergahını kontrol eden bir garnizon kalesidir. Bu güzergah günümüzde de yaylalara giden ana yolun bulunduğu, Dağlık Kilikya'nın önemli bir dağ geçididir. Gözne Kale'sinden daha kuzeye ilerledikten sonra Gözne ve Ayvagediği arasında tarım arazilerinin bulunduğu çevresine göre çukurda sayılabilecek 1047 m rakımdaki Sinap Kalesi'ne ulaşılmaktadır. Gözne ve Sinap Kaleleri arası mesafe kuş uçuşu 2,5 km, yol uzaklığı ise 3,5 km'dir. Gözne ve Belenkeşik Kalelerinden de daha büyük olan bu kalenin, verimli tarım alanının içinde bulunması ve ortaçağ şato mimarisini yansıtması Sinap Kale'sinin üst düzeyde bir garnizon kalesi olduğu anlaşılmaktadır. Çandır'a yakınlığı ise buranın doğrudan Merkez Kalesi olan Çandır Kalesi'ne bağlı olduğunu göstermektedir. Sinap Kalesinden güney-doğuya ilerlediğimiz zaman büyük bir ormanın bitişiğindeki dik dağ yamacında bulunan bir burunda 720 m rakımda Kızlar Manastırı bulunmaktadır. Sinap ve Kızlar Manastırı arası mesafe kuş uçuşu 3,20 km, yol uzaklığı ise 4 km dir. Manastır yapılarının özelliğine uygun olarak çok iyi şekilde gizlenmiş olan Kızlar Manastırı küçük bir yapı olup kuzey-batıda Sinap Kalesinin bulunduğu vadiyi, günzey-doğuda ise geniş ormanlık araziyi görmektedir. Çandır Kalesi ise diğerlerinin merkezi olan, büyük ölçekli bir merkez kalesi olup 1105 m yükseklikteki bölgeye hakim bir dağın tepesindeki geniş platoda bulunmaktadır. Çandır Kalesine Ayvagediği'nden direk gidilebilmekte olup yolun Kaleye giden son kısmı dağ yoludur. Çandır Kalesi, Kızlar Manastırına kuş uçuşu 2,5 km olmasına rağmen yol uzaklığı 10 km'dir. Ayvagediği ile Çandır Kalesi arası ise yaklaşık 10 km'dir.

Yapılar birbirini doğrudan göremese bile kolaylıkla iletişim kurulabilecek uzaklıkta, Bölgenin stratejik noktalarında konuşlandırılmıştır. Dağlık Kilikya'da bir çok stratejik noktada bulunan Bizans geleneğini sürdüren Ermeni Savunma yapılarının

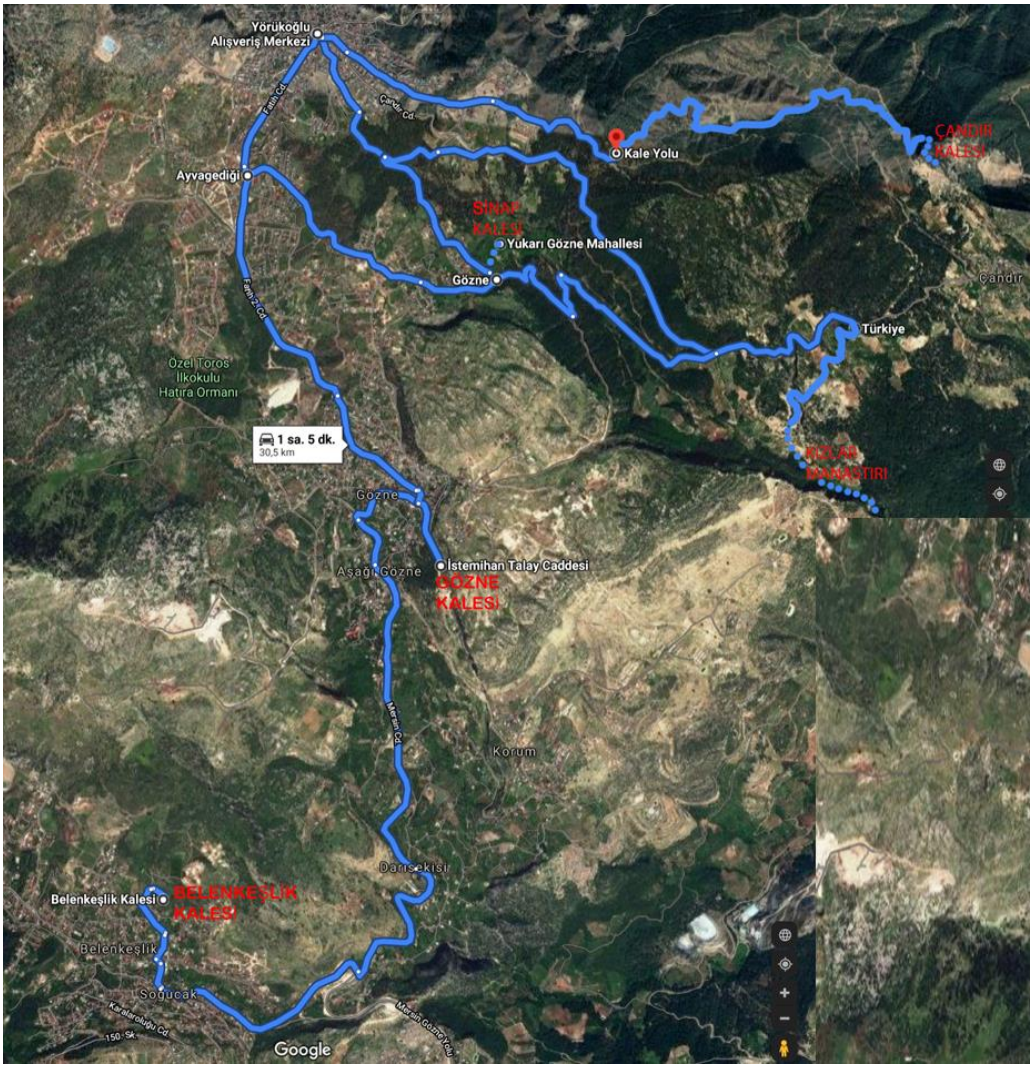
timsali olan bu yapılar günümüzde nüfus yoğunluğunun özellikle yaz aylarında arttığı Soğucak, Gözne ve Ayvagediği yaylalarının sınırları içerisinde bulunmaktadır.

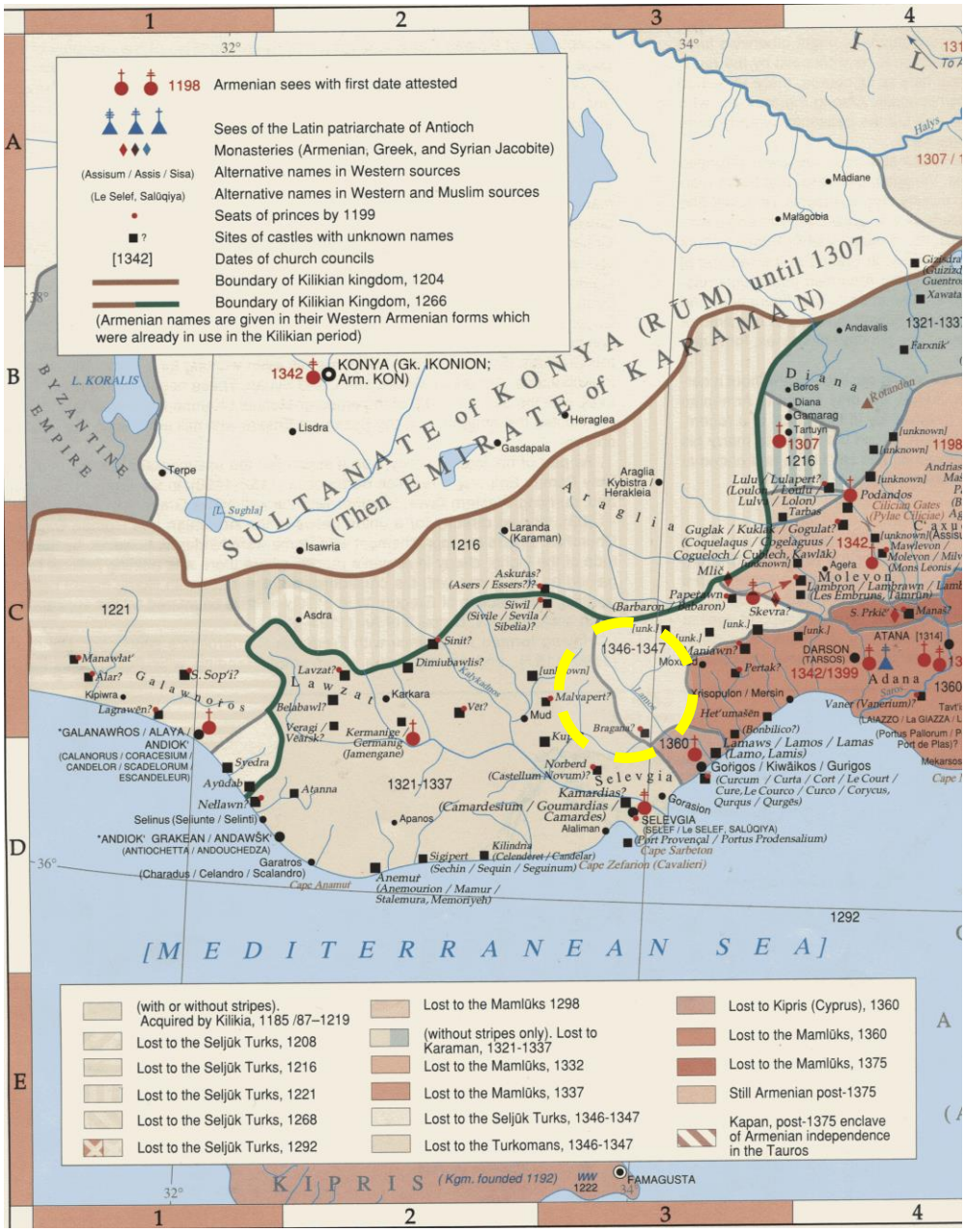
Harita 5.2: Kalelerin Yükseklikleri, (Google Earth, 2020).

Günümüzde Mersin'den Belenkeşlik Kalesi'nin bulunduğu Soğucak Yaylası'na kadar bölünmüş yol bulunmakta olup. Belenkeşlik Kalesi'ne ara yollardan çıkılmaktadır. Soğucak'tan Gözne Kalesinin bulunduğu Gözne'ye kadar çift yönlü yol ile gidilip, Kaleye ara yollar ile çıkılabilmektedir. Belenkeşlik ve Gözne Kalelerinin daha önce çevre düzenlemesi yapılmış olmasından dolayı girişlerinde araç park alanı bulunmakta olup ulaşım gayet rahat bir şekilde sağlanabilmektedir. Gözne'den Ayvagediği'ne çift yönlü yol ile gidilip, doğu istikametindeki ara yollar vasıtasıyla Sinap Kalesi'ne ulaşılabilmektedir. Sinap Kalesi yerleşimin daha seyrek olduğu, tarım alanlarının içinde olup belli bir noktadan sonra yürüyerek ulaşılabilmektedir. Kızlar Manastırı'na Sinap'tan veya Ayvagediği'nden ara yollar ile gidilip tarım alanlarının bulunduğu seyrek yerleşim alanına vardıktan sonra dereden geçip zorlu bir tırmanış yapmak gerekmektedir. Sinap Kalesi ve Kızlar Manastırı uzak sayılabilecek saklı konumları sebebiyle bölge yerlisi tarafından bile pek bilinmemekte olup, hiçbir yönlendirme levhası bulunmamaktadır. Çandır Kalesine Ayvagediği'nden çift yönlü yol ile belirli bir noktaya kadar gidildikten stabilize dağ yolu ile Kale'nin bulunduğu

dağın yamacında kadar gidilebilmektedir. Kaleye dağ ile bütünleşmiş korunaklı merdiven ile çıkılmaktadır.

Harita 5.3: Kalelerin Karayolu Ulaşım Ağı, (Google Earth, 2020).

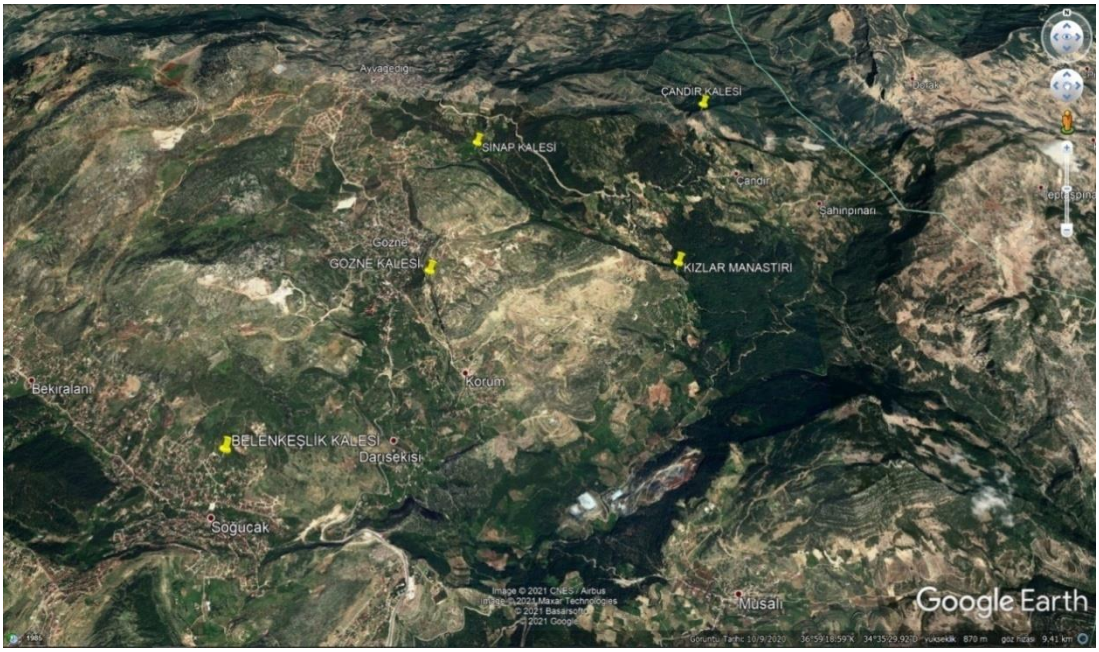
Harita 5.4: Kilikya Ermeni Krallığı Kronolojik Haritası, (http://www.attalus.org/armenian/hewcilw.htm), 2021.

Belenkeşlik Kalesi, Gözne Kalesi, Sinap Kalesi, Kızlar Manastırı ve Çandır Kalesi, Kilikya Ermeni Krallığı döneminin başkenti olan Sis (Kozan) kentinin 120 km güney-batısında, Dağlık Kilikya'nın kuzey-doğu kısmında bulunmaktadır. Kaynaklarda adı geçen bölgeye en yakın antik köy Moxbud, eski haritalar incelendiği zaman tahminen günümüzdeki Kızılbağ köyü civarında bulunmaktadır. Belenkeşlik, Gözne, Sinap ve Kızlar Manastırı'nın antik isimleri bilinmemekte

olup yazılı kaynaklarda da bahsedilmemektedir. Çandır kalesi ise kaynaklarda Barbaron, Babaron, Paperawn, Paperon olarak geçmektedir. Belenkeşlik Kalesi, Gözne Kalesi, Sinap Kalesi ve Kızlar Manastırı'nın mimari özellikleri ve Çandır kalesiyle stratejik ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda Ermeniler tarafından inşa edilmiş olması güçlü bir ihtimaldir. Nitekim kaynaklarda Çandır Kalesi dışındaki bu yapılara ait Bizans dönemine ilişkin arkeolojik veya yazılı bir veri bulunmamaktadır.

Ermeniler 1080'li yıllarda bölgede çoğunluk haline gelip Bizans'a bağlı baronluklarla Kilikya'da hüküm sürerken 1198 yılından sonra Krallık olarak 1375 yılına kadar yaklaşık 300 yıl kadar bölgede hüküm sürmüştür. Bu süreçte de Haçlı Kuvvetlerine seferlerde destek olmak, Arap ve Türk akınlarıyla mücadele etmişlerdir ve bölgede imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ele geçirdikleri mevcut Bizans yapılarını tahkim etmek, onarmak veya ek yapı inşa ederek kullanmış olup bunun yanında birçok yeni savunma ve ibadet yapıları inşa ettikleri bilinmektedir.

Roma döneminde Dağlık Kilikya'da bölgenin kendisine özgü doğal şartlarından dolayı farklı bir politika izlenmiştir. Bu bölgede dağların yüksek olması ve üzerindeki geniş yayla ve meralara sahip olan kabilelerin oturmasından dolayı, yanında silahlı kuvvetlerini bulundurmak zorunda olacak Romalı valiler yerine bölgenin krallar tarafından yönetilmesi düşünülmüştür. Roma kendine bağlı yerel krallıklar oluşturmak suretiyle Dağlık Kilikya'ya hükmetmiştir. Ardından Bizans İmparatorluğu da bölgeyi kontrol etmekte zorlandığından dolayı aynı politikayı Ermeni beyleriyle sürdürmüştür. Fakat Ermeniler daha sonra Bizans'ın zayıflamasıyla bağımsız bir krallık kurmayı başarmışlardır. (Strabon, 2000, s. 5-6).

Harita 5.5: Tez Kapsamındaki Kalelerin Konumları, (Google Earth, 2020).

Ermeni Krallığı varlığını sürdürmek için Toros Dağlarında topoğrafyayı kullanarak burayı doğal bir savunma birimine dönüştürmüşlerdir. İzledikleri politikalarla da üç tarafını sarmış olan Bizans, Arap ve Haçlılardan bu şekilde korunarak bölgede uzun yıllar varlık göstermeyi başarmışlardır. Nehir vadileri ve derin boğazların kesiştiği açıklıkları kontrol etmek için kale zincirleri inşa etmişlerdir.

Edwards bu kalelerin birçoğunun görünmez olduğunu ve düşmanın bölgede ilerlemesinin engellemek için yapılmış askeri stratejinin sonucu olduğunu söylemiştir. Kale zinciri sayesinde hızlı iletişim ve veri toplama imkanı bularak düşmanı önceden karşılama imkanı elde etmişlerdir. Ermeni nüfuslarının çoğu dağlarda yoğunlaşmıştır. Buralarda yaşayarak bölgedeki tarım arazilerini değerlendirmekte ve hayvancılık yapmaktaydılar. (Vandekerckhove, 2020).

Ermeni garnizonları vergi toplamak, erzak sağlamak ve yakındaki arazileri kontrol etmekteydi. Kalelerden hangilerinin Ermeniler tarafından yeniden inşa edildiği veya tahkim edildiğini anlamak önemlidir. Kaynaklardaki çok sınırlı yapılmış Bizans kazıları ve anket çalışmalarına ve Edwards'ın tanımları incelendiğinde bazı bilgiler elde edilmiştir.

1075-1350 yılları arasında Ermeniler tarafından en az 43 kale inşa edildiği söylenmektedir. Çalışma alanında bulunan Belenkeşlik, Gözne ve Sinap kaleleri bu kapsamda belirtilmiştir. Bu üç yapı Het'umid hanedanlığı tarafından yapılmış ve kullanılmıştır. Daha az savunmacı olan bu kalelerin çevrelerindeki nüfus yoğunluğundan dolayı ekonomik nedenlerle daha önemli olduğu düşünülmektedir. Baronluk kalesi olan Çandır'ın daha zayıf olan güney cephesi bu kaleler tarafından korunmuştur.

5.2. BELENKEŞLİK KALESİ

5.2.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri

Harita 5.6: Belenkeşlik Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020).

Belenkeşlik Kalesi Mersinin Toroslar ilçesine bağlı, yaklaşık 20 km kuzeyindeki Soğucak Yaylası'nın kuzeyinde bölgeye hakim bir tepede 36°58'19.74"K – 34°33'12.18"D koordinatlarında 907 metre rakımda bulunmaktadır. Kalenin yapım tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber bölgenin siyasi tarihive yapının mimari özellikleri incelendiğinde, ortaçağ döneminde 10.-12. yüzyılda Ermeni Krallığı tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. (Vandekerckhove, 2020) Yapı, ölçeği ve konumu itibariyle bulunduğu bölgedeki yol güzergâhını koruma ve denetleme görevini

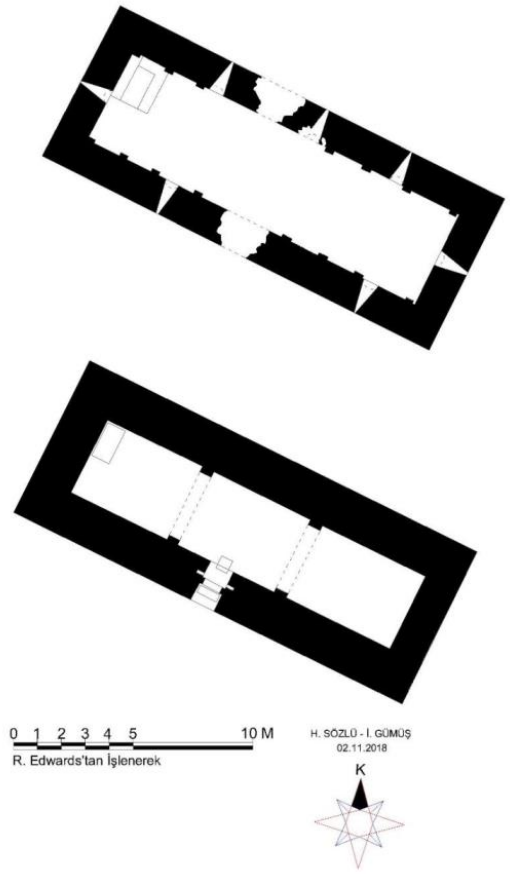
üstlenmiş bir askeri karakol, gözetleme kulesi ve malikhane olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Yapıyı gezmeye gelenler için bir araç park alanı ayrılmıştır. Park alanından hemen sonra sağda ahşap prefabrik yönetim kulübesi bulunmaktadır. Girişinde bir bekçi kulübesi bulunan doğal taşlarla döşenmiş geniş patika yoldan yapıya ana ulaşım güzergâhı belirlenmiştir. Eğimli olan güney-batı ve batı cephelerine çelik konstrüksiyon üzeri ahşap kaplamalı seyir terasları bulunmaktadır. Bu platformlardan toprak alanlardaki taş döşenmiş yolları takip ederek yapı çevresinde belirli noktalara yerleştirilmiş kamelyalara piknik yapmak vb. amaçlar ile ulaşılabilmektedir. Kamelyalar birbirine taş döşenmiş yollar yürüyüş yolları ile bağlıdır. Yapı ön cephesinde istinat görevi de görecek şekilde harpuştalı taş duvar örülmüştür. Bu duvar ile yapı ön cephesi arasında taş döşemeli bir platform oluşturulmuş ve ayrıca yapının yüksekte bulunan giriş kapısına ulaşabilmek için 8 basamaklı sahanlıklı bir taş merdiven yapılmıştır. Platformdan yapı ön cephesinde aşağı kotta ayrıca bulunan 2 adet küçük teraslara ve 4 adet oturma banklarına ayrı bir taş merdiven ile ulaşılabilmektedir. Bu terastan Soğucak Yaylası ve çevresi açık bir şekilde görülebilmektedir.

Resim 5.1: Belenkeşlik Kalesi, (Toroslar Belediyesi Arşivi).

5.2.2. Mimari Özellikleri

Şekil 5.1: Belenkeşlik Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Kale iki katlı ve dikdörtgen planlıdır. Dış ölçüleri 14.82x3.38 metre'dir. Yapının konumu seçilirken yapı taşlarının da temin edilebileceği civardaki en uygun tepenin seçildiği tahmin edilmektedir, dolayısıyla yapı kayalık zemin üzerine oturmaktadır. Girişi güney cephedeki 1.08 m genişliğindeki pervazlı tek kapındandır. Giriş kapısı zemin seviyesinden yüksekte olup kaleye girişin güvenlik sebebiyle ahşap bir düzenek ile yapıldığı düşünülmektedir. Kapı üzerinde kızgın yağ dökmek için yapılmış olan seklendaz delikleri bulunmaktadır. Yapı beden duvarları bosajlı (ortası çıkıntılı kenarları düzgün yontulmuş) taşlar ile örülmüştür. Yapının 2.kat seviyesinde güney cephesinde 2 adet, kuzey cephesinde 3 adet, batı ve doğu cephelerinde ise 1'er adet mazgal pencereleri bulunmaktadır. Ayrıca kuzey cephesi damında 1 adet üstü açık kapı bulunmaktadır. Yapı iç duvarlarının moloz taşlarla örüldüğü görülmektedir. İçerde üst kat döşemesini taşıyan enine iki sivri kemer bulunmaktadır. Üst kata ise

kuzey-batı köşesinde bulunan açıklıktan çıkılmaktadır. Kale çevresinde sur kalıntısı bulunmayıp, duvar eteklerinde kaya mezarı bulunmaktadır. Kitabesi bulunmayan yapı büyük ölçüde yapısal bütünlüğünü korumuştur. (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Resim 5.2: Belenkeşlik Kalesi Güney-Batı Cephesi, (Kasım 2020).

5.3. GÖZNE KALESİ

5.3.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri

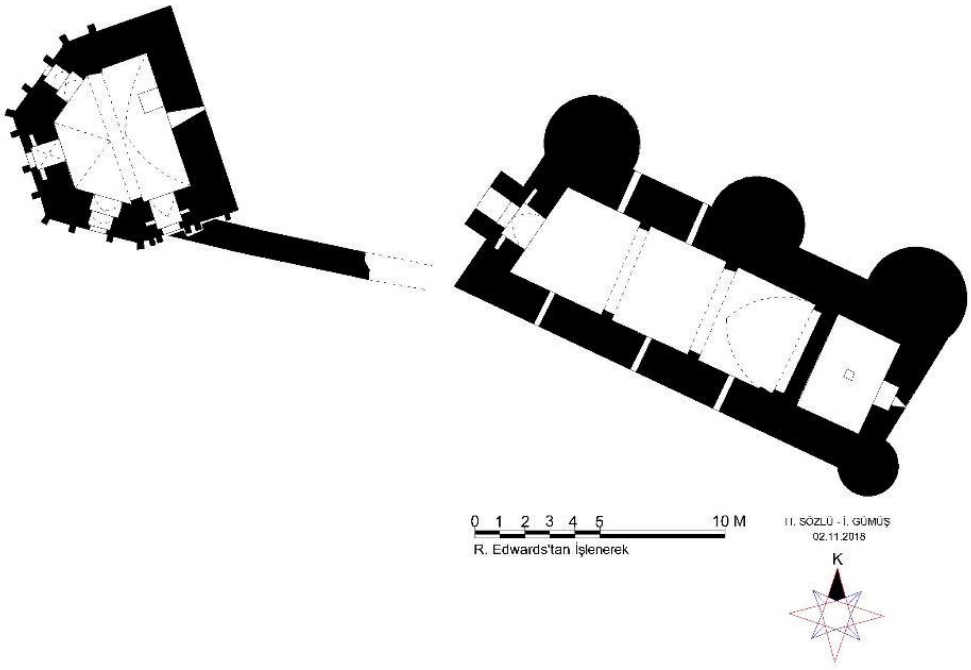
Harita 5.7: Gözne Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020).

Gözne Kalesi Mersin'in Toroslar ilçesine bağlı, yaklaşık 30 km kuzeyindeki Gözne Yaylası'nın güneyinde Mersin'i İç Anadolu'ya bağlayan yol güzergâhı üzerinde bölgeye hâkim bir tepede 36°59'30.94"K – 34°34'29.26"D koordinatlarında 1085 metre rakımda bulunmaktadır. Kalenin yapım tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber bölgenin siyasi tarihi ve yapının mimari özellikleri incelendiğinde, orta çağ döneminde 10.-12. yüzyılda Ermeni Krallığı tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. (Vandekerckhove, 2020) Yapı, iki farklı bölümden oluşması ve stratejik konumuyla Belenkeşlik ve Sinap kalelerinden daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bulunduğu bölgedeki yol güzergâhını koruma ve denetleme görevini üstlenmiş bir askeri karakol ve gözetleme kulesi olmasının dışında altıgen planlı birimin yüksek rütbeli kimseler veya yöneticiler tarafından da malikhane olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Resim 5.3: Gözne Kalesi, (https://tr-tr.facebook.com/login/?next=https%3A%2F%2Ftr-tr.facebook.com%2Fgozne%2Fphotos%2Fg%25C3%25B6znenin-tarihi-simgesi-g%25C3%25B6zne-kalesi-%2F830115997016010%2F), 2021.

5.3.2. Mimari Özellikleri

Şekil 5.2: Gözne Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Kale sarp kayalıklar üzerinde biri dörtgen ve diğeri altıgen olan iki birimden oluşmaktadır. Yapı beden duvarları bosajlı taşlar ile örülmüştür. Doğudaki dörtgen mekânın iç duvarları; kuzey duvarı 12.01 m, güney duvarı 11.32 m, batı duvarı 4.11 m, doğu duvarı 3.75 m ölçülerindedir. Kuzey cephesinde üç adet burç bulunmaktadır ve güney-doğu köşesinde daha küçük bir burç bulunmaktadır. Yapı kuzey cephesindeki ilk iki burç arasında iki adet, doğu cephesinde bir adet (niş içinde) ve güney cephesinde üç adet mazgal pencere bulunmaktadır. Batı cephesinde bulunan 1.03 m genişliğindeki kemerli giriş kapısının iki yanında çıkıntı duvarlar bulunmaktadır. İç duvarları düz kesme taşlarla örülmüş mekânın üç adet kemerle bölünerek tahkim edilmiş sivri tonozdan oluştuğu görülmektedir. Fakat doğu tarafındaki üçüncü bölüm duvar ile kapatılmıştır. Bu bölüme girişin yalnızca üstünde bulunan küçük kare formlu bir açıklıktan yapılması sebebiyle zindan olduğu düşünülmektedir. Bu kısım 4.04x2.76 m ölçülerindedir. Buna benzer zindanlar Kilikya kalelerinde görülmektedir. Kuzey duvarında üç, güney duvarında iki adet kare formlu

havalandırma delikleri bulunmaktadır. Üst örtüde ise ayrıca bir pencere bulunmaktadır. (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Resim 5.4: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Kuzey-Batı Cephesi, (Kasım 2020).

Batıdaki altıgen planlı yapı ise daha çok bir burcu andırmaktadır. Yapı beden duvarları aynı teknikle örülmüş olup, ayrıca bu birimi diğerinden özgün kılan damda kuzey, batı ve güney cephelerinde belirli aralıklarda çeyrek daire formunda konsol yapacak şekilde üst üste konmuş mevcut 15 adet çift taş bulunmaktadır. Bu konsollar üzerinde seğirdim yolu olduğu anlaşılmaktadır. Yapı girişi güney cephedeki 1.04 m genişliğindeki kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Doğu cephesinde ise 0.93 m genişliğinde bir kapı daha bulunmaktadır. Kapı duvarlarında eskiden kullanılmış olan ahşap elemanların yuvaları görülmektedir. Kuzey ve güney cephelerine bakan birer adet pencere bulunmaktadır. Ayrıca doğu cepheye bakan yüksek seviyede ise bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. İç duvarlar düz kesme taşlarla örülmüş olup üst örtüyü tahkim eden bir adet kemerin doğu tarafı üç parça üçgen formlu tonozdan, batı tarafı ise beşik tonozdan oluşmaktadır. Beşik tonoz üzerinde bulunan kare formundaki açıklıktan üst katın da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu mekânın tonoz başlangıç taşlarında taşlarında dört kollu yıldız ortasında çiçek ve rozet motifli süslemeler

işlenmiştir ve tonoz kilit taşlarında da dairesel formlu süslemeler işlenmiştir. Dolayısıyla bu yapının yüksek rütbeli kimseler tarafından kullanıldığı düşüncesi oluşmuştur. (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Resim 5.5: Gözne Kalesi Batı Yapısı Güney Cephesi, (Kasım 2020).

5.4. SİNAP KALESİ

5.4.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri

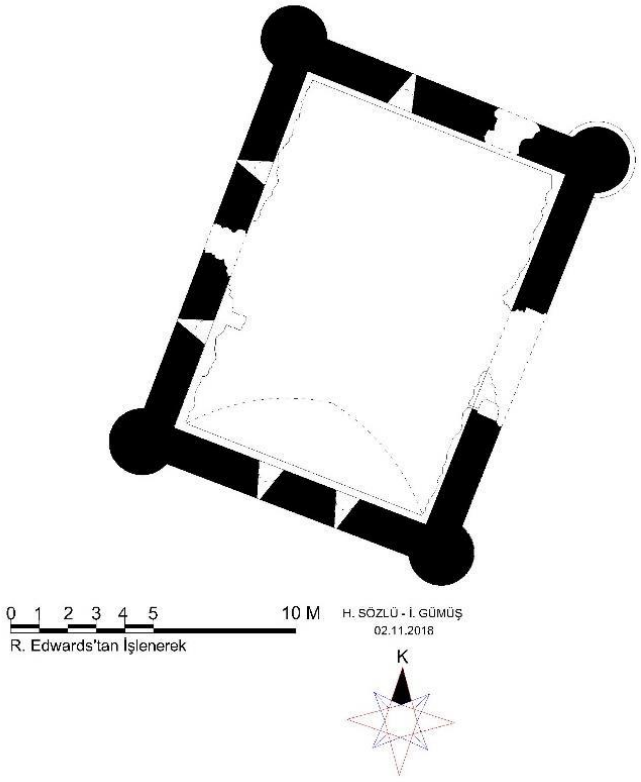
Harita 5.8: Sinap Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020).

Sinap Kalesi Mersinin Toroslar ilçesine bağlı, yaklaşık 35 km kuzeyindeki Gözne Yaylası sınırları içersinde kalıp, Ayvagediği Yaylası'na girmeden önce doğu istikametinde Çandır Kalesine ulaşılabilen stabilize yol üzerinde bulunmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak çevresine göre alçakta kalan bir platonun ortasında 37°00'48.75"K – 34°34'49.81"D koordinatlarında 1047 metre rakımda bulunmaktadır. Kalenin yapım tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber bölgenin siyasi tarihi ve yapının mimari özellikleri incelendiğinde, ortaçağ döneminde 10.-12. yüzyılda Ermeni Krallığı tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. (Vandekerckhove, 2020) Yapı, Kilikya'yı Toros Dağları'nın ara yolarından İç Anadolu'ya ulaştıran kaleler zincirinin önemli bir halkasıdır. Aynı şekilde bulunduğu bölgedeki yol güzergâhını koruma ve denetleme görevini üstlenmiş bir askeri karakol ve gözetleme kulesi fonksiyonuna ek olarak yüksek rütbeli kişiler tarafından malikhane olarak ta kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

Resim 5.6: Sinap Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Sinap-Kalesi-6f7/?dil=Tr&ath=708&atv=31&fov=31), 2021.

5.4.2. Mimari Özellikleri

Şekil 5.3: Sinap Kalesi Planı, (Sözlü ve Yılmaz, 2018).

Kale, dört köşesinde birer adet dairesel formlu burç bulunduran, dikdörtgen formlu simetrik planlı bir yapıdır. Yapı beden duvarları bosajlı taşlar ile örülmüştür. Beden duvarları 13.27x9.47 m ölçülerindedir. Güney cephesinde iki, batı cephesinde iki ve kuzey cephesinde bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. Yapı doğu cephesinde görülen bazı izlerden dolayı girişin bu cephede olduğu bellidir. İç duvarları genel olarak kaba yonu taşlarıyla örülmüştür fakat bazı kısımlarda sadece moloz taşlar görülmektedir. İç ve dış duvar arasındaki dolgu moloz taşlarla yapılmıştır. Yapının iç doğu duvarında görülen tonoz izinden ve duvarların yüksekliğinden dolayı bu yapının iki katlı olduğu ortadadır. Ayrıca bu duvarda kapıya yakın yerde duvar içinde bir su teknesi bulunmakta olup bir künk ile iç kısımdaki bir sarnıçla bağlantısı olduğu düşünülmektedir. (Aykaç, 2020).

Sinap Kalesi konumu itibariyle, her biri bulunduğu bölgenin panaromik noktalarında bulunan diğer kale yapılarından farklılık göstererek çukurda kalmaktadır. Yapı, Gözne Kalesinden görülebilmektedir ve Gözne Kalesi, Çandır Kalesi, Kızlar Manastırı ve Evciler Kalelerinin ortasında kalmaktadır. Bölgedeki kaleler zincirinin önemli bir halkası olmakla birlikte nispeten daha güvenli ve ulaşılabilir bir konumdadır. Ayrıca mimari olarak ortaçağ şatolarıyla benzerlik göstermekte olup bazı kaynaklarda "Avşini - Oşin Şatosu" olarak ta isimlendirilmiştir. Çamlıyayla'da Sinap Kalesi isminde mimari olarak bu yapıya çok benzeyen bir kale daha bulunmaktadır. Sinap Kalesi deyince ilk olarak Çamlıyayla'daki yapı anımsanmaktadır. Bu yapı pek bilinmemesi ve Çamlıyayla'daki Sinap Kalesine benzemesi sebebiyle aynı isimle anılmaya başlanmış olabilir. (Aykaç, 2020).

Resim 5.7: Sinap Kalesi Batı Cephesi, (Aykaç, 2020).

5.5. KIZLAR MANASTIRI

5.5.1. Tarihi ve Coğrafik Özellikleri

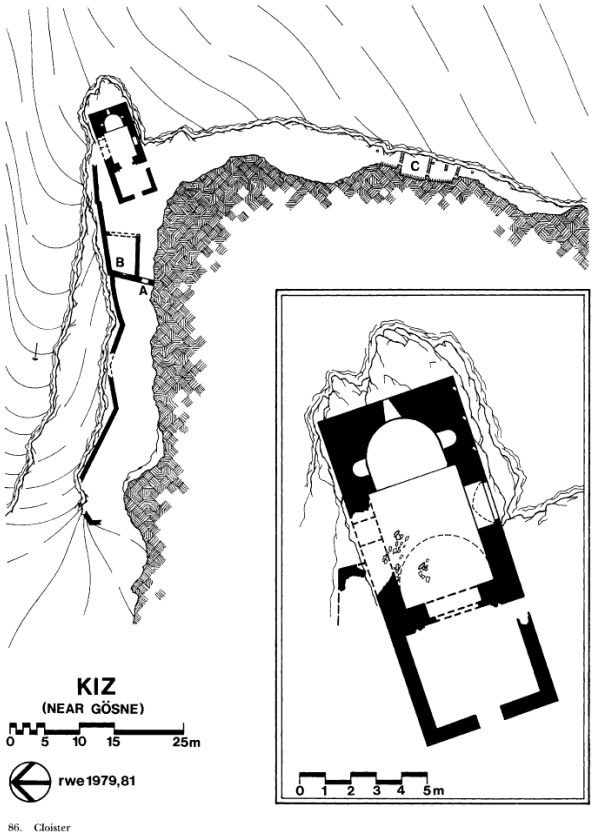
Harita 5.9: Kızlar Manastırı Uydu Haritası, (Google Earth, 2020).

Kızlar Manastırı Mersin'in Toroslar ilçesine bağlı, yaklaşık 40 km kuzeyindeki Çandır Yaylası sınırları içerisinde kalıp, Çandır Yaylasına girmeden önce güney istikametinde dere kenarındaki yerleşim alanına ulaştıktan sonra zorlu bir yürüyüş yolu olan güneydeki dağın yamacındaki burnun üzerine bulunmaktadır. Sinap Kalesinden güney-doğu yönünde seyreden vadinin ormanla birleştiği yerde zorlu bir noktada bulunan yapı 36°59'51.39"K – 34°36'35.25"D koordinatlarında 720 metre rakımda bulunmaktadır. Manastırın yapım tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber bölgenin siyasi tarihi ve yapının mimari özellikleri incelendiğinde, ortaçağ döneminde 10.-12. yüzyılda Ermeni Krallığı tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. Kale olduğu sanılan yapı incelendiği zaman apsisli ve nefli mimari yapısı ve manastırlara uygun gizemli konumu bu yapının Manastır olduğunu görülmüştür.

Resim 5.8: Kızlar Manastırı, (Nisan 2019).

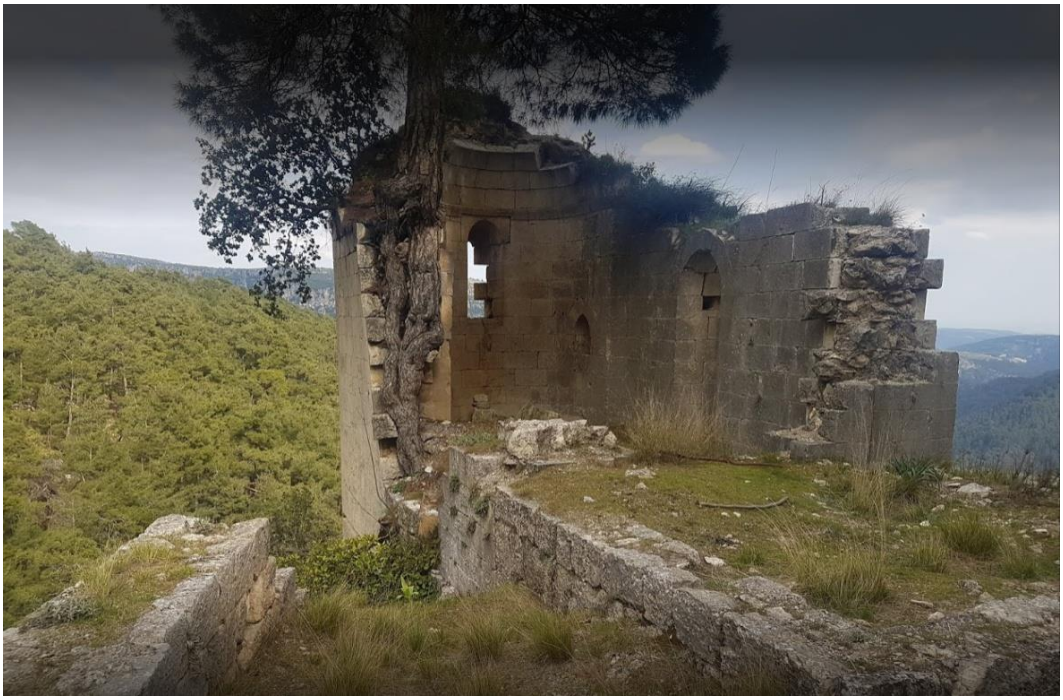
5.5.2. Mimari Özellikleri

Şekil 5.4: Kızlar Manastırı Planı

Manastıra batıdan gelinen tek yol üzerindeki dağ ile uçurum arasına set duvarında bulunan kapıdan girilmektedir. Bu duvarın iç ve dış tarafında ahşap eleman boşlukları ve kapı üzerindeki hafifletme kemeri taşları görülmektedir. Oldukça küçük bir yapı olan manastıra girdikten hemen sonra doğu cephedeki uçurumun kenarında şapel bulunmaktadır. Narteksten orta nefe geçiş kapısındaki duvar izlerinden dairesel profilli süsleme detayları görülmektedir. Orta nefte kuzey ve güneye bakan kemerli büyük pencereler bulunmaktadır. Apsisin sağında ve solunda birer adet niş ve doğusunda ise büyük bir mazgal pencere bulunmaktadır. Apsis kubbesi ile duvar arasında korniş bulunmaktadır. Şapelin dış duvarlarında da ahşap eleman boşlukları görülmektedir. Girişteki set duvarı şapele kadar uçurumun kenarında kaya üzerinde devam etmektedir. Yapı düz kesme taşlar ile örülmüştür. Yapı güney duvarında ise iyi

korunmuş Ermenice bir yazıt bulunmaktadır. Bu yapı mimari özellikleriyle çandır kalesindeki kiliseyle benzeşmektedir.

Resim 5.9: Kızlar Manastırı Kuzey Cephesi, (Nisan 2019).

ALTINCI BÖLÜM

6. ÇANDIR (PAPERON) KALESİ

6.1. KONUMU VE COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ

Harita 6.1: Çandır Kalesi Uydu Haritası, (Google Earth, 2020).

Çandır Kalesi Mersin'in Toroslar ilçesine bağlı, yaklaşık 40 km kuzeyindeki Çandır Mahallesi (yaylası) sınırlarında, yerleşim merkezinin kuzeyindeki dağın tepesinde bulunmaktadır. Kaleye giden iki alternatif yoldan birincisi Ayvagediği mahallesinden doğusundan bir çeşme ve göletin yanından geçilerek gidilen stabilize dağ yolu, diğeri ise Çandır mahallesine girmeden önce sola dönülerek kalenin bulunduğu dağın güney yamacındaki dere kenarından kıvrılarak gidilen oldukça bozuk orman yoludur. Dağın yamacına vardıktan sonra kayadaki küçük bir oyuktan girilen korunaklı bir merdiven ile çıkılan bölgeye hakim geniş bir platoda yer almaktadır. Platonun batı ucundaki iki önemli yapı olan konut ve kilise 37°01'11.88"K – 34°36'49.78"D koordinatlarında 1108 metre rakımda bulunmaktadırlar.

Dağlık Kilikya'nın ara yollarının kesiştiği noktada bulunan kalenin buluduğu yeri Edwards şu şekilde tarif etmiştir: "Kuzeybatı yolu, günümüzdeki Ereğli'den (Konya) çıkarak Evciler'den geçen dar geçitlerden güneydoğuya kıvrılarak gider ve

Lampron'dan gelen ikinci bir yol ile tek bir güney rotası oluşturmak için birleşir. Çandır'ın güneyinde denize doğru uzanan yol, diğer üç kale tarafından korunur: Sinap, Gözne, Belenkeşlik.". Çandır Kalesi'ne bağlanan ara güzergahlardaki stratejik noktalarda bulunan diğer üç kalenin de bölgede kurulmuş olan askeri sistemin birer parçası olduğu anlaşılmaktadır. Kale, oldukça güçlü doğal ve askeri savunma mekanizması sebebiyle o dönemde fethedilemez kale olarak bilinmekteydi.

6.2. TARİHSEL SÜRECİ

Çandır Kalesinde 1936 yılında ilk araştırmayı yapan J.Gottwald, kalenin adının Paperon, batı Ermenicesi'nde Baberon, Babaron, Baberu şeklinde telaffuz edildiğini söylemiştir. **Alishan'a göre ise** yapı, Papirion (Παπίριον) veya Papourion (Παπούριον) adlı bir Bizans kalesidir. İlk olarak Bizans tarafından inşa edildiği düşünülen yapının isminin Ermeniler tarafından da benzer bir isimle telaffuz edilmiş olması güçlü bir ihtimaldir. Doğu Roma İmparatoru Zeno'nun 475 yılında çıkan karışıklıklardan dolayı başkentten kaçıp, geçici bir süre saklandığı kalenin Paperon olduğu düşünülmektedir. (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

Resim 6.1: Çandır Kalesi, (Ağustos 2021)

Çandır Kalesi'nin de bölgedeki diğer kaleler gibi ilk olarak Bizans savunma yapısı olarak inşa edilmiş olması ve daha sonra Ermeni hanedanları tarafından yönetilmiş olduğu düşünülmektedir. (Vandekerckhove, 2020) Bizans devrinde Batı

Kilikya'nın yöneticileri olan Ermeni kralları, Bizans yönetiminin vasalları olarak Lampron ve Paperon kalelerinden yönetimi sağlamaktaydılar. Çamlıyayla'da bulunan Namrun (Lampron) Kalesi, Çandır (Paperon) Kalesi ile beraber Kilikya Kapıları'nın güvenliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktaydı. Stilit Joshua'ya göre Paperon Kalesi, İmparator Zeno tarafından hazineyi ve acil durumlarda gereken malzemeleri koruyan ve gözeten arkadaşı Illus'a emanet edilmiştir. İsaura kökenli olan İmparator Zeno'nun bölgede çeşitli imar faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Nitekim Erken Bizans dönemine ait olan Alahan Manastırı, Dağpazarı, Meryemlik ve Korykos Kiliselerinin Zeno dönemine tarihlendirilmektedir. (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

Gottwald'ın çalışmasına göre Paperon'un Ermeniler tarafından ilk işgali konusunda, Lampronlu Nerses'in Skevra Manastırı'ndan Samuel hakkındaki 1190 yıllarında yazdığı tarihsel metinde şu bilgilere ulaşılmıştır:

> "İmparator I. Aleksios, Ermeni Prensi Apllarip'i Vaspurakan'daki mevkiinden, Tarsus ve Misis'in yönetimini üstlenmek üzere Kilikya eyaletine gönderdi. Apllarip, Toros dağları eteklerindeki ve Tarsus'un dağlık kesimlerindeki iki saldırılamaz kale olan biri Lampron, diğeri Paperon'da bulundu. Her iki kale de çiftlik arazileri ve köylerle çevriliydi. Apllarip, hazine olarak Paperon'u aldı; kendisi ve ailesinin inzivası için büyük bir kilise inşa etti. Lampron'u Ermenistan'dan gelişinde ona yoldaşlık eden, güvendiği vesevdiği prens Oşin'e verdi. Apllarip, öldüğünde Paperon'a gömüldü." (Gottwald, 1936, s.88).

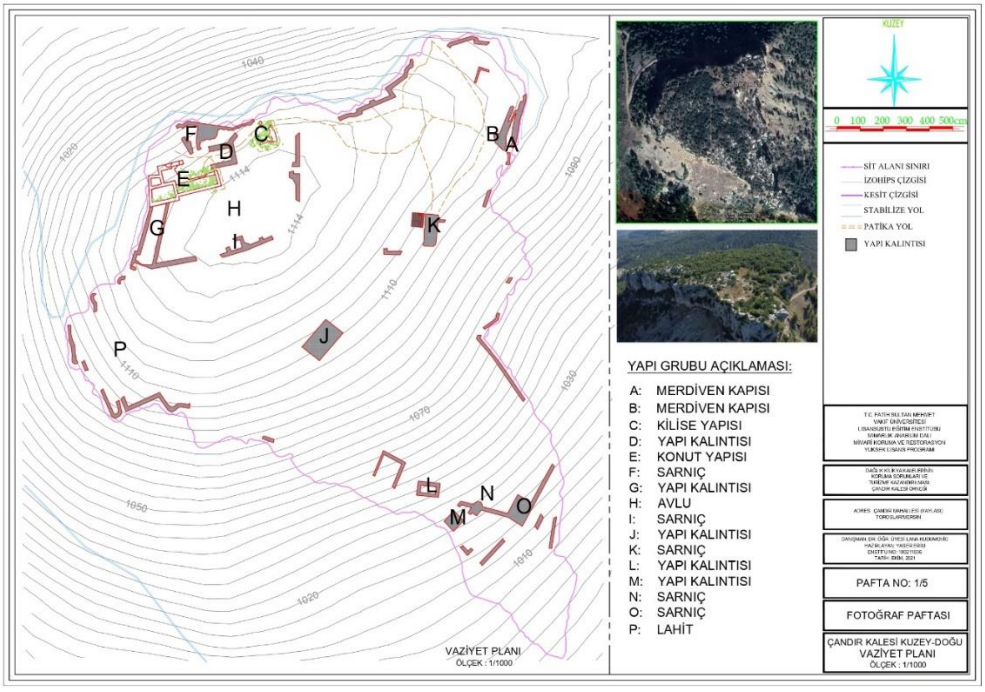
Kale, 11. yüzyılın sonlarında Ermeni Hanedanı Hetumidlerin hakimiyetine geçmiştir. Bu nedenle Ortaçağ boyunca kaynaklarda tarihsel Hetumların kalesi olarak tanımlanmıştır. Kalenin maliklerinden Baron Smbat, 1151/1152'de Misis surlarının önünde Bizans ordusunun yanında, rakibi Rubenid Baron Toros'a karşı savaşırken ölmüştür. Smbat'ın oğlu Bakuran ise I.Levon'un taç giydiği 1198/1199 yıllarında Paperon'un yöneticisi olarak uzun yıllar yaşadığı öne sürülmüştür. Kale'nin yöneticiliği daha sonra sırasıyla kardeşi olan Vasak ve ikinci oğlu Konstantin'e ve kale muhafızı Konstantin'in oğlu Smbat'a geçmiştir. (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

Selçuklu Sultanı II.Keyhüsrev ve müttefiki Lampronlu Konstantin 1245 yılında kaleye akın gerçekleştirmiştir. Kral II.Hetum'un kardeşi Toros 1296'dan itibaren kalenin hakimi olarak kabul edilmiştir ve Korykoslu Oşin'in döneminde kale hanedan yönetimine geçmiştir. 13. Yüzyılın sonlarında Memlükler ve ardından Karamanoğulları bölgede egemen olmuşlardır. Gottwald, kalenin 1347-1348 yıllarında Karamanoğulları tarafından ele geçirdikten sonra Sultan Bayezid tarafından fethedildiğini belirtmiştir. (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

6.3. MİMARİ ÖZELLİKLERİ

6.3.1. Yapı Grubu

Sert bir kaya kütlesi üzerindeki yaklaşık 30.000 m2 büyüklüğündeki alanın yüksekte bulunan batı kenarında bir iç sur oluşturularak kalenin asıl yapıları olan konut ve kilise buraya inşa edilmiştir. Bunların dışında alana dağılmış muftelif yapı kalıntıları da bulunmaktadır. Stratejik öneme sahip bir yapı kompleksi olan, büyük ve korunaklı bir alana inşa edilmiş Çandır Kalesi bölgenin yönetim unsurlarının bulunduğu bir askeri merkez üssü pozisyonunda olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6.1: Çandır Kalesi Vaziyet Planı

Bu çalışmada, alandaki yapılar Edwards'ın kullandığı harflerle isimlendirilmiştir. Edwards'ın çizmiş olduğu vaziyet planına bakıldığında kalede, kilise (C), D yapısı, E yapısı (konut), F yapısı (sarnıç), G yapısı, H (avlu), I yapısı (sarnıç), J yapısı, K yapısı (sarnıç), L ve M yapıları, N yapısı (sarnıç), O yapısı (sarnıç) ve P kalıntısı (olasılıkla lahit) bulunmaktadır.

Yapıların bulunduğu platoya çıkan merdivene erişim dağın yamacındaki tek giriş noktası olan oyuktan sağlanmaktadır. Oyukta bulunan moloz taş duvar kalıntısı buranın daha önce girişi gizlemek için kapatılmış olabileceğini göstermektedir. Oyuktan geçildikten hemen sonra solda bulunan günümüzde demir bir kapıyla kapatılmış olan dehlizden geleneksel yöntemlerle günümüzde de yer altı kaynaklarından suya ulaşıldığı gibi su ihtiyacının karşılanmış olabileceği muhtemeldir.

Resim 6.2: Çandır Kalesi Girişi, (Kasım 2020).

Kuzey-Güney istikametinde zikzak çizerek çıkılan merdivenin tamamen kayaya oyulmuş ilk kısmını geçtikten sonraki bir tarafı açıkta kalan kısımlar duvar örülerek gizlenmiştir. Duvarlar çoğunlukla yıkılmış vaziyette olup ilk dönüş

noktasında bulunan kemerli kapının iki mazgal penceresi bulunan bir kısmı sağlam vaziyettedir. Merdiven basamakları kaba yonu taşları ile yapılmış olup kuzey istikametindeki ilk merdivenin kenarında ince bir taş rampa merdivenle beraber çıkmaktadır. Kapıdan sonra güney istikametine çıktıktan sonra ikinci kapının bulunduğu bir mazgal penceresinin bulunduğu kısmen ayakta olan yer nöbetçi mekanı şeklindedir. Buradan geçildikten sonra kısa bir merdiven ile platoya ulaşılmaktadır. Platoya erişimi sağlamak adına 20.yy da muhdes eklentiler yapılmak suretiyle basamaklar çelik lamalar ile kuşaklanmış ve merdivenin tamamen yıkıldığı yerlerde ise çelik merdiven yapılıp korkuluk ile güvenlik sağlanmıştır. Kapı açıklıklarında ise demir kapılar bulunmaktadır.

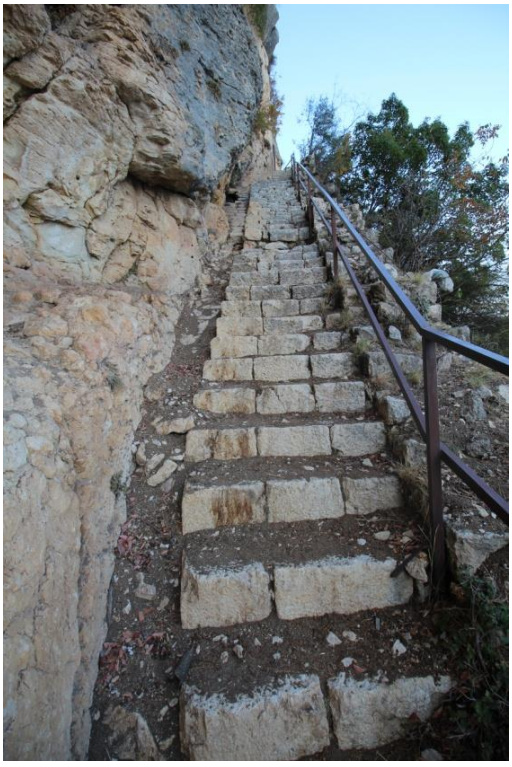

Resim 6.3: Çandır Kalesi Merdiveni, (Ağustos 2021)

Resim 6.4: Çandır Kalesi A Mekanı, (Kasım 2020)

Resim 6.5: Çandır Kalesi Giriş Merdiveni, (Kasım 2020).

Resim 6.6: Çandır Kalesi B Mekanı, (Kasım 2020).

Resim 6.7: Çandır Kalesinin Bulunduğu Alan (Ağustos 2021)

Platoya çıkıldığında ilk görülen betonarme yapı zamanın Orman Genel Müdürlüğü tarafından yangın gözetleme kulesi olarak yapılmış olup günümüzde

kullanılmamaktadır. Bu yapının hemen bitişiğinde K yapısı (sarnıç) bulunmaktadır. Alan tamamen sert ve dikenli bitki örtüsüyle kaplanmış olup kilise (C) ve konut (E) dışındaki yapılara erişmek olanaksızdır. Ulaşılamayan yapı kalıntıları drone uçurularak görüntülenmiştir. Yapı kalıntıları ise yoğun bitki örtüsünden dolayı belirgin bir şekilde görülememektedir.

Kilise (C) yapısından sonra içinden geçilerek konut (E) yapısına gidilen E1'in hemen batısında bulunan ve kısmen duvarları görülen D yapısının işlevi anlaşılamamıştır. Konut (E) yapısının kuzeyinde kaleden daha düşük seviyede üzeri tonoz örtülü duvarlarında sıva izleri bulunan F yapısının sarnıç olduğu düşünülmektedir.

Resim 6.8: Çandır Kalesi D Yapısı Güney İç Duvarı (Kasım 2020)

Resim 6.9: Çandır Kalesi D Yapısı Doğu Duvarı (Kasım 2020)

Resim 6.10: Çandır Kalesi F Yapısı (Kasım 2020)

Resim 6.11: Çandır Kalesi F yapısı Kuzey Cephesi (Ağustos 2021)

Konutun güneyindeki H avlusunun batısında bulunan kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı doğu duvarında avluya açılan iki adet kapısı bulunan G yapısının konut (E) yapısıyla doğrudan bağlantısı bulunmakla beraber erişim kısıtlılığı ve kısmen ayakta kalan duvar kalıntıları sebebiyle işlevini anlamak mümkün olmamıştır. Avlunun güneyinde duvarları görülen küçük I (sarnıç) yapısı ve vadinin kuzey-batısındaki tüm bu yapıları yer yer görülebilen duvarlarıyla içine alan H avlusu ikinci bir iç kale vasfındadır.

Resim 6.12: Çandır Kalesi G Yapısı Üst Görünümü (Ağustos 2021

Resim 6.13: Çandır Kalesi G Yapısı Doğu Cephesi (Kasım 2020)

Resim 6.14: Çandır Kalesi G, H (avlu) ve I (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021)

Resim 6.15: Çandır Kalesi J Yapısı (Ağustos 2021)

Resim 6.16: Çandır Kalesi K (sarnıç) Yapısı (Ağustos 2021)

Resim 6.17: Çandır Kalesi K (sarnıç) Yapısı (Kasım 2020)

Resim 6.18: Çandır Kalesi L, M, N (sarnıç) ve O (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021)

Resim 6.19: Çandır Kalesi L, M, N (sarnıç) ve O (sarnıç) Yapıları (Ağustos 2021)

Resim 6.20: Çandır Kalesi P (lahit) Yapısı (Ağustos 2021)

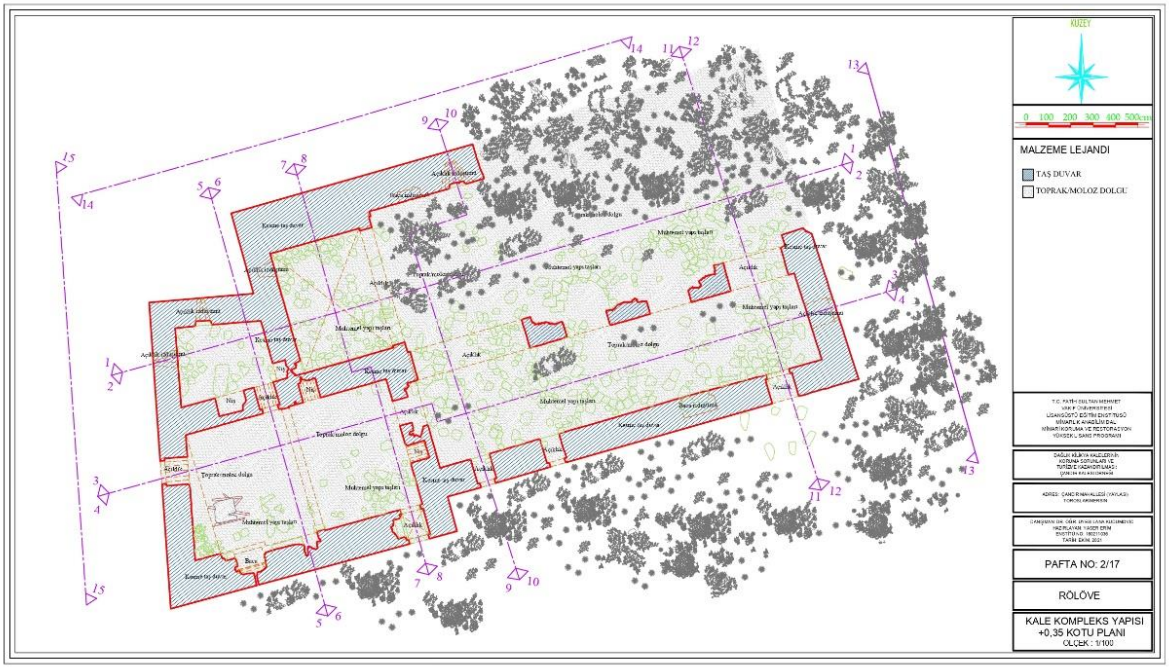
K, N ve O yapılarının duvarlarında görülen sıva izlerinden dolayı sarnıç olduğu ve bunlara yakın olan J, L ve M yapılarının da askeri konut vb. amaçlarla kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. P yapısının ise kaynaklarda lahit olduğu yazılmıştır.

Coğrafik zorluklardan dolayı erişilemeyen bu yapılar çoğunlukla tamamen yıkılmış vaziyette bulunan küçük ölçekli yapı örenlerinden oluşmaktadır.

6.3.2. Konut (E) Yapısı

6.3.2.1. Mimari Özellikleri

Merdivenleri çıktıktan sonra yürüyüş yolu izlerini takip ederek platoda batıya doğru giderken kilise (C) ve (D) yapılarını geçtikten sonra vadinin kuzey-batı köşesine konuşlandırılmış panaromik görüş açısına sahip iki katlı konut yapısına ulaşılmaktadır.

Şekil 6.2: Çandır Kalesi Konut (E) Yapısı Planı

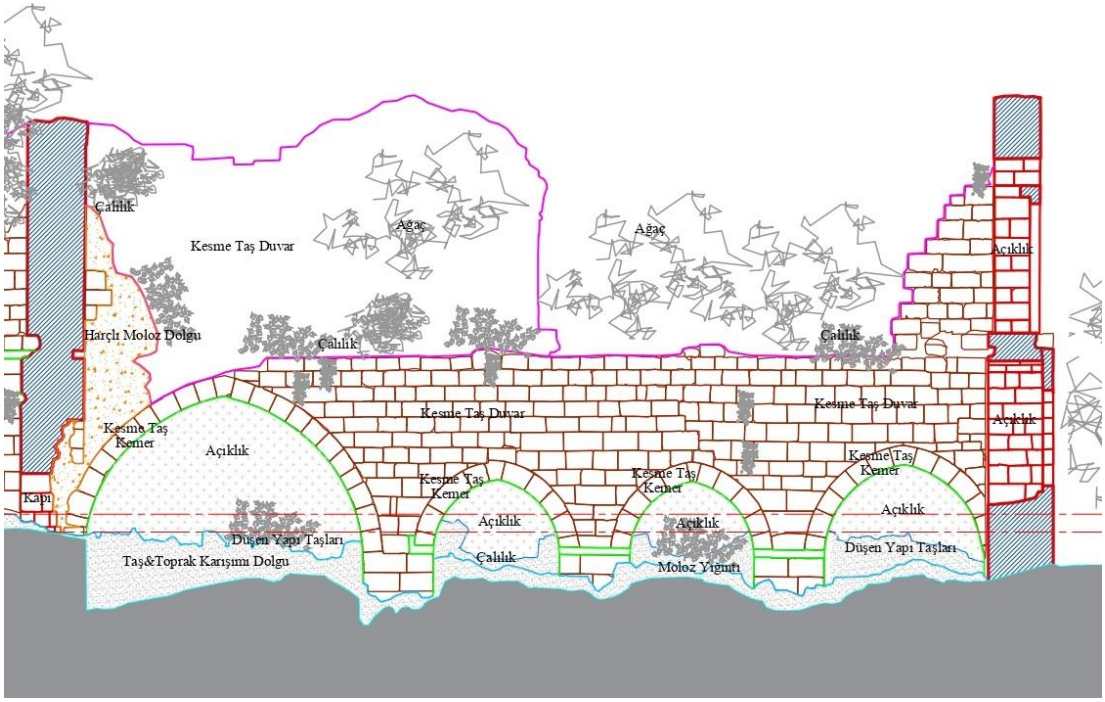
Yapının doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı olan kuzeydeki ilk karşılaşılan E1 bölümü batıdaki büyük olmak üzere dört adet çapraz tonozla bölünmüştür. Günümüzde bu tonozlar yıkılmış vaziyettedir. E1 mekanının en batısında özel bir oda şeklinde kemerle ayrılmış kaba yonu taşlarıyla örülmüş çapraz tonozlu, bir adet küçük mazgal penceresi bulunan bir mekan bulunmaktadır. Mekan yüksek tavanlı olup tonozların üstünü harçlı moloz dolgu ile doldurmak suretiyle üst kat döşemesi

oluşturulmuştur. E1 bölümünün batı cephesi duvarının sadece bu tonozlu mekana bitişik olan bir kısmı ayakta kalmıştır. Bu duvarda bir mazgal pencere ve daha alt seviyede bir baca bulunmaktadır. E1 mekanının mutfak, depolama, hizmet ve askeri amaçlarla rütbesi düşük kişiler tarafından kullanıldığı söylenebilir.

Resim 6.21: Çandır Kalesi E1 Mekanı, (Kasım 2020).

E2 bölümüne geçiş iki mekan arasında bulunan dört adet sivri kemerli açıklıklardan sağlanmaktadır. Bu bölüm güney cephedeki H avlusuna bakmakta olup duvarlarında bulunan ahşap kiriş boşluklarından katların ahşap döşeme ile ayrıldığı görülmektedir ve güney duvarında ikisi alt, dördü üst kat seviyesinde olmak üzere altı adet dikdörtgen pencere ve bir adet baca bulunmaktadır. Doğu duvarının iki katında birer adet, batı duvarının üst kat seviyesinde bir adet kemerli yüksek pencere bulunmaktadır. Güney duvarında H avlusuna açılan ve batı duvarında E3 bölümüne geçilen kemerli birer kapı bulunmaktadır. E2 bölümünün kuzey ve güney duvarlarının ikinci kat kısımları tamamen yıkılmıştır. Batı ve doğu duvarları ise ayaktadır. E1 ile bir bütün olarak çalışan E2 mekanının da konutun temel ihtiyaçlarını karşılamaya ve güvenliğini sağlamaya yönelik amaçlarla kullanıldığı söylenebilir.

Şekil 6.3: Çandır Kalesi E1-E2 Mekanı Arası Geçiş Kemerleri.

Resim 6.22: Çandır Kalesi E2 Mekanı, (Kasım 2020).

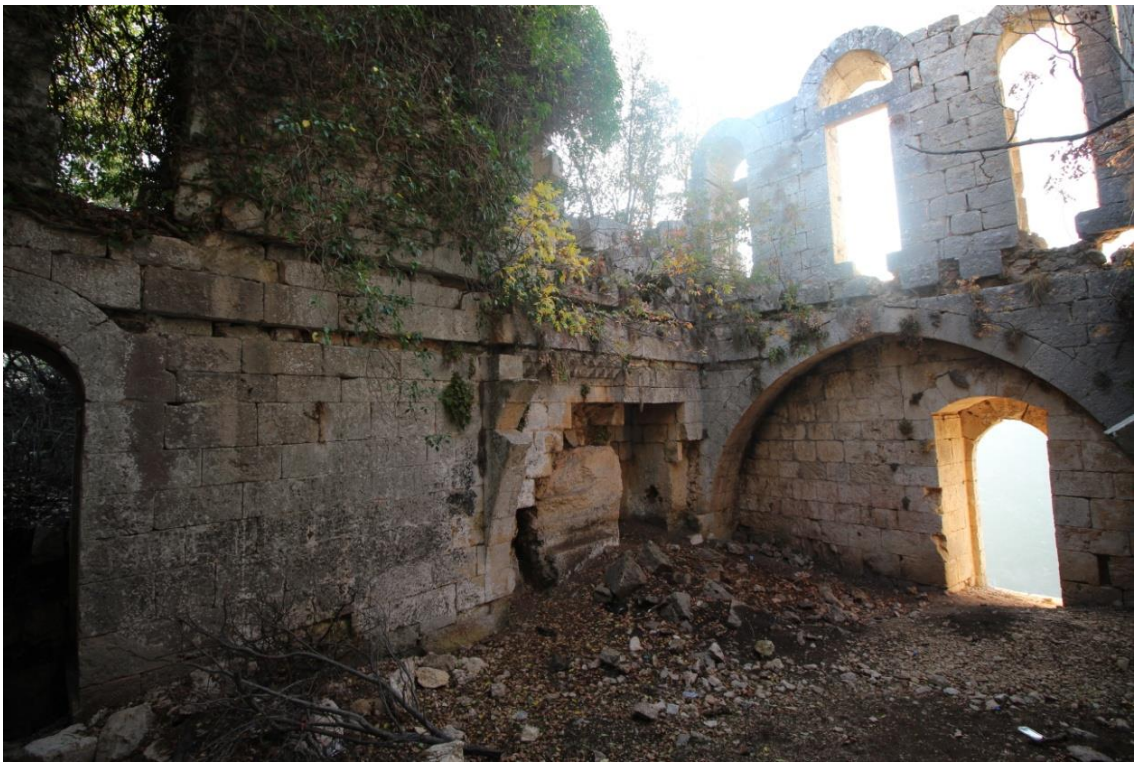
E3 bölümünün bir diğer girişi güney cephedeki H avlusuna açılan kemerli kapıdandır. Kapıdan girer girmez soldaki taş basamaklı düz merdiven ile ikinci kata

çıkılabilmektedir fakat döşemeler olmadığı için diğer mekanlara geçiş yapılamamaktadır. Ancak yüksek kot seviyesinde bulunan G mekanına buradan geçilmekte olup yoğun bitki örtüsünden dolayı kısmen girilebilmektedir. E3 bölümünün ortasındaki yıkılmış vaziyetteki sivri kemer üst döşemeyi taşıyıp mekanı ikiye bölmektedir. Doğu duvarının alt kat seviyesinde E2'ye geçen kapının sağında bir adet niş ve üst kat seviyesinde kemerli yüksek bir pencere, güney duvarının alt katında H avlusuna açılan kapı, merdiven alt kısmında denk gelen kısımda bir baca, üst kat seviyesinde merdiven boşluğundaki kısımda biri iç mekana ve diğeri avluya bakan iki adet kemerli yüksek pencere ve ikinci kat mekanlarına ve G bölümüne geçişi sağlayan iki adet dikdörtgen kapı bulunmaktadır. Batı duvarı alt kat seviyesinde bir adet 1x1,40m, üst kat seviyesinde kenarlardaki 0,8x2,80 ve ortadaki 0,9x3,40 ebatlarında toplam üç adet Toros Dağlarının uçsuz bucaksız manzarasına bakan kemerli pencereler bulunmaktadır. Batı cephedeki üst kat duvarının alt kat duvarına göre yön değiştirmiş olması sebebiyle alttan bir sivri kemer ile desteklenmiştir.

Şekil 6.4: Çandır Kalesi E4 Mekanı Açıklıkları.

Kuzey duvarının alt kat seviyesinde özel bir oda olan E4 mekânın kemerli kapısı ve sağında kemerli bir niş ve üst kat seviyesinde bir adet kemerli pencere ve pencerenin sağ tarafında dikdörtgen bir niş bulunmaktadır. Mekânın duvarlarındaki ahşap kiriş ve hatıl boşluklarından ikinci kat seviyesi görülmektedir. Güney duvarının merdivenin altına denk gelen bir kısmında ise mukarnaslı silme detayı bu konut yapısının tek süsleme detayıdır. Edwards'ın tanımlamasına bakıldığında burayı diğer mekânlardan ayrılan özel konumu ve mimari özelliklerine göre E3 mekanının kral veya baron gibi en üstün kişiler tarafından özel konut olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Resim 6.23: Çandır Kalesi E3 Mekanı Güney-Batı Bakışı, (Kasım 2020).

E3 mekânın kuzey duvarındaki kapı ile girilen E4 mekân oldukça küçüktür ve üst katı taşıyan beşik tonozu kabaca yontulmuş taşlarla örülmüştür fakat duvarla birleştiği yerde düzgün kesme taşlara dönmüştür. Doğu ve güney duvarlarında birer adet niş, batı duvarında bir adet dikdörtgen mazgal pencere ve kuzey duvarında ise bir adet küçük kemerli mazgal pencere bulunmaktadır. Bu mekân kalenin kuzey-batı köşesidir. Bu mekan E3 bölümüne ait özel bir odadır.

Resim 6.24: Çandır Kalesi E4 Mekanı, (Kasım 2020).

6.3.2.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Konut (E) yapısı incelendiğinde günümüze ulaşan tek yapı malzemesi kireç taşı ve dolgularda kullanılan harçlardır. Temelleri kaya zemine oturan duvarlar içi harçlı moloz dolgulu sandık duvar tekniğiyle örülmüştür. Duvarlarda kullanılan yonu taşları düzgün kesme olup ebatları 30-38xSerbest Boy arası değişkenlik göstermektedir. Bazı duvarlarda kısmen hafif bosajlı taşlar yapı geneline göre seyrek olarak kullanılmıştır. E4'teki beşik tonoz ve E1'deki odanın çapraz tonozunda kaba yonu taşları kullanılmış olup, günümüzde yıkık olan E1'deki çapraz tonozların görünen bir kısmından ise bu dört tonozun moloz taşlarla örülmüş olduğu görülmektedir. Kapı, kemer, pencere ve mazgal açıklıkları sivri kemerli veya dörtgen formunda düzgün kesme taşlarla yapılmıştır. Duvar dolgularının ortaya çıktığı yerlerde yapıda kullanılan dolgu harçları ve bazı duvarlarda korunmuş olan özgün derz malzemeleri görülmektedir. Tonozların daha önce sıvalı olduğu düşünülmektedir.

Dönemin en önemli yapı malzemelerinden olan ahşapların kısa ömürlü olması sebebiyle günümüze ulaşmamıştır fakat üst kat döşemeleri, kapı ve pencere

açıklıklarında ahşap elemanların kullanıldığı yapı duvarlarındaki ahşap kiriş, hatıl vb. boşluklarından görülmektedir. Pencerelerde görülen deliklerden de demir korkulukların kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 6.25: Çandır Kalesi E1 Mekanı Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim 6.26: Çandır Kalesi E1 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.27: Çandır Kalesi E1-E2 Mekanı Kemeri ve Oda, (Kasım 2020).

Resim 6.28: Çandır Kalesi E1 Mekanı Odası Çapraz Tonozu, (Kasım 2020).

Ana kaya üzerin oturan yapı sağlam bir zemine sahiptir. Yapının uçuruma bakan E1 mekanına ait kuzey duvarı ve doğu-batı aksındaki üst kat duvarları neredeyse tamamen yıkılmıştır. Yıkılan yapı taşları sahayı doldurmuş olup zemin kotunu gizlemiştir. Taş ebatları genellikle birbirine yakın kullanılmış olup E3 mekanı üst kata ait kuzey duvarının üst sıralarının küçük ebatlı taşlarla örülmüş olması dikkat çekmektedir. Duvar kalınlıkları 120-160 cm arası değişkenlik göstermekte olup üst kat duvarları zemin kat duvarlarına göre daha incedir. **Duvar kesitlerinden dolgularda kullanılan küçük moloz taşlar ve dolgu harcı görülmektedir.** E3 kısmı batı duvarında düşeyden 3-5 cm sapma gözlemlenmiştir. E1-E2 arasındaki büyük kemer açıklığındaki kemerde derin çatlak bulunmakta olup muhtelif yerlerde taşların derzlerinden ayrılarak yarıklar oluşturduğu gözlemlenmiştir. Yapı bütünlüğündeki yıkılmalara bağlı bozulmalar sonucu rijitliğin kaybedilmiş olması yapının ayakta kalmış kısımları için yıkılma tehlikesi oluşturmaktadır.

Resim 6.29: Çandır Kalesi E2 Mekanı Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim 6.30: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.31: Çandır Kalesi E2 Mekanı, (Kasım 2020).

6.3.2.3. Mimari Öğeler

Yapıda bulunan kapı, kemer, pencere ve mazgal açıklıkları sivri kemerli veya dörtgen formunda düzgün kesme taşlarla yapılmıştır. E1-E2 mekanları arasındaki kemer açıklıkları batından başlayarak 544-244-244-313 cm genişliğindedir. E1 mekanında bulunan odadaki kemer açıklığı 553 cm'dir. E2 mekanından H avlusuna açılan kapı 106 cm, E4'ten avluya açılan kapı 90 cm ve E2-E4 arasındaki kapı 114 cm genişliğindedir. E3 mekanında 210 cm uzunluğundaki mukarnas işlemeli taş silme yapıdaki tek süsleme öğesidir. Üst kata çıkan mevcut tek merdiven E3 bölümünde olu ilk basamakları sökülmüş ve giriş kısmında 2 metreye yakın kazı yapılmış vaziyettedir. Yapıda toplam üç adet bulunan baca boşlukları duvar içinden eğimli bir şekilde yukarı doğru çıkmaktadır.

Resim 6.32: Çandır Kalesi E2 Mekanı İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.33: Çandır Kalesi E2 Mekanı Kemer Kalıntısı, (Kasım 2020).

Resim 6.34: Çandır Kalesi E3 Mekanı Giriş Kapısı ve Merdiveni, (Kasım 2020).

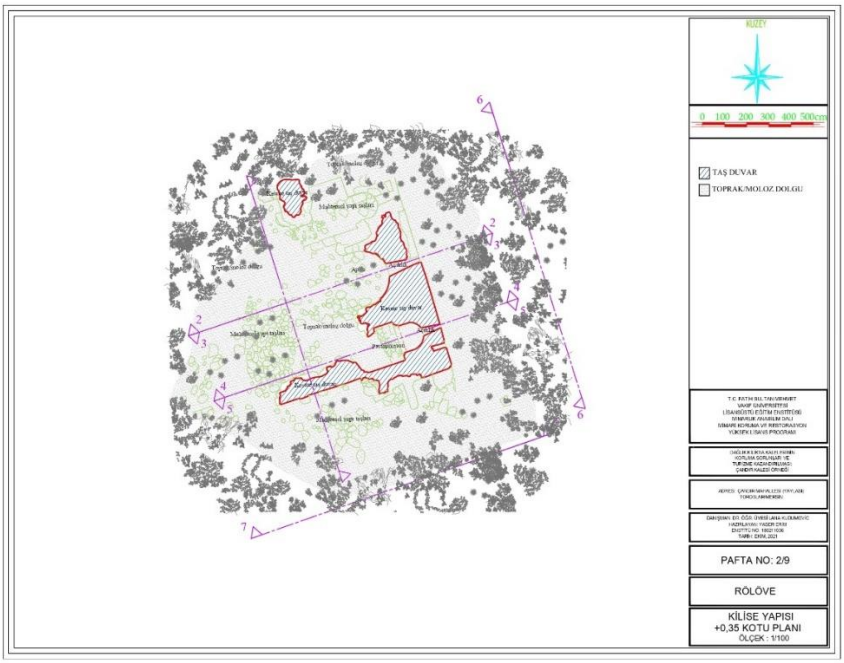
Resim 6.35: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020).

6.3.3. Kilise (C) Yapısı

6.3.3.1. Mimari Özellikleri

Merdivenleri çıktıktan sonra yürüyüş yolu izlerini takip ederek platoda batıya doğru giderken kilise ilk olarak kilise ile karşılaşılmaktadır. Günümüzde yıkılmış olan güney duvarındaki 1875 yılında P. Sibillian tarafından yayımlanmış olan yazıta göre bu kilise, Kral I. Hetum'un kardeşi kale muhafızı Smbat tarafından 1251 yılında babasının anısına inşa edilmiştir. (Edwards, 1987).

Kilise iki katlı olup, iki tarafında küçük apsisli ve tonoz örtülü pastophorion hücreleri bulunan üç nefli bazilikal planlı yapıdadır. Doğu duvarına bakınca kilisenin sandık duvar tekniğiyle, dış cephe duvarlarında hafif bosajlı, iç duvarlarında ise düzgün kesme taşlar kullanılıp iç dolgusunun harçlı moloz taşlarla yapıldığı görülmektedir. Bu duvarda ana apsise ait yarım daire kesitli sivri kemerli silme kabartmalı mazgal pencere ve güney pastophorionun iki katında birer adet mazgal pencere görülmektedir. Kilisenin güney duvarında çapraz tonoz izleri ve kemer kalıntıları görünen bir ek yapı bulunmaktadır. Buradaki bir taş blok üzerinde geometrik dış bordür ve geçmeli halat motifli bordür içerisinde haçkar kabartması bulunmaktadır.

Şekil 6.5: Çandır Kalesi Kilise (C) Yapısı Planı

Hellenkemper'e göre bu mekân bir yan narteks işlevindedir. Edwards, Gottwald'ın görüşüne katılarak yapının bir ek şapel olduğunu yazmıştır. Kilikya bölgesinde ana kilise yapısına bitişik inşa edilmiş ek yapı ve şapellerin bulunduğu örnekler mevcuttur. Korykos J bazilikası, ek şapel yapısının mevcut olduğu Erken devir Bizans kilisesidir. (Sözlü ve Yılmaz, 2020).

Resim 6.36: Çandır Kalesi Kilise Pastophorion Hücreleri ve İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020).

6.3.3.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Kilise (C) yapısı incelendiğinde günümüze ulaşan tek yapı malzemesi kireç taşı ve dolgularda kullanılan harçlardır. Temelleri kaya zemine oturan duvarlar içi harçlı moloz dolgulu sandık duvar tekniğiyle örülmüştür. Duvarlarda kullanılan yonu taşları düzgün kesme olup ebatları 30-36xSerbest Boy arası değişkenlik göstermektedir. Duvarlarda düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Ermeniler tarafından yapılmış olan kilise yapısında da kalede kullanılmış olan Bizans yapım gelenekleri sürdürülmüştür.

Resim 6.37: Çandır Kalesi Kilise Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim 6.38: Çandır Kalesi Kilise Güney Cephesi, (Kasım 2020).

Kilise büyük ölçüde yıkılmış vaziyette olup konut yapısında olduğu gibi yapının kuzeydeki uçuruma bakan tarafı neredeyse tamamen yıkılmıştır. Batı duvarı tamamen yıkılmış olup güney cephesinde bulunan ek şapel de yıkılmış vaziyettedir. Yıkılan duvarlar bir moloz yığını oluşturup zemin kotunu gizlemiştir. Yıkılmış duvar kesitlerinden çift cidarlı duvar dolgularında kullanılan harçlı moloz taşlar görülmektedir. Konut yapısıyla karşılaştırıldığı zaman aynı renk ve dokuya sahip dolgu malzemeleri kullanıldığı gözlemlenmiştir. Doğu duvarının güney tarafında taşların derz aralarının açılarak duvarda geniş bir ayrık oluşturduğu görülmektedir. Yapı bütünlüğündeki yıkılmalara bağlı bozulmalar sonucu rijitliğin kaybedilmiş olması yapının ayakta kalmış kısımları için yıkılma tehlikesi oluşturmaktadır.

Resim 6.39: Çandır Kalesi Kilise Apsisi ve Pastophorion Hücreleri, (Kasım 2020).

6.3.3.3. Mimari Öğeler

Apsiste bulunan pencere açıklığı 65x132 cm ebatlarındadır. Pencerenin dış kısmında dairesel silme detayı görülmektedir. Kilise apsisine bakıldığında buranın cilalı bir sıvayla kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşmamış olsa da Gottwald apsisin

içinde fresko kalıntıları olduğunu söylemiştir. Ek şapelde bulunan haçkar kabartmalı taş blok yapıdaki günümüze ulaşmış yegane süsleme öğesidir. Bu kabartmayı geçmeli halat motifi ve iki çıkıntılı bordür çevrelemektedir ve 130x115 cm ebatlarındadır.

Üst kat mazgal pencerelerine bakıldığında iki katlı olduğu anlaşılan kilisede merdiven kalıntısına rastlanmamıştır. Nef kısmı apsise dikey uzanan payelerle bölünmüştür ve nefler geniş değildir. Yapıda toplam dört postophorion bulunmaktadır. Kaynaklara göre yapı çift eğimli çatı ile örtülmüştür. Yapıda çan kulesi kalıntısına ise rastlanmamıştır.

Resim 6.40: Çandır Kalesi Kilise (C) Yapısı, (Kasım 2020).

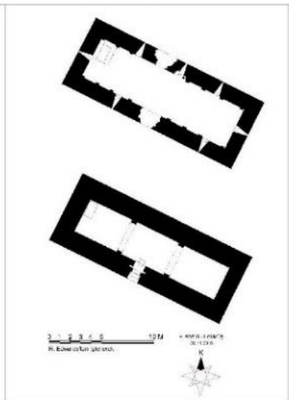
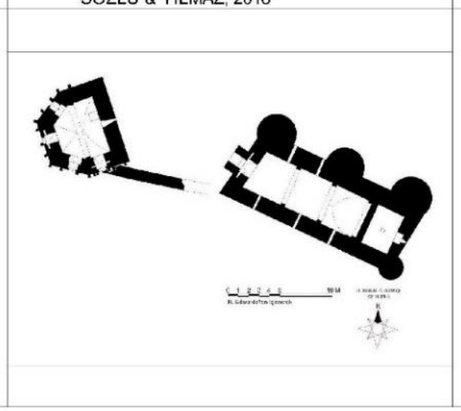
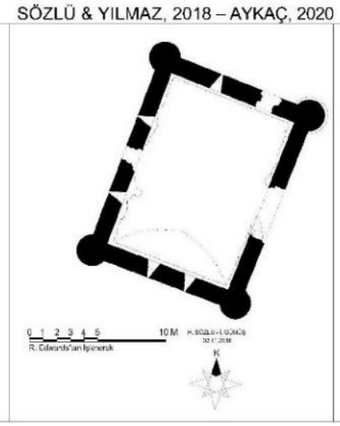
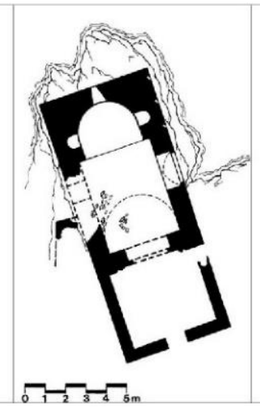
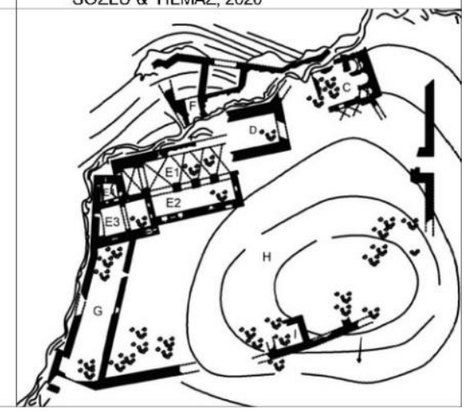

Resim 6.41: Çandır Kalesi Kilise Güneyindeki Kabartmalı Taş, (Kasım 2020).

6.4. YAPILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.4.1. Çalışma Alanı Yapıları Mimari Değerlendirmesi

Vandekerckhove çalışmasında Belenkeşlik, Gözne ve Sinap yapılarını gözetleme kulesi/ malikhane olarak tanımlamıştır. Dörtgen formları ve birbirine yakın ebatları başlıca benzerlik gösteren özelliklerdir. Bu yapıların mazgalları olup hepsi zemin katından tonoz ile desteklenmiştir ve çevre duvarları yoktur. (Vandekerckhove, 2020).

BÖLGE	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA	DAĞLIK KİLİKYA / CİLİCİA THRAKEİA
YER	SOĞUCAK MH. TOROSLAR / MERSİN	GÖZNE MH. TOROSLAR / MERSİN	GÖZNE MH. TOROSLAR / MERSİN	ÇANDIR MH. TOROSLAR / MERSİN	ÇANDIR MH. TOROSLAR / MERSİN
LOKASYON	36°58'21"K ; 34°33'11"D	36°59'32"K ; 34°34'30"D	37°01'01"K ; 34°34'31"D	36°59'51"K ; 34°36'35"D	37°01'09"K ; 34°36'52"D
RAKIM	907 M	1085 M	1047 M	720 M	1108 M
YAPI TANIMI	GÖZETLEME KULESİ / MALİKHANE	GÖZETLEME KULESİ / MALİKHANE	GÖZETLEME KULESİ / MALİKHANE	ŞAPEL / MANASTIR	KALE / MUFTELİF YAPILARDAN OLUŞAN KOMPLEKS KALE YAPISI
YAPI İSMİ	BELENKEŞLİK KALESİ	GÖZNE KALESİ	SİNAP KALESİ	KIZLAR MANASTIRI	BABERON, BARBARON, PAPEṘAWN, PAPEṘŌN, CANDIRLI, ÇANDIR KALESİ
DÖNEM	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY	BİZANS İMPARATORLUĞU 6-10. YY ERMENİ KRALLIĞI (HETUMİD) 10-12.YY
PLAN	DİKÖRTGEN PLANLI KULE, MAZGALLI VE TEK KAPILI	ALTIGEN PLANLI BURÇ VE DÖRT ADET DAİRESEL KULELİ DÖRTGEN PLANLI MEKAN	DÖRTGEN PLANLI, ÇIKINTILI DAİRESEL KÖŞE KULELERİ, MAZGAL, PENCERE VE TEK KAPILI	TEK KAPILI MUHAFAZA DUVARLI, MAZGALLI APSİS VE NEFLİ DİKDÖRTGEN PLAN	MERDİVEN, BAZİLİKAL PLANLI KİLİSE, İKİ KATLI KONUT YAPISI VE MUHTELİF YAPI KALINTILARI
MALZEME	DIŞ CEPHE: BOSAJLI YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: MOLOZ KİREÇ TAŞI (SIVALI)	DIŞ CEPHE: BOSAJLI YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: BOSAJLI YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: KABA VE MOLOZ YONU KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: DÜZGÜN YONU KİREÇ TAŞI	DIŞ CEPHE: DÜZGÜN, BOSAJLI KİREÇ TAŞI, İÇ CEPHE: DÜZGÜN, KABA, MOLOZ KİREÇ TAŞI
ÖLÇÜ	DIŞ: 18.7x7.2 - İÇ: 14.5x3.5 DUV: 1.9 ALAN: 130M² - KAT: 2	DIŞ: 17.3/18.5x10 - İÇ: 11.5x4 DUV: 1.6/1.8 (KULE) DIŞ: 9.7x7.2 - İÇ: 5.8x4.2 DUV: 1.4 ALAN: 185 M² - KAT: 1	DIŞ: 15.8x11.8 - İÇ: 13.4x9.6 DUV: 1.2 ALAN: 186 M² - KAT: 2	DIŞ: 12.8x5.4 - İÇ: 10.2x4.2 DUV: 0.8/1.2 ALAN: 69 M² - KAT: 1	ALAN: 30.000 M²
MÜDAHALE	2002 ONARIM 2014 ÇEVRE DÜZENLEME	1995 ONARIM 1998 ÇEVRE DÜZENLEME	YOK	YOK	YOK
3R PROJELERİ	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
DURUMU	YAPI BÜTÜNLÜĞÜ KORUNMUŞ, MUHDES EKLENTİLER VAR	YAPI BÜTÜNLÜĞÜ KORUNMUŞ, MUHDES EKLENTİLER VAR	CEPHE DUVARLARI KISMEN AYAKTA, İÇ TAŞIYICI TONOZLAR ÇÖKMÜŞ	BÜYÜK ÖLÇÜDE YIKILMIŞ	BÜYÜK ÖLÇÜDE YIKILMIŞ
ERİŞİM	VAR	VAR	ÇOK KISITLI	ÇOK KISITLI	MERDİVEN, KİLİSE VE KONUT YAPISI İÇİN VAR
YAYINLAR	EDWARDS, 1987 – VANDEREKCHOVE, 2020 SÖZLÜ & YILMAZ, 2018	GOTTWALD, 1941 – EDWARDS, 1987 HILD, 1990 – VANDEREKCHOVE, 2020 SÖZLÜ & YILMAZ, 2018	GOTTWALD, 1941 – EDWARDS, 1987 VANDEREKCHOVE, 2020 SÖZLÜ & YILMAZ, 2018 – AYKAÇ, 2020	EDWARDS, 1982	ALISHAN, 1899 – GOTTWALD, 1936 EDWARDS, 1987 – VANDEREKCHOVE, 2020 SÖZLÜ & YILMAZ, 2020
PLANLAR					

Şekil 6.6: Dağlık Kilikya Çalışma Alanı Yapıları, (Vandekerckhove, 2020).

Dağlık Kilikya'da kültüre yönelik ve büyük kentlerden oluşan kentleşme anlayışının aksine, küçük ve tarıma yönelik kentleşme gerçekleşmiştir. Kale yapıları bölgenin en avantajlı, stratejik noktalarında inşa edilmiştir. Bu kalelerin bulunduğu bölgede köylülerin de tarım ve hayvancılık yaparak hayatlarını sürdürdüğü bilinmektedir. Nitekim amaç sadece dışarıdan gelebilecek askeri tehditleri gözetleyip müdahale etmenin dışında yerli halkın da yönetimini ve güvenliğini sağlamaktır. Kaleler çevrelerinde bulunan değerli tarım arazilerini koruma ve ürünlerini depolama görevini de üstlenmiş olup arazilerden sorumlu beylere hizmet edenlerin konaklama yeri olarak ta işlev görmüştür.

Kalelerin zorlu coğrafik yerlerde inşa edilmesi malzeme teminini ve işçiliği zorlaştırmaktadır. Bu sebeple yer seçilirken de yapıları inşa ederken kullanılacak taşların yapının inşa edileceği ana kayadan veya yakın mesafeden temin edilebileceği yerler seçilmiştir. Baktığımız zaman bu yapıların hepsi de ana kaya üzerine inşa edilmiş olup bulundukları yerler kayalıktır. Yapılar doğada bulunan taşın cinsine göre inşa tekniğini etkilemiştir. Yapılar bölgenin kireç taşlarından inşa edilmiş olup taşlar çoğunlukla kesme, bosajlı veya moloz şeklinde kullanılmıştır.

Bölgede varlık göstermiş olan İsaura'lı taş ustalarının ünleri Bizans döneminde Konstantinopolis'e kadar ulaşmıştır. Dönemin yazarları tarafından Ayasofya inşasında dahi yer aldıkları yazılmıştır. Dolayısıyla geçimin taş işçilikleriyle sağlayan İsaura'lı taş ustalarının bölgedeki yapıların inşasında aktif rol aldığı düşünülmektedir. (Durugönül, 2005, s. 30).

Resim 6.42: Belenkeşlik Kalesi Kuzey Cephe Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.43: Belenkeşlik Kalesi İçerden Kuzey Duvarı, (Kasım 2020).

Belenkeşlik kalesinde dış beden duvarlarında günümüzde çevresel faktörlerden dolayı aşınmış bosajlı taşlar görülmektedir. Moloz taşlar ise sıvanacak iç mekan tonozunda kullanılmıştır.

Resim 6.44: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Kuzey Cephe Duvarı ve Batı Yapısı Güney Cephe Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.45: Gözne Kalesi İç Mekan, (Kasım 2020).

Gözne kalesinde dış beden duvarlarında çoğunlukla bosajlı kesme taş kullanılmıştır fakat iç mekanlar düzgün kesme taşlar ile örülmüştür.

Resim 6.46: Sinap Kalesi Batı Cephesi, (Kasım 2020).

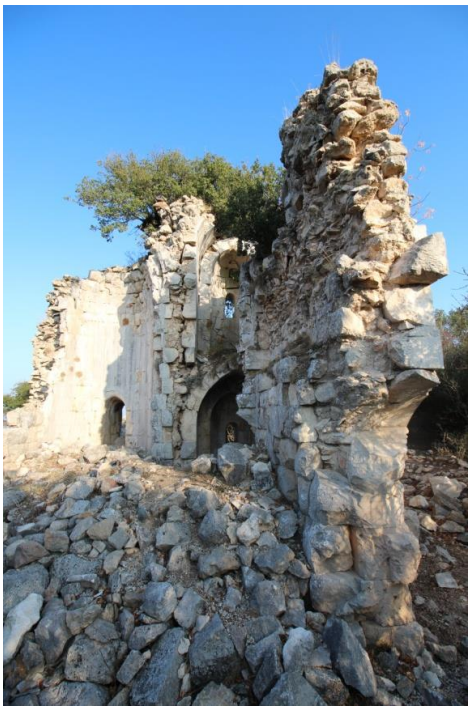
Resim 6.47: Sinap Kalesi İç Mekan Kuzey Duvarı, (Aykaç, 2020).

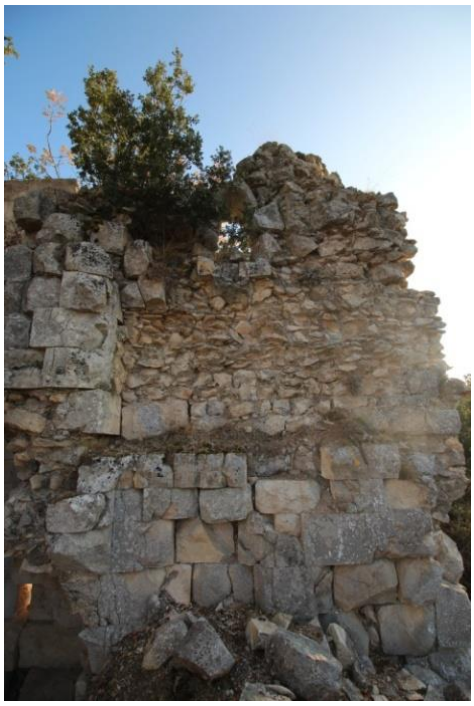
Sinap kalesinde dış beden duvarlarında bosajlı taşlar, iç mekânındaki büyük tonoz ise sıvandığı için moloz taşlar ile örülmüştür.

Resim 6.48: Kızlar Manastırı İçerden Doğu Duvarı, (Kasım 2020).

Kızlar Manastırında bütün duvarlarda düzgün kesme taş kullanılmıştır. Yapı büyük oranda harap olmasına rağmen, yapı taşlarındaki muntazam işçilikten ve çevresel faktörlerden daha az etkilenmiş olması buranın daha geç tarihlerde yapılmış olabileceği düşünülebilir. Duvarlar, çift duvar arası harçlı moloz taş doldurulmak suretiyle örülmüştür.

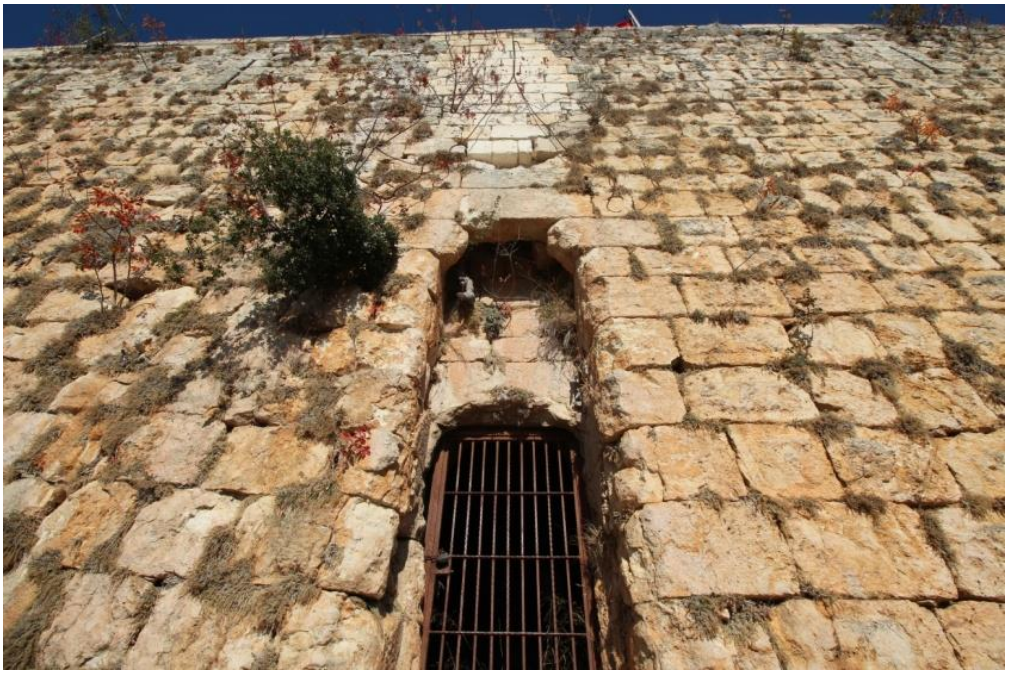
Resim 6.49: Çandır Kalesi Kilise Pastophorion Hücreleri ve İçerden Güney Duvarı, (Kasım 2020).

Çandır Kalesinde Platoya çıkana kadar merdiven ve geçiş mekânlarında, sur duvarları, sarnıç gibi yapılarda çoğunlukla kabaca yontulmuş kireç taşı kullanılmıştır. **Kilise'nin dış beden duvarlarında hafif bosajlı taşlar, iç mekan duvarlarında ise düzgün kesme taşlar kullanılmıştır.** Duvarlar aynı teknikle çift duvar arası harçlı moloz taş doldurulmak suretiyle örülmüştür.

Resim 6.50: Çandır Kalesi E3 Mekanı Girişi ve Kuzey Cephesi, (Kasım 2020).

Askeri ve konut mekanlarında genellikle hafif bosajlı taşları kullanılmış olup 4. Mekan iç kısmı gibi özel kısımlarda düz kesme taş kullanılmıştır. Büyük tonozlar yine moloz taşlarla örülmüştür.

Resim 6.51: Belenkeşlik Kalesi Kapısı, (Kasım 2020).

Resim 6.52: Gözne Kalesi Doğu ve Batı Mekanları Kapıları, (Kasım 2020).

Resim 6.53: Kızlar Manastırı Giriş Kapısı (İçerden), (Kasım 2020).

Resim 6.54: Çandır Kalesi Girişi Nöbetçi Mekanı Kapısı, (Kasım 2020).

Resim 6.55: Çandır Kalesi E3 Mekanı Giriş Kapısı (İçerden), (Kasım 2020).

Bizans mimarisinde kapı, pencere, niş gibi açıklıklarda sivri kemer kullanımı yaygın olup bu yapılardaki unsurlarda da sivri kemer kullanıldığı görülmektedir. Sinap Kalesi'nin kapısı günümüze ulaşmamıştır fakat mazgal penceresinde sivri kemer kullanıldığı gözlemlenebilmektedir. Kızlar Manastırının giriş kapısının izlerinden düz kemer kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Üç adet lento taşının birbiriyle geniş üçgen oluşturacak şekilde hafifletme kemeri olarak örüldüğü görülmektedir. Çandır Kalesindeki kilisenin Ermeniler tarafından inşa edildiği bilinmekte olup, Kızlar Manastırıyla mimari ve taş işçiliği bakımından benzerlik göstermesi ve ayrıca Manastırın duvarında bulunan Ermeni yazıtı bu yapının da Ermeniler tarafından inşa edilmiş olduğu kanısını güçlendirmektedir.

Resim 6.56: Çandır Kalesi E2 Mekanı Kuzey Duvarı (İçerden), (Kasım 2020).

Resim 6.57: Kızlar Manastırı Giriş Duvarı, (Kasım 2020).

Yapılardaki ahşap eleman boşluklarından görüldüğü üzere döşeme, çatı, saçak gibi geniş açıklıkların inşasında bölgedeki ormanlardan temin edilen ağaçların kullanıldığı bilinmektedir. Ahşapların ömrünün kısa olması sebebiyle günümüze ulaşmış bir kalıntısına rastlanılmamıştır.

6.4.2. Çandır (Paperon) Kalesi Mimari Değerlendirmesi

Bölgedeki yapılar akarsu yakınında ve ticari veya askeri amaçla kullanılan yollar ile ilişkileri açısından benzer coğrafi özelliklere sahiptir. Yapıların Kilikya içindeki dağılımlarına baktığımızda ise ova yükseltisinde bulunan Yılan ve Gökvelioğlu dışındaki diğer yapılar Çandır Kalesi gibi Toros dağlarında yer almaktadır.

Çandır Kalesi mimari elemanları değerlendirilirken, Edwards ve Gottwald' ın dönem tespitleri kabul edilerek, Kilikya'daki benzer donanımdaki savunma yapıları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre, Çandır Kalesi'nin aktif olarak kullanıldığı 11.-14.yy. Kilikya bölgesi savunma sisteminde Savranda, Çalan, Çardak, Çem, Feke, Gökvelioğlu, Gülek, Kozan (Sis), Namrun (Lampron), Mancınık, Meydan, Tamrut, Yılan Kaleleri konum ve tahkimatları ile bölgenin diğer güçlü savunma yapılarıdır **(Şekil 1).**

Savunma yapılarının savunmadaki kusursuzluğu, konumu ve çevre verileri gözetilerek biçimlenmiş mimarisi ile ilişkilidir. Yerleşim alanı daha önceki dönemlerde kullanılmış veya kullanılmamış olsun yapıların bir iletişim hattında yer alması, ticari ve tarımsal alanla ilişkili olması, su kaynağına yakın olması ve savunmayı destekleyen doğal oluşumların bulunması en önemli çevre verilerdir. Foss'a göre yerleşilen tepenin bir burun gibi öne çıkmasının da tercih edilmektedir (Clive Foss, 1986, s. 16).

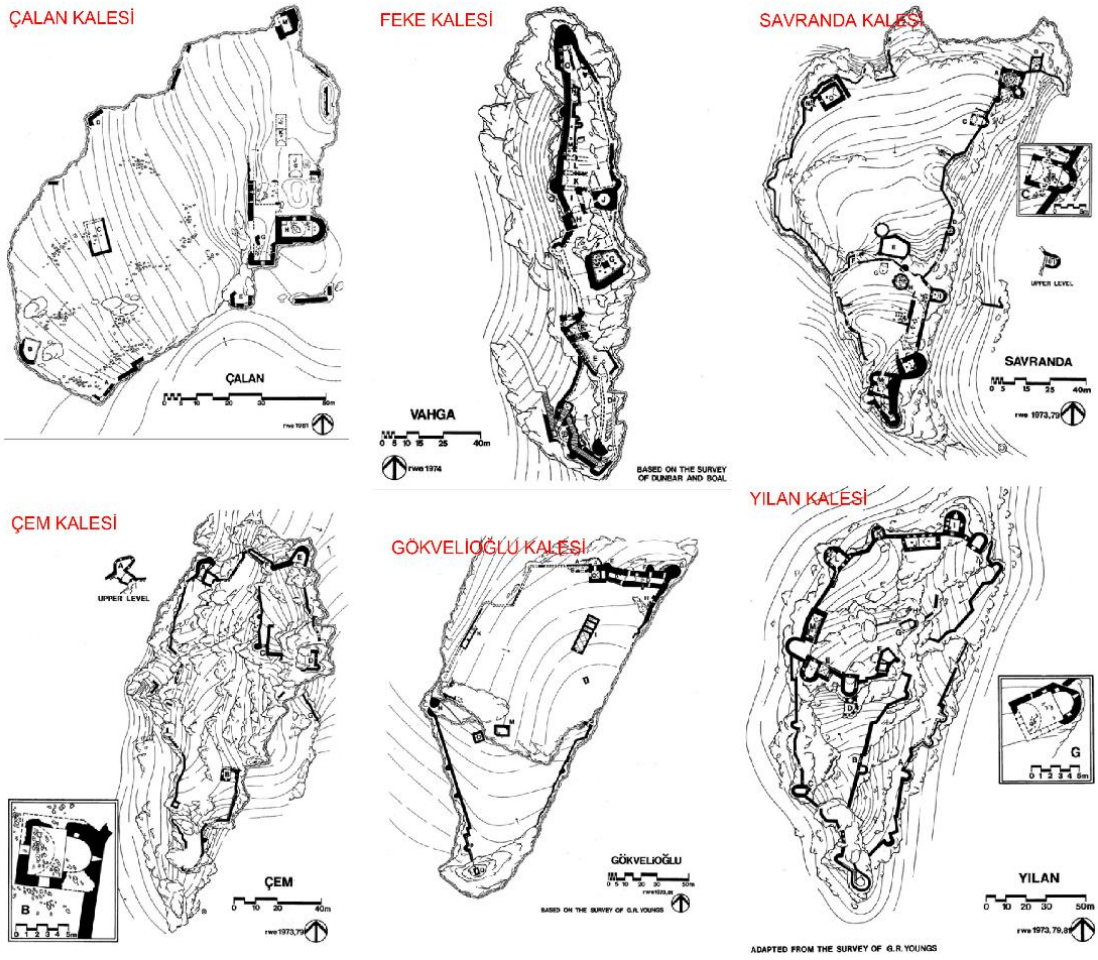
Mimari Elemanlar						
Kale Adı	Giriş Mekanı	Burç	Şapel	Sarnıç	İç Avlu	Diğer Mekanlar
ÇANDIR KALESİ	+	-	+	+	+	+
ÇALAN KALESİ	?	-	?	+	?	+
ÇARDAK KALESİ	?	+	+	+	-	+
ÇEM KALESİ	+	+	+	-	+	+
FEKE KALESİ	+	+	-	+	+	+
GÜLEK KALESİ	-	+	-	-	?	+
KOZAN KALESİ	+	+	+	+	+	+
NAMRUN KALESİ	-	+	-	+	+	+
MARAN KALESİ	-	+	+	-	-	+
MEYDAN KALESİ	+	+	+	+	+	+
SAVRANDA KALESİ	+	+	+	+	+	+
TAMRUT KALESİ	+	+	-	+	-	+
TOPRAK KALESİ	+	+	-	?	-	+
YILAN KALESİ	+	+	+	+	+	+

Şekil 6.7: Dağlık Kilikya Kaleleri Özellikleri.

Yapılar yerleştikleri doğal koşullarda çeşitli mimari elemanlar ile savunma güçlerini arttırmak için desteklenmişlerdir. Eski çağlardan itibaren kullanılan savunma elemanlarının başında sur/beden duvarları gelmektedir. Tehlikeye karşı masif bir duvar olmakta ve eklenen dendan ve mazgal pencereler ile savunmaya karşı etkinliği arttırılabilmektedir. Yılan, Meydan, Gülek, Feke, Sis, Çardak, Gökvelioğlu, Lampron kalelerinde savunmaya ihtiyaç olan cephelerdeki beden duvarlarında bulunan mazgal pencereleri kullanılmıştır. Çandır Kalesi'ndeki sur duvarları çoğunlukla ayakta kalmamış olup yer yer temel seviyesinde sur duvar izleri bulunmaktadır. Sur duvarları gözlemlenemediğinden mazgallı olup olmadığı bilinmemektedir fakat merdiveni muhafaza eden duvarların sağlam kalan kısımlarında

mazgallar mevcut olmasından dolayı yıkılmış sur duvarlarında da mazgalların bulunduğunu söylenebilir.

Giriş noktaları savaş zamanlarında düşmanın girememesi için, sivil halkın ise her zaman kolay ulaşmasına yönelik konumlandırılarak mimari çözümler geliştirilmiştir. Sivil yaşam sırasındaki kullanımı için kolay ulaşılabilir olması ve beden duvarı üzerinde oluşturduğu boşluk güvenliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle girişin ve girişe ulaşmak için kullanılan yolun tahkimatlarla desteklenmesi önemlidir. Çandır Kalesi'nin dik yamaçlı bir topografyada yerleşmiş olması nedeniyle girişe ulaşan yolun kontrolü ve güvenliği kayaya oyulmuş açık cepheleri mazgallı duvarla gizlenmiş giriş mekanları bulunan merdiven ile sağlanmaktadır. Genel prensip olarak en üst düzeyde güvenliği arttırmak için yapılarda iç kale veya aşağı kale girişleri Çandır Kalesi'nde olduğu gibi mekanlar ile sağlanmıştır. Doğal olarak, uygulanan mimari çözümler ve tahkimatlar farklılaşabilmektedir. İşlevsel bir mimari ürün olan savunma yapılarında form, çevre verileri ve fonksiyonla ilişkili olarak oluşurken, estetik kaygılar hiç yoktur ya da minimum düzeydedir. Çandır Kalesindeki Konut yapısının bir odasında, Meydan Kalesi'nde kemer taşlarının birleşim detaylarında ve kemer üzengi taşında Çem ve Sis Kaleleri'nde giriş kütlesi duvarında taş işçiliği olarak bulunur. Antik dönemlerden itibaren kullanılan savunma elemanlarından biri de burçlardır. Kilikya Bölgesi'nde çeşitli kültürlerin etkisi altında yüzyıllar boyunca işlevine devam etmiş çok sayıda savunma yapısının olması hem bölge genelinde hem de tek yapı üzerinde çeşitli plan ve yapım tekniklerinin görülmesine neden olmuştur. Bölgede, at nalı, daire, yarım daire, dörtgen, çokgen, amorf burç tipleri görülmektedir. Çandır Kalesinin yıkılmış görülebilen sur duvar izlerine bakıldığında burç izine rastlanmamıştır. Yamaçlarının dik ve bulunduğu yerin yüksek olmasından dolayı bazı cephelerde sur duvarına bile ihtiyaç duyulmadığından burçlara da gerek duyulmadığı düşünülmektedir.

Şekil 6.8: Dağlık Kilikya Kaleleri Planları.

6.4.3. Çalışma Alanı Yapıları Koruma Sorunları ve Önerileri

Belenkeşlik Kalesi

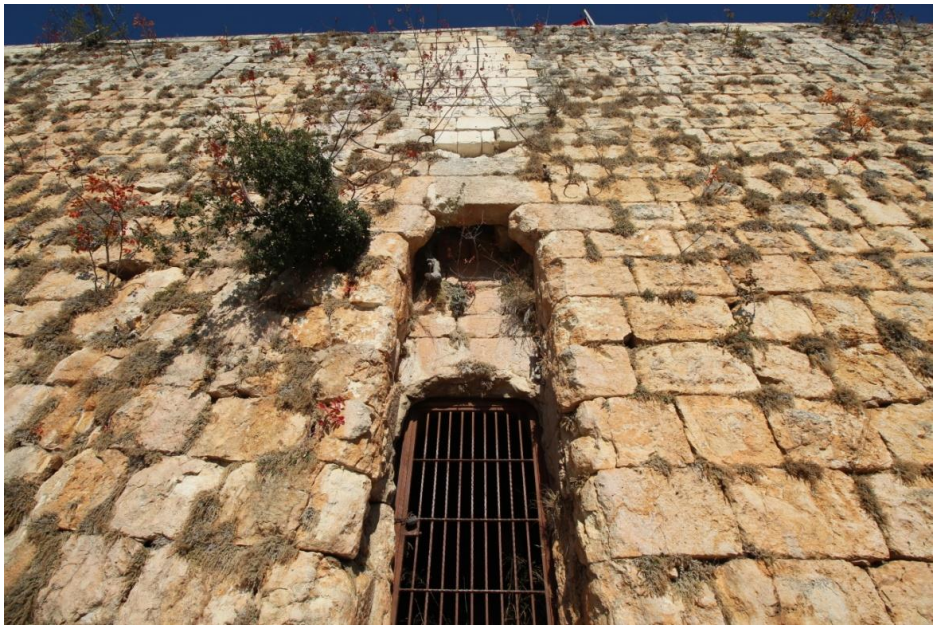
Belenkeşlik Kalesi'ne Soğucak Yaylası içinden asfalt yol ile ulaşılabilmektedir. Bu yapıya Adana Rölöve Anıtlar Müdürlüğü tarafından 2002 yılında onarım ve 2014 yılında çevre düzenleme projesi ve uygulaması yaptırılmıştır. Yapı çoğunlukla özgünlüğünü korumuş durumda olmakla beraber zamanla çeşitli sebeplerden dolayı düşmüş olan üst sıralardaki yapı taşlarının 2002 yılındaki onarımda düz kesme kireç taşları ile tamamlanmıştır fakat bu taşlar yapının özgün taşlarının genişliğine uymamaktadır ve bosajlı yapılmamıştır. Kuzey cephede bulunan üstü açık kapı boşluğunun özgünlüğü ise şüphelidir. Yapı duvar derzleri tamamen boşalmış ve bitkilenme oluşmuştur. Yapıtaşları zamanla çevresel faktörlerden etkilenerek bosajları belirsizleşecek derecede erimiş ve

kısmen siyah kabuklanma oluşmuştur. Yapı giriş açıklığındaki taşların pervazı tamamen belirsizleşmiştir. Muhdes giriş kapısı ise çelik profilden olup zincirle kilitlenmiştir. Yapı iç duvarları ve tonozun sıvaları dökülmüş, derzleri açılmıştır. Zemini ise toprak bırakılmış ve bitkilenme görülmektedir. Yapı asırların oluşturduğu tahribata rağmen büyük ölçüde özgünlüğünü sergilemektedir.

Resim 6.58: Belenkeşlik Kalesi Kuzey-Batı Cephesi, (Kasım 2020).

Kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yaptırılması gerekmektedir. Yapının 2014 yılında yapılan çevre düzenlemesi yapıyı gezmeyi kolaylaştırmıştır fakat doğrudan yapının kendisinin bir onarıma ihtiyacı vardır. Yaptırılacak olan projeler kapsamında yapının restore edilmesi, bu kapsamda 2002 yılındaki onarımda tamamlama için kullanılmış olan yapının özgünlüğüne uymayan taşların değiştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Resim 6.59: Belenkeşlik Kalesi Giriş Kapısı, (Kasım 2020).

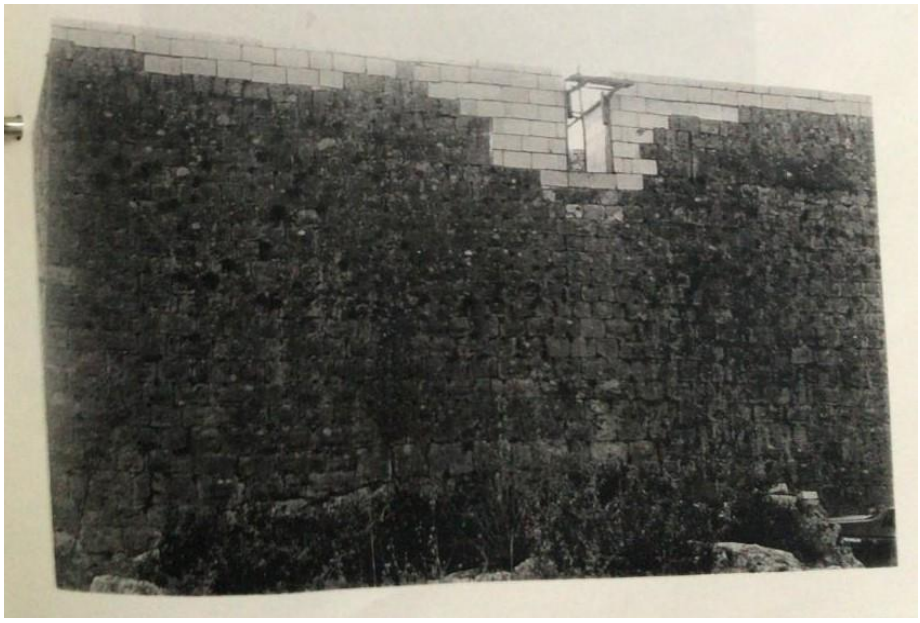
Resim 6.60: Belenkeşlik Kalesi Merdiveni, (Kasım 2020).

Resim 6.61: Belenkeşlik Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.62: Belenkeşlik Kalesi Onarım Öncesi, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Resim 6.63: Belenkeşlik Kalesi 2002 Yılı Onarımı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Resim 6.64: Belenkeşlik Kalesi 2002 Yılı Onarımı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Gözne Kalesi

Gözne Kalesi'ne Gözne Yaylası içinden asfalt yol ile ulaşılabilmektedir. Bu yapıya Adana Rölöve Anıtlar Müdürlüğü tarafından 1995 yılında onarım ve

1998 yılında çevre düzenleme projesi ve uygulaması yaptırılmıştır. Yapıyı gezmeye gelenler için bir araç park alanı ayrılmıştır. Araç park alanından sonra bosajlı taşlarlarla örülmüş kiremit örtülü ahşap çatılı iki adet tek katlı kare formunda görevli kulübeleri arasından yaya olarak belirli bir ücret karşılığında giriş yapılabilmektedir. Girişten yapıya kadar olan alan orman içinde kalmaktadır ve mesire alanı olarak düzenlenmiştir. Kayrak taşlarıyla döşenmiş taş bordürlü geniş bir yol ile yapıya ana ulaşım güzergâhı belirlenmiştir ve bu ana yoldan ayrıca sağa ve sola ayrılan yollar ile ağaçlar arasında platformlar oluşturarak her birine birer adet piknik masası yerleştirilmiştir. Bu alanlar ile Kaleyi gezmek dışında insanların piknik vb. faaliyetler ile vakit geçirebilecekleri mesire alanı oluşturulmuştur. Bu alanlarda pikniğe gelenlerin kullanabileceği çeşmeler de bulunmaktadır. Kaleye, bu alanı geçtikten sonra merdivenlerle çıkılmaktadır. Merdivenlerle çıkılan alanın etrafı kayrak taşı kaplı, taş harpuştalı ve çelik boru korkuluklu duvarlar ile hem yapıların bulunduğu yüksek zemin tahkim edilmiş, hem de iki bağımsız yapı arasında bir avlu oluşturulmuştur. Bu avluda aktif olmayan bir süs havuzu bulunmaktadır ve iki yapının arasındaki güney cephede açık havada Mersin'in dahi görülebileceği bir seyir terası oluşturulmuştur.

Resim 6.65: Gözne Kalesi Peyzaj Düzenlemesi, (Kasım 2020).

Doğudaki yapıya avludan 5 basamak ile giriş giriş sağlanmıştır fakat muhdes çelik profilden kapı ile kapalı bulunmaktadır. Yapı beden duvarlarında 1995 yılındaki restorasyon sırasında kötü durumda olan taşlar çürütme yöntemiyle değiştirilmiştir. Onarımda kullanılan taşlar her ne kadar özgün teknik ve taş cinsi ile yapılmışsa da bazı taşların küçük ebatlı kullanılmış ve taşların yeni olması sebebiyle uyum sorunu dikkat çekmektedir. Yapı duvar derzleri tamamen boşalmış ve bitkilenme oluşmuştur. Yapıtaşları zamanla çevresel faktörlerden etkilenerek bosajları belirsizleşecek derecede erimiş ve kısmen siyah kabuklanma oluşmuştur. İç duvarlarda ise ayrıca nemden dolayı kısmi küflenme de görülmektedir. Yapı içerisinde zemine traverten döşenmiştir ve tonozdaki havalandırma penceresi bazı taşların zarar görmesiyle genişlemiştir. Avludan bu yapının sadece batı cephesi ve kuzey cephesindeki ikinci burca kadar olan kısım görülebilmektedir. Mesire alanının doğusundan yapının kuzey ve doğu cephelerinin tamamı ve üzerine oturduğu ana kaya görülebilmektedir. Güney cephesi ise uçurumdur.

Batıdaki yapının girişi güney cephede olması ve güney cephenin uçurum olması sebebiyle altı basamaklı bir çelik konstrüksiyon merdiven ile yapıya giriş sağlanmıştır fakat aynı şekilde muhdes çelik profilden kapı ile kapalı bulunmaktadır. Doğudaki yapıda olduğu gibi beden duvarlarında 1995 yılındaki restorasyon sırasında kötü durumda olan taşlar çürütme yöntemiyle değiştirilmiştir. Onarımda kullanılan taşlar aynı sebeplerden ötürü uyum sorunuyla dikkat çekmektedir. Yapı duvar derzleri tamamen boşalmış ve bitkilenme oluşmuştur. Yapıtaşları zamanla çevresel faktörlerden etkilenerek bosajları belirsizleşecek derecede erimiş ve kısmen siyah kabuklanma oluşmuştur. Yapı içerisinde zemine traverten döşenmiştir ve döşemenin bi kısmı sökülmüş vaziyettedir. Pencereler çelik korkuluklarla kapatılmıştır. Yapı içerisindeki tonoz başlangıç taşlarında ve kilit taşlarından bulunan süslemeler büyük ölçüde belirsizleşmiştir. Dama çıkmak için tonozdaki açıklığın altına çelik bir boru ile yapılmış olan muhdes merdiven aykırı görünmektedir. Avluya girilen merdivenden bu yapının kuzey cephesi ve avludan ise doğu cephesi görülebilmektedir. Yapıya girişi sağlayan merdiven üzerindeki sahanlıktan güney cephesi görülebilmektedir ve batı cephesi ise uçurumdur.

Yapı çoğunlukla özgünlüğünü korumuş durumda olmakla beraber zamanla çevresel faktörlerden etkilenerek yapı taşlarındaki derz boşalması, bitkilenme ve siyah kabuklanma dışında parça kopması ve bazı taşların tamamen sökülmüş olması durumu da mevcuttur. Yapı içlerindeki ve damlarındaki muhdes çelik elemanlar estetik uyum olarak sorun teşkil etmektedir. Damlarda bulunan ağaçlar yapı dolguları içinde kök salarak yapıya ciddi zararlar vermiştir. Ayrıca vandalizm ile yapıların çeşitli yerlerine sprey boyalar ve keskin aletler ile yazılar yazılmıştır.

Resim 6.66: Gözne Kalesi Kuzey Cephesi, (Kasım 2020).

Kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yaptırılması gerekmektedir. Yapının 1998 yılında yapılan çevre düzenlemesi zamanla tahrip olmuştur. Çevre düzenlemesinin sorunları ve eksikliklerinin dikkate alınarak tekrar projelendirmek suretiyle uygulanması gerekmektedir. Yapıların da içinde bulunduğu ciddi tahribat sebebiyle yaptırılacak olan projeler kapsamında yapının restore edilmesi gerekmektedir.

Resim 6.67: Gözne Kalesi Girişi, (Kasım 2020).

Resim 6.68: Gözne Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.69: Gözne Kalesi Konsolları, (Kasım 2020).

Resim 6.70: Gözne Kalesi Beden Duvarı, (Kasım 2020).

Sinap Kalesi

Sinap Kalesi'ne Ayvagediği Yaylasına girmeden önce doğu istikametindeki stabilize yol ile gidilmektedir. Aracınızı yol kenarına bıraktıktan sonra ağaçların arasından yaklaşık 50 metre yürüyerek yapıya ulaşılabilmektedir. Bölge bitki örtüsü yapıyı adeta kendisine katmıştır. Yapıyı tamamen saran sarmaşıklardan yapıyı fark

etmek neredeyse mümkün değildir. Bu yapıya herhangi bir onarım veya müdahale yapılmamıştır. Yapıda zamanla çevresel faktörler sebebiyle oluşan yıkılmalar yapı bütünlüğünü büyük ölçüde bozmuştur. Doğu, batı ve kuzey duvarlarında yıkıntı sonrası oluşmuş büyük açıklıklar bulunmaktadır. Doğu duvarında bulunması gereken kapı bu yüzden görülememektedir. Duvar üst sıralarında taşların düşmesi sonucu eksilmeler mevcuttur. Ayakta kalan beden duvarlarında ise dikey ayrılmalar derz açıklıklarından net bir şekilde görülmektedir. Yapının en büyük sorunu olan duvar dolgularında ve iç avlusunda bulunan ağaçlar yapıyı tamamen ele geçirmek suretiyle, zamanla kök salarak duvarların açılmasına ve yıkılmasına sebep olmuştur ve bu sorun her geçen gün daha büyük tehlike arz etmektedir. Yapı duvar derzleri tamamen boşalmış ve bitkilenme oluşmuştur. Yapıtaşları zamanla çevresel faktörlerden etkilenerek bosajları belirsizleşecek derecede erimiş ve kısmen siyah kabuklanma oluşmuştur. İç mekânda ise duvardaki izlerinden görüldüğü suretiyle bulunması gereken beşik tonoz tamamen çökmüştür. Bu yıkıntılar sebebiyle yapı avlusunda ve çevresinde ciddi moloz yığınları oluşmuştur düşen yapı taşlarının da bu moloz yığınlarının bulunduğu toprak altında kalmış olması muhtemeldir.

Kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yaptırılması gerekmektedir. Daha sonra yapı avlusunda ve çevresindeki moloz yığınları kazı çalışmalarıyla ortaya çıkartılıp yapı mimarisiyle ilgili gün yüzüne çıkacak veriler doğrultusunda projelerin revize edilmesi gerekecektir. Yapı için en büyük tehlike olan bitki örtüsünün, projelendirme sürecinin sağlıklı yürümesi ve yapı sağlığını tehdit etmesi sebebiyle belediye ekipleri tarafından ilgili kurul müdürlüğü ile görüşülerek temizlenmesi gerekmektedir. Yapı orman içinde kalmakta olup ulaşım güzergâhı da belirsizdir. Yaptırılacak projeler kapsamında ayrıca bir çevre düzenleme projesiyle yapıya erişim sağlanmalıdır. Yapının içinde bulunduğu ciddi tahribat sebebiyle yaptırılacak olan projeler kapsamında yapının restore edilmesi gerekmektedir.

Resim 6.71: Sinap Kalesi Beden Duvarı, (Aykaç, 2020).

Resim 6.72: Sinap Kalesi İç Mekanı, (Aykaç, 2020).

Resim 6.73: Sinap Kalesi Kapı Süslemesi, (Aykaç, 2020).

Kızlar Manastırı

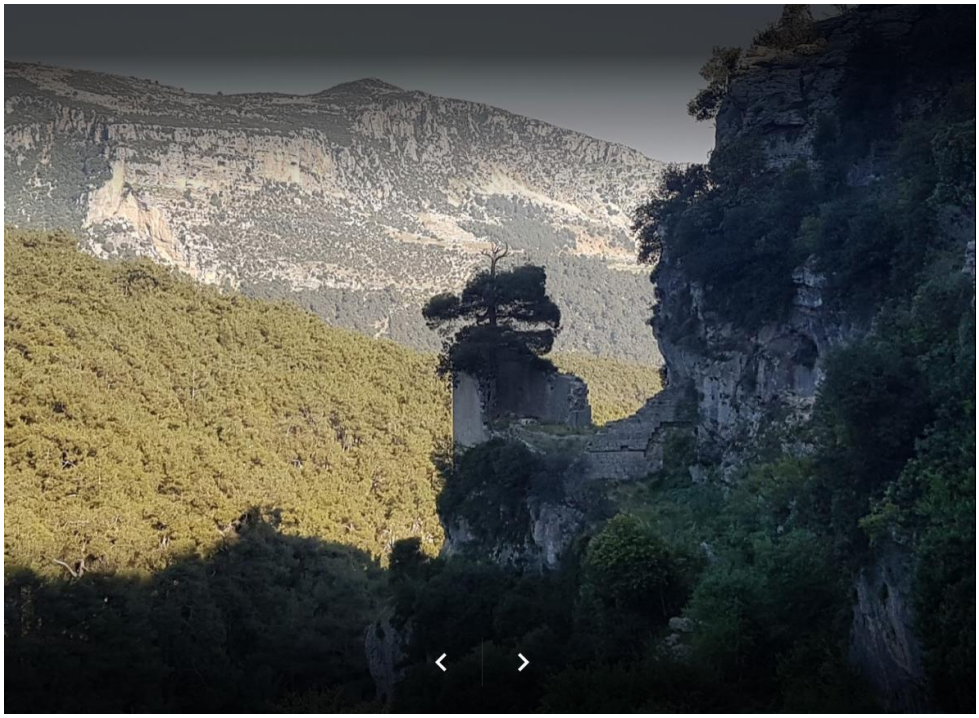
Kızlar Manastırı'na Çandır Yaylasına girmeden önce güney istikametine inen yola döndükten sonra stabilize yol ile gidilmektedir. Araç ile ancak dereye yakın olan evlerin ve bahçelerin bulunduğu yere kadar gidilmektedir. Buradan sonra dereye inen yolu takip edip ormanın içinden geçmek suretiyle dağın yamacındaki burunda bulunan yapıya zorlu bir yoldan ulaşılmaktadır. Bu yol çoğu insanın gitmeyi bile düşünmeyeceği zorluktadır. Yapı herhangi bir onarım veya müdahale görmemiştir. Yapıda zamanla çevresel faktörler sebebiyle oluşan yıkılmalar yapı bütünlüğünü büyük ölçüde bozmuştur. Yapının bulunduğu düzlüğe ulaştıktan sonra giriş kapısının bulunduğu set duvarı dağa dayanmış bir payanda şeklinde günümüze ulaşabilmiştir. Kapı etrafındaki birçok taş da düşmüştür. İçeri girildiğinde şapele kadar devam eden set duvarının ancak birkaç sırası görülmektedir. Şapelde ise apsis kısmı ve orta nefin güney duvarı haricindeki duvarların sadece temel taşları görülmektedir. Bu izler yapının planını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Şapelin yıkılmış olan kuzey duvarında bulunan ağacın yıllar içinde büyüyerek bu duvarı yıktığı görülmektedir. Yapının güney tarafındaki ormana bakan küçük alanda ise yapı kalıntısı görülmemektedir. Yapı duvar derzleri tamamen boşalmış, bitkilenme ve siyah kabuklanma oluşmuştur. Yapının

konumunun ulaşım zorluğu sebebiyle günümüzde bile çoğu insan tarafından bilinmemekte ve ziyaret edilememektedir.

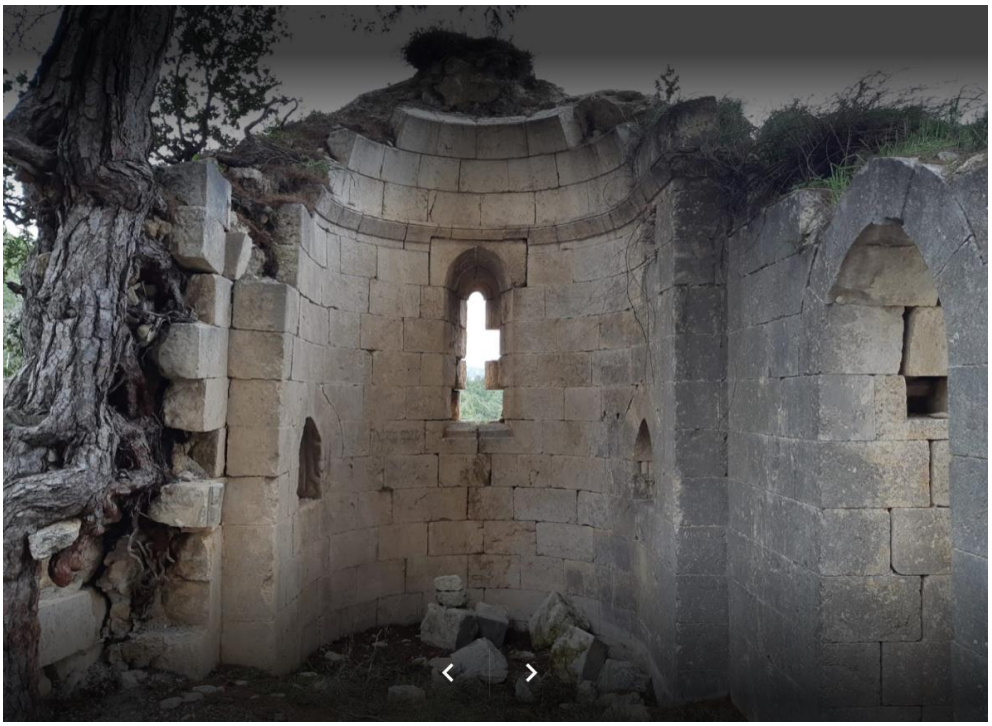

Resim 6.74: Kızlar Manastırı Güney Cephesi, (https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%C4...), 2021.

Kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yaptırılması gerekmektedir. Yapı için tehlike arz eden ağacın yapı sağlığını tehdit etmesi sebebiyle belediye ekipleri tarafından ilgili kurul müdürlüğü ile görüşülerek kesilmesi gerekmektedir. Yapı zor bir konumda olup ulaşım güzergâhı da belirsizdir. Yaptırılacak projeler kapsamında ayrıca bir çevre düzenleme projesiyle yapıya erişim sağlanmalıdır. Yapının içinde bulunduğu ciddi tahribat sebebiyle yaptırılacak olan projeler kapsamında yapının restore edilmesi gerekmektedir.

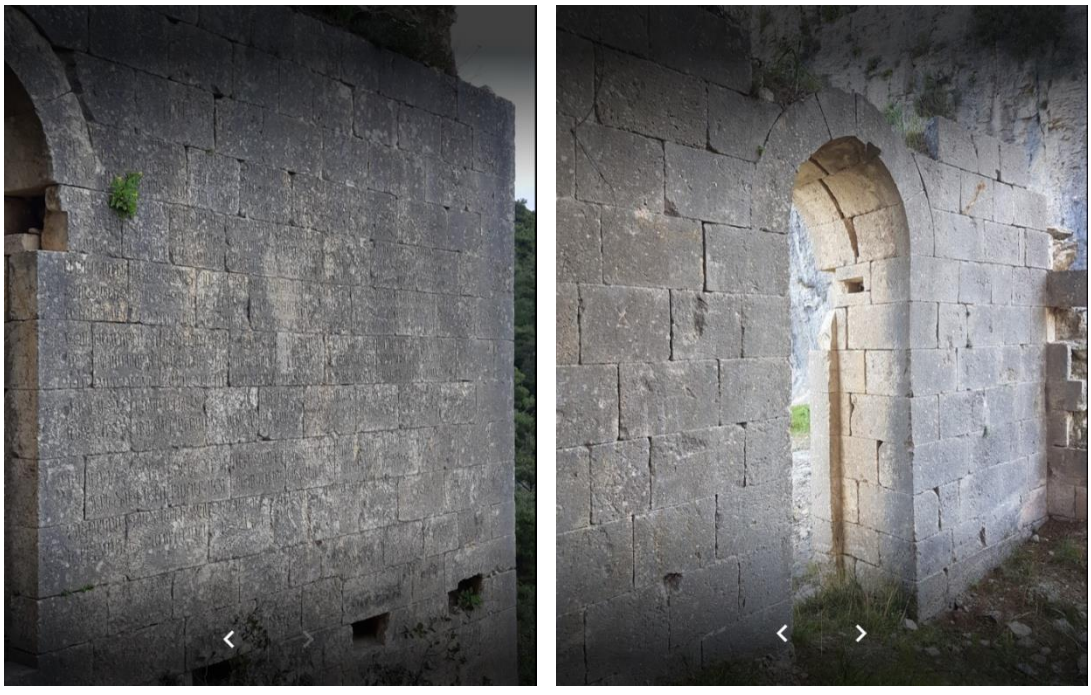
Resim 6.75: Kızlar Manastırı Uzaktan Görünüm, (Nisan 2019).

Resim 6.76: Kızlar Manastırı Apsis, (Nisan 2019).

Resim 6.77: Kızlar Manastırı Arapça Yazıt, (Nisan 2019).

Resim 6.78: Kızlar Manastırı Ermeni Yazıtı ve Penceresi, (Nisan 2019).

Belenkeşlik ve Gözne Kaleleri çevre düzenlemesi ve kısmen yapısal onarım görmüş olup, yapılara erişim açısından imkân sağlanmışsa da yapısal olarak kapsamlı onarım görmemişlerdir. Sinap Kalesi, Kızlar Manastırı gizli kalmış,

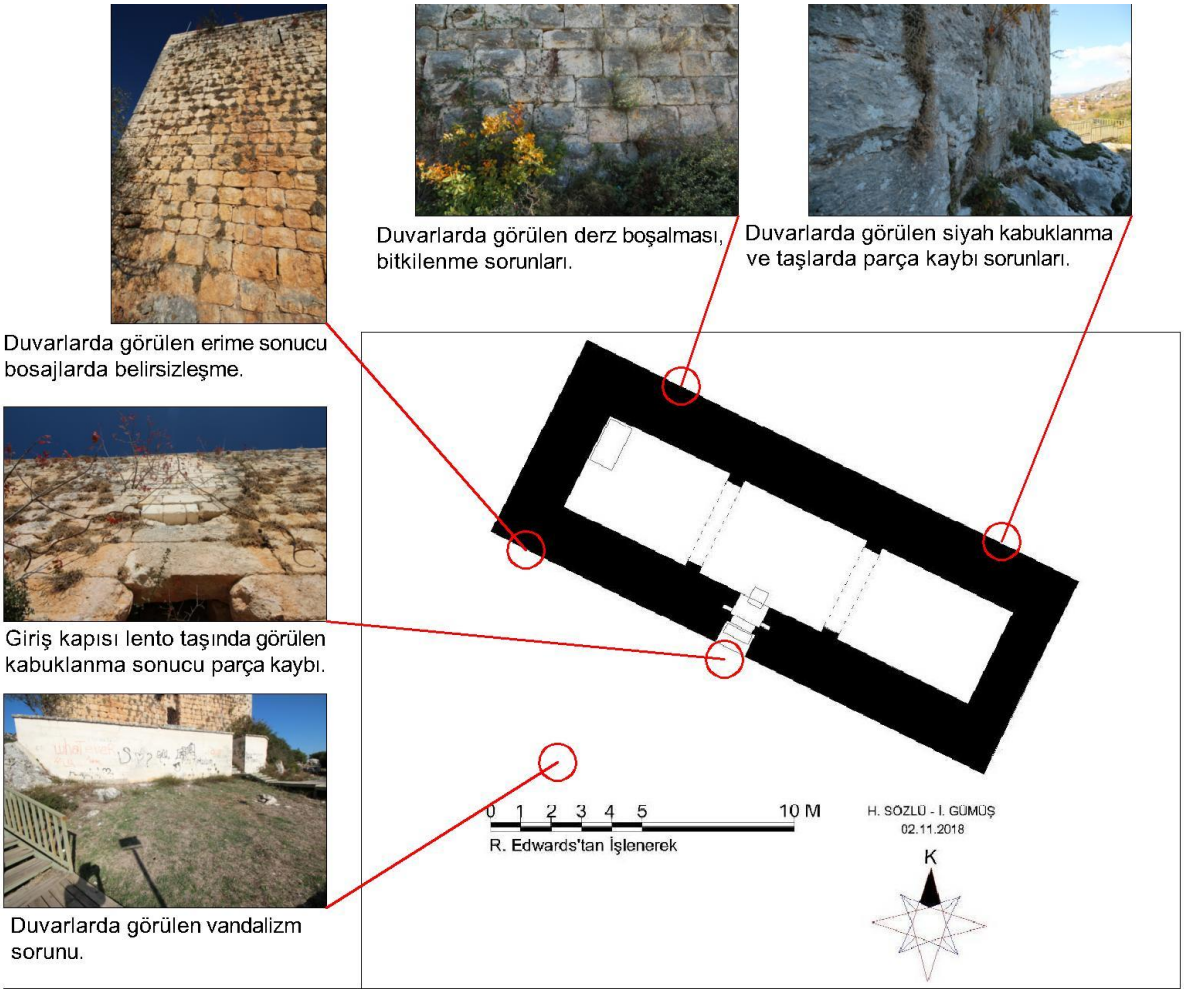
ziyaret bile edilemeyecek vaziyettedirler. Çandır Kalesine çıkan merdivenin güvenliği çelik konstrüksiyon ile sağlanmış olup yapı onarım görmemiştir. Belenkeşlik ve Gözne Kaleleri merkezi yerlerde olması sebebiyle sık ziyaret edilmesi sebebiyle daha şanslıdırlar. Fakat diğer yapıların aynı dönemin farklı işlevlerdeki timsali olduğu, Çandır Kalesinin büyük bir merkez kalesi olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Yapılar genel olarak aynı sorunlara sahiptir. Belenkeşlik ve Gözne Kalesi yapısal bütünlüğünü büyük ölçüde korumuş olup, yapılan onarımlardaki muhdes eklentilerle özgünlüğünü kısmen kaybetmiştir. Sinap Kalesi, Kızlar Manastırı bütünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş olup yıkılan yapı taşları kısmen alanda yapılacak arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkarılabilecek olsa da, bir çok yapı taşının zamanında yerli halk tarafından kullanılmış olması yapıların bütünlüğünün tamamen sağlanamayacağı gerçeğini göstermektedir. Çandır Kalesi ise yerleşim bölgelerinden kopuk dağın tepesinde olması sebebiyle bu konuda daha şanslı olup, yapılacak arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkabilecek yapı taşları ile yapı kalıntılarının mimari planları ortaya çıkarılabilecek hatta yapılar orijinal taşlarıyla büyük ölçüde tamamlanabilecektir.

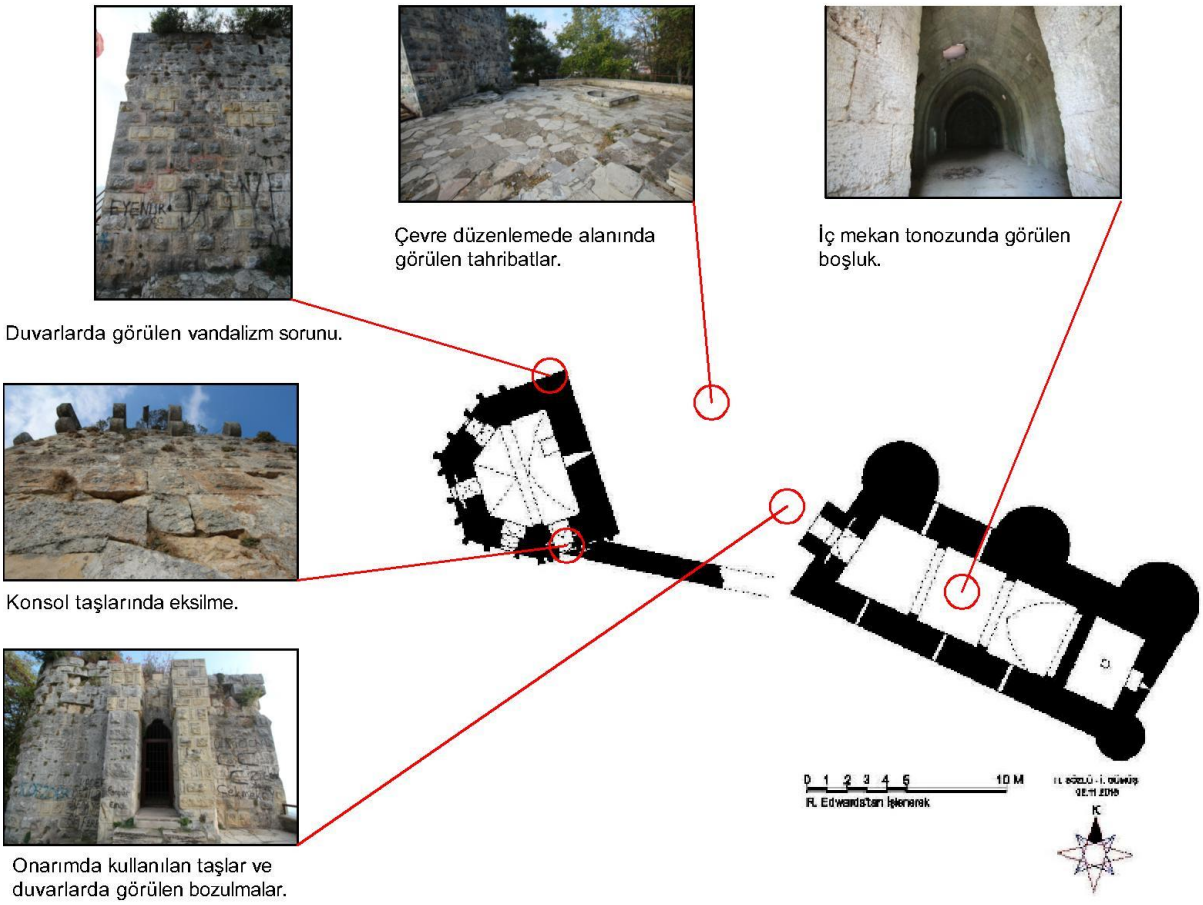
Yapılar sadece çevresel faktörler sebebiyle değil, birçok sefer el değiştirmiş olması sebebiyle de zarar görmüştür. Ermeni Krallığı kendi döneminde uzun yıllar bu yapıları kullanması sebebiyle onarım ve tahkimat yapmış olsa bile özellikle Memlukların işgali sırasında büyük yıkımların olduğu bilinmektedir. Çandır Kalesi ve Kızlar Manastırının durumu özellikle bundan ötürüdür.

Yapılardaki kısmi veya büyük ölçülerdeki yıkılmalar bütünlüklerini bozan ve mimari planlarını okumayı güçleştiren başlıca sorundur. Yapı taşları çevresel faktörlerden etkilenmek suretiyle yer yer siyah kabuklanma, kabuk atma, parça kaybetme, derz boşalması, erime, bitkilenme gibi temel sorunlara sahiptir. Ahşap elemanlar tamamen yok olmuş olup, yuvaları belirgin bir şekilde kullanılan ahşapların ölçülerini bile ortaya koymaktadır. Tarihi yapıların en temel sorunu olan Vandalizm bu yapılarda da kendini göstermektedir. Duvar taşlarına kazınmış isimler birçok yerde görülmektedir ve bu hasarların telafisi mümkün değildir. Yapılarda yapılacak arkeolojik kazıların çevrede yüzey araştırması ve araştırma

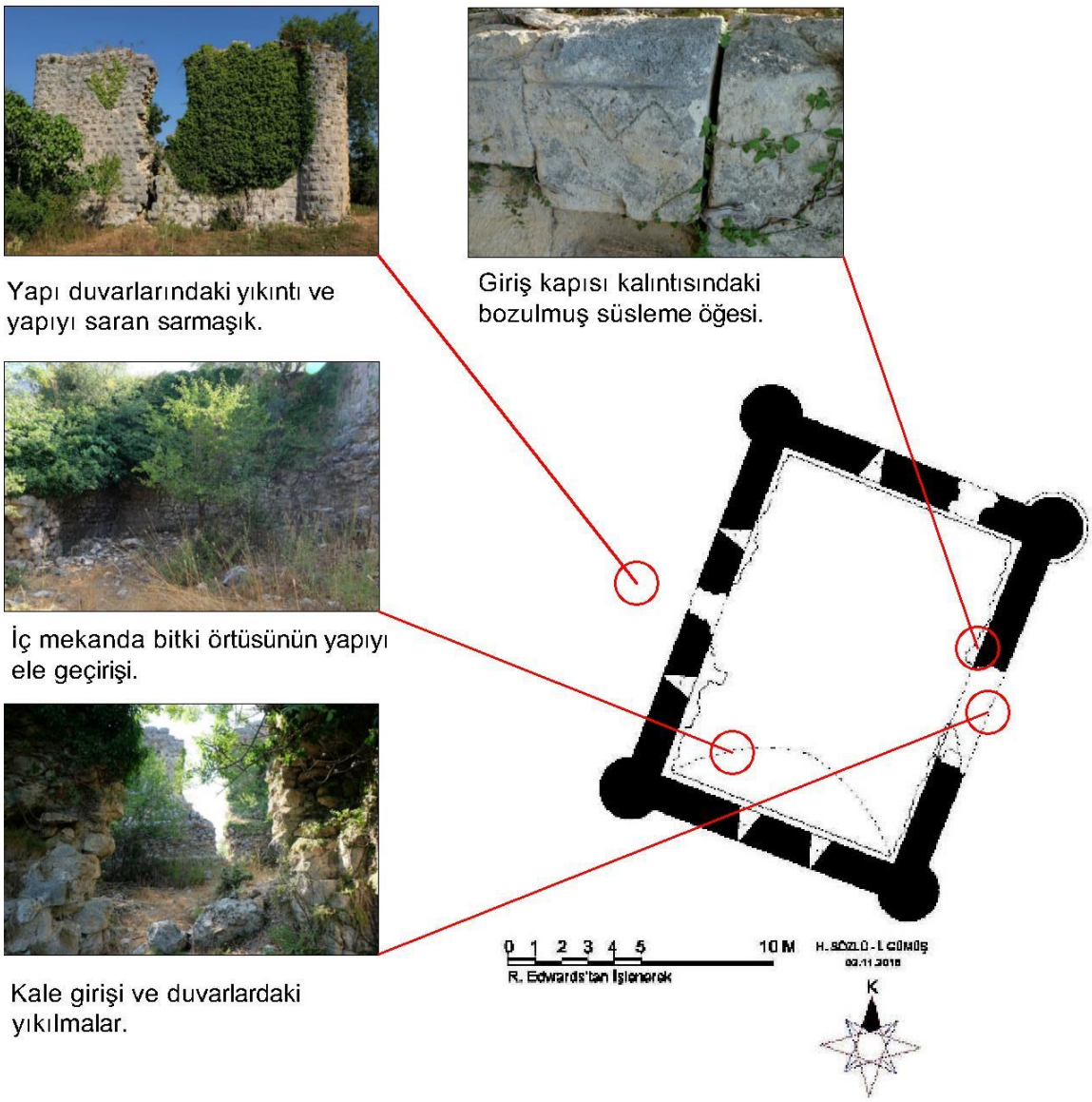
kazılarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim bu yapıların çevresinde sarnıç, mezar gibi kalıntıların olması buralarda yaşam olması sebebiyle kuvvetle muhtemeldir.

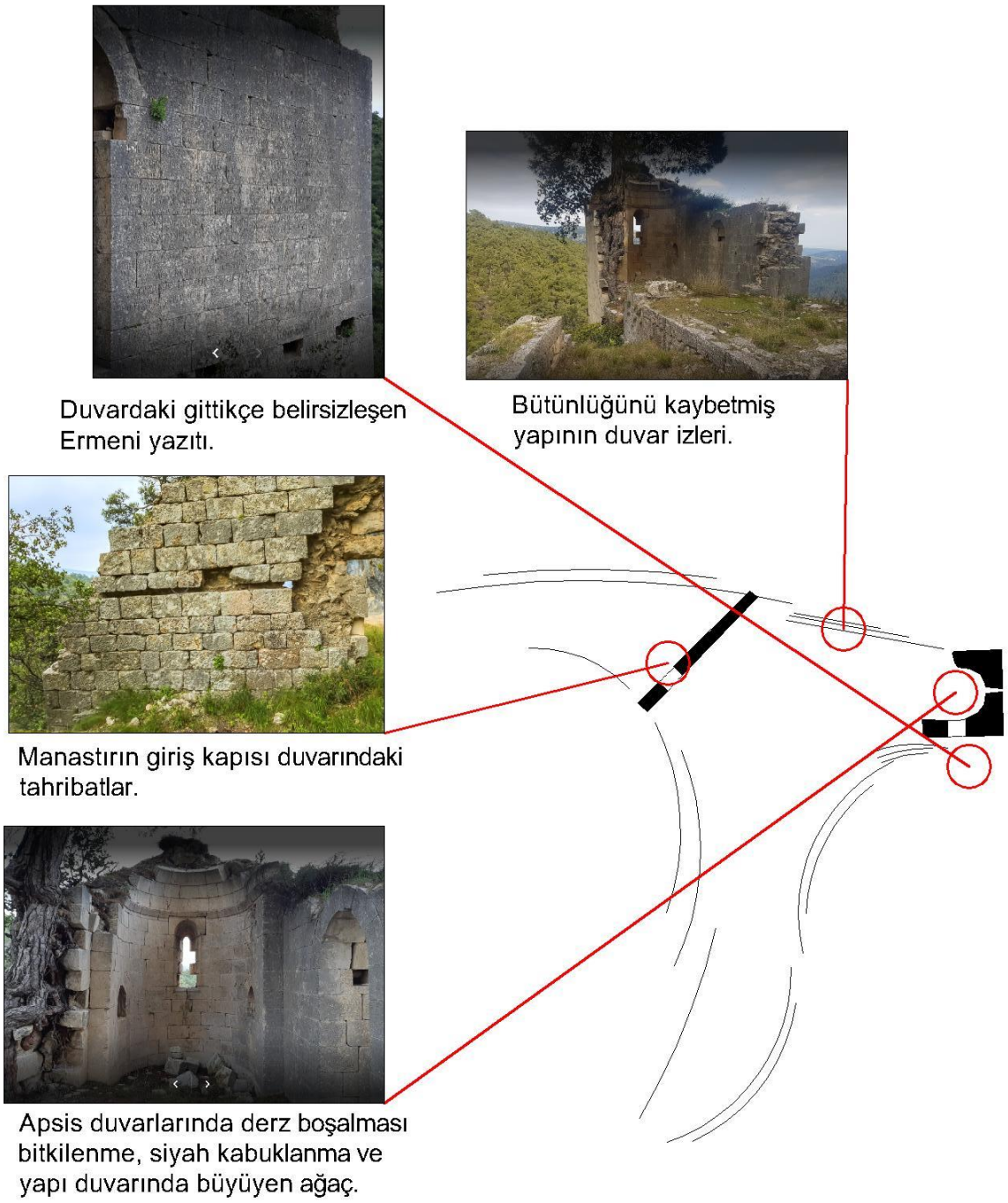
Şekil 6.9: Belenkeşlik Kalesi Koruma Sorunları Tablosu

Şekil 6.10: Gözne Kalesi Koruma Sorunları Tablosu

Şekil 6.11: Sinap Kalesi Koruma Sorunları Tablosu

Şekil 6.12: Kızlar Manastırı Koruma Sorunları Tablosu

6.4.4. Çandır (Paperon) Kalesi Koruma Sorunları ve Sebepleri

6.4.4.1. Malzeme Bozulmaları

Günümüze ulaşan tek yapı malzemesi kireç taşı olan yapılar gözlemlendiği zaman taşlarda genel olarak siyah kabuklanma, aşınma, parça kaybı, yapraklanma gibi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar zamanla yapı taşlarında hacim kaybı ve sonrasında strüktürel sorunlara yol açmaktadır. Yapı grubundaki en temel sorun yoğun bitki örtüsü olup derz aralarında mikro bitkilenmeler görülmektedir. Duvar derzleri kilise ana apsis ve E3 mekanı bazı duvarları hariç tamamen boşalmıştır. Kilisedeki kabartmalı taşın alt kısmı aşınmış, üst sağ köşesi ise kırılmış vaziyette olup, E3 mekanındaki mukarnaslı silme taşı çoğunlukla iyi durumdadır. Sıvalı olduğu gözlemlenen kısımların ise sıvaları tamamen dökülmüştür.

Resim 6.78: Çandır Kalesi Kilise Duvar Kalıntısı, (Kasım 2020).

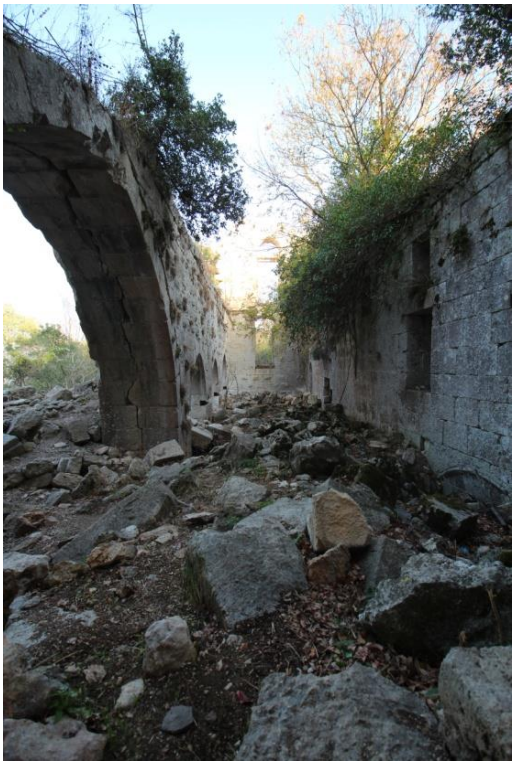
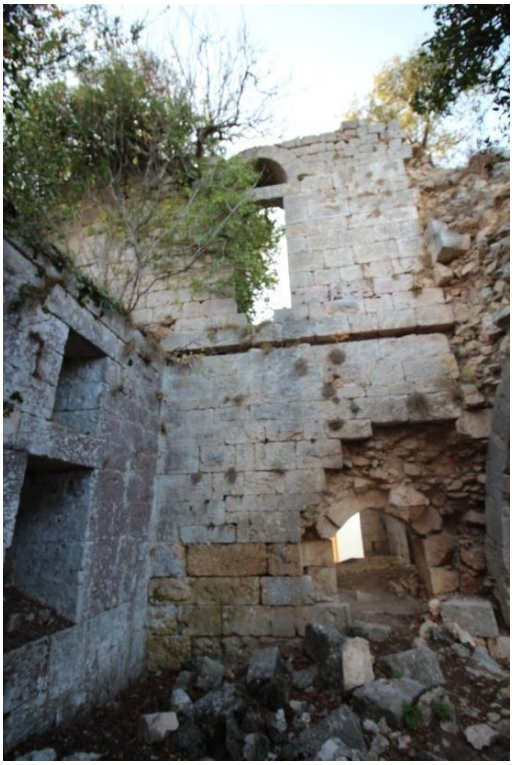
Resim 6.79: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Doğu Duvarı, (Kasım 2020).

6.4.4.2. Strüktürel Bozulmalar

Kilisenin ayakta olan güney duvarında ve E3 mekanı duvarlarında düşeyden sapmalar olası bir zemin hareketliliğinde buraların yıkılma tehlikesi altında olduğunu göstermektedir. Kilise doğu cephesinde görüldüğü gibi dolgusu ortaya çıkmış duvarlarda ise sağlam kalan kısımlardaki taşların duvar kalınlığının azalarak rijitliğin bozulmasından dolayı yıkılma tehlikesi bulunmaktadır. Çatı ve döşeme örtüleri tamamen yok olmuş yapıların kilise postophorion hücresi ve E1 mekanı tonoz odası üstünde görüldüğü gibi büyük ağaçlar tarafından ele geçirilmiş olması ağaçların kök salıp büyüdükçe yapıyı daha da yıkacağını göstermektedir.

Resim 6.80: Çandır Kalesi Kilise Duvar Kaplama ve Dolgusu, (Kasım

Resim 6.81: Çandır Kalesi E2 Mekanı İçerden Doğu ve Batı Duvarları, (Kasım 2020).

6.4.4.3. Yapı Bileşenlerindeki Kayıplar

Kilise batı cephe duvarının yarısı sağlam, diğer yarısının ise moloz dolgusu ayaktadır. Fakat duvarı geçip kilisenin içine girdiğimizde sol nef kısmının neredeyse tamamen yok olduğu görülmektedir. Ana apsis, sağ nefteki pastophorion hücreleri ve güney cephe duvarı ayaktadır. Ayakta olan kısımların yapı taşlarında kırılmalar, parça kayıpları ve siyah kabuklanmalar mevcuttur. Üst örtü tamamen yok olmuştur.

Resim 6.82: Çandır Kalesi Kilise Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Konut yapısında da aynı sorunlar görülmektedir. E1 kısmının ikinci kat örtüsü ve çapraz tonozları bir tanesi hariç tamamen yıkılmıştır. Kuzey duvarı batıdaki kısmı hariç tamamen yıkılmıştır. Batıdaki sağlam kısım üzerindeki ikinci kat duvarları sağlamdır. E2 kısmına geçtiğimizde dört cephe duvarları da kısmi yıkılmalar haricinde sağlamdır. E3 kısmına girerken üst kata çıkan merdivenin ilk basamakları sökülmüş durumdadır. İçeride ise ortada bulunan kemerin duvar bağlantısı dışındaki kısımları yıkılmıştır. E4 kısmı olan tonozlu özel oda yapının en sağlam kalmış bölümüdür. Beşik tonozdaki sıva izlerinden bu tonozun önceden sıvalı olduğu anlaşılmaktadır. Üst örtü ve döşemeler tamamen yok olmuştur.

Resim 6.83: Çandır Kalesi E3 Mekanı İçerden Batı Duvarı, (Kasım 2020).

Resim 6.84: Çandır Kalesi E1 Mekanı Yıkıntısı, (Kasım 2020).

YEDİNCİ BÖLÜM

7. BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP, ÇANDIR KALESİ VE KIZLAR MANASTIRININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUNMASI

7.1. DAĞLIK KİLİKYA KÜLTÜR ROTASI SWOT ANALİZİ

Mersin, Türkiye'nin turizm açısından değerli olan Akdeniz sahillerinin 326 kilometrelik kısmında yerleşmiş olmasına rağmen, turizmde beklenen gelişmeyi gösterememiştir. (Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Raporu, 2003).

ÖNEMLİ COĞRAFİ BİLGİLER

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı

Kıyı Uzunluğu	326 Km.
Bitki Örtüsü	Kıyı ile 500-600 m. yükseklik arasında görülen maki, Akdeniz Bölgesinin yaz ve kış yeşil kalan tipik bitki topluluğudur. Defne, yabani zeytin, keçi boynuzu, mersin, zakkum, kozayemiş, böğürtlen, kuşburnu bu kuşakta doğal olarak yetişmektedir. Makilerden sonra ormanlar başlar. Meşe 100-1000 m., kızılçam 100-1200 m., karaçam 1500 m., sedir ve ardıç ise 2000 m. Yüksekliklerde yetişir. 2500 m.'den sonra çalılıklara ve otlaklara rastlanır.
İklimi	Mersin'in kıyı kesiminde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı Akdeniz iklimi, iç kesimlerde ve yükseklerde kara iklimi görülür.
Ada	Boğsak, Dana
Baraj Gölü	Berdan, Gezende
Boğaz	Gülek Boğazı, Sertavul Geçidi
Çay	Alata Çayı (Sorgun), Bakır Çayı, Efrenk Çayı (Müftü Deresi), Limonlu Çayı (Lamos), Sipahi Deresi
Dağ	Bolkar Dağları, Medetsiz Tepesi
Göl	Akgöl, Paradeniz Gölü
Mağara	Astım Mağarası, Cehennem, Cennet, Çaltı Mağarası, Köşekbükü Mağarası
Nehir	Berdan Çayı, Göksu Nehri
Ova	Anamur Ovası, Berdan Ovası, Tarsus Ovası
Plaj	Anamur, Arpaçbahşiş, Ayaş, Aydıncık, Aydıncık Soğuksu, Bozyazı, Büyükeceli, Çanıklar Mamure Kalesi, Erdemli Çamlığı, Gözsüzje, Kapızlı, Kızkalesi, Kocahasanlı, Kumkuyu, Limonlu, Ören, Sipahili, Soli, Susanoğlu, Tarsus Beyazkum, Taşucu Kum Mahallesi, Yanışlı, Yeşilovacık
Şelale	Tarsus, Yerköprü
Yayla	Abanoz, Akova, Arslanköy, Fındıkpınarı, Gökbelen, Gözne, Gülek, Kaş, Kepirli, Kozlar, Sertavul, Soğucak

Şekil 7.1: Mersin Coğrafik Bilgileri, (MTSO, 2019).

2019 YILI MERSİN METEOROLOJİK DEĞERLERİ

Kaynak: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Aylar	Ortalama Sıcaklık °C	En Yüksek Sıcaklık °C	En Düşük Sıcaklık °C	Aylık Ortalama Açık Gün Sayısı	Ortalama Deniz Suyu Sıcaklığı °C	Ortalama Nisbi Nem %	Toplam Yağış Miktarı (mm)	Yağışlı Gün Sayısı	Aylık Maksimum Yağış Miktarı (mm)
Ocak	11,1	19	4,1	1	15,7	59,6	244,4	14	84
Şubat	12,9	20,1	6,4	9	14,1	60,5	112	11	39,2
Mart	14,6	22,4	5,7	11	16,3	60,5	129,4	9	38,2
Nisan	17,7	29,3	11	7	17,7	58,7	5,8	6	2,4
Mayıs	23,3	34,6	15	11	21,1	59,9	1,4	3	0,8
Haziran	27	33,4	21,7	9	25,5	66,7	8,2	2	7,8
Temmuz	28,9	33,6	24,4	16	29	62,6	2,4	2	2,2
Ağustos	30	34,8	25,2	18	29,7	61,7	7,4	2	4,8
Eylül	27,9	34	20,4	22	29	53,6	15,4	2	14,2
Ekim	25,1	35,8	16,7	13	26,1	50,3	13	4	8,6
Kasım	19,6	29,1	11,3	17	21,6	42,8	26,8	6	13,6
Aralık	13,5	20,3	8	10	17,6	65	219,8	13	45,2

Şekil 7.2: Mersin Meteorolojik Değerleri, (MTSO, 2019).

NÜFUS

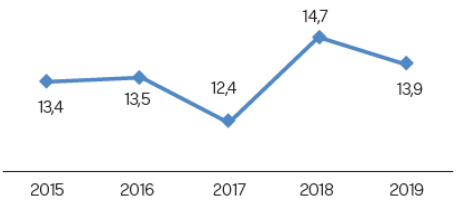
ADRESE DAYALI NÜFUS KAYIT SİSTEMİNE GÖRE NÜFUS SONUÇLARI*

Kaynak: TÜİK

		2017	2018	2019
Türkiye	Toplam Nüfus	80.810.525	82.003.882	83.154.997
	İl ve İlçe Merkezleri	74.761.132	75.666.497	77.151.280
	Belde ve Köyler	6.049.393	6.337.385	6.003.717
	Nüfus Yoğunluğu	105	107	108
	Yıllık Nüfus Artış Hızı(‰)	12,4	14,7	13,9
Mersin	Toplam Nüfus	1.793.931	1.814.468	1.840.425
	İl ve İlçe Merkezleri	1.793.931	1.814.468	1.840.425
	Belde ve Köyler	-	-	-
	Nüfus Yoğunluğu	116	117	119
	Yıllık Nüfus Artış Hızı(‰)	11,3	11,4	14,2

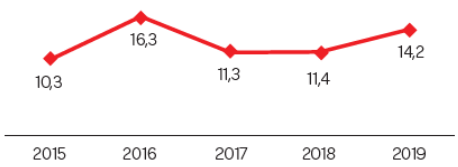
TÜRKİYE GENELİ YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)

Kaynak: TÜİK

MERSİN İLİ YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)

Kaynak: TÜİK

Şekil 7.3: Mersin Nüfus Bilgileri, (MTSO, 2019).

Dağlık Kilikya kültür rotası önerisi için baz alınan kuramsal temeller doğrultusunda çalışma alanının mevcut durumunu ortaya koymak için yapılan SWOT analizi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Güçlü Yanlar:

- Köklü tarihi ve kültürel miraslarının bulunması,
- Bölgenin coğrafi konumunun eğim ve yüksekliklerinin doğal turizm açısından uygun olması,
- Doğa yürüyüşleri için önem arz eden orman, plato ve kanyonların bulunması,
- Doğal kaynaklar, bozulmamış çevre ve doğal yaşam alanlarının varlığı,
- İklimsel açıdan uygun değerlere sahip olması,
- Zengin kültürel dokuya sahip olması,
- Yerel halkın konuya sıcak bakması ve misafirperverliği.

Zayıf Yanlar:

- Kültür miraslarına erişimin olmaması ve tahrip olması,
- Konaklama, yeme-içme sektörlerinin yetersizliği,
- Doğal turizm açısından daha önce bir girişim ve tanıtım yapılmamış olması,
- İlçenin henüz bir turizm master planının olmaması,
- Eğitimli eleman eksikliği,
- Genç nüfus eksikliği.

Fırsatlar:

- Yüzey araştırmalarıyla keşfedilecek birçok kültür mirası bulunması,
- Ulaşım anlamında erişilebilirlik,

- Gelişimlere açık yerel halkın katılımı,
- Yeni yapılan yollar ile bölgeye kolay erişim sağlanabilmesi,
- Bölgede zengin bitki örtüsü ve doğal güzelliklerin bulunması,
- Bölgede tarımsal faaliyetlerin bulunması.

Tehditler:

- Finansal altyapı eksikliği,
- Yerel halk ile yönetim arasında organizasyon olmaması,
- Bölgesel kamu kurumlarının yetersiz desteği,
- Fiziksel çevrenin tahribatı ve değişimi,
- Köyden kente göç olgusu,
- Alt yapı tesislerinin yetersizliği ve imar planlarının aykırılığı.

7.2. DAĞLIK KİLİKYA KÜLTÜR ROTASI POTANSİYELİ

Mersin Türkiye'de önemli bir turizm kenti potansiyeline sahiptir. Çeşitli tarihi değerlere ve doğal zenginliklere sahip olmasıyla önemli bir turizm destinasyonu olmasına rağmen turizm hareketliliğine ulaşamamıştır. Mersin deniz-kum-güneş faaliyetleri dışında özellikle, kültür, inanç, kongre, yayla, trekking, rafting, yamaç paraşütü, su sporları, kayak, dağcılık gibi alternatif turizm çeşitlerini sunabilecek potansiyele sahip olsa bile ulusal ve uluslararası ölçekte bir turizm destinasyonu olarak tanınmamaktadır. Türkiye ekonomisinde turizm ile ilgili makroekonomik göstergeler içinde Mersin turizminin payı düşük seviyede kalmıştır. (Oskay, 2012, s.199).

MERSİN İLİ MÜZELERİ

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Müzeler	Mersin Arkeoloji Müzesi Mersin Müzesi Mersin-Atatürk Evi ve Müzesi Anamur Müzesi Silifke Müzesi Silifke Atatürk Evi ve Etn. Müzesi Narlıkuyu Mozaik Müzesi Tarsus Müzesi St. Paul Anıt Müzesi

MÜZELERDE BULUNAN ESER SAYISI

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

	Mersin	Anamur	Silifke	Tarsus	Toplam
Arkeolojik Eser	6.241	3.964	4.202	4.513	18.920
Etnografik Eser	891	876	1.539	1.311	4.617
Sikke	24.904	19.422	17.345	18.897	78.568
Mühür	443	234	109	179	965
Tablet	-	1	-	-	1
El Yazması	-	-	-	6	6
Fosil	2	-	1	-	3
Toplam	**32.481**	**24.497**	**23.196**	**24.906**	**102.080**
Sergilenen Eser	**1.432**	**Kapalı**	**2.034**	**Kapalı**	**3.466**

Şekil 7.4: Mersin Müzeleri ve Eserleri, (MTSO, 2019).

MERSİN İLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

	2018	2019
Sivil Mimarlık Örneği	493	543
Kalıntılar	85	109
Korunmaya alınan sokaklar (Tarsus Evleri)	1	1
Dinsel Yapılar	127	130
Kültürel Yapılar	191	228
İdari Yapılar	48	51
Askeri Yapılar	39	40
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	136	149
Mezarlıklar	120	133
Şehitlikler (Tarsus Şehitliği)	1	1
Anıt ve Abideler	6	7
Toplam	**1.247**	**1.392**

Şekil 7.5: Mersin Taşınmaz Kültür Varlıkları, (MTSO, 2019).

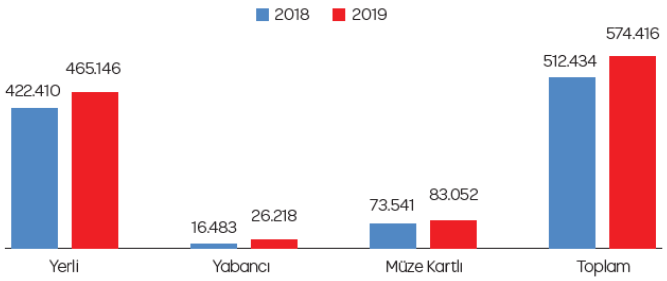
MERSİN İLİ ÖREN YERLERİ

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Toroslar Ören Yerleri	Yumuktepe
Mezitli Ören Yerleri	Soli - Viranşehir(Soloı- Pompeıpolis)
Aydıncık Ören Yerleri	Anıt Mezar (Dört Ayak), Kelenderis
Bozyazı Ören Yerleri	Nagidos
Erdemli Ören Yerleri	Elaiussa-Sebaste(Ayaş)(Tiyatro, Agora, Büyük Hamam, Tapınak, Nekropol Alanı), Korykos (Kızkalesi) (Kızkalesi(Denizdeki Kale), Kanlıdivane)
Mut Ören Yerleri	Alahan Manastırı, Al Oda, Adrassus (Balabolu), Dağpazarı Kilisesi
Silifke Ören Yerleri	Roma Tapınağı, Cambazlı Kilisesi, Aya Thekla Yeraltı Kilisesi(Meryemlik), Taşucu (Holmi), Liman Kalesi, Kilikya Afrodisiası, Demircili (Imbriogon) Anıtmezarları, Uzuncaburç (Diocaesarea)
Tarsus Ören Yerleri	Eski Cami- St. Paul Kilisesi, Aziz Paulus, St. Paul Kuyusu, Gözlükule, Donuktaş, Altından Geçme (Roma Hamamı), Kleopatra Kapısı (Deniz Kapısı), Onur Yazıtı (Yeni Hamam), Justiniaus Köprüsü (Baç Köprüsü), Tarsus Şelalesi ve Roma Mezarları, Cumhuriyet Alanı Antik Kenti, Roma Yapı Kalıntısı, Sağlıklı Köyü Antik Yolu ve Kapısı, Gülek Kalesi
Anamur Ören Yerleri	Titiopolis, Eski Anamur (Anemurium)

MERSİN İLİ MÜZE VE ÖREN YERLERİ ZİYARETÇİ İSTATİSTİKLERİ

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

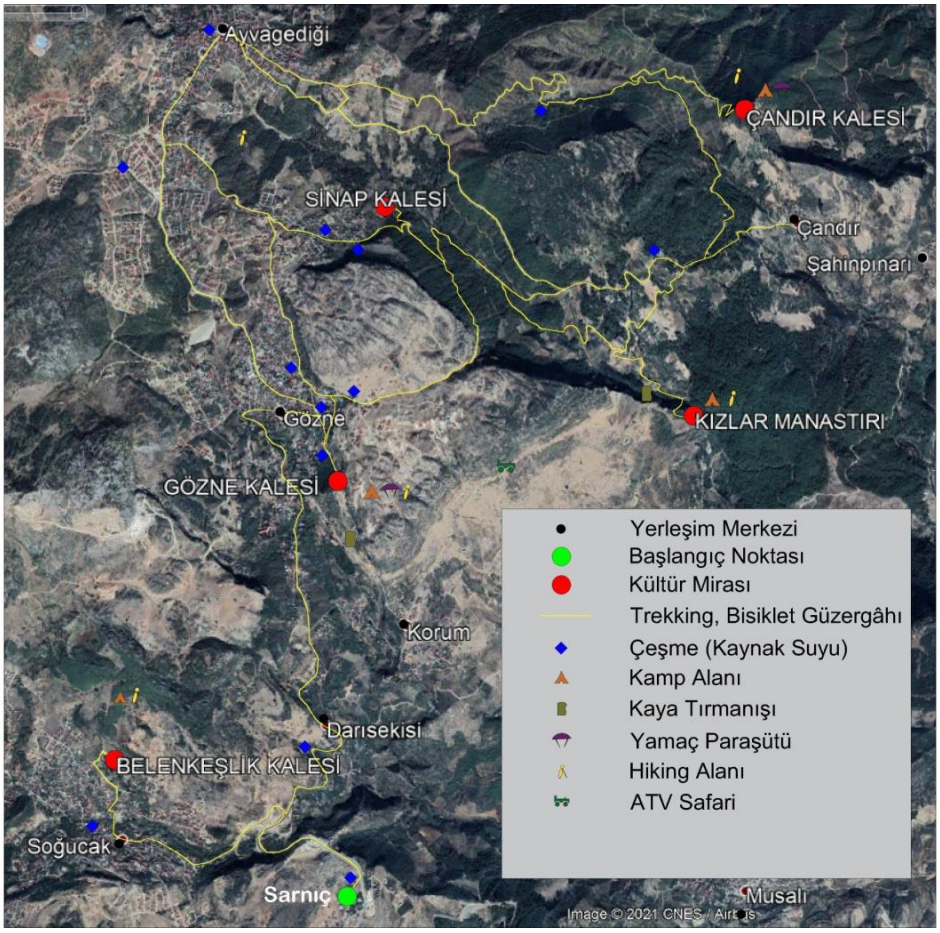

Şekil 7.6: Mersin Ören yerleri, (MTSO, 2019).

Çeşitli uygarlıkları barındırmış olan Mersin, doğal ve kültürel değerler açısından zengin bir potansiyele sahiptir ve turizm potansiyeli açısından bilindik turizm kentlerine önemli bir alternatif olabilecek konumundadır. Mersin ili Akdeniz Bölgesi'nin güneyinde yer almaktadır. 16.010 km2 yüzölçümüne sahip olan şehir ortalama 5 metre rakıma sahiptir. Coğrafyası üzerinde çok sayıda dağ, yayla, kanyon, mağara, orman, akarsu, milli ve tabiat parkları bulunmaktadır. Bu çeşitlilik her türlü turizme alternatif sunmaktadır. Zengin bir tarihi dokuya sahip olan Mersin Hurriler, Luviler, Hititler, Persler, Helenler, Romalılar, Bizanslılar, Ermeniler, Memluklar ve en son Osmanlılar hükümlüğü görülmüştür. Bu bağlamda Mersin ili sınırlarında doğal ve kültür rotalarının oluşturulması, bunların sürdürülebilir ve bütüncül planlama ve yönetimi ile ortaya konulması; bu sayede doğal ve kültürel alanları keşfetmek isteyen turistlere farklı seçeneklerin sunulması mümkün olabilecektir. (Gül, Aydemir, Gökal ve Akın, 2020, s.3-4).

Mersin'de yer alan Dağlık Kilikya bölgesindeki potansiyel doğal ve kültürel miras değerlerini ilişkilendirilerek alternatif ve bütüncül kültür rotası oluşturulacaktır. Böylelikle çalışma kapsamında ele aldığımız kültür varlıkları da sürdürülebilir turizm kapsamında koruma altına alınmış olacaktır. Dağlık Kilikya'da belirlenecek olan kültür rotasını dikkate alarak mevcut ulaşım yollarıyla ilişkilendirip, güzergâha yakın potansiyel doğal ve kültürel değerleri ile birlikte çalışma kapsamındaki kültür varlıklarını da turizme kazandırmış olacağız. Böylece gelecekte Mersin'in farklı noktalarında yapılabilecek veya bu çalışma kapsamındaki rota baz alınarak Kilikya bölgesini büyük ölçekte ele alarak oluşturulabilecek olan Kültür Rotaları Eylem Planı için öncül veya alternatif olacaktır.

7.3. PAPERON KÜLTÜR YOLU ÖNERİSİ

Harita 7.1: Paperon Kültür Yolu Öneri Haritası

Tasarlanan Paperon Yolu'nun başlangıç noktası Darısekisi mahallesine bağlı olan Sarnıç Beldesi olup, Mersin şehir merkezine 24 km uzaklıkta, 730 metre rakımda bulunmaktadır.

Buranın başlangıç noktası olarak seçilmesindeki başlıca sebep Mersin'den bu beldeye kadar bölünmüş yol ile özel araç veya toplu taşıma ile ulaşma imkânı olup yaklaşık olarak 30 dakikada ulaşılabilen mevcut olarak merkezi bir ziyaret noktası olmasıdır. Sarnıçta market, lokanta, otel ve çeşme gibi imkânlar bulunmaktadır. Rotayı trekking veya bisiklet ile gidecek olan ziyaretçiler özel araçlarını burada bırakabilecektir.

Rotanın ilk ziyaret noktası olan Belenkeşlik Kalesi'nin bulunduğu Soğucak Yaylasıdır. Başlangıç noktasından Kaleye olan mesafe 4,2 km'dir. Soğucak Yaylasının içinden geçerek gidilen Belenkeşlik Kalesini ziyaret ederek rotanın ilk etabı tamamlanmış olup, kaleye çıkarken içinden geçilen köy merkezinde çeşitli ihtiyaçlar giderilebilecektir.

Resim 7.1: Belenkeşlik Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Belenkeslik-Kalesi-ada-193/?dil=Tr&ath=48&atv=38&fov=80), 2021.

Rotanın ikinci ziyaret noktası Gözne Kalesi, Belenkeşlik Kalesi'nden 8 km uzaklıktadır. Bu yolun 3,5. kilometresinde bir dinlenme tesisi bulunmakta olup buradaki doğal su kaynağından ve yöresel ürünlerden faydanılabilecektir. Devam

ettikten sonra Gözne Yaylasının içinden geçerek Gözne Kalesini ziyaret ederek rotanın ikinci etabı tamamlanmış olup, kaleye çıkarken içinden geçilen köy merkezinde çeşitli ihtiyaçlar giderilebilecektir.

Resim 7.2: Gözne Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Gozne-Kalesi-172/?dil=Tr&ath=-258&atv=41&fov=80) , 2021.

Rotanın üçüncü ziyaret noktası Sinap Kalesi, Gözne Kalesi'ne iki alternatif yol bulunmaktadır. Bu yollardan kuzey istikametinde olanı 4,5 km, doğu istikametinde olan ise 3,2 km'dir. Kısa olan yol yerleşimin olmadığı dağlık bir yol olup daha zorludur. Sinap Kalesine varmadan içinden geçilen köy merkezinde doğal kaynak suyu ve çeşitli ihtiyaçların karşılanabileceği yerler bulunmaktadır.

Resim 7.3: Sinap Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Sinap-Kalesi-6f7/?dil=Tr&ath=-14&atv=32&fov=80) , 2021.

Rotanın dördüncü ziyaret noktası Kızlar Manastırı, Sinap Kalesi'nden 4 km olup bu yolun Manastıra çıkan kısmı biraz zorludur. Manastırın bulunduğu bölge birkaç hanenin tarım yaptığı, doğusunda bakir çam ormanının bulunduğu bir yerdir.

Resim 7.4: Kızlar Manastırı Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Kizlar-Kalesi-Manastiri-1a6/?dil=Tr&ath=-230&atv=30&fov=80), 2021.

Rotanın beşinci ziyaret noktası olan Çandır Kalesi'ne Sinap Kalesinden Manastıra uğramadan direk gidilirse batı istikametindeki güzergahtan 10 km, doğu

istikametindeki güzergahtan ise 6 km mesafededir. Kızlar Manastırı'ndan gidilirse aynı şekilde batı istikametindeki güzergâhtan 10 km, doğu istikametindeki güzergâhtan ise 6 km mesafededir. Çandır Kalesine giden iki alternatif yolun da yarısını geçtikten sonra doğal kaynak suyu bulunmakta olup buralarda dinlenme imkânı bulunmaktadır.

Resim 7.5: Çandır Kalesi Çevresi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Candir-Kalesi-paperon-00d/?dil=Tr&ath=-259&atv=20&fov=80) , 2021.

Resim 7.6: Çandır Kalesi Platosu, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Candir-Kalesi-paperon-06e/?dil=Tr&ath=-125&atv=24&fov=80) , 2021.

Son olarak Çandır Kalesi'ne 10 km uzaklıkta bulunan Ayvagediği Yaylası'na ulaşılarak rota tamamlanacaktır. Bu yol üzerinde yine çeşmeler bulunmakta olup köy merkezinde her türlü ihtiyaç karşılanabilecektir. Buradan tekrar Sarnıç'a veya Mersin'e toplu taşıma ile ulaşım imkânı olup, istenirse bisiklet ile de tekrar 10 km uzaklıktaki Sarnıç'a gidilebilecektir.

Böylelikle rotaya Sarnıçtan bisikletle veya trekking yaparak başlamış bir ziyaretçi Ayvagediği bitiş noktasında kadar 40 km yol gitmiş olacaktır. Rota üzerinde bulunan üç yaylayı ve beş kültür mirasını ziyaret etmiş olacaktır. Güzergah üzerindeki tabiat varlıklarına yakından temas edip fotoğraflar çekme imkanını elde edecektir. Rota üzerinde bulunan bu üç yayla yaz aylarında nüfus patlaması yaşayıp halihazırda turistik faaliyet arayan yerli ziyaretçi potansiyeline sahip olup, kültür varlıklarının restorasyonu ve rotanın düzenlenmesiyle birlikte rotayı tamamlamanın dışında kültür varlıklarına piknik vb. faaliyetler için bireysel günübirlik ziyaretlerin de gerçekleştirileceği öngörülmektedir.

7.4. BELENKEŞLİK, GÖZNE, SİNAP, ÇANDIR KALESİ VE KIZLAR MANASTIRININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA ÖNERİLERİ

7.4.1. Arkeolojik Alan, Anıt veya Tarihi Yapı Kalıntılarının Sürdürülebilir Kullanımı

Dağlık Kilikya savunma yapıları şehir merkezlerinde veya yakınlarında bulunan kültür varlıklarının aksine yüksek tepelerde bulunmaktadır. Yapıların mimari ve strüktürel olarak korunmasının yanında verilebilecek işlevler daha sınırlı olsa da her birini bölgedeki sosyal ve kültürel değerleri gözeterek tabiatıyla beraber sürdürülebilir kullanım çözümleri sunulduğunda bu yapıları normal şartlarda ziyaret etmeyi düşünmeyecek kitlelerde bile merak uyandırılarak kazanım sağlanılacaktır.

Antik sitlerde etkinlikler düzenlenmesi, içlerindeki anıtların çağdaş yaşama katılması olumlu bir koruma yaklaşımıdır. Bu alanlarda arkeoloji, sanat ve mimarlıkla ilgili sergiler, alanın ilgi çekmesine, tanınmasını sağlayabilir. Arkeolojik alanı eğitici ve ilham kaynağı bir yer olarak ziyaretçiye sunarken, değerlerini yitirmesine yol açmamak gerekmektedir. Antik sitlerde bazı yapıların onarılarak müze şeklinde değerlendirildikleri görülmektedir. Çağdaş müzelerde özel aydınlatma, iklimlendirme şartlarının tarihi binalara uygulanmasında dikkatli olmak, yeni kullanımın getireceği eklerin dengesini iyi kurmak gerekir. Side Agora Hamamı'nın müzeye olarak kullanılması ve Hierapolis'teki büyük hamam başarılı olmuş örneklerdir. (Ahunbay, 2010, s.112)

Resim 7.7: Side Agora Hamamı

(https://www.google.com/search?q=side+agora+hamam...), 2021

Resim 7.8: Hierapolis,

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fmapio...), 2021.

Her alanda sitin koruma sorunlarını anlayacak ve sürekli bakımını sağlayacak ekipleri yönetecek bir alan yöneticisi de gereklidir. Sitin tanımlanan değerlerinin, özgünlüğünün ve bütünlüğünün sürdürülüp sürdürülmediğinin izlenmesi önemlidir. Güvenlik konuları, bekçi tahsisi, öncelikli konulardır. Bilimsel, öğretici sunuşlar için kazıyla ortaya çıkarılan alanın sürekli bakımının ve korumanın sürekliliğinin sağlanması gereklidir. (Ahunbay, 2010, s.113)

7.4.2. Avrupa ve Türkiye'de Kullanım Örnekleri

Mersinde bulunan Kanlıdivane ören yeri bir arkeopark olarak kendini sergilemektedir. Sit alanını gezi güzergahı travers ahşaplarla belirlenmiş olup bölgedeki doğayı keşfetmenin yanında ziyaretçilere dönem mimarisini gözlemleme imkanı sunmaktadır.

Resim 7.9: Kanlıdivane, Mersin

(https://www.google.com/search?q=kanl%C4%B1divane...), 2021.

Brijuni Takımadaları, Hırvatistan Ulusal Parkı olan ve ziyaretçilere açık olan ana ada Veli Brijun ile Istria Yarımadası yakınlarındaki çekici bir adalar grubudur. Adalar, doğal güzellikler, flora ve fauna bakımından zengindir. Brijuni'de çekici bir arkeolojik sit alanı, Bizans kalesi, Roma villası, Etnografik koleksiyon, Fresk Koleksiyonu, Arkeoloji Müzesi ve Doğa tarihi sergisi bulunur.

Resim 7.10: Brijuni Arkeolojik Sit Alanı, Hırvatistan

(https://www.google.com/search?q=brijuni+arkeolojik+sit...), 2021.

Müze olarak kullanılan tarihi yapı olan Derry Tower geçici sergilere vb. etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Kültür ve sanat etkinliklerinde kullanılan tarihi kule müze olarak kültürel faaliyetlere katkı sağlarken kendi mimari yapısını da ortaya koyarak ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

Resim 7.11: Derry Tower Müzesi, İrlanda

(https://www.google.com/search?q=derry+tower+museum...), 2021

Kıbrıs'ta baf limanının kenarında bulunan Baf (paphos) Kalesi ilk olarak limanı korumak için bir Bizans kalesi olarak inşa edilmiştir. Sonra 1222 depreminde yıkıldıktan sonra 13. yüzyılda Lüzinyanlar tarafından yeniden inşa edildi. 1570 yılında Venedikliler tarafından söküldü. Osmanlılar adayı ele geçirdikten sonra restore edip yapıyı güçlendirdi. Çağlar boyunca birden fazla kullanım görmüştür. Adanın İngiliz işgali sırasında kale, hapishane ve hatta tuz deposu olarak hizmet vermiştir. Daha yakın zamanlarda kale, Eylül ayında düzenlenen yıllık açık hava Baf kültür festivalinin arka planını oluşturmaktadır.

Resim 7.12: Baf Kalesi, Kıbrıs

(https://pixabay.com/tr/photos/k%c4%b1br%c4%b1s-paphos-kale-tarih-tarihi-2319301/), 2021.

1935'te koruma altına alındı ve Baf şehrinin en belirgin simge yapılarından birini temsil etmektedir. Geçmişini araştırmak için bazı arkeolojik kazılar yapılmıştır. Şu anda kale turistik bir cazibe merkezi olarak kullanılıyor ve zaman zaman tematik sergilere ev sahipliği yapıyor. Düğün, sergi, konser gibi çeşitli etkinliklerde ziyaretçiler için benzersiz bir deneyim sunmaktadır.

Resim 7.13: Baf Kalesi Etkinlik, Kıbrıs

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fi.pin...), 2021

Bir diğer etkin kullanılan kültür mirası İtalya'da bulunan Verrucole Kalesidir. Verrucole Kalesi, İtalya'nın Toskana bölgesindeki Garfagnana bölgesinde, Lucca kenti yakınlarındaki Garfagnana komünündeki San Romano'da bulunan bir ortaçağ kalesidir. Deniz seviyesinden 600 metre yüksekliktedir. Kale yakın zamanda kısmi bir restorasyon geçirmiştir. Kalenin toprakları, ortaçağ yaşam tarzını anlamak için restore edilmiştir. Kale, yiyecek, ilaç ve savaş dahil olmak üzere ortaçağ yaşamının farklı yönleriyle ilgili sergilerle daha önemli bir yeniden yapılanma geçirmiştir.

Resim 7.14: Verrucole Kalesi, İtalya

(https://en.wikipedia.org/wiki/Verrucole_Castle#/media/File:3834_Fortezza_delle_Verrucole.jpg), 2021

Arkeopark olarak ziyaret edilen kale ortaçağdaki sıradan hayatı yaşayabilecekleri geçmişe geri götürmektedir. Özellikle okullar tarafından workshop benzeri etkinlikler amacıyla ziyaret edilerek öğrencilerin dönemin yaşam şeklini tecrübe ederek anlamasına imkan sunmaktadır. Kalede bulunan atölyeler belirli bir ücret karşılığı kalede savaş, okçuluk, mutfak, tekstil ve hanedanlık temalı etkinlikler sunulmaktadır.

Resim 7.15: Verrucole Kalesi Etkinlik, İtalya

(https://www.fortezzaverrucolearcheopark.it/en/workshop.html), 2021

Resim 7.16: Verrucole Kalesi Etkinlik, İtalya

(https://www.fortezzaverrucolearcheopark.it/en/workshop.html), 2021

7.4.3. Çalışma Alanı Yapıları İçin İşlev Önerileri

Belenkeşlik Kalesi

Belenkeşlik Kalesi'nde yapılacak olan 3R projeleri ile yeniden işlevlendirme kapsamında kale çevresinde bulunan rekreasyon ve piknik alanları korunarak, kalenin içine erişimin de sağlanması gerekmektedir. Merkezi konumda olması itibariyle kale içinde çeşitli sanat sergileri yapılması veya müze olarak belirlenecek konsept kapsamında tefrişlendirilmesi kaleye ziyareti daha anlamlı kılacaktır.

Resim 7.17: Derry Tower Müzesi, İrlanda

(https://www.google.com/search?q=derry+tower+museum...), 2021

Gözne Kalesi

Gözne Kalesi'nde yapılacak olan 3R projeleri ile yeniden işlevlendirme kapsamında kale çevresinde bulunan rekreasyon ve piknik alanları korunarak, kalelerin içine erişimin de sağlanması gerekmektedir. Diğer köy ve kültür varlıklarının merkezi konumunda olması itibariyle kalenin bulunduğu terasın ve iç mekanların önceki çevre düzenleme projesinde belirtilip uygulamaya geçirilmediği sezonlukta olsa kafe olarak işletilmesi kaleye ziyaretleri artıracaktır. Konumu itibariyle iki yapının arasındaki terastan bakıldığında Mersin'i ve Toros Dağlarını gören güzel manzarasında ziyaretçilerin daha uzun vakit geçirebilmesi için bu avlunun ve yapıların

kafe olarak işletilmesi mümkündür. Yapı iç mekanlarının döneme ait materyallerin imitasyonlarıyla müze kafe konseptinde tasarlanması ilgi çekici olacaktır.

Resim 7.18: Castle Kafe, Antalya

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fmediacdn...), 2021.

Sinap Kalesi

Sinap Kalesi'nde yapılacak olan 3R projeleri ile yeniden işlevlendirme kapsamında kale çevresinde bulunan özel parsellerin ihtiyaca göre kamulaştırılmasından sonra park, rekreasyon ve piknik alanları oluşturulmalıdır. Kalenin yapılacak onarımla güvenli hale getirilerek içine erişimin sağlanması gerekmektedir. Buranın tarımsal alanda kalması sebebiyle yapının kendini sergilemesi, ziyaretçilerin fotoğraf çekilip yapıyı keşfedebileceği şekilde turizme kazandırılması gerekmektedir.

Kızlar Manastırı

Kızlar Manastırı'nda yapılacak olan 3R projeleri ile yeniden işlevlendirme kapsamında orman alanında oluşturulacak patika yol ile manastıra erişim sağlanılmalıdır. Manastırda yapılacak onarımla birlikte yapının ziyaret edilmeye değer bir eser olduğu ortaya çıkacaktır. Buranın orman alanında kalması sebebiyle yapının

kendini sergilemesi, ziyaretçilerin fotoğraf çekilip yapıyı keşfedebileceği şekilde turizme kazandırılması gerekmektedir. Manastırın konuşlandığı yerde bulunan mağara oyukları ve düzlük kamp yapmaya da elverişlidir fakat güvenli sayılmamaktadır.

7.5. ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

7.5.1. Koruma Önerileri

Arkeolojik bir sit alanını yönetmek, o alan için belirlenmiş hedef ya da hedeflere ulaşmayı sağlayacak, alandaki fırsat, kaynak ve kısıtlamaları göz önünde bulundurarak disiplinli ve etkili bir yöntemdir. Alan yönetimi; fiziki koruma anlayışının dışında sosyal ve ekonomik hedefleriyle mekânı bütüncül olarak ele alan, katılımcı planlama ve yönetim biçimini hâkim kılan, yerel yönetimlerin etkisini artıran, turist ve ziyaretçilerle beraber yerel halkın ihtiyaç ve isteklerini merkeze koyan bir yaklaşımı benimsemektedir. (Evans, 1986: 10; Şahin, 2008: 11-12 ; Erbey, 2016: 432). Yönetim planlarında alanın kültürel sürekliliğini muhafaza ederek korunmasını sağlayan stratejik bir vizyon belirlenmelidir. Bu sayede yöneticiler ve yerel halkın uzun vadeli ve sürdürebilir koruma konusunda ortak bir bakış açısı yakalaması sağlanabilecektir.

Yönetim planları, arkeolojik alanların koruma, bakım, onarım, turistik faaliyetler, ekonomik kalkınma ile yerel halkın ihtiyaç ve öncelikleri arasında bir denge sağlayarak alanın kültürel sürekliliğini sağlamayı hedefleyen pratik ve uygulamaya yönelik araçlardır. Bu doğrultuda, Çandır Kalesi için alanın bütüncül, katılımcı ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanabilmesi adına 6 temel amaç tespit edilmiştir:

1. Çandır Kalesi'nin kültürel önemi ile taşıdığı değerlerin bilimsel metotlarla araştırılması ve dokümantasyonunun yapılması,

2. Alanda yer alan somut ve somut olmayan kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılması adına sürdürülebilir olarak korunması,

3. Alanda tahribata neden olan unsurların ortadan kaldırılması,

4. Alanın kültürel önemi ile değerlerinin tanıtımı ile yerel toplumun ortağı olduğu insanlık tarihine ilişkin bilgi aktarımını gerçekleştirerek aidiyet duygusunun sağlanması,

5. Alana ulaşım ve ziyaretçi yönetimine yönelik gerekli teknik altyapının geliştirilmesi ve alanın geniş kitleler tarafından tanınmasının sağlanması,

6. Alanın sahip olduğu değerlere zarar vermeden, alandan sağlanacak imkânlar ile yerel toplumun sosyal ve ekonomik bakımdan gelişiminin sağlanması.

Yönetim planının uygulanması aşamasında belirlenecek müdahale kararlarını içeren eylem planının ana başlıkları söz konusu faaliyet alanlarından meydana gelmektedir.

Alan yönetimi için belirlenen söz konusu faaliyet alanları şunlardır:

- Bilimsel araştırma ve dokümantasyon
- Sürdürülebilir koruma ve restorasyon
- Çevre düzenlemesi ve ziyaretçi yönetimi
- Turizm ve tanıtım
- Eğitim
- Yerel katılım ve sosyo-ekonomik gelişim
- Risk yönetimi

Bu bağlamda, ilk olarak restorasyon önceliklerinin belirlenmesi için oluşturulacak bilim kurulu tarafından ön çalışma gerçekleştirilmesi genel bir prensip olarak benimsenmelidir. Kapsamlı belgeleme ve proje çalışmaları bu bağlamda gerçekleştirilmelidir. Anıt yapılarının statik sorunlarının giderilmesi, yüzeyinin temizlenmesi, gereken yerlerde sağlamlaştırma çalışmalarının yapılması ve yüzeysel koruma ve bakım uygulamalarını içeren bir restorasyon programı oluşturulmalıdır. Restorasyon programı çerçevesinde, ilk aşama olan yüzey temizliği sırasında malzemenin orijinal dokusuna saygı gösterilmeli, orijinal yüzeyin parçaları, kalınlığı ve boyutları temizlik esnasında aşındırılmamalıdır. Yapı taşları üzerinde tuzlanma, sararma gibi zarar verici etkisi olan bir temizlik yönteminden kaçınılmalı; aşınma,

mikro çatlakların oluşumu gibi yapısal zayıflıklar önlenmelidir. (Lazzarini ve Tabasso, 1986: 107).

Yukarıda da belirtildiği üzere çeşitli nedenlerle mekanik gücü zayıflamış eserlere ilave dayanıklılık kazandırmak için sağlamlaştırma tekniği uygulanmalıdır. Çandır Kalesinde güncel durumda strüktürel olarak ciddi bir tahribat bulunmaktadır. Bilindiği üzere konsodilasyon ihtiyacının tespit edilmesi halinde kireç, kum, mermer taşı ve taş tozu karışımı ile oluşturulan harçlar ile sağlamlaştırma çalışması restorasyon faaliyetleri kapsamında uygulanabilmektedir. Harç için kullanılacak malzemenin tespitinde ise taş tipi, uygulama metodu ve çevresel faktörleri dikkate alan spesifik laboratuar çalışmalarının gerçekleştirilmesi, uygulamanın bilimsel yöntemler doğrultusunda sağlıklı bir sonuç vermesine imkan sağlayacaktır.

Yapılacak müdahaleler yapıyı ayakta tutmaya yönelik minimum düzeyde olmalıdır. Ruthin Kalesi örneğinde görüldüğü gibi açıkta kalan duvarlar capping yöntemiyle koruna altına alınmalı. Boşalmış derzler doldurulmalı ve yapı duvarlarını risk altına sokan hacim kayıpları tamamlanmalıdır. Arkeolojik kazılar sonucu tamamen ortaya çıkarılacak olan yapı kalıntıları aynı yöntemlerle sergilenmelidir.

Resim 7.19: Ruthin Kalesi, İngiltere.

(https://www.google.com/search?q=ruthin+kalesi...), 2021.

Arkeolojik alanlar söz konusu olduğunda, genellikle yıkıntı halinde ve bu nedenle daha kırılgan durumda olan ve dolayısıyla görsel etkileyicilikten yoksun kalan Geç Antik ve Bizans dönemi kalıntıları, görsel olarak daha anıtsal ve etkileyici olan ve bu nedenle daha ön plana çıkarılan Klasik Dönem yapıları kadar önemli sayılmamıştır. Bu koşullar göz önüne alındığında, değerlerinin kabulü, özgünlük ve bütünlüğünün sürdürülebilir korunması için Bizans kültür mirası, ortak kültür mirasımızın bir parçası olarak yeniden yorumlanmalı ve sunulmalıdır. (Hetemoglu, 2019)

Genel olarak vadideki diğer yapı kalıntılarıyla beraber merdiven, kilise ve iki katlı konut yapısını ele aldığımız zaman zamanla çevresel faktörler sebebiyle oluşmuş yıkılmalar yapı bütünlüğünü büyük ölçüde bozmuştur fakat titizlikle yapılacak arkeolojik kazı sonrası ortaya çıkacak yapı taşları ile yapıların planları daha net bir şekilde ortaya konulabilecek durumdadır. Sağlam olan duvarlar ise yapı bütünlüğü bozulduğundan dolayı ciddi statik riskler taşımaktadır. Sağlam duvarlardaki derzlerde boşalma, kısmi kırılmalar, parça kayıpları ve siyah kabuklanmalar riski daha da artırmaktadır. Ayrıca diğer yapılarda da olduğu gibi bu yapıyı da vadinin zorlu bitki örtüsü ele geçirmiştir. Yapı üzerindeki ağaçlar ve duvar derzlerindeki bitkiler her geçen yıl kök salarak yapıdaki yıkılma riskini daha da artırmaktadır. Yapının konumu ise ulaşılmaz bir yerde olmasa bile yolunun karmaşıklığından dolayı çoğu insan tarafından bilinmemekte ve ziyaret edilememektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılmış olan belgelerden ve rölöve çalışmasından da faydalanılarak kültürel mirası koruma ilkeleri doğrultusunda yapının kapsamlı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yaptırılması gerekmektedir. Yapı için tehlike arz eden ağaçların ve bitki örtüsünün yapı sağlığını tehdit etmesi ve ulaşılmasını güçleştirmesi sebebiyle belediye ekipleri tarafından ilgili kurul müdürlüğü ile görüşülerek kesilmesi gerekmektedir. Yapı çok zor bir konumda olmamasına rağmen yolları bozuk ve ulaşım güzergâhı da belirsizdir. Yaptırılacak projeler kapsamında ayrıca bir çevre düzenleme projesiyle yapıya erişim güvenli bir şekilde sağlanmalıdır. Yapının içinde bulunduğu ciddi tahribat sebebiyle yaptırılacak olan projeler kapsamında yapının restore edilmesi gerekmektedir.

Yapılması önerilen kapsamlı restorasyon faaliyetlerinin hemen başlanmak istense bile ancak uzun bir süreç sonrasında gerçekleşmesi mümkündür. Fakat zaten fazlasıyla harap olmuş yapıların daha fazla beklemesi oldukça risklidir. Bu bağlamda çalışma kapsamında yapılan rölöve çalışması üzerinden bir müdahale önerisi oluşturulmuştur. (ek syf.246-251) Önerilerde yapının öncelikli olarak riskli olan yapı kalıntılarını korumaya yönelik acil müdahale gereken kısımlarına odaklanılmıştır. Duvar taşlarının kısmen yıkılmasıyla altı boş kalan duvarlarda rijitliği sağlayacak şekilde bütünleme yapılması, tamamen yıkılmış yapı duvarları sebebiyle kesitleri açıkta kalan duvarlarda iç dolguyu ve ayakta kalan duvarları korumaya yönelik koruyucu harç uygulaması, düşeyden sapma görülen ve güvenlik sorunu teşkil eden duvar, kemer ve tonozlarda askıya alma önerilerek acil olan kısımlarda rölöve üzerinde yapılan çizimlerle belirtilmiştir. Acil müdahalelerin yanı sıra yapının kapsamlı proje çalışmasının yapılabilmesi için zeminde yıkıntı taş ve molozların oluşturduğu toprak ve taş karışımı dolguların temizlenmesi, yapıyı saran bitkilerin temizlenmesi ve yapı taşlarının restorasyon aşamasında kullanılmak üzere numaralandırılarak istiflenmesi önerilmiştir.

Yapıda kapsamlı restorasyon faaliyetinin ne zaman gerçekleştirileceği bilinmemesi sebebiyle bu tür korumaya yönelik düşük bütçeli onarımları yapmak hem bürokratik açıdan hem de uygulama açısından daha kolaydır ve kültür varlığının daha fazla tahrip olmasını önleyecek, ziyaretçilerin güvenli bir şekilde gezmesini sağlayarak yapının korunmasını sağlayacaktır.

7.5.2. İşlevlendirme Önerileri

Arkeolojik alanlarda ziyaretçilerin deneyimini geliştirmek için alan yönetimindeki ziyaretçi akışını kontrol etmek, alanın taşıma kapasitesini arttırmak ve koruma standartlarını iyileştirmek temel ilkelerdir. Arkeolojik alanların yorum ve sunumu, miras alanları ve ziyaretçiler arasındaki iletişimi teşvik eden iki önemli unsurdur. Geçmişin farkındalığının artırılmasına ve ziyaretçilerin çevrelerindeki miras varlıklarının önemini kavramasına yardımcı olmaktadır (Puczko, 2006: 227-240). Doğru yorumlanmış ve iyi sunulmuş alanlar, ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesini artırabilmekte ve yerel ekonomiyi canlandırabilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda, eğitim ve eğlence arasında bir denge kurmak, yapılan

ziyaretlerin arkasındaki alanla ilgili sahiplenici motivasyonları artırmak ve iletişim biçimleri aracılığıyla miras alanlarının önemini doğru yansıtmak gerekmektedir (McKercher ve Cros 2002: 47

Kalede yapılacak restorasyon faaliyetleri ve çevre düzenlemesiyle kullanım alanları oluşacaktır. Çandır Kalesinde sağlanacak güvenlik, su, wc vb. imkânlarla burası kamp severler için vazgeçilmez bir alan olacaktır. Ayrıca kalenin bulunduğu tepe belirlenecek kalkış ve iniş noktalarıyla yamaç paraşütü yapmaya uygundur. Kale yapılarının restore edilmesiyle de yapılar da çeşitli sanat faaliyetleri yapılmasına olanak sağlanmış olacaktır. Belirlenecek çeşitli faaliyetler doğrultusunda kalenin bulunduğu otuz dönümlük alanda ziyaretçilerin vakit geçirmeleri sağlanmış olacaktır. Benzer yapı örnekleri incelendiğinde çeşitli kullanımlar görülmektedir.

Resim 7.20: Caesarea Maritima Arkeolojik Parkı (İsrail).

(https://www.google.com/search?q=archaeological+park+of+Caesarea+Maritim...), 2021.

Caesarea Maritima örneğinde görüldüğü gibi Çandır Kalesinde günümüze kısmen sağlam şekilde ulaşmış olan Kilise, Konut ve bazı diğer yapıların sadece statik sorunlarını çözmeyi ve eksik kalmış mimari öğeleri hedefleyen bütünlemeler yaparak dondurmak yapıların en özgün biçimiyle sergileyecektir. Alanda belirlenecek yürüyüş

yolları ve buralardaki yönlendirme levhalarıyla sahadaki sarnıç, konut, lahit gibi yapı kalıntılarını da görerek dönemin askeri koşullarını sergilemek gerekmektedir.

Resim 7.21: Yönlendirme Levhaları https://www.google.com/search?q=%C3%B6ren+yeri+y%C3%B6nlendirme+levhalar...), 2021

Kilise yapısı büyük ölçüde yıkılmış olan küçük bir yapı sebebiyle yapının kendini sergilemesinden başka bir işlev verilmesi gerekli görülmemektedir. Konut (E) yapısında ise geniş iç mekanlarda yapılacak düzenlemelerle geçici sergi ve sanatsal etkinlikler gerçekleştirmek mümkündür. Sandsfoot kalesi örneğine bakıldığında çok fazla bütünleme yapmadan yapıyı işlevsel hale getirmenin yapı özgünlüğünü koruyarak kullanım alanları elde edildiği görülmektedir.

Resim 7.22: Sandsfoot Kalesi, İngiltere.

(https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Finhabitat...), 2021

Arkeolojik alanlarda bilgilendirme ve yönlendirme adına ziyaretçi ile alan arasında ilişki kuran en önemli mekânlardan biri ziyaretçi merkezleridir. Bu merkezler, ziyaretçinin alanla direkt temasa geçmeden önce tarihiyle ilgili bilgi edinebilmesine ve yönlendirilmesine imkân tanımaktadır. İşlevsel bir ziyaretçi merkezi uygulaması bu çalışmada örnek olarak İtalya'daki Verrucole Kalesi örnek teşkil etmektedir. Buradaki sergi mekanları, tanıtım, sunum, oyun alanları, satış üniteleri, kafeterya ve servis mekânları, etkinlik atölyeleri gibi işlevsel özellikler sağlayarak alanı ziyaretçiler tarafından daha çekici kıldığı görülmektedir.

Resim 7.23: Verrucole Kalesi, İtalya.

(https://www.google.com/search?q=verrucole+castle...), 2021

Düzenleme kapsamında oluşturulacak "çevre düzenleme projesi" ile alanın kültürel zenginliğinin yaşatılması amacıyla; tarih-doğa birlikteliği bir tasarım ilkesi olarak benimsenmelidir. Çandır Kalesinin genişçe bir alana yayılan plato üzerinde yer alması sebebiyle, tasarlanacak çevre düzenlemesinde odak, Konut ve Kilise yapısı olarak belirlenmelidir.

Çandır Kalesi örneğinde çalışmada sunulan gezi rotası önerisinde alanın tamamının gezilebilmesi ve yapıların gözlemlenmesi için yürüyüş yolları belirlenmiştir. (ek syf.252-254) Alanın girişine yakın bulunan metruk betonarme yapının karşılama merkezi olarak ziyaretçileri bilgilendirmesi düşünülmüş ve bu yapının güney cephesindeki alan kamp alanı olarak uygun görülmüştür. Konut ve kilise yapılarının bulunduğu iç kale alanında etkinliklerin düzenlenmesi mümkün olup bu gezi rotasının restorasyon faaliyetlerinden önce çevre düzenlemesi olarak uygulanması mümkündür. Böylece ziyaretçilerin alanı güvenli bir şekilde gezmesini sağlanacak ve kale daha fazla ziyaret alacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuzeyde Toros Dağları'nın İç Anadolu'ya set oluşturduğu bölgede ancak zorlu dağ geçitleriyle Ovalık Kilikya'ya inilebilmektedir. Bu geçitler ise Roma ve Bizans İmparatorluğu dönemlerinde bölgenin hakim tepelerine yerleştirilmiş olan kale ve gözetleme kuleleri ile gözetlenip kontrol edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan Belenkeşlik, Gözne, Kızlar, Sinap ve Çandır Kaleleri belirli aralıklarda inşa edilmiş diğer kale ve gözetleme kuleleri ile birlikte Dağlık Kilikya'daki askeri koruma mekanizması zincirinin günümüze ulaşmış önemli faktörleridir.

Farklı mimari plan ve niteliklere sahip olan yapıların inşa tarihleri net olarak bilinmemekle birlikte ilk olarak Bizans döneminde inşa edildiği bilinen Çandır kalesi dışındaki yapıların Ermeni Krallığı Döneminde birbirine yakın tarihlerde 10.-12. yüzyıllarda inşa edildiği düşünülmektedir. Bizans İmparatorluğu tarafından tehcir edilip 1080'li yıllarda Kilikya'da çoğunluk haline geldikten sonra siyasi teşekkülünü kuran Ermeniler, Bizans'a bağlı baronluklar ile bölgenin hakimi olmuştur. I.Haçlı seferinde önemli bir müttefik olan Ermeni Baronlukları 1198 yılında ödüllendirilerek Krallığa dönüştükten sonra 1375 yılında Memlukların bölgeyi ele geçirişine kadar bölgenin hakimi olmuştur. Dolayısıyla Bizans'ın vassalı olan Ermeni Krallığı, bu yapıları içine alan Dağlık Kilikya bölgesinde 300 yıl boyunca hüküm sürmüştür. Ermeni Krallığı hazır ele geçirilen yapılarda onarım ve tahkimatlar yapılmıştır fakat kaynaklara göre Belenkeşlik, Gözne, Sinap Kaleleri ve Kızlar Manastırı yapıları ilk olarak Ermeniler tarafından inşa edilmiştir. Çandır Kalesi'nde bulunan kilise, güney duvarındaki yazıta göre, Ermeni Kral I. Hetum'un kardeşi kale muhafızı Smbat tarafından 1251 yılında babasının anısına inşa edilmiştir.

Kilikya'da günümüz Mersin il sınırları içerisinde envanteri yapılmış 37 adet kale ve gözetleme kuleleri mevcuttur. Bu kaleler Belenkeşlik ve Gözne gibi merkezi konumlarda bulunanları hariç kırsal alanlarda ulaşılması zor yerlerde bulunması sebebiyle terk edildiğinden beri adeta el değmemiştir. Fakat çevresel faktörler ve vandalizm tahribatından oldukça zarar görmüşlerdir. Nitekim yapılara

giden yolu gösteren yön levhaları bile bulunmamaktadır. Bu sebeplerden ötürü birçoğunun varlığı bile yerel halk tarafından bilinmemekte, ziyaret edilememektedir. Adeta kaleler coğrafyası olan Dağlık Kilikya'daki kültür varlıklarını korumayı hedeflerken, bu coğrafyanın doğal güzelliklerini de değerlendirerek yapıları ekolojik çevresiyle birlikte kültür turizmine kazandırmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla tez kapsamındaki beş yapının içinde bulunduğu sürdürülebilir turizm kapsamında bir kültür rotası oluşturulmasının kültür varlıkları için de bütüncül bir koruma sağlayacağı benimsenmiştir. Seçilmiş olan kültür varlıkları üzerinde yapılan tarihi, coğrafik ve mimari araştırma ve koruma sorunlarını ortaya koyan analizler koruma aşamasında belge olup katkı sağlayacaktır. Rotasyon çalışması ile de bölgedeki potansiyel doğa sporu faaliyetleri tespit edilmiş olup, rotanın seçilmiş olan kültür varlıkları üzerinde çizilmesiyle kültürel ve ekolojik turizm birleştirilerek bölgede bir sürdürülebilir turizm faaliyeti oluşturulması hedeflenmiştir. Çandır Kalesinin ise bu bağlamda örnek teşkil etmesi suretiyle daha detaylı bir şekilde incelenerek lazer tarama verileri ve drone görüntüleri elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda rölöve projesi çizilen kaledeki kilise ve konut yapılarının koruma sorunları net bir şekilde ortaya konularak koruma ve işlevlendirme önerileri sunularak alanın tamamen gezilebilmesine yönelik bir iç gezi rotası sunulmuştur.

Sonuç olarak sürdürülebilir turizme kazandırılma amacıyla çalışma kapsamında ele alınan Belenkeşlik Kalesi, Gözne Kalesi, Sinap Kalesi, Kızlar Manastırı ve Çandır Kalesinin kapsamlı bir şekilde projelendirilip, restorasyon ve çevre düzenleme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Paperon kültür yolu olarak önerilen rotanın sahada detaylı bir rotasyon çalışması yapılarak değerlendirilip kesinleştirildikten sonra kültür rotası olarak ilan edilmesi, belediye ve ilgili kurumlar tarafından rota üzerindeki yerleşim alanlarının temel sorunları irdelenerek bölgede turizmin sürdürülebilir hale gelmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Rotalar belirli aralıklarda işaretlenip, gerekli olan yerlerde altyapı ve üstyapı çalışmalarıyla trekking, bisiklet ve araç kullanımına uygun hale getirilmelidir. Rota üzerindeki doğal kaynak çeşmeleri çevresiyle birlikte ele alınarak daha kullanılabilir şekilde revize edilmelidir. Kamp, yamaç

paraşütü ve benzeri doğa faaliyetleri için tespit edilecek alanların belirlenen faaliyetlerin gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesi, bu alanların kullanımına yönelik gerekli imkânların sağlanması gerekmektedir. Belirlenmiş olan rota sadece başlangıç-bitiş noktasını takip etmek üzere tasarlanmamış olup, köy merkezlerinden rotadaki en yakın kültür mirasına trekking, bisiklet veya araç vasıtasıyla ziyaret gerçekleştirilebilmesi için alternatif güzergahların da yönlendirme levhalarıyla işaretlenerek ulaşımın kolay bir şekilde sağlanması gerekmektedir.

Çandır Kalesinde yapılan belgeleme çalışmaları ve rölöve çalışması yapıda ilerleyen süreçte meydana gelebilecek yıkılmalar ve tahribatlar için önemli bir kaynak olacaktır. Nitekim kalenin yakın gelecekte kapsamlı bir restorasyon faaliyetine alınacağı belirsiz olmakla beraber tahribatının ilerlemesi riski oldukça güçlüdür. Rölöve çalışması üzerinden yapılan müdahale önerileri yapıyı korumaya yönelik olup düşük bütçelerle hızlı bir şekilde yapılabileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda kalede oluşturulacak iç rota ile alanın güvenli bir şekilde ziyaret edilmesi sağlanabilecektir. Dağlık Kilikya'daki benzer durumda olan gözetleme kuleleri ve kalelerin de benzer şekilde en azından korumaya yönelik müdahalelerle daha fazla tahrip olmasının önüne geçilmesi mümkündür.

Paperon Kültür Yolu ile çevreye sosyal, kültürel ve ekonomik katkı sağlanacak ve kültür varlıkları bütüncül bir şekilde korunup tanıtılmış olacaktır. Çandır Kalesi örneği doğrultusunda ise diğer yapıların ve daha geniş kapsamda Dağlık Kilikya'daki bütün kültür varlıklarının gerekli koruma müdahaleleri yapılarak uygun konseptlerde kültür rotalarına dahil edilmeleri gerekmektedir. Böylelikle geniş perspektifte bölgesel koruma sorununa odaklanılarak Dağlık Kilikya kalelerinin koruma sorunları sürdürülebilir bir şekilde çözüme ulaştırılmış ve kültür varlıklarının sürdürülebilir korunması sağlanarak gelecek nesillere faydalı bir şekilde aktarılması sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2009). "*Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon",* YEM Yayınevi, Baskı 5, İstanbul.

Ahunbay, Z. (2010). "***Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme"*, İstanbul.**

Akarca, A. (1998). "Yunan *Arkeolojisinin Ana Çizgileri ve Şehir Savunması*", Türk Tarih Kurumu, Baskı 3, Ankara, ss.112-132.

Akgündüz, Y.& Kızılcalıoğlu, G. (2016). "Likya Yolu'nu Yürüyen Turistlerin Seyahat Motivasyonları ve Memnuniyet Düzeyleri", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi, Cilt 23, Sayı 3,* s.818-836.

Aykaç, R. (2020). "Kilikya Bölgesinin İkiz Kalesi: Sinap", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 44,*s. 151-170.

Akkuş, O.& Güneş G. (2016). "Mersin-Aydıncık İlçesi ve Çevresinin Kültür Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 2,* s. 73-98.

Akpolat, M.S. (2008). "Kilikya Bölgesinde Bir Ortaçağ Askeri Mimarlık Örneği: Feke Kalesi*", Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2*, s.1.

Arınç, P.C. (2002). "*Selçuk'ta Kültür Turizmi*", Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Collin P.H. (2004). "Dictionary of environment & ecology". EISBN-13: 978-1-4081-0222-0, 265 s, Bloomsbury publishing plc, London.

ÇEKÜL, (2012). *"Tarihi kentler birliği göller havzası bölge toplantısı raporu".*

Duman, T. & Yağcı, M.İ. (2004). "Mersin'de Turizmi Geliştirmek için Ne Yapmalı?", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 15, Sayı 1,* s. 9-20.

Durugönül, S. (2005). "Dağlık Kilikia Bölgesinde (Mersin ve İlçelerinde) Kent, Mimari ve Malzeme, Tarih İçinde Mersin Kolloqiumu II".

Edwards, R.W. (1987). "*The fortifications of Armenian Cilicia",* Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C., s. 259-260.

Emekli, G. (2006). "Coğrafya, Kültür ve Turizm", *Kültürel Turizm Ege Coğrafya Dergisi, Cilt 15, Sayı 1-2,* s. 51-59, İzmir.

Erdogan, N. (2003). *"Çevre ve (Eko)Turizm",* Erk Yayınevi, Ankara.

Erşen, G., Metin, T. C. (2017). "*9. Bölüm Turizmde coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı.",* Turizmde Yeni Ufuklar LAMBERT, Academic Publishing Türkçe Özel Seri, s. 102-112.

Ertaş, Ş.& Taş, A. (2017). "*Changing Effect Of Place On Frontage Design İn The Context Of Cultural Sustainability*", ITU A|Z , Vol 14, No 1, İstanbul, s. 71-89.

Erzen, A. (1940). "*Kilikienbis zum Ende der Perserherrschaft*", Robert Noske Yayınları, Leipzig, s.54-58.

Feilden, B. & Jukilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Site.* Italy: ICCROM.

Gottwald, J. *"Die Kirche und das Schloss Paperon in Kilikisch-Armenie" Byzantinische Zeitscrift, 1* (1936): 86-100.

Gökhan, İ. (2002). "Kilikya Ermeni Prensliği'nin Kuruluşu ve Türklerle İlişkileri", *Kahramanmaraş'ta Ermeni Sorunu Sempozyumu*, Kahramanmaraş, s.71-105.

Gül, A.& Aydemir, Ç.&Gökal M.& Akın T. (2020). "CBS Ortamında Kültür Rotalarının Belirlenmesi; Isparta İli Örneği", *GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciencesand Technologies (AIST), 3 (2),* s. 1-20.

Gülcan, Bilgehan. (2010). "*Türkiye de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültüre Dayalı Ürün farklılaştırma İhtiyacı"*, İşletme Araştırmaları Dergisi, 2/1, s. 99-120.

Güleç Korumaz, S.A. (2015). *"Kültürel Miras Yönetiminde Karar Destek Sistemlerinin Kullanımına Yönelik Bir Model Önerisi",* Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Görmüş, S. (2017). "Kültürel Peyzaj değerlerini korumak için yeni bir yaklaşım: Kültürel Rotalar", Plant - Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi, Araştırma, s. 123-130.

Hummelbrunner, R.& Miglbauer, E. (1994). *"Tourism promotion and potential in Peripheral Areas: The Austrian case. Journal of Sustainable Tourism"*, s. 41-50.

Kaşgarlı, M.A. (1990). "*Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu'nun Tarihi"*, Kök Yayınları İstanbul, s.56-58.

Kudumovic, L. (2020). *"Cultural Landscape Preservation in Bosnia and Herzegovina in the Frame of Tourism Development"*, TEM Journal, Vol. 9, İssue 2, (740-749), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.

Kulözü, N. (2009). *"St. Paul Yolu (Perge-Antalya/Yalvaç Pisidia Antiocheia) ve Yakın Çevresinin Turizm Ve Rekreasyon Kullanımına Yönelik Peyzaj Potansiyelinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma"*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kurak Açıcı, F.& Ertaş, Ş.& Sönmez, E. (2017). "Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras", *Akademia Disiplinler arası Bilimsel Araştırmalar Dergisi 3 (1)*, s. 52-66.

ICOMOS, (1999). "Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi"

ICOMOS, (2013). "Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi"

İSMEP Rehber Kitapları. (2014). "Kültürel Mirasın Korunması", İstanbul.

Langlois, V. (1947). **"***Eski Kilikya*, Çev.: Rahmi Balaban", Mersin Halkevi Yayınları, Mersin, s.5.

Mateos, U. (1962). "*Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev.: Hrant Andreasyan)", TTK Yayınları, Ankara, s.147.

Mckercher, B., Cros, D. H. (2002). *"Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management".* New York: The Haworth
Hospitality Press.

MTSO, (2019). "Mersin Ekonomik Raporu".

Oskay, C. (2012). "Mersin Turizminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**",** *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 21, Sayı2,* s. 185-202.

Ödekan, A. (1997). ”Kale”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 2, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.932.

Öksüz Kuşçuoğlu, G.& Taş M. (2017). “Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi 2 (1),* s. 58-67.

Puczko, L. (2006). *“Interpretation in Cultural Tourism” M. Smith ve M. Robinson (Eds.) Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)presentation.* (s. 227-243). Clevedon: Channel View Publications.

Sezer, Serdar M. (2010). *“Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi”,* Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Sezgin, O. (1995). “*Genel Turizm*”, Tütibay, Ankara.

Sözlü, H. & Yılmaz, L. (2018). “Mersin Orta Toroslar’da Sinap, Gözne ve Belenkeşlik Kaleleri”, *I. Uluslararası Akdeniz Sempozyumu, Bildiri Tam Metinleri Kitabı, Cilt 6,* s. 193-209.

Sözlü, H. & Yılmaz, L. (2020). “Mersin Toroslar’da Çandır Kalesi”, *İstanbul Üniversitesi Yayın Evi, Art-Sanat, Cilt 13,* s. 361-385.

Strabon, (2000). “*Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası,* Kitap XII-XIII-XIV, Çev.: Adnan Pekman”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.251.

Sümer, F. (1963). “Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına kadar)”, *Tarih Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 1*, Ankara, s.4.

Tanrısever Baştemur, C. (2009). *“Likya Yolu ve Çevresinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Araştırılması”*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tekçam, T. (2007). “Arkeoloji Sözlüğü”, Alfa Yayınları, Baskı 1, İstanbul, s.199-213.

Thorpe, M. (2012). **“***Roma Mimarlığı*, Çev.: Rıfat Akbulut”, Homer Kitabevi, Baskı 2, İstanbul, s.133.

UN (1987). *“Report of the world commission on environment and development our common future”,* United Nations, available at: https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-

development/international-cooperation/2030agenda/un-_-milestones-in-sustainable-development/1987–brundtland-report.html, 2021.

UNESCO (1972). *"Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage"*

Ünal, A. (2006). "Eski Çağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı'nın Siyasi Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı),* s.17-27.

Ünal, A. (2006). "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı),* s.69-86.

Vandekerckhove, D. (2020). "*Medieval Fortifications in Cilicia The Armenian Contribution to Military Architecture in the Middle Ages*

Vitruvius, (2005). "*Mimarlık Üzerine On Kitap*, Çev.: Suna Güven", Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Baskı 4, s.37.

Yıldız, A. (2007). "*Kaleler Şehri Osmaniye*", Osmaniye Valiliği Yayınları, Ankara, s.13.

Youngs, G.R. (1965). "*Three Cilician Castles*", Anatolian Studies 15, s. 113-134.

Yürik, Ö.E. (2003). "Turizmin geleceği: Ekoturizm", *Standard Dergisi, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş., Yıl:42, Sayı:500,* Ankara.

EKLER:

A. RESİMLER

Resim A.1: Tece Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Tece-Kalesi-3bc/?dil=Tr&ath=2&atv=-19&fov=95), 2021.

Resim A.2: Kuzucubelen Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Kuzucubelen-Kalesi-3d5/?dil=Tr&ath=-62&atv=-26&fov=80), 2021.

Resim A.3: Başnalar Kalesi, (https://www.youtube.com/watch?v=Rj4AJnmcyWo), 2021.

Resim A.4: Fındıkpınar Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Findikpinar-Kalesi-6a1/?dil=Tr&ath=291&atv=19&fov=80) , 2021.

Resim A.5: Asar (Hisar) Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Asar-Hisar-Kale-137/?dil=Tr&ath=223&atv=16&fov=29) , 2021.

Resim A.6: Gediği Kalesi ve Manastırı, (http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=145329) , 2021.

Resim A.7: Evciler Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Evciler-Kalesi-Burg-5ec/?dil=Tr&ath=161&atv=19&fov=31) , 2021.

Resim A.8: Tırmıl Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Tirmil-Tepe-Tumil-Kalesi-4c5/?dil=Tr&ath=297&atv=-1&fov=59) , 2021.

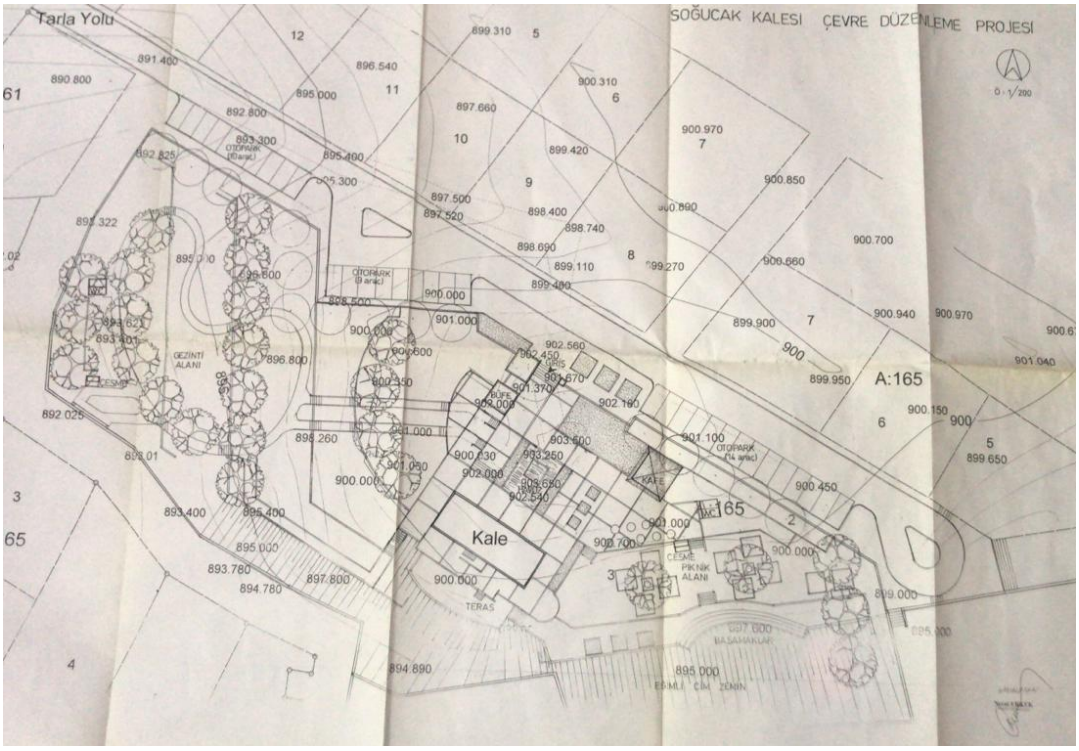
Resim A.9: Yaka Kalesi, (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Gudubes-Yaka-Kalesi-45a/?dil=Tr&ath=-122&atv=-12&fov=80), 2021.

Resim A.10: Sinap Kalesi (Çamlıyayla), (https://vr.mersin.bel.tr/#!/Sinap-Kalesi-4d8/?dil=Tr&ath=-183&atv=-24&fov=103), 2021.

Resim A.11: Namrun (Lampron) Kalesi, (https://lh3.googleusercontent.com/proxy/bWdkIuiuM0aqtIvLBCTdxEcP-k3_w8fFPOeD_mnN-bmkG92WzycNOYjyIigihJ4lJ1nLlVDVXw8eGgVpcIQw--X8yqFVm2r5S184Lnm_Qh6q), 2021

Resim A.12: Belenkeşlik Kalesi 2014 Yılı Çevre Düzenleme Planı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Resim A.13: Belenkeşlik Kalesi Giriş Yolu, (Kasım 2020).

Resim A.14: Belenkeşlik Kalesi Piknik Alanı, (Kasım 2020).

Resim A.15: Belenkeşlik Kalesi Kuzey-Batı Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.16: Belenkeşlik Kalesi Kuzey-Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

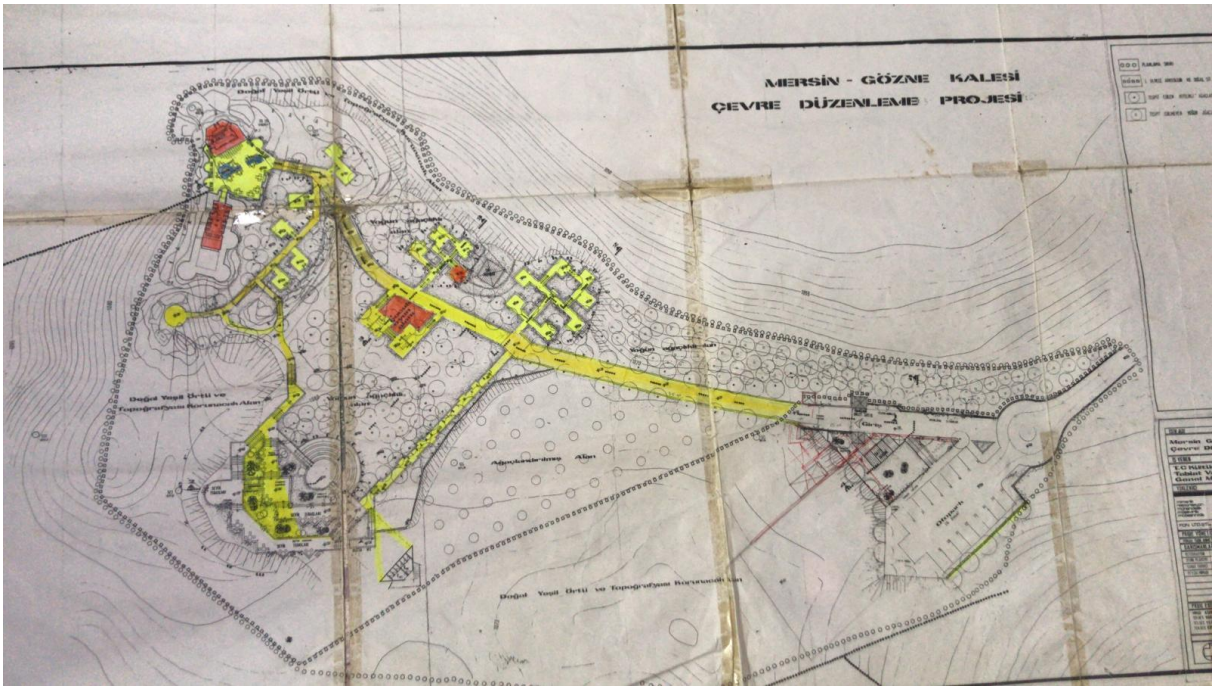
Resim A.17: Belenkeşlik Kalesi Güney-Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.18: Belenkeşlik Kalesi İç Mekanı, (Kasım 2020).

Resim A.19: Belenkeşlik Kalesi Terastan Güney Bakışı, (Kasım 2020).

Resim A.20: Gözne Kalesi 1998 Yılı Çevre Düzenleme Planı, (Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Resim A.21: Gözne Kalesi Giriş Yolu, (Kasım 2020).

Resim A.22: Gözne Kalesi Piknik Alanı, (Kasım 2020).

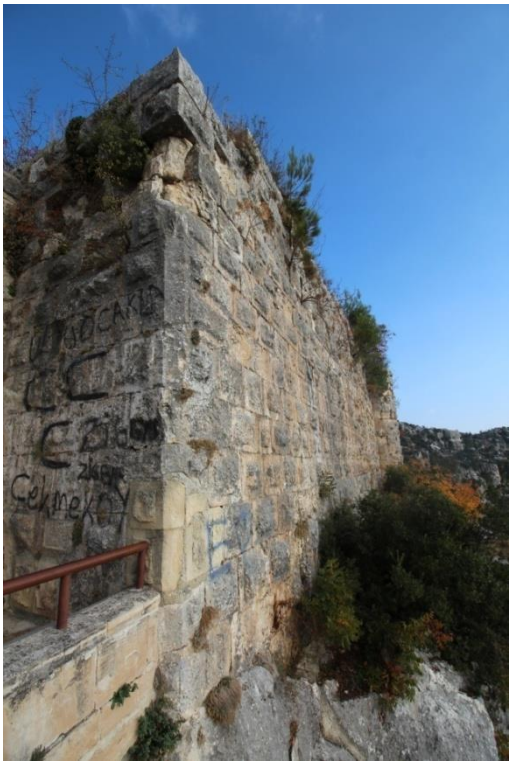
Resim A.23: Gözne Kalesi Batı Yapısı Kuzey Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.24: Gözne Kalesi Batı Yapısı Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.25: Gözne Kalesi Batı Yapısı İç Mekanı, (Kasım 2020).

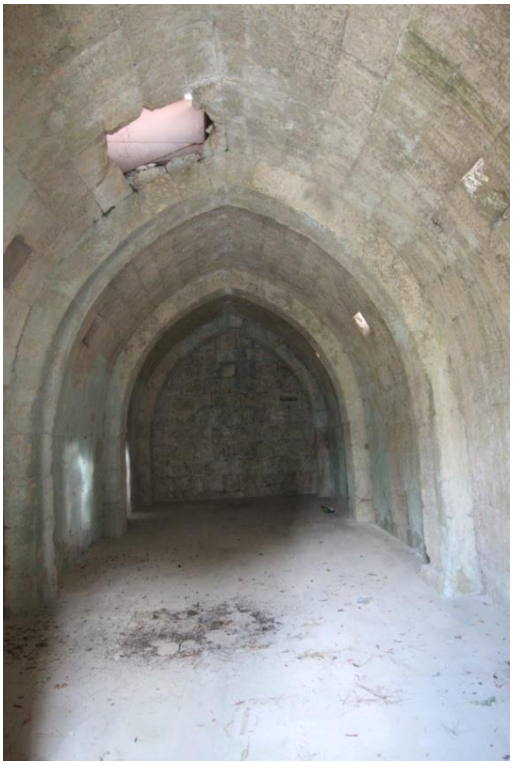
Resim A.26: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Güney-Batı Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.27: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Güney-Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.28: Gözne Kalesi Doğu Yapısı Kuzey-Doğu Cephesi, (Kasım 2020).

Resim A.29: Gözne Kalesi Doğu Yapısı İç Mekanı, (Kasım 2020).

Resim A.30: Gözne Kalesi Terastan Güney Bakışı, (Kasım 2020).

Resim A.31: Sinap Kalesi Kuzey Cephesi, (Aykaç, 2020).

Resim A.32: Sinap Kalesi Güney Cephesi, (Aykaç, 2020).

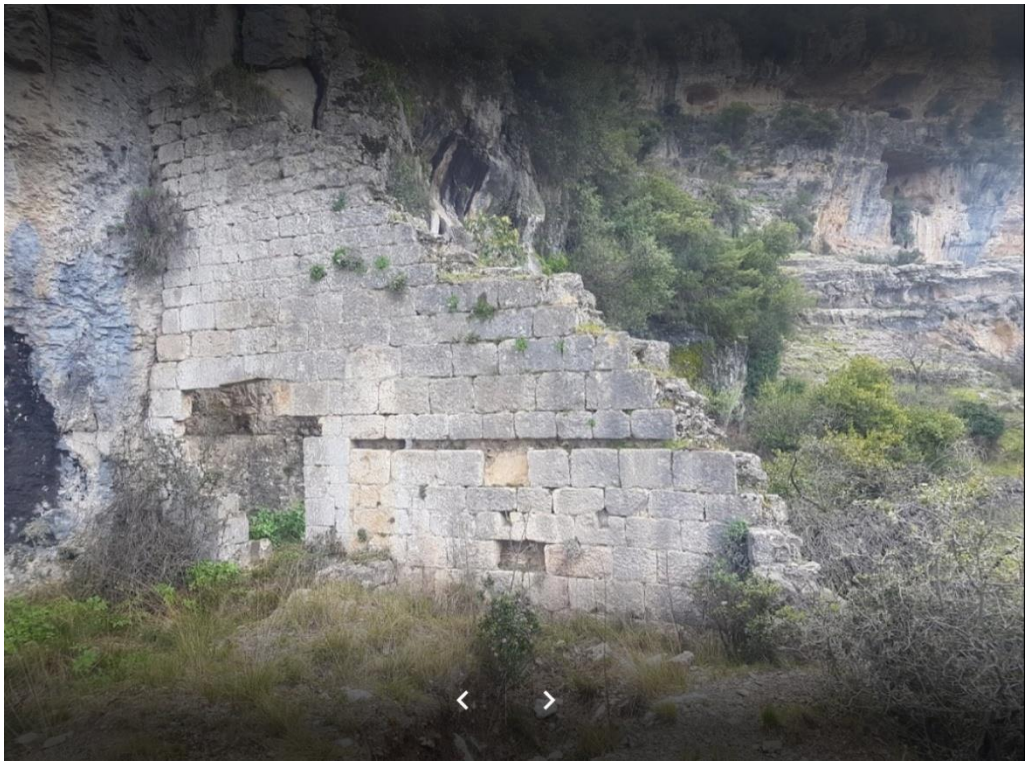
Resim A.33: Sinap Kalesi Doğu Cephesi, (Aykaç, 2020).

Resim A.34: Sinap Kalesi İç Mekanı, (Aykaç, 2020).

Resim A.35: Kızlar Manastırı Giriş Duvarı,
(https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%...), 2021.

Resim A.36: Kızlar Manastırı Giriş Duvarı (İçerden), (Nisan 2019).

Resim A.37: Kızlar Manastırı Batı Cephesi,
(https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%...), 2021.

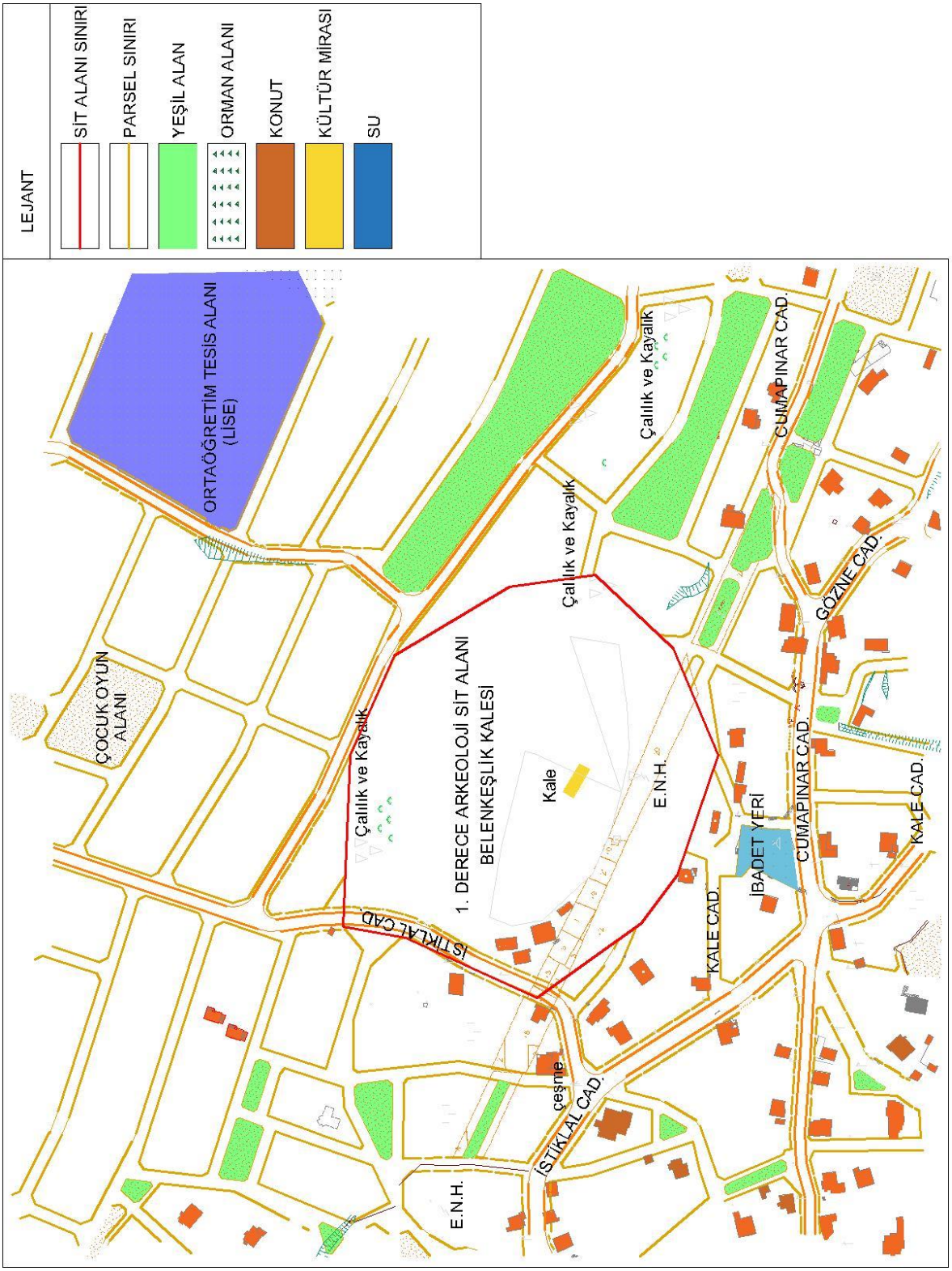

Resim A.38: Kızlar Manastırı Güney Cephesi,
(https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%C4%...), 2021.

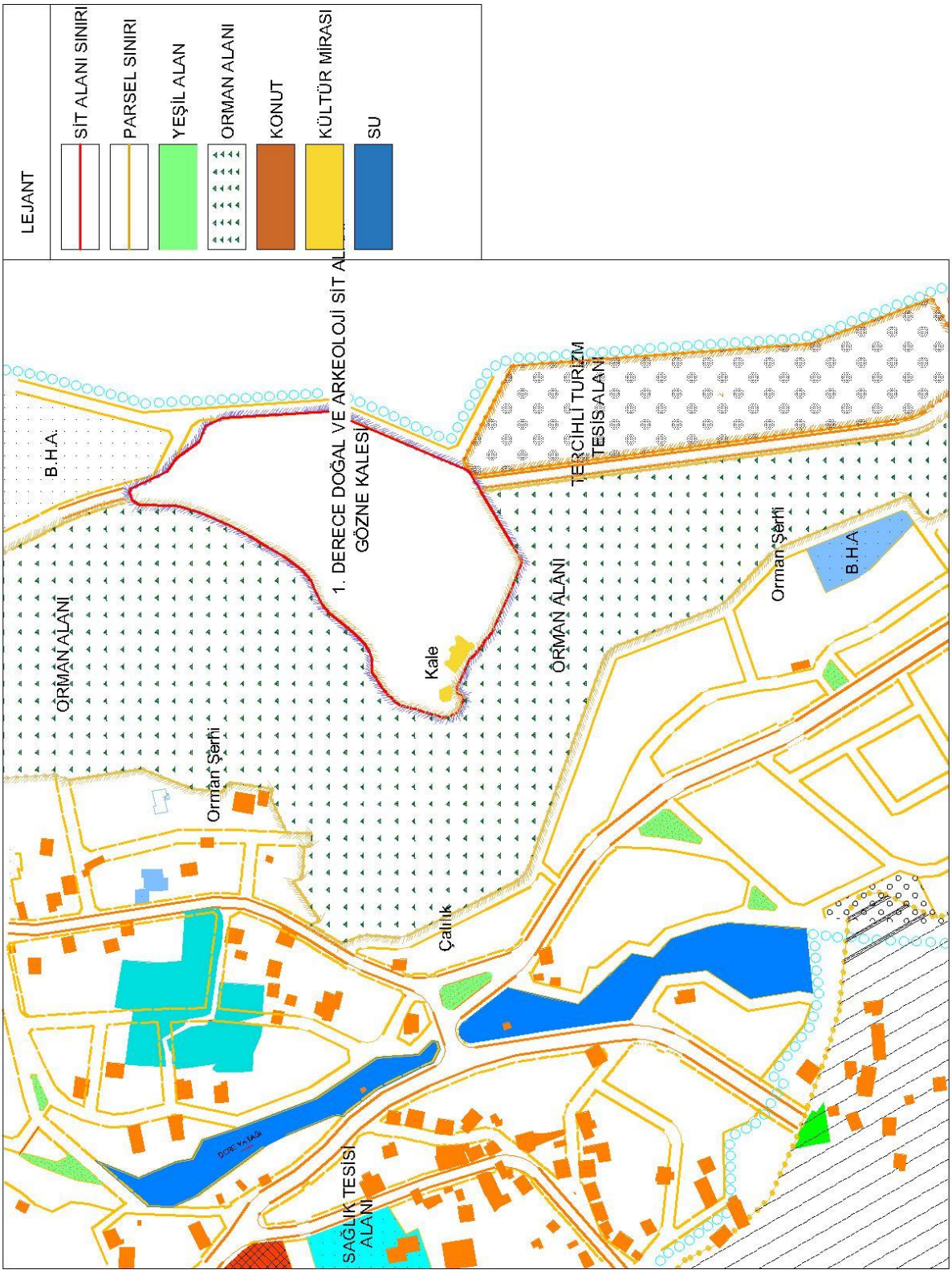

Resim A.39: Kızlar Manastırından Güneye Bakış,
(https://www.google.com/search?q=k%C4%B1zlar+manast%C4%...), 2021.

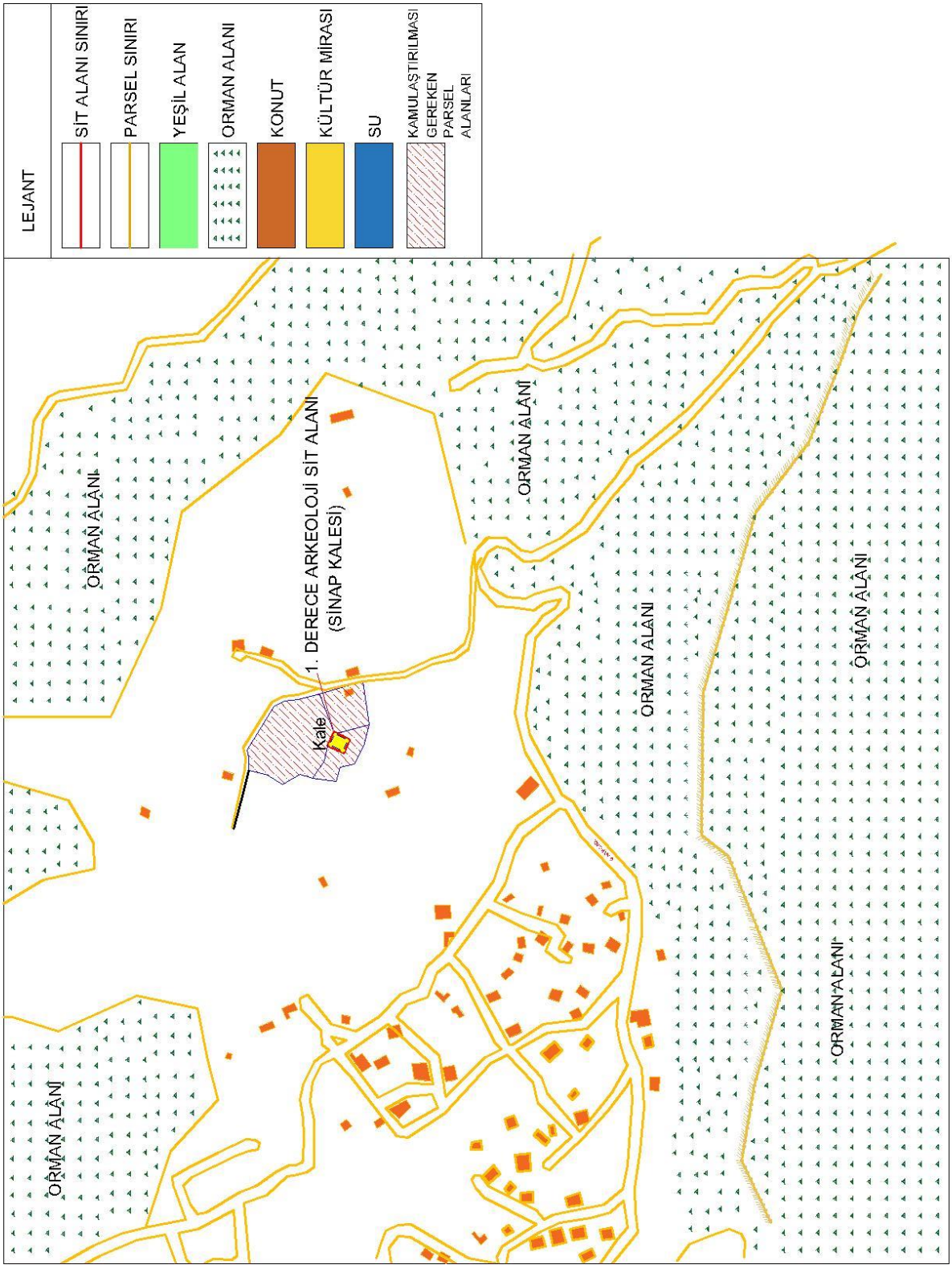
B. ŞEKİLLER:

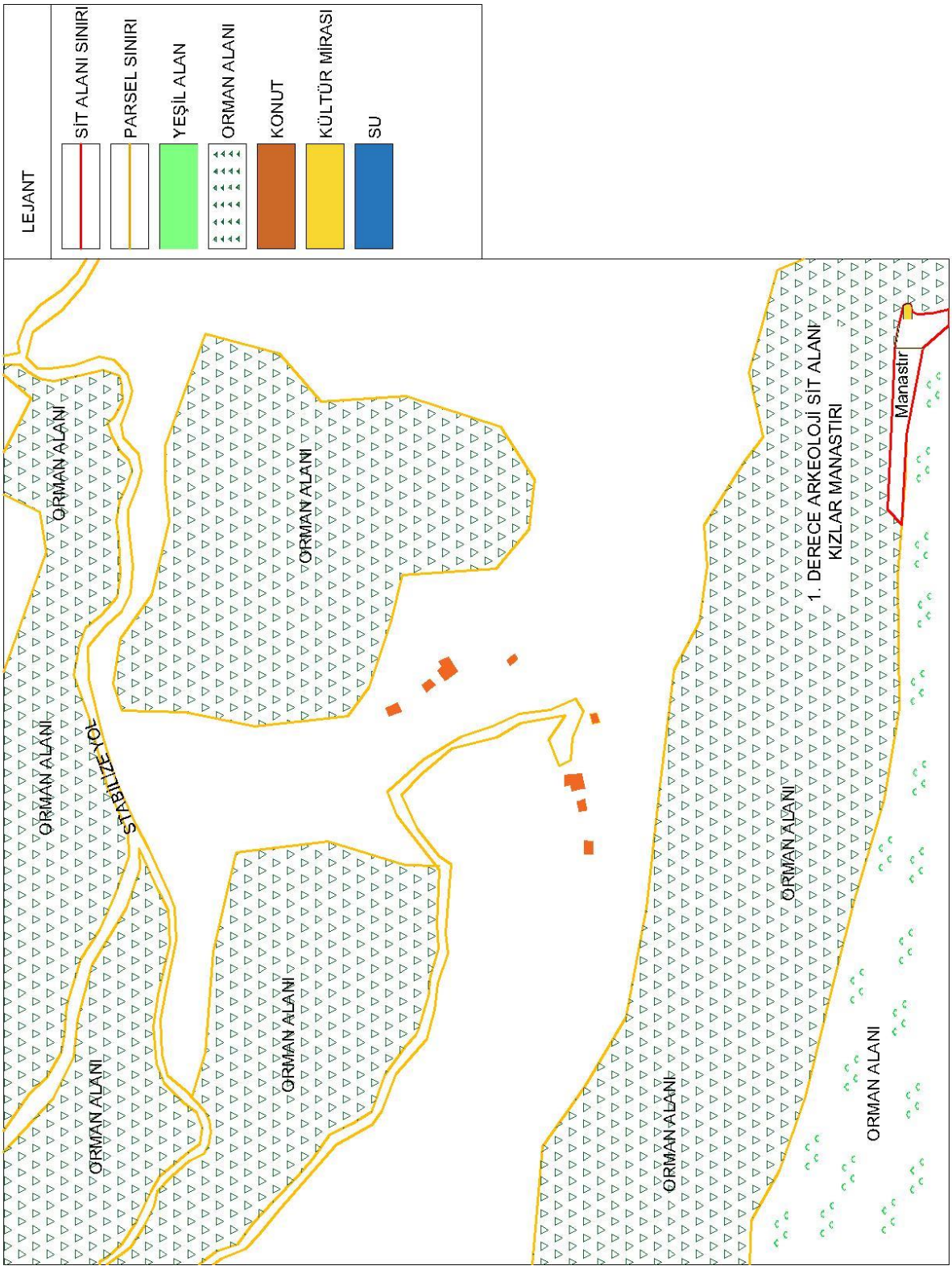
Şekil B.1: Belenkeşlik Kalesi Halihazır Haritası

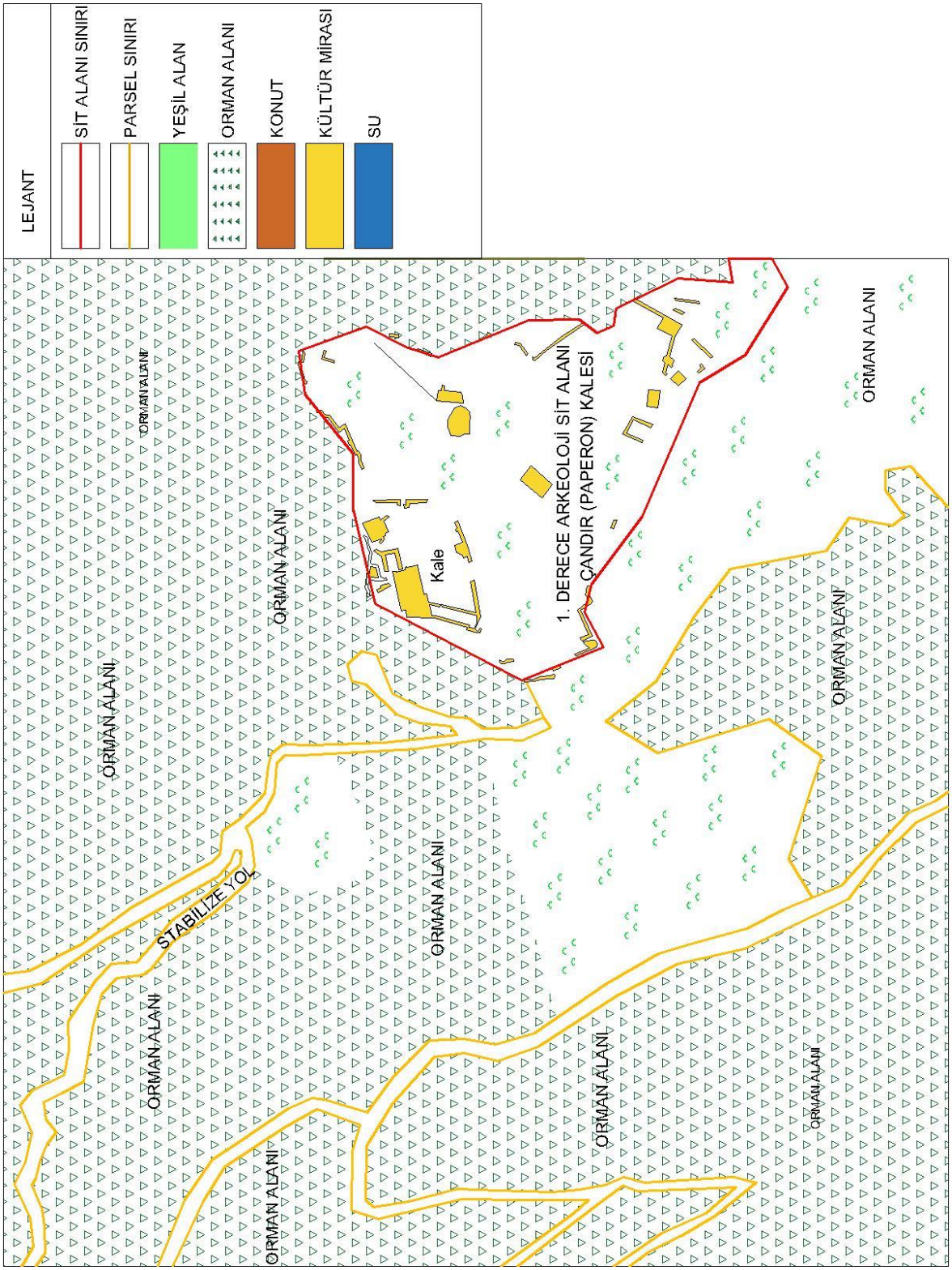
Şekil B.2: Gözne Kalesi Halihazır Haritası

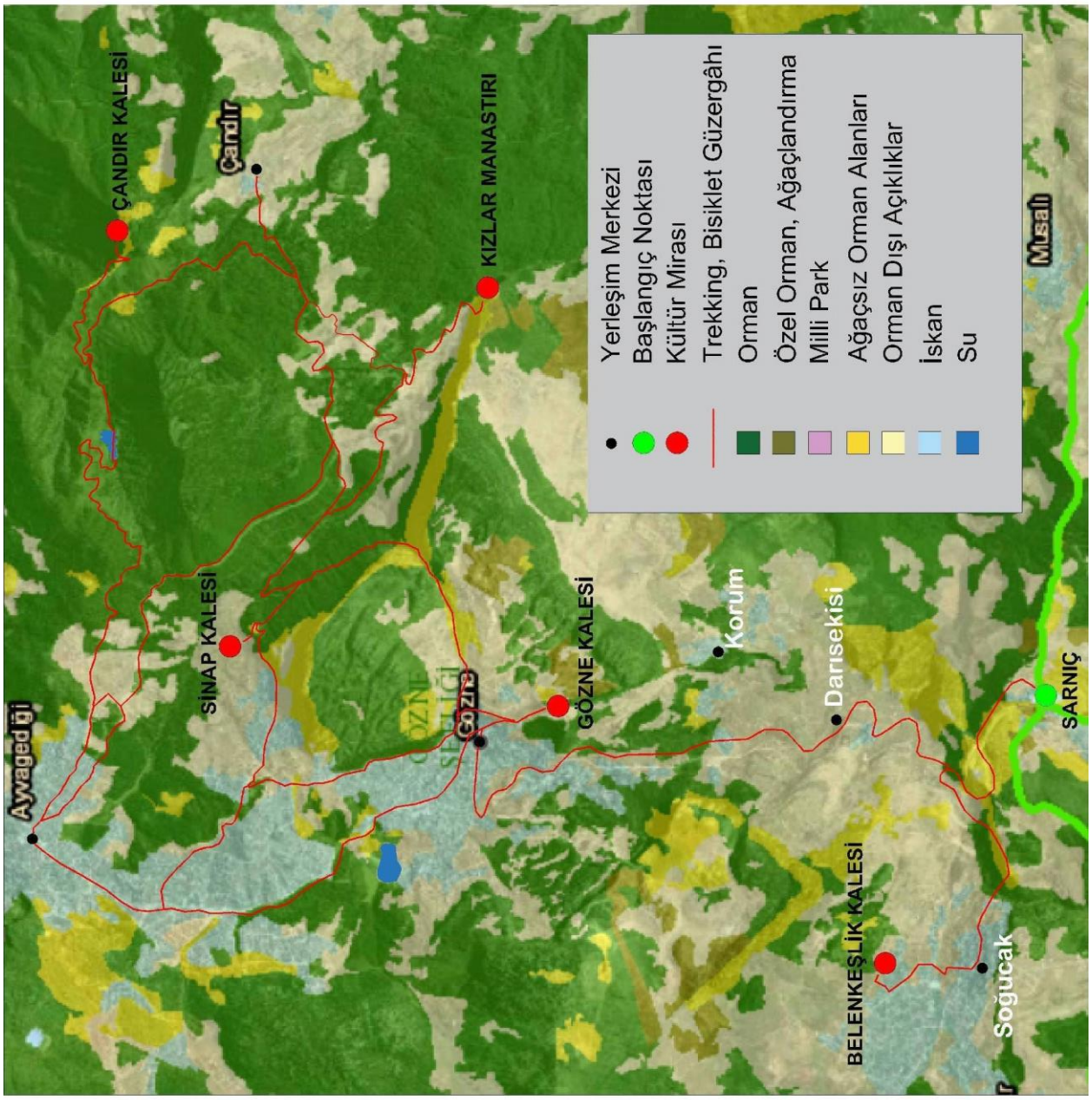
Şekil B.3: Sinap Kalesi Halihazır Haritası

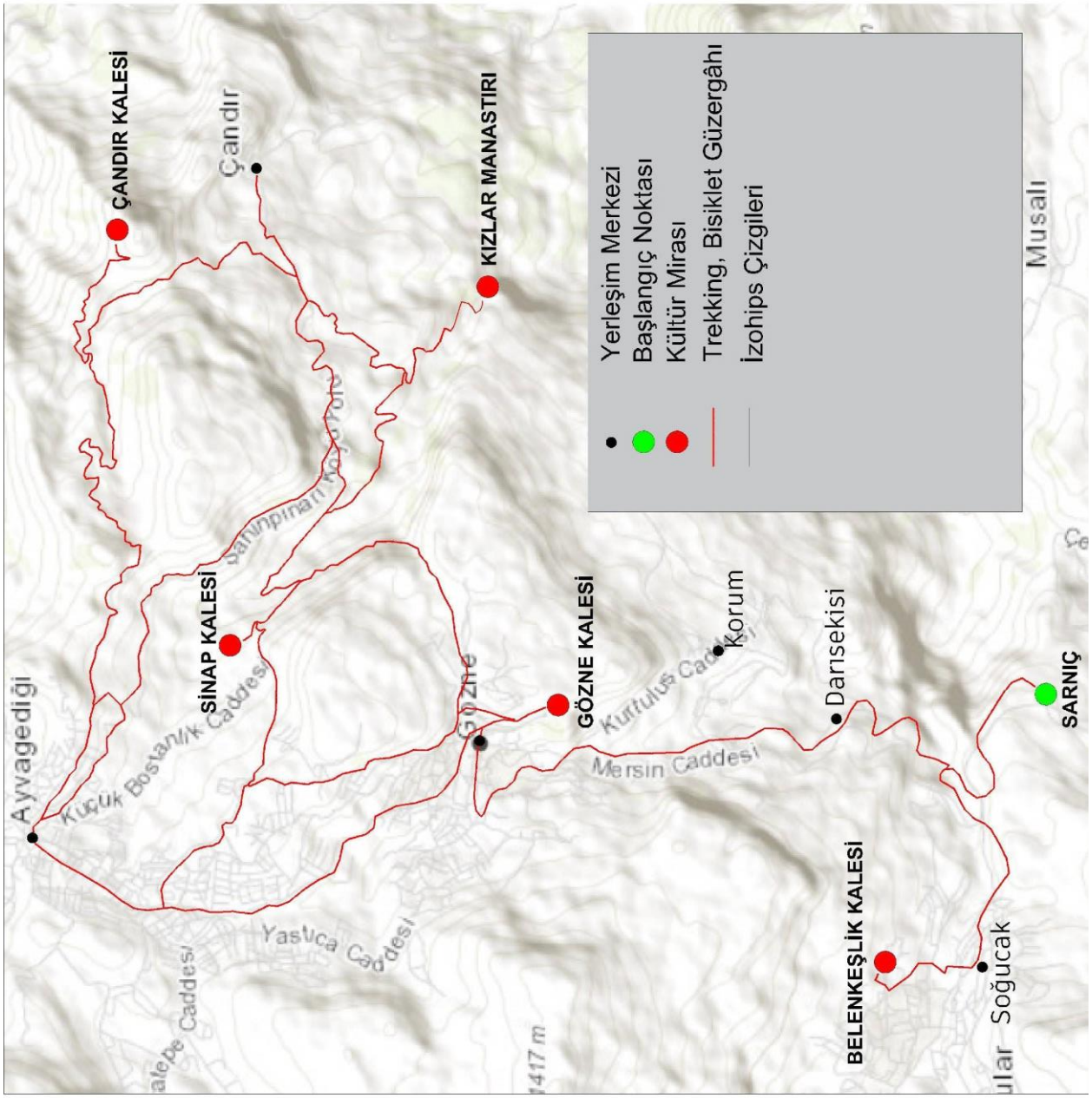
Şekil B.4: Kızlar Manastırı Halihazır Haritası

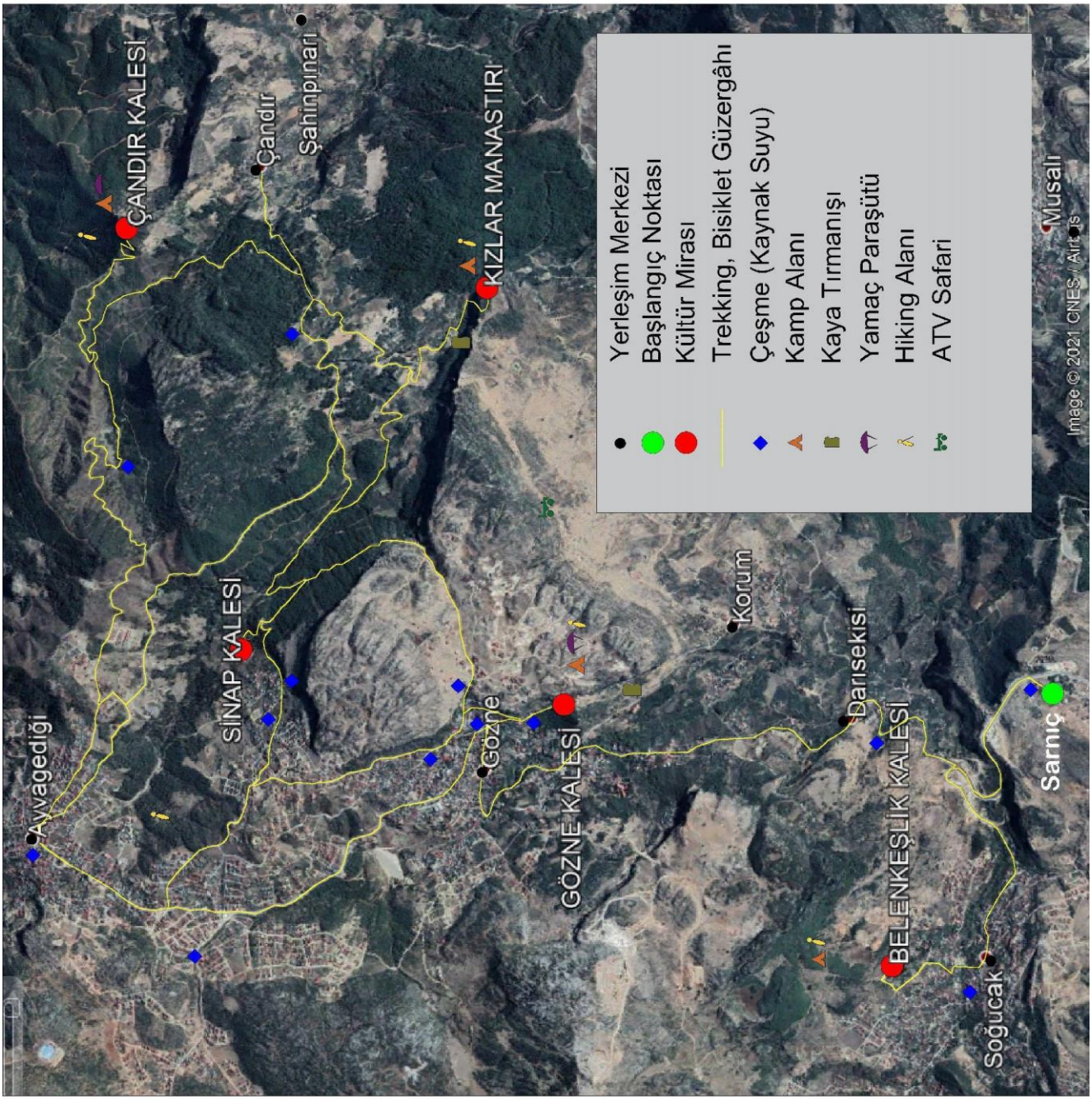
Şekil B.5: Çandır Kalesi Halihazır Haritası

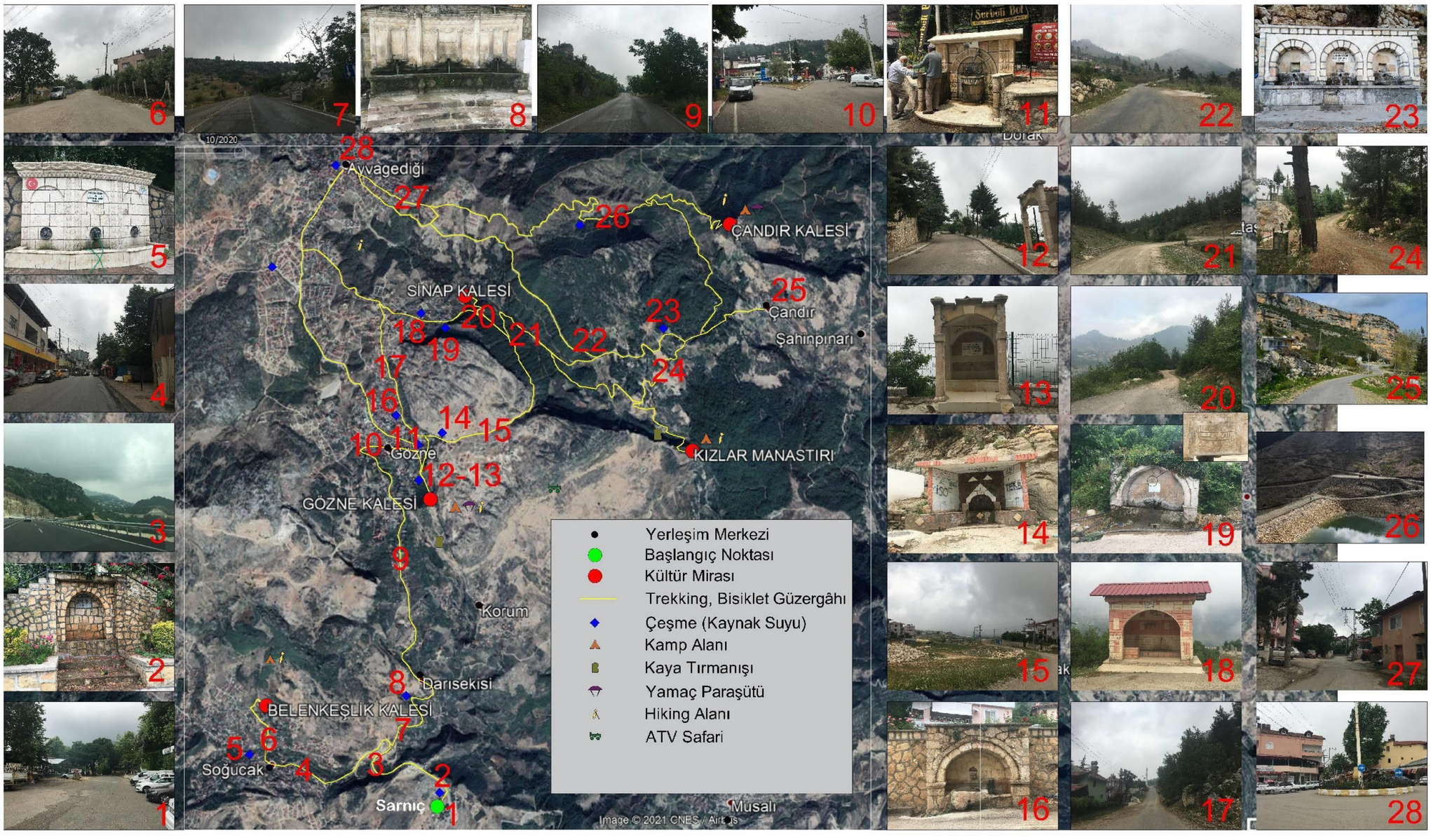
Şekil B.6: Çalışma Alanı Arazi Örtüsü Haritası

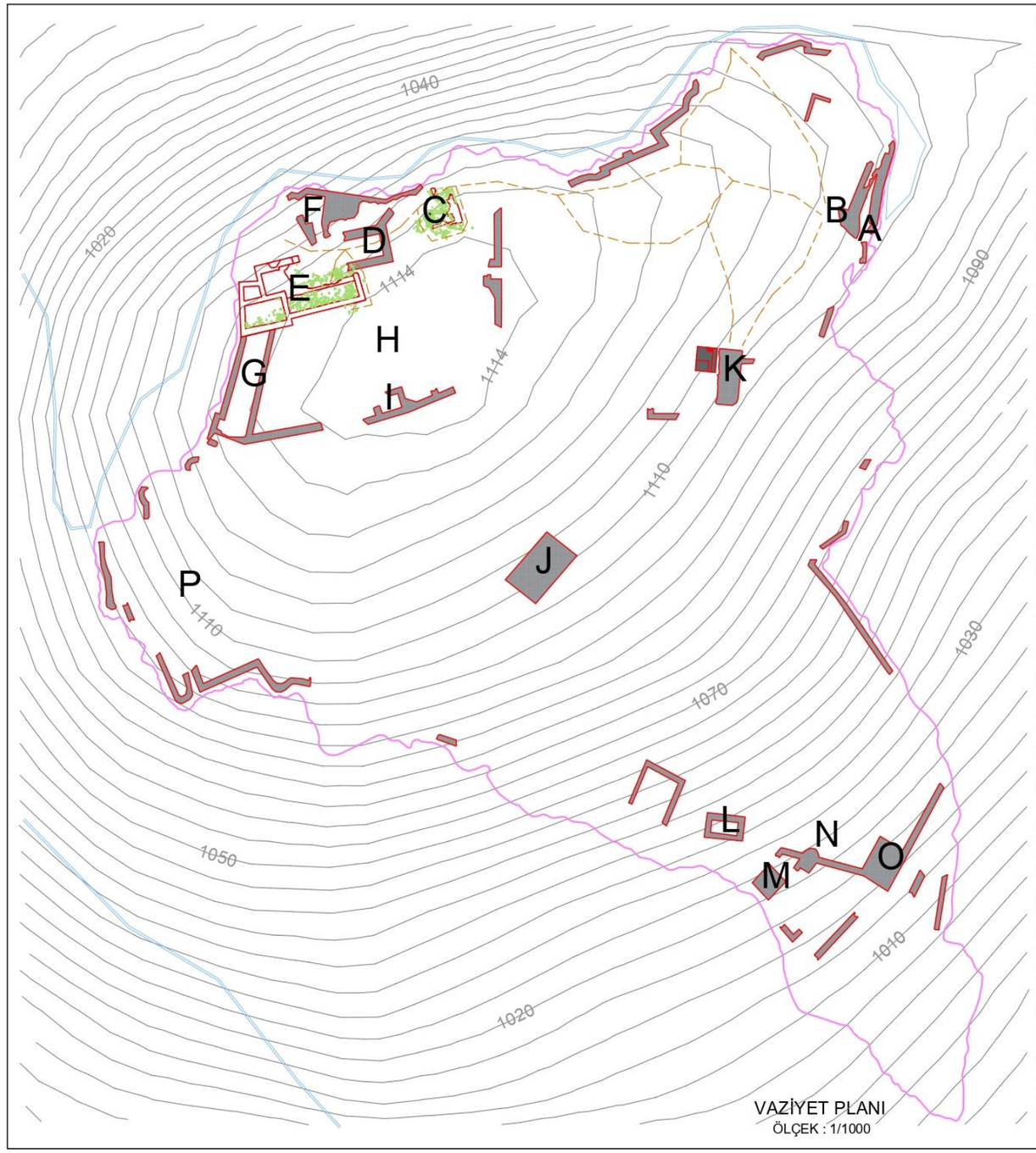
Şekil B.7: Çalışma Alanı İzohips Haritası

Şekil B.8: Paperon Kültür Yolu Öneri Haritası

ŞekilB.9: Paperon Kültür Yolu Fotoğrafları

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

YAPI GRUBU AÇIKLAMASI:

A: MERDİVEN KAPISI
B: MERDİVEN KAPISI
C: KİLİSE YAPISI
D: YAPI KALINTISI
E: KONUT YAPISI
F: SARNIÇ
G: YAPI KALINTISI
H: AVLU
I: SARNIÇ
J: YAPI KALINTISI
K: SARNIÇ
L: YAPI KALINTISI
M: YAPI KALINTISI
N: SARNIÇ
O: SARNIÇ
P: LAHİT

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

SİT ALANI SINIRI
İZOHİPS ÇİZGİSİ
KESİT ÇİZGİSİ
STABİLİZE YOL
PATİKA YOL
YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

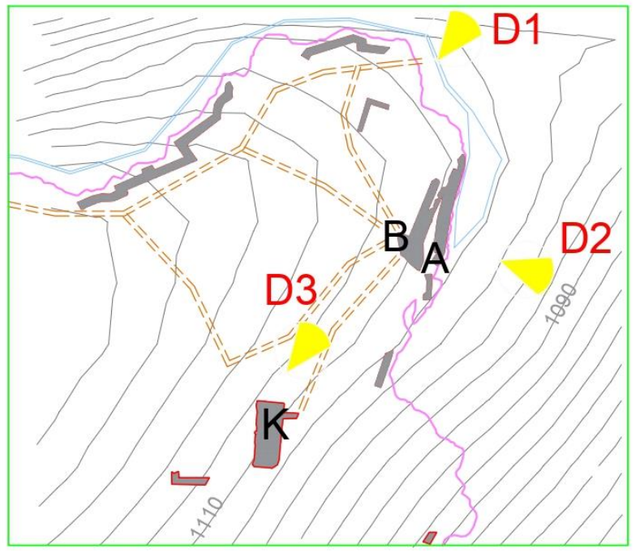
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 1/5

FOTOĞRAF PAFTASI

ÇANDIR KALESİ KUZEY-DOĞU
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

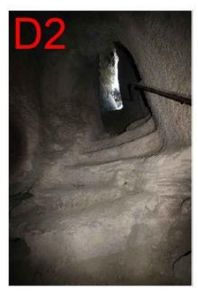
-ÇANDIR KALESİNİN BULUNDUĞU YERE AYVAGEDİĞİNDEN GELEN STABİLİZE DAĞ YOLU VE ÇANDIRDAN HEMEN ÖNCE GİRİLEN ORMAN YOLU İLE ZORLU BİR ŞEKİLDE ULAŞIM SAĞLANMAKTADIR.
-KALE KOMPLEKS YAPISI KAYA KÜTLESİ ÜZERİNDE 30.000M²'DEN BÜYÜK ALANA YAYILMIŞ MUHTELİF YAPI KALINTILARINDAN OLUŞMAKTADIR.
-MERDİVENLERDEN ÇIKILDIĞINDA İLK OLARAK PLATONUN KUZEY-DOĞU KÖŞESİNDEKİ BURNA ERİŞİLMEKTEDİR.
-YÜRÜYÜŞ İZLERİ TAKİP EDİLEREK YAPILARA ULAŞILMAKTADIR.

-PLATOYA TEK ÇIKILABİLEN YER OLAN KUZEY-DOĞU CEPHESİNDEKİ MERDİVENLER KAYAYA OYULARAK YAPILMIŞTIR.
-MERDİVENE ERİŞİEN KAYADAKİ OYUĞA GİRER GİRMEZ SOLDA DEHLİZ BULUNMAKTADIR DAHA ÖNCE SU İHTİYACI BURADAN KARŞILANMIŞ OLABİLİR.
-CEPHESİ AÇIKTA KALAN KISIMLAR İSE TAŞ DUVARLAR İLE KAPATILMIŞ OLUP GÜNÜMÜZDE BU DUVARLARIN ÇOĞU YIKILMIŞ VAZİYETTEDİR.
-ZİKZAK ÇİZEN MERDİVENİN İKİ DÖNÜŞ NOKTASINDA KAPI VE MAZGALLI NÖBETÇİ MEKANLARI BULUNMAKTADIR.
-ERİŞİM GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK ADINA DAHA ÖNCE MERDİVENLERDE LAMA DEMİRLERLE KUŞAKLAMA VE DEMİR KORKULUK YAPILMIŞTIR.

-PLATOYA ÇIKILDIĞINDA İLK KARŞILAŞILAN YAPI ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN YANGIN GÖZETLEME KULESİ OLARAK YAPILMIŞ FAKAT ATIL DURUMDA BULUNAN İKİ KATLI BETONARME YAPIDIR.
-BU YAPI "K" SARNIÇ KALINTISININ HEMEN BİTİŞİĞİNE YAPILMIŞTIR.
-İÇ DUVARLARINDAKİ SIVA İZLERİNDEN DOLAYI SARNIÇ YAPISI OLDUĞU DÜŞÜNLEN "K" YAPISI KABA YONU TAŞLARIYLA ÖRÜLMÜŞTÜR VE DUVAR KALINTILARI GÖRÜLMEKTEDİR.

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

SİT ALANI SINIRI
İZOHİPS ÇİZGİSİ
KESİT ÇİZGİSİ
STABİLİZE YOL
PATİKA YOL
YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

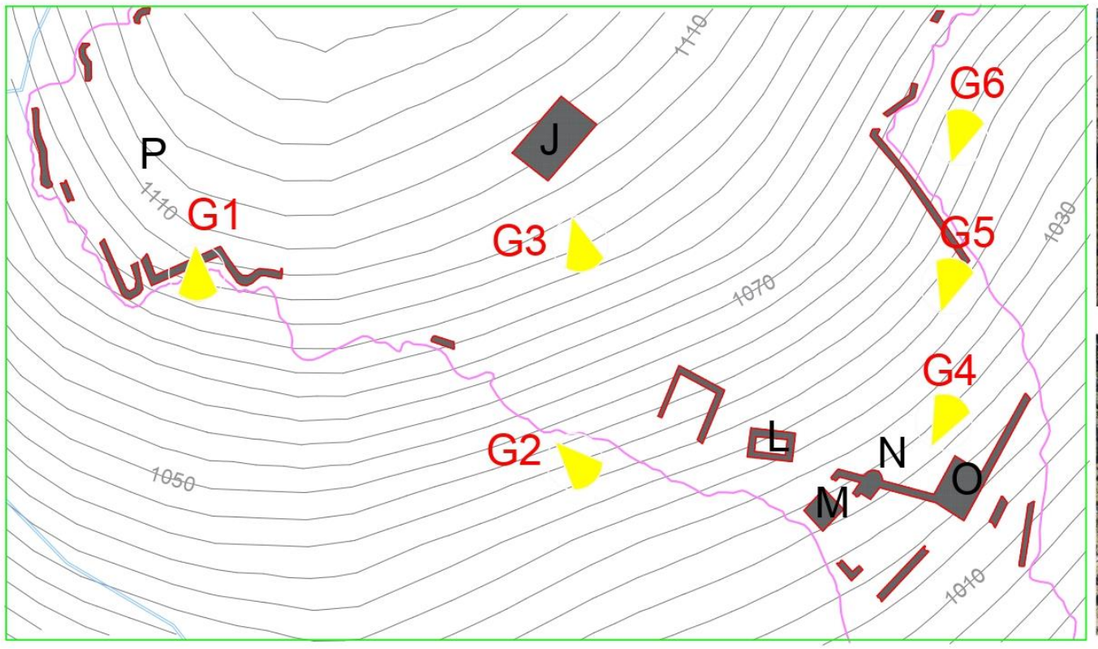
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 2/5

FOTOĞRAF PAFTASI

ÇANDIR KALESİ KUZEY-DOĞU
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

SİT ALANI SINIRI
İZOHİPS ÇİZGİSİ
KESİT ÇİZGİSİ
STABİLİZE YOL
PATİKA YOL
YAPI KALINTISI

- "P" LAHİT YAPISI BULUNAN ALANA BAKILDIĞINDA KALINTI SEÇİLEMEMEKTEDİR.
-BATI CEPHESİ SINIRINDA SUR DUVARI KALINTILARI TEMEL SEVİYESİNDE YAKINDAN BAKILDIĞI ZAMAN GÖZLEMLENEBİLMEKTEDİR.
-SIK VE DİKENLİ MAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI BU ALANA ERİŞİM SAĞLANAMAMIŞTIR.

-"J" YAPISI PLATONUN TAM ORTASINDA TEK BAŞINA BULUNMAKTADIR.
-İŞLEVİ KESİN BİR ŞEKİLDE TANIMLANAMAYN YAPININ ASKERİ KONUT OLMA İHTİMALİ BULUNMAKTADIR.
-KABA YONU TAŞLARIYLA ÖRÜLMÜŞ DİKDÖRTGEN PLANLI BİR YAPIDIR.
-YAPI ÜST ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN AYAKTA KALMIŞ TEK KEMER GÖRÜLMEKTEDİR.
-DUVARLARINDA MAZGAL VE PENCERELER BULUNMAKTADIR.
-SIK VE DİKENLİ MAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI BU ALANA ERİŞİM SAĞLANAMAMIŞTIR.

-BATI CEPHESİ SINIRINDA SUR DUVARI KALINTILARI TEMEL SEVİYESİNDE YAKINDAN BAKILDIĞI ZAMAN GÖZLEMLENEBİLMEKTEDİR.
-SIK VE DİKENLİ MAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI BU ALANA ERİŞİM SAĞLANAMAMIŞTIR.

-"L,M,N VE O" YAPLARI PLATONUN GÜNEY UCUNDAKİ BURUNDA BİRBİRLERİNE YAKIN BULUNMAKTADIR.
-İÇ DUVARLARINDA SIVA İZLERİ GÖRÜLEN "N VE O" YAPILARININ SARNIÇ OLDUĞU DÜŞÜNÜLMEKTEDİR.
-İŞLEVİ KESİN BİR ŞEKİLDE TANIMLANAMAYN L VE M YAPILARININ KONUT OLMA İHTİMALİ BULUNMAKTADIR.
-KABA YONU VE MOLOZ TAŞLARIYLA ÖRÜLMÜŞLERDİR.
-SIK VE DİKENLİ MAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI BU ALANA ERİŞİM SAĞLANAMAMIŞTIR.

T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

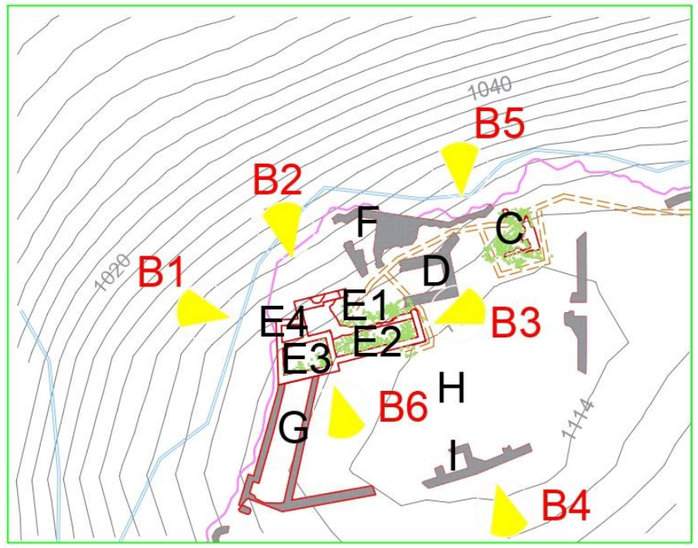
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 3/5

FOTOĞRAF PAFTASI

ÇANDIR KALESİ GÜNEY VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

- ÇANDIR KALESİNDEKİ GÜNÜMÜZE ULAŞABİLEN EN İYİ DURUMDAKİ YAPI KONUT "E" YAPISIDIR.
-PLATONUN YÜKSEKTE BULUNAN KUZEY-BATI KÖŞESİNDE SINIRDA BULUNMAKTADIR.
-PLANA BAKILDIĞINDA E1,E2,E3,E4 MEKANLARINDAN OLUŞMAKTADIR.
-YIKILMIŞ VAZİYETTE BULUNAN "D" VE "F" YAPILARININ DAHA ÖNCE "E" YAPISIYLA BAĞLANTILI OLDUĞU DÜŞÜNÜLMEKTEDİR.
-G YAPISI İSE "E3" MEKANI ÜST KATIYLA BAĞLANTILIDIR.

- ÇANDIR KALESİNDEKİ GÜNÜMÜZE ULAŞABİLEN EN İYİ DURUMDAKİ İKİNCİ YAPISI KİLİSE "C" YAPISIDIR.
-KUZEY-BATI KÖŞESİNDEKİ KONUT "E" YAPISINDA GİDEN YOL ÜZERİNDE "D" YAPISINDAN HEMEN ÖNCE SINIRDA BULUNMAKTADIR.
-KİLİSE ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL PLANLI YAPIDADIR.
-KUZEY, BATI DUVARLARI VE EK ŞAPEL KISMI TAMAMEN YIKILMIŞTIR.

- KONUT "E" YAPISI BATI CEPHESİ YAPININ SİLÜETİNİ OLUŞTURMAKTADIR.
-"E4" MEKANININ ÜST KAT DUVARLARI BÜYÜK ÖLÇÜDE YIKILMIŞTIR.
-ÜST ÖRTÜ GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞTIR.

- KONUT "E" YAPISI KUZEY CEPHESİ DUVARININ SADECE BİR KISMI AYAKTADIR.
-"E1" MEKANININ ÜST KAT DUVARLARI BÜYÜK ÖLÇÜDE YIKILMIŞTIR.
-ÜST ÖRTÜ GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞTIR.

-"E2" MEKANININ DOĞU DUVARI AYAKTADIR.
-HER KATTA BİRER KEMERLİ UZUN PENCERE BULUNMAKTADIR.

-"I (SARNIÇ), G VE H(AVLU), F, D, C, E" YAPILARININ BULUNDUĞU ALAN BİR İÇ KALE VASFINDADIR.
"İÇ KALE DUVAR KALINTILARININ BAZI KISIMLARI GÖRÜLMEKTEDİR.
-SIK VE DİKENLİ MAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI BU ALANA ERİŞİM SAĞLANAMAMIŞTIR.

-KİLİSE "C" YAPISINDAN "F" (SARNIÇ) YAPISINA KADAR GÖRÜLEN SUR DUVARI ANA KAYADAN YÜKELMEKTEDİR.
-KALEDEKİ EN BÜYÜK SUR DUVARI KALINTISIDIR.

-"E" KONUT YAPISI YOĞUN BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN OLUMSUZ ETKİLENMİŞTİR.
-"E2" MEKANI GÜNEY VEKUZEY DUVARI ÜST KATI YIKILMIŞ VAZİYETTEDİR.
-GÜNEY CEPHESİNE ERİŞİM SAĞLANAMAMAKTADIR.

SİT ALANI SINIRI
İZOHİPS ÇİZGİSİ
KESİT ÇİZGİSİ
STABİLİZE YOL
PATİKA YOL
YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

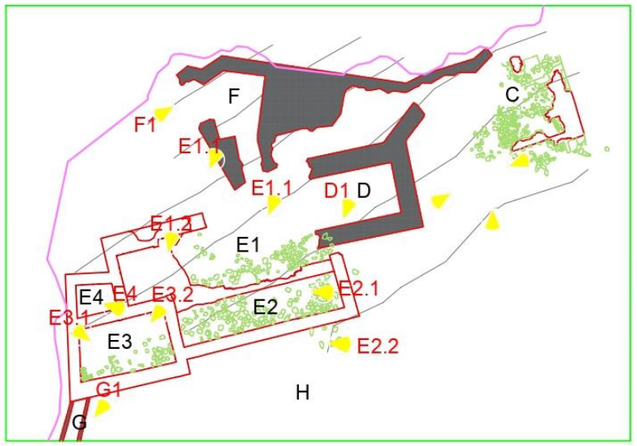
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 4/5

FOTOĞRAF PAFTASI

ÇANDIR KALESİ KUZEY-BATI
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

-KİLİSE "C" YAPISI 1251 YILINDA ERMENİ KRALLIĞI TARAFINDAN İNŞA EDİLMİŞTİR.
-İKİ KATLI KİLİSENİN APSİSİ (ÖRTÜSÜ HARİÇ) AYAKTADIR.
-DOĞU VE GÜNEY DUVARLARI KISMEN AYAKA KALMIŞTIR.
- GÜNEY POSTOPHORİON HÜCRELERİ GÖRÜLMEKTE OLUP MAZGAL PENCERELERİ BULUNMAKTADIR.
-GÜNEY DIŞ DUVARINDA ÇAPRAZ TONOZ İZLERİ GÖRÜLEN YAPININ YAN NARTEKS VEYA EK ŞAPEL OLDUĞU DÜŞÜNÜLMEKTEDİR.
-GÜNEY DIŞ DUVARINDA HAÇKAR KABARTMALI BİR TAŞ BLOK BLUNMAKTADIR.

-YAPI DIŞ CEPHE DUVARLARI HAFİF KABARTMALI KİREÇ TAŞLARIYLA, İÇ DUVARLARI İSE DÜZGÜN KESME KİREÇ TAŞLARIYLA ÖRÜLMÜŞTÜR.
-DOLGULARDA HARÇLI MOLOZ TAŞLAR KULLANILMIŞTIR.
-DOĞU DIŞ DUVARI CEPHE TAŞLARININ YARISI YIKILMIŞTIR.
-YIKINTILARDAN OLUŞAN MOLOZ YIĞINI YAPIYI ZEMİNİ TAMAMEN KAPLAMIŞTIR.

-KONUT "E" YAPISININ İNŞA TARİHİ NET OLARAK BİLİMEMEKLE BERABER 6-10.YÜZYILLARDA İLK OLARAK BİZANS İMPARATORLUĞU TARAFINDAN İNŞA EDİLDİĞİ DÜŞÜNÜLMEKTEDİR.
-E1 KISMININ DAHA ÖNCE DÖRT ADET ÇAPRAZ TONOZLA ÖRTÜLÜ OLUP GÜNÜMÜZDE YIKINTI ZEMİNİ KAPLAMIŞTIR.
-E1 KISMI KUZEY DUVARI BÜYÜK ÖLÇÜDE YIKILMIŞTIR.
-E2 KISMI KUZEY VE GÜNEY ÜST KAT DUVARLARI TAMAMEN YIKILMIŞ OLUP, DOĞU,BATI DUVARLARI AYAKTADIR.
-E2 DUVARI DIŞ TARAFINA YOĞUN BİTKİ ÖRTÜSÜNDEN DOLAYI ERİŞİM SAĞLANAMAMAKTADIR.

-E3 MEKANI ÖZEL BİR KISIM OLUP "E2" VE H AVLUSUNDAN KAPILARI BULUNMAKTADIR.
-AVLU KAPISINDAN GİRİLDİĞİNDE ÜST KATA ÇIKAN BİR MERDİVEN BULUNMAKTA OLUP, ÜST KAT DÖŞEMELERİ BULUNMADIĞINDAN GEZİLEMEMEKTEDİR.
-E3 MEKANI ORTASINDAKİ YIKILMIŞ OLAN BİR KEMERLE BÖLÜNMÜŞTÜR VE BU MEKANDA MUKARNASLI SİLME TAŞI BULUNMAKTADIR.
-E4 MEKANINA BİR KAPI İLE GEÇİLMEKTE OLUP BURASI KABA YONU TAŞI TONOZ ÖRTÜLÜ ÖZEL BİR ODADIR.
-"F" MEKANI "E" MEKANININ HEMEN YANINDA DAHA DÜŞÜK BİR SEVİYEDE BULUNMAKTA OLUP BURADA SARNIÇ OLDUĞU DÜŞÜNÜLMEKTEDİR.
-"G" MEKANINA ÜST KATTAN GEÇİLMEKTE OLUP ERİŞİM SAĞLANAMAMAKTADIR VE İŞLEVİ NET OLARAK BELİRLENEMEMİŞTİR.

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- SİT ALANI SINIRI
- İZOHİPS ÇİZGİSİ
- KESİT ÇİZGİSİ
- STABİLİZE YOL
- PATİKA YOL
- YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

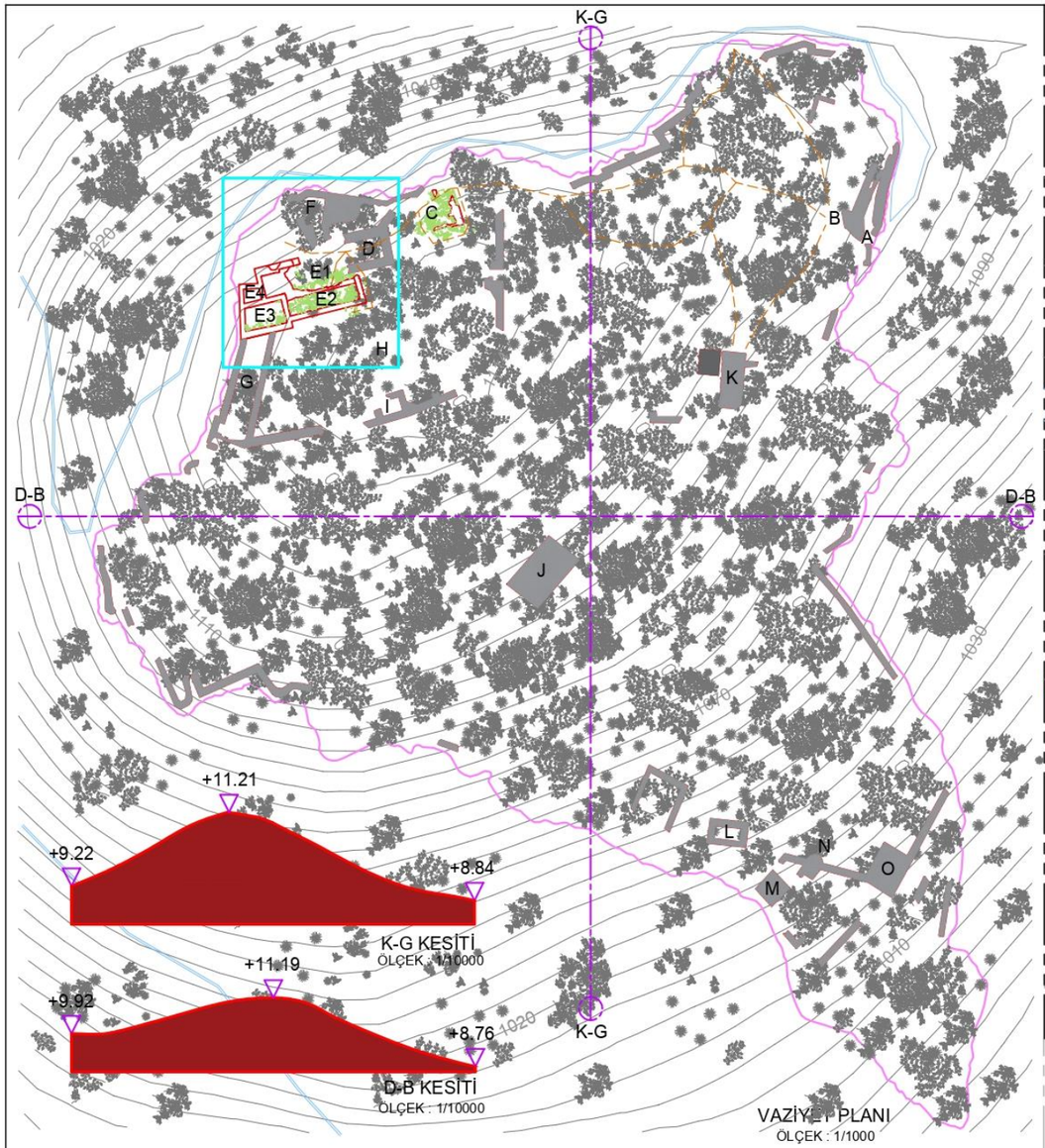
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

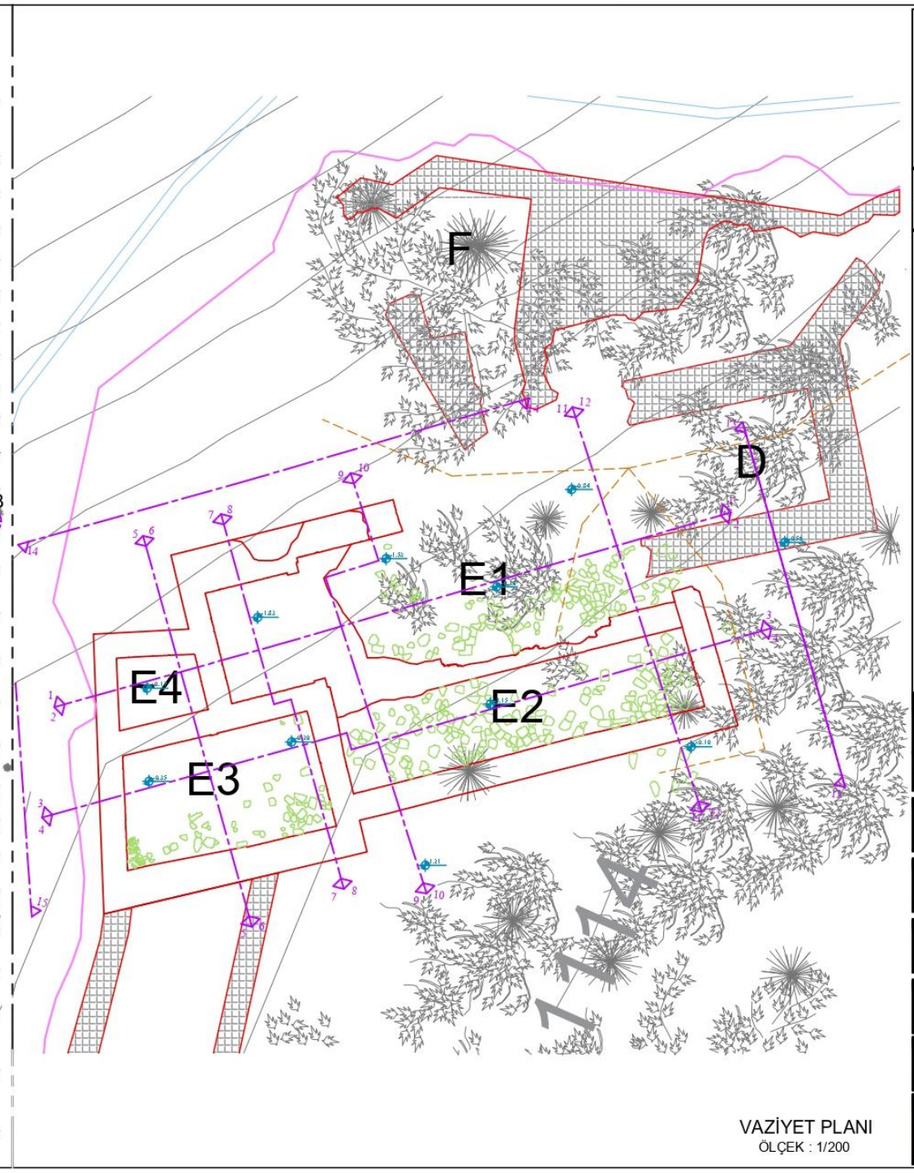
PAFTA NO: 5/5

FOTOĞRAF PAFTASI

ÇANDIR KALESİ KUZEY-BATI
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/500

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/200

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

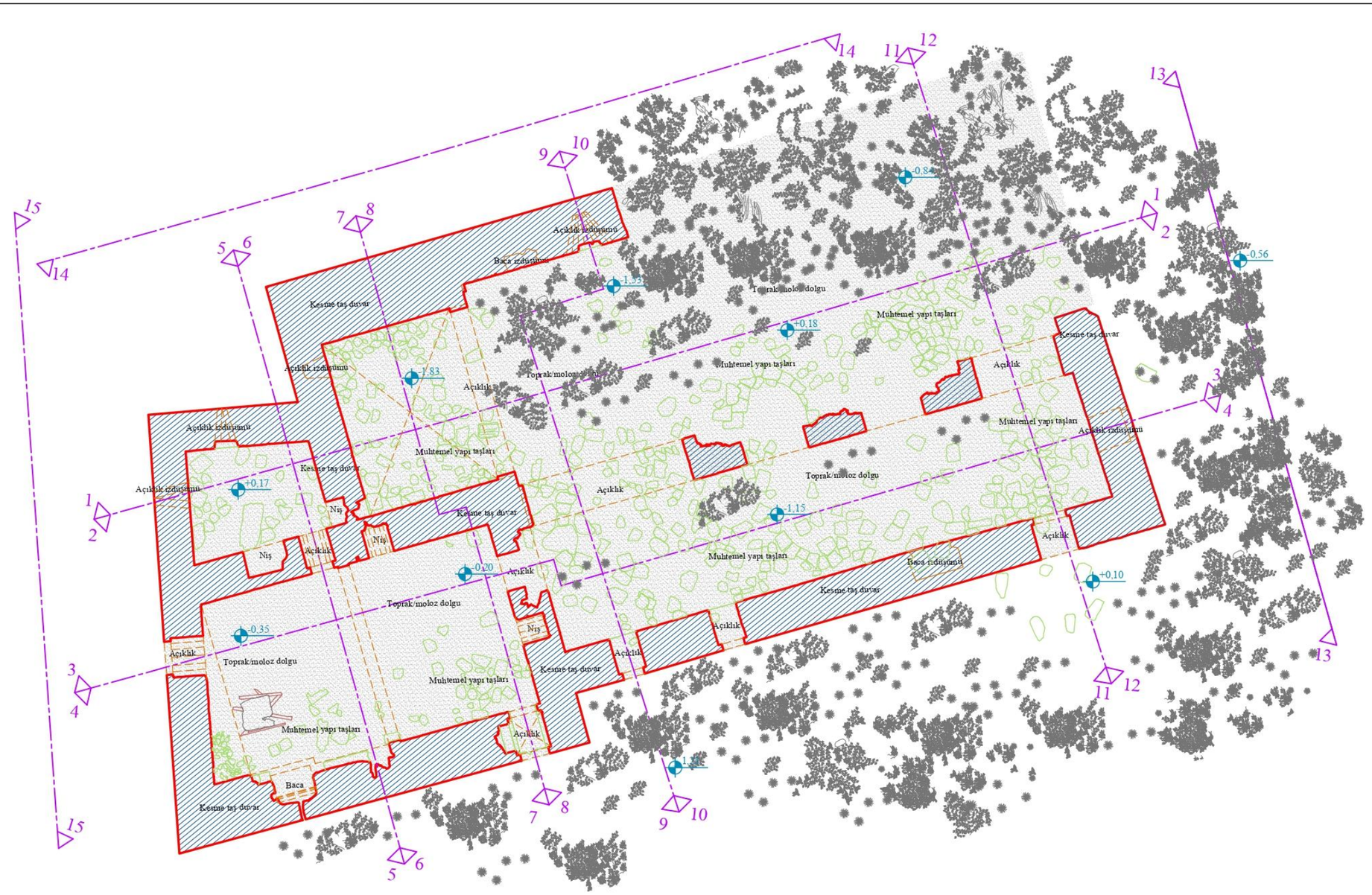
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 1/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000 - 1/200

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

MALZEME LEJANDI

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

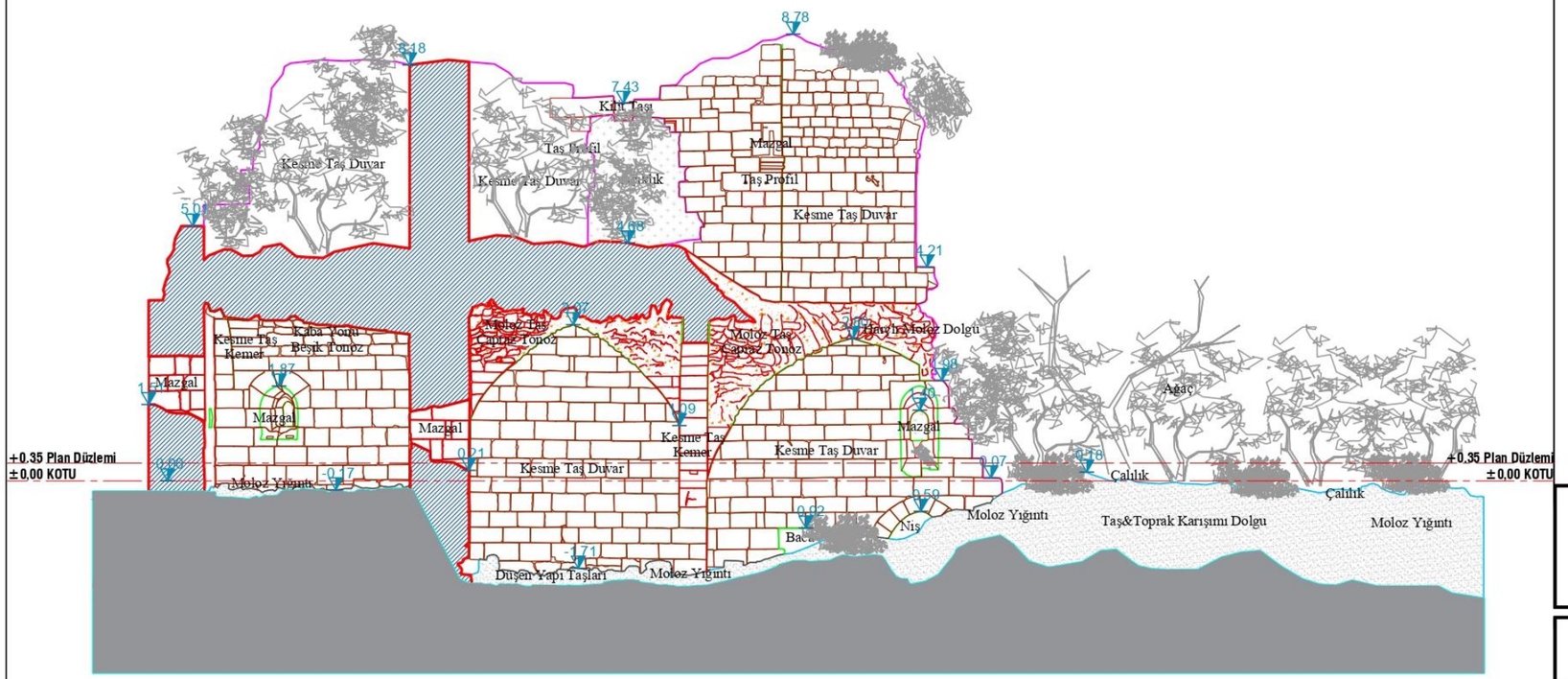
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 2/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
+0,35 KOTU PLANI
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

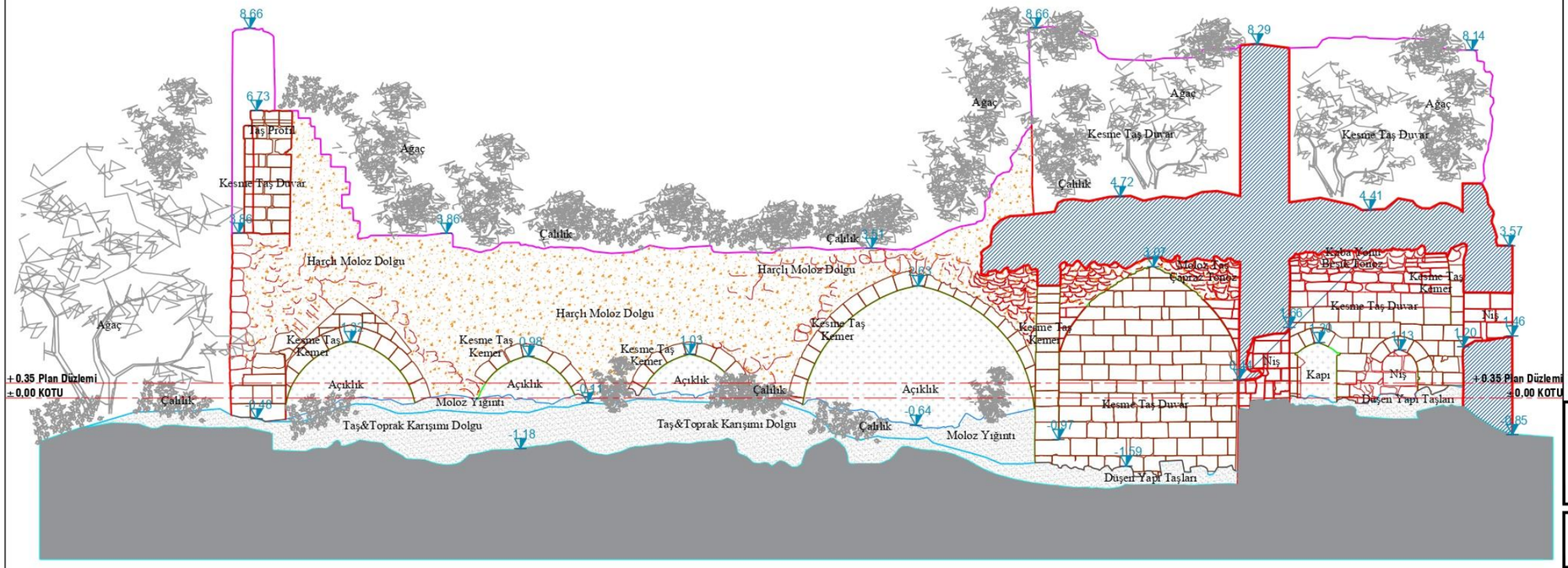
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 3/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
1-1 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

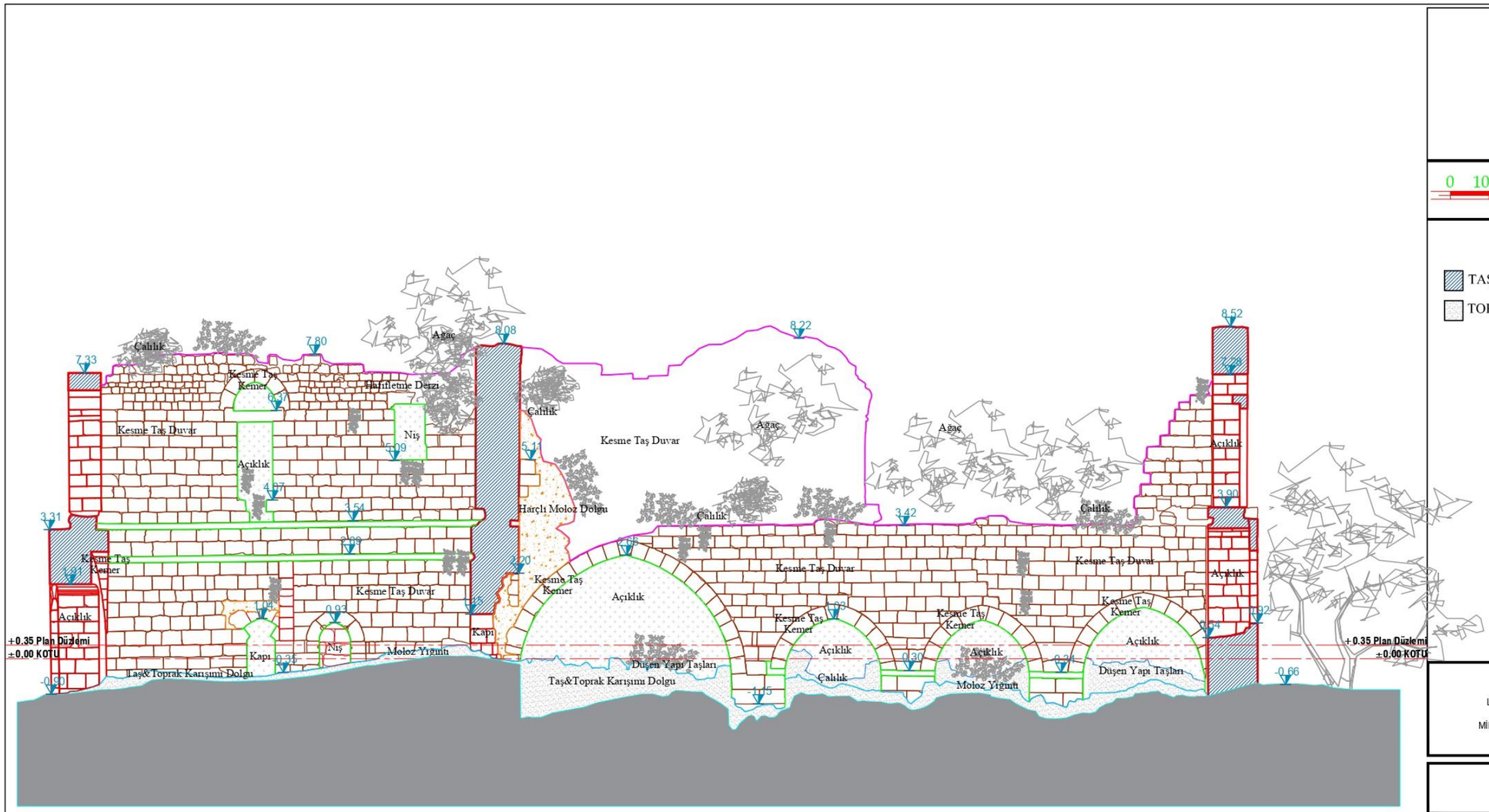
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 4/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
2-2 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

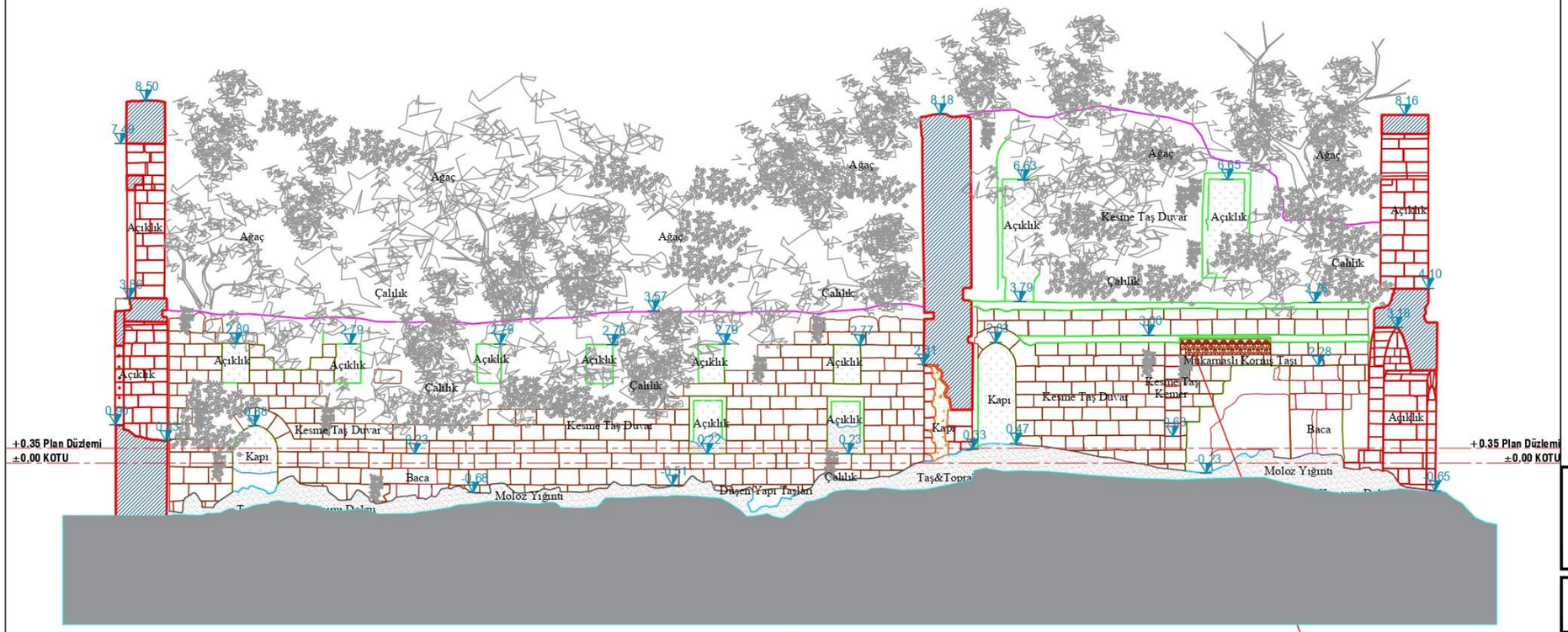
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

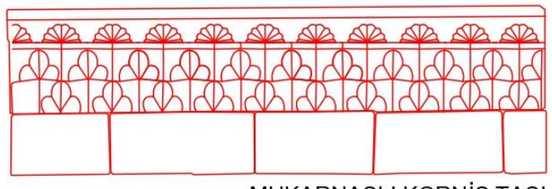
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 5/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
3-3 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

MUKARNASLI KORNİŞ TAŞI

ÖLÇEK : 1/20

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 6/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
4-4 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

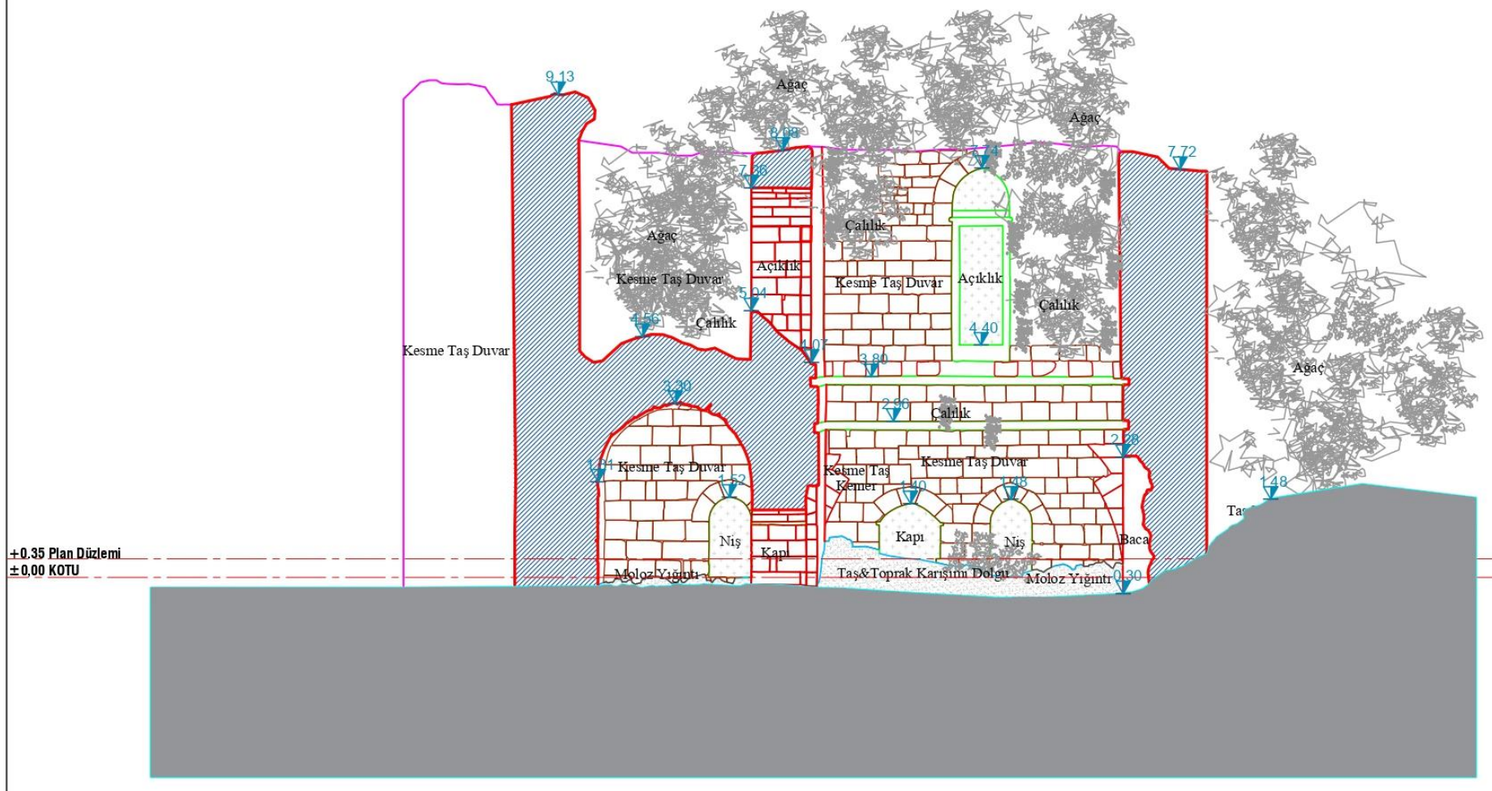
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 7/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
5-5 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

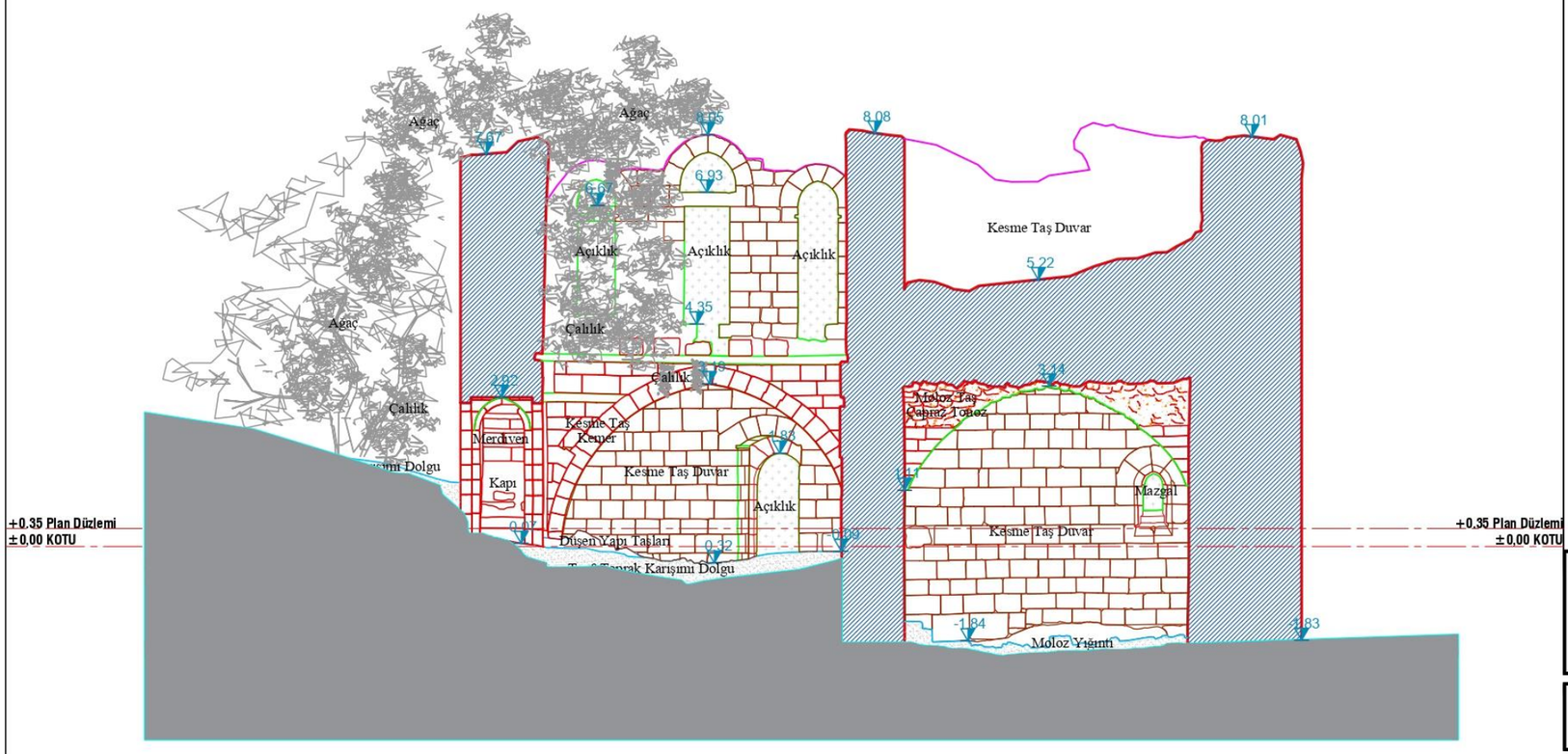
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 8/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
6-6 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

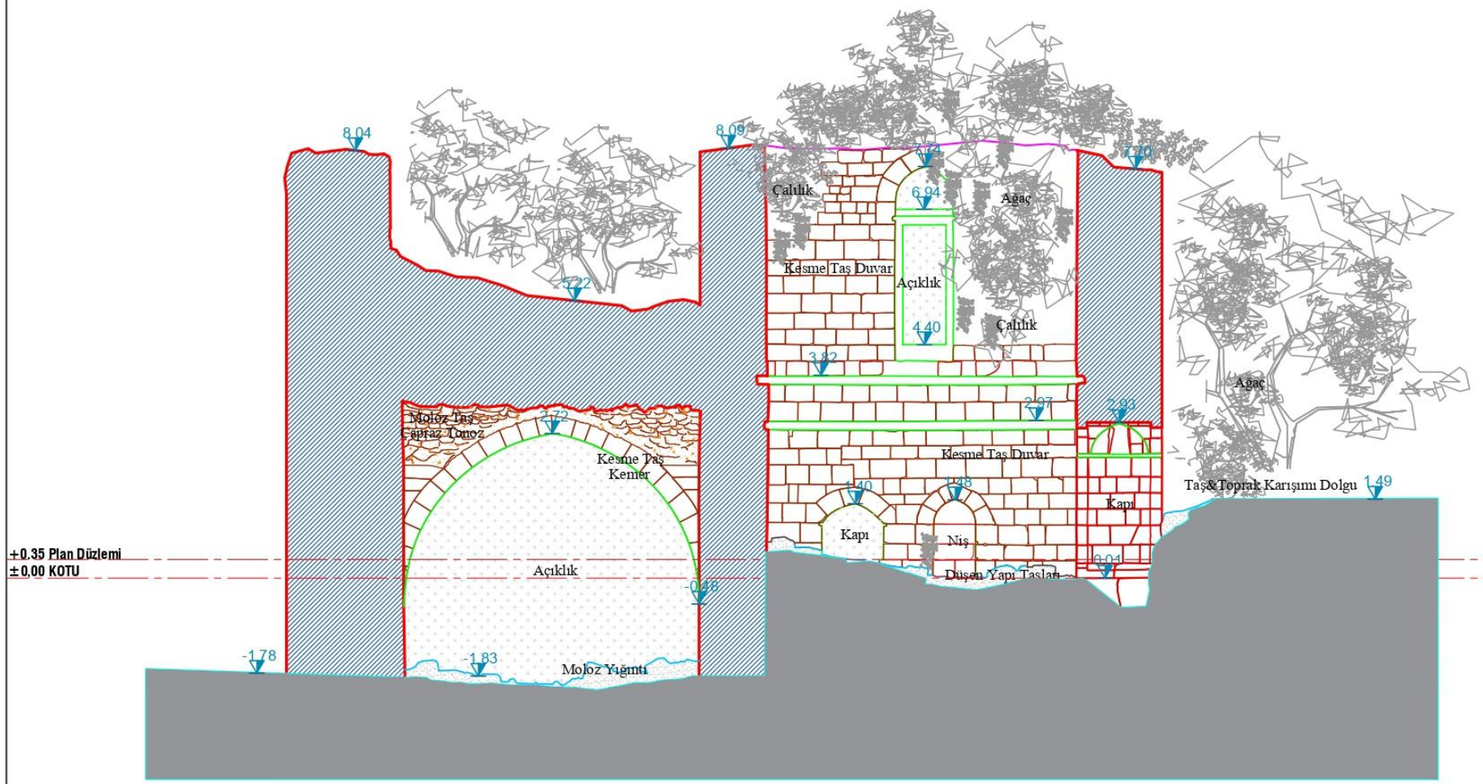
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 9/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
7-7 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

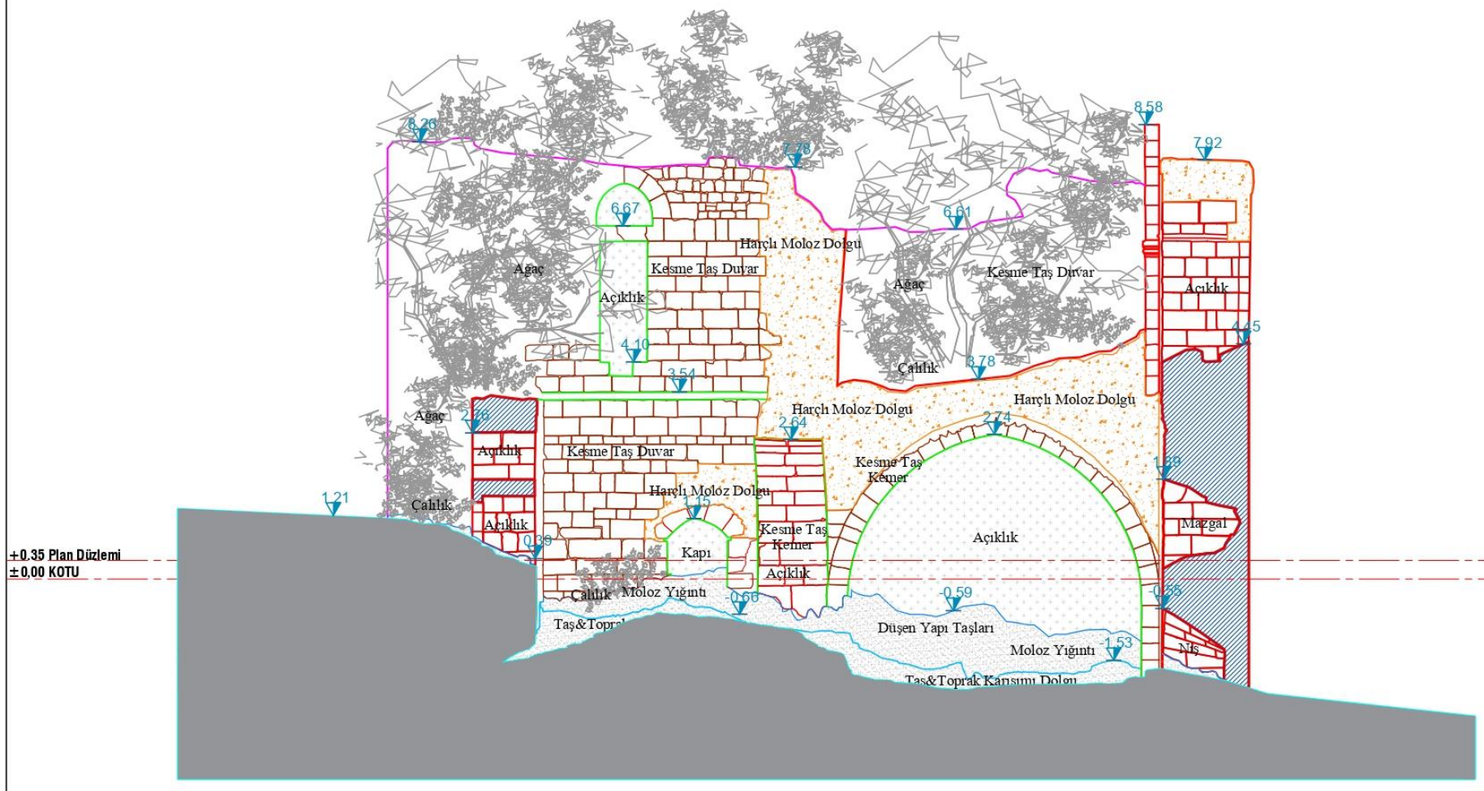
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 10/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
8-8 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

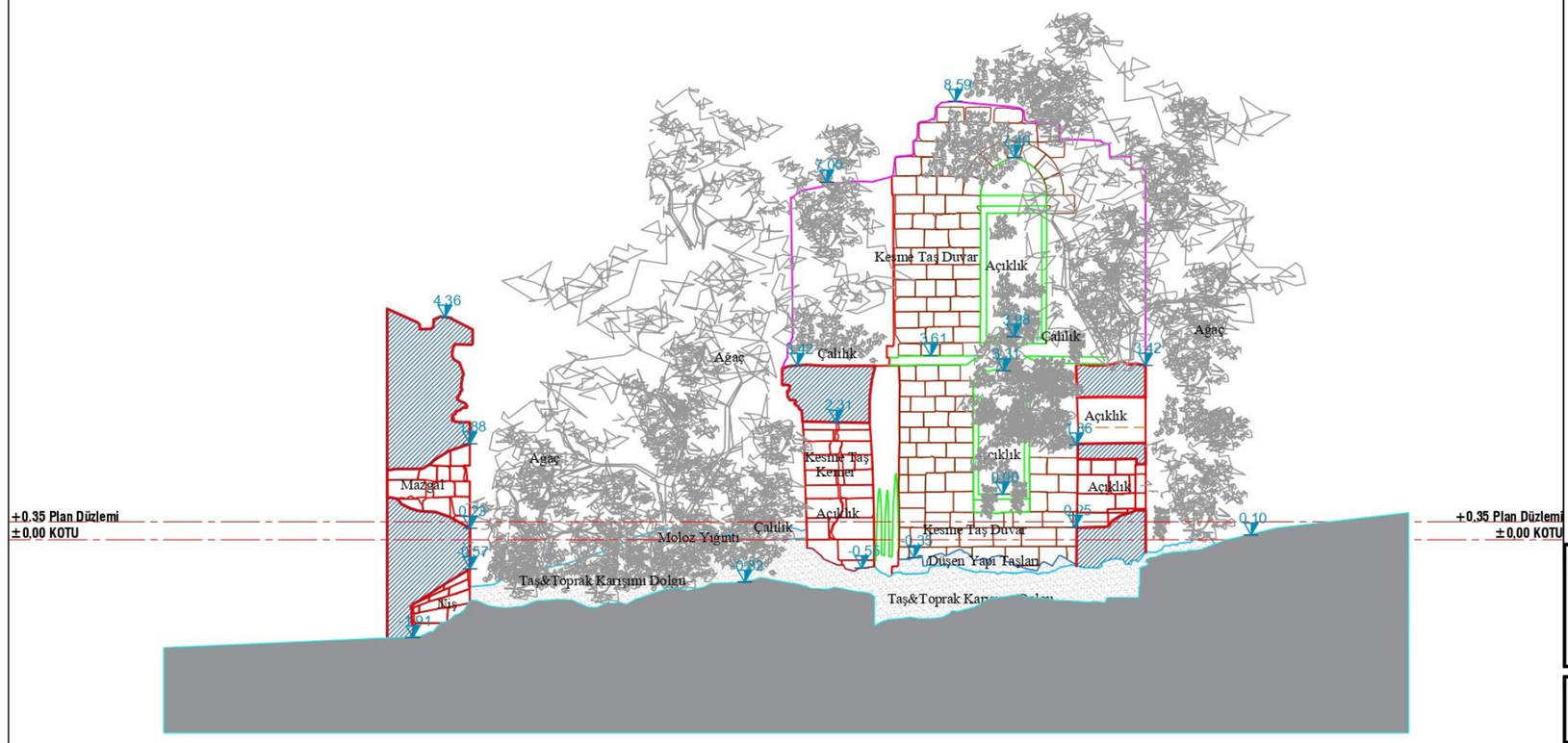
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 11/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
9-9 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

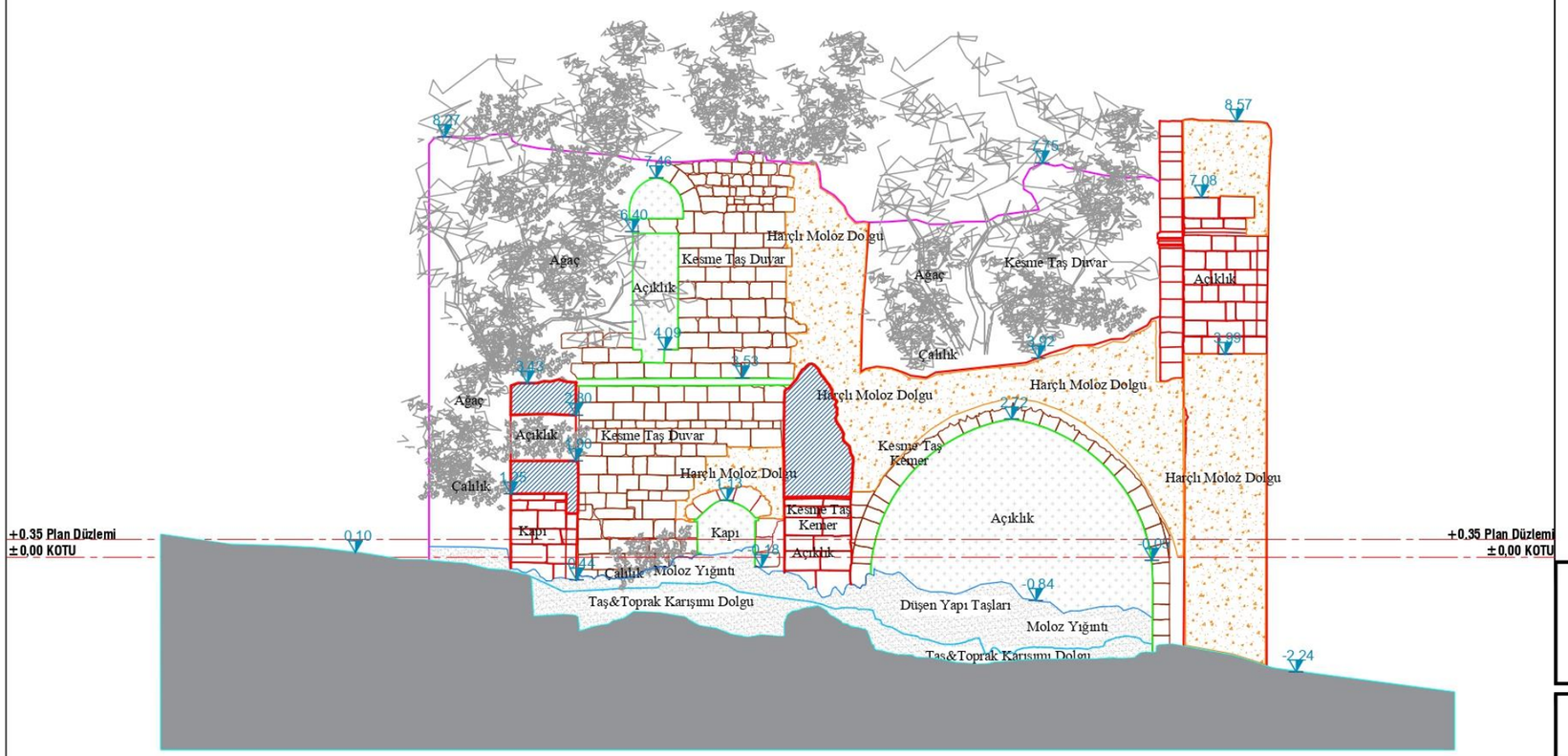
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 12/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
10-10 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKİF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

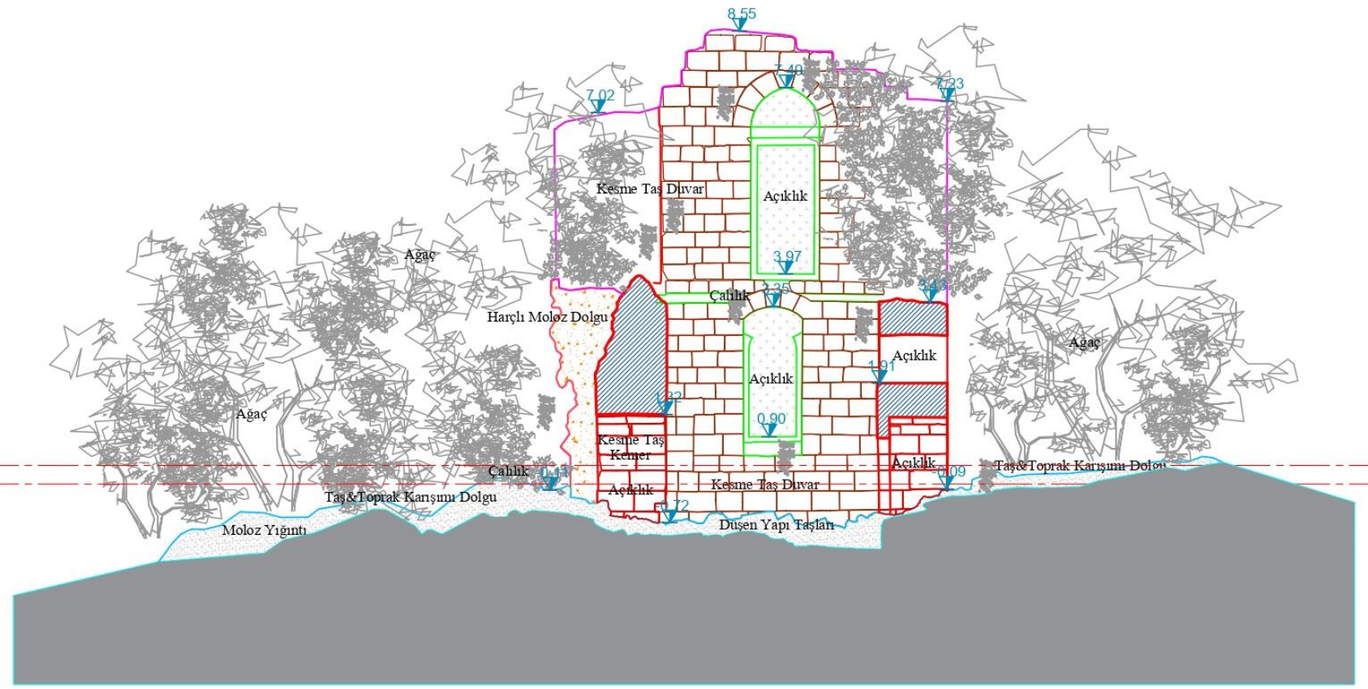
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 13/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
11-11 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 14/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
12-12 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

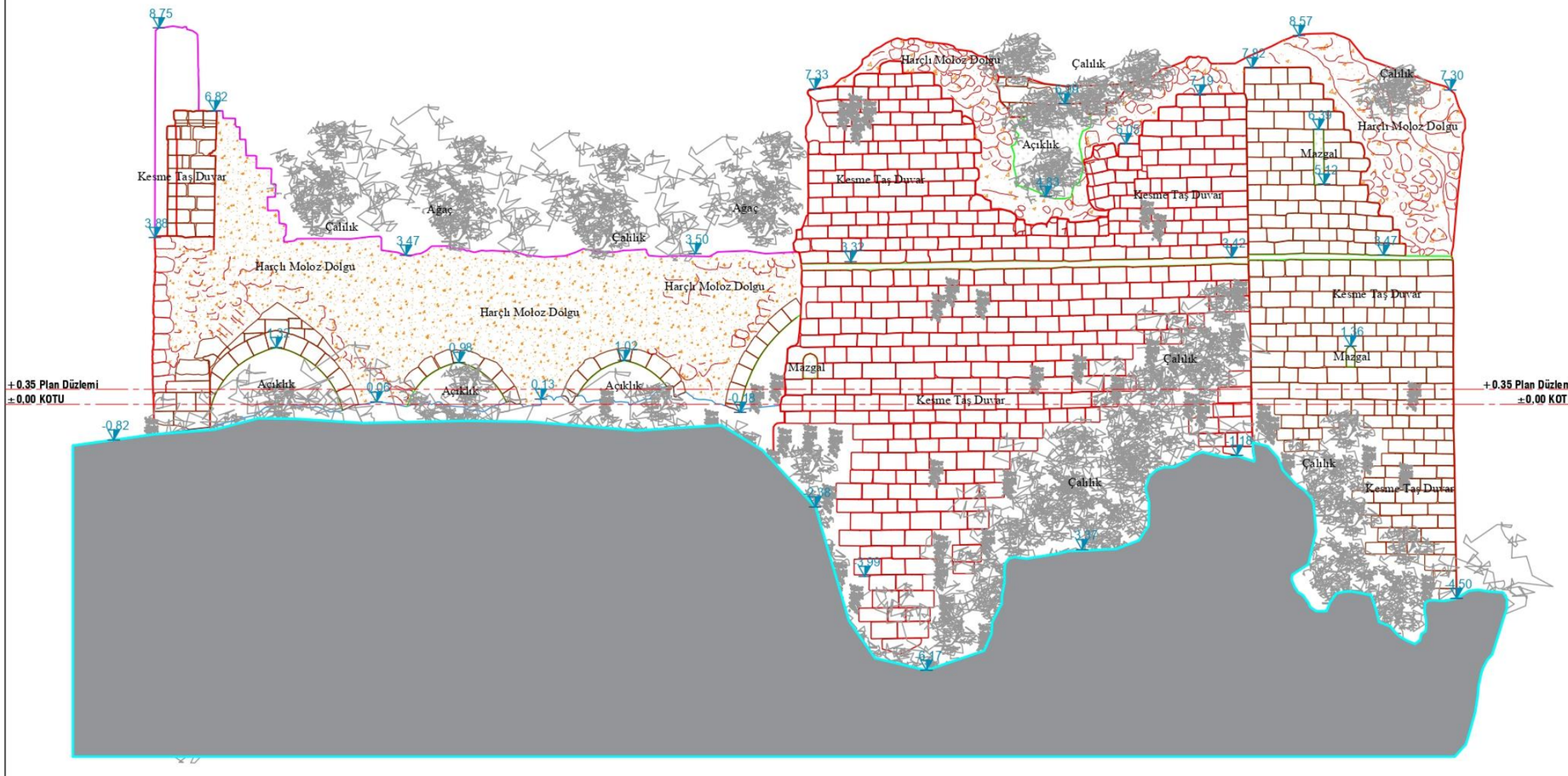
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 15/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
13-13 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

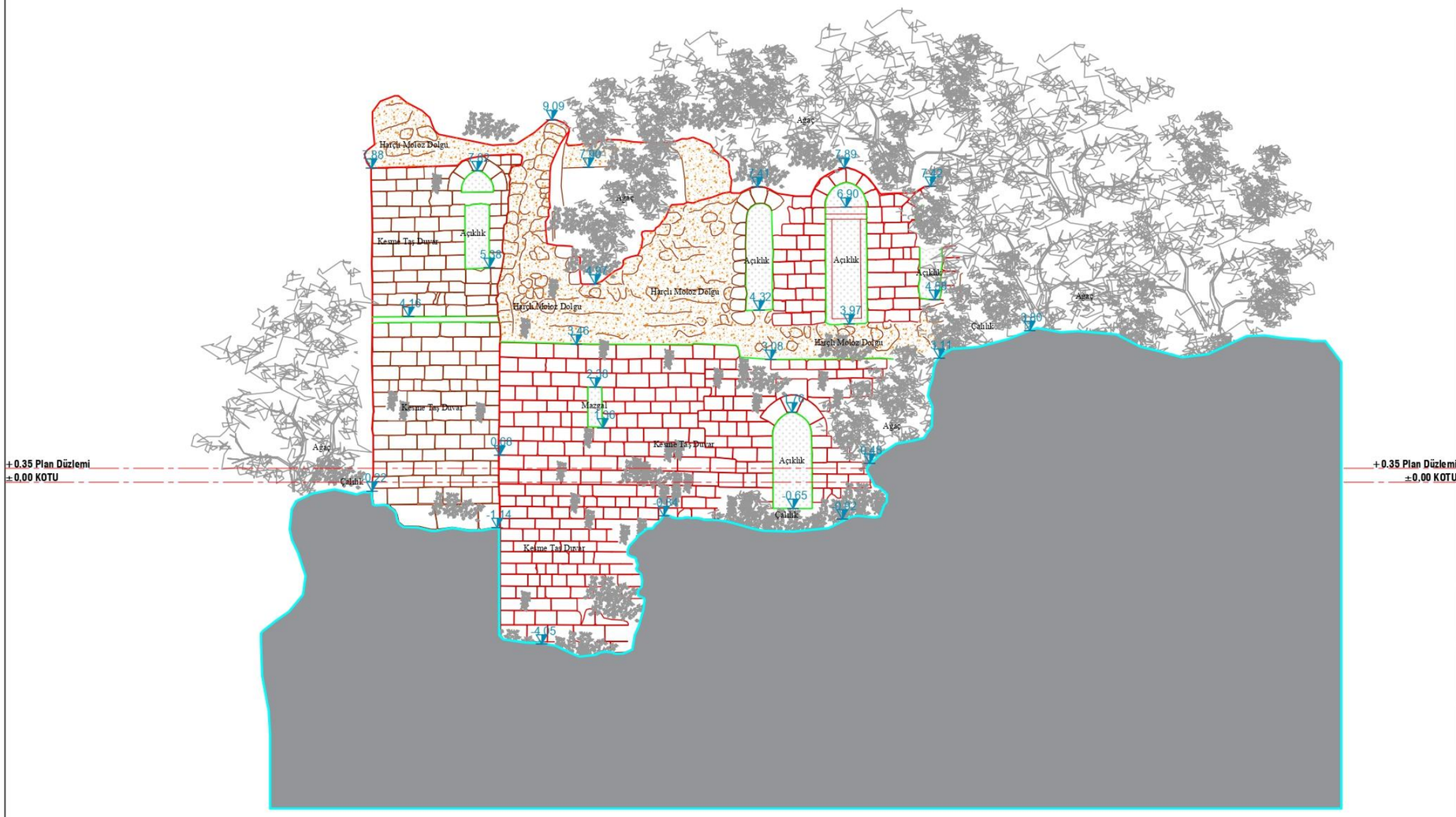
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 16/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
14-14 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

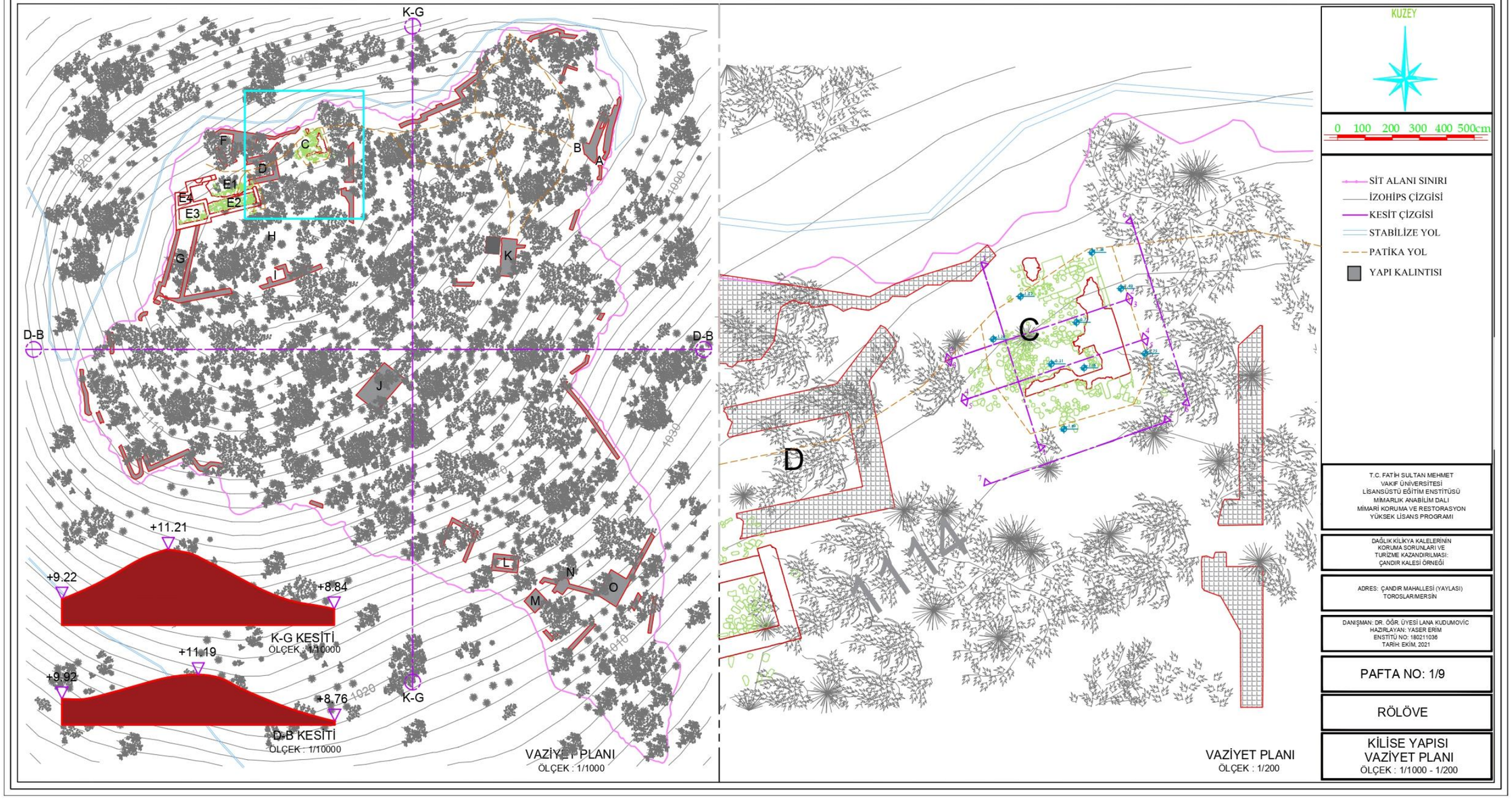
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

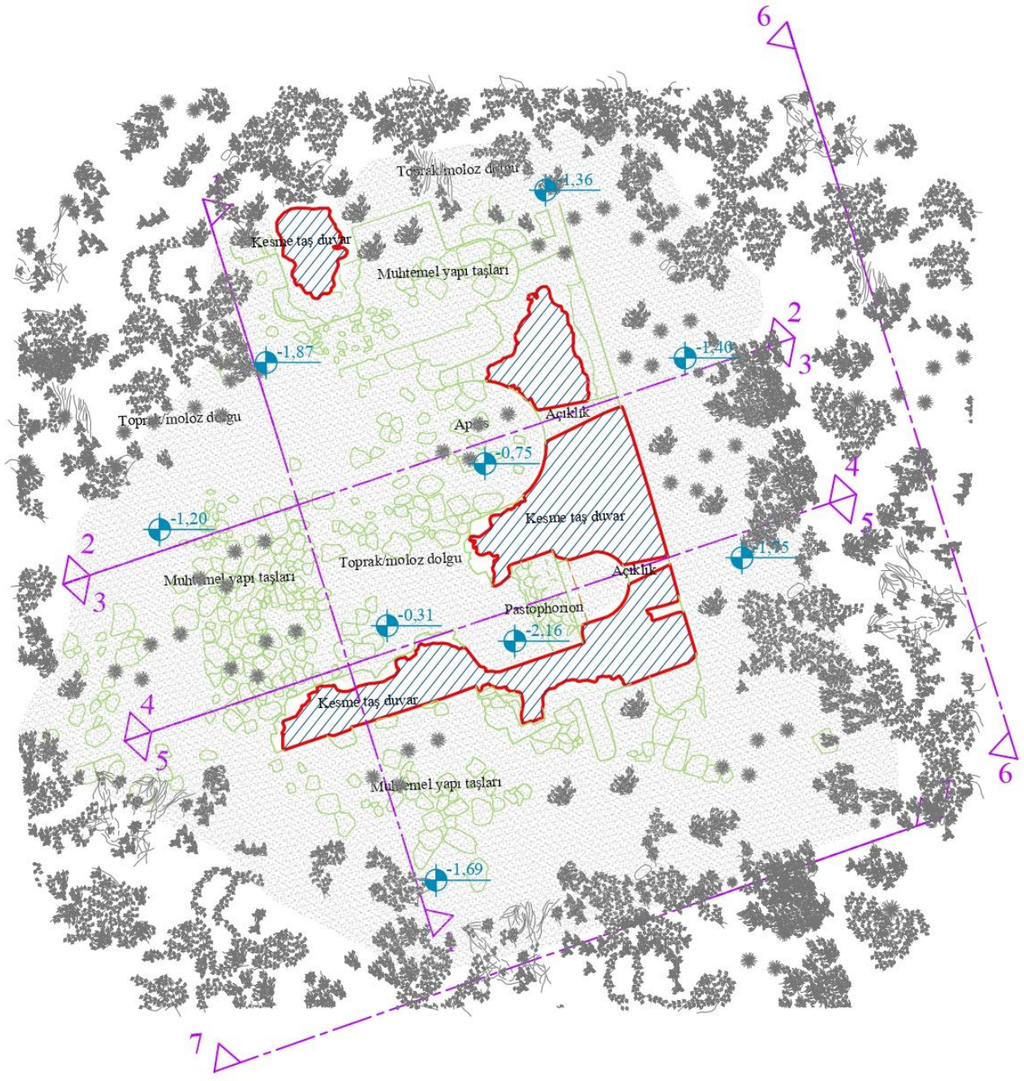
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 17/17

RÖLÖVE

KALE KONUT YAPISI
15-15 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

K-G
D-B
D-B
A
B
C
D
E1
E2
E3
E4
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
+11.21
+9.22
+8.84
K-G KESİTİ
ÖLÇEK : 1/10000
+11.19
+9.92
+8.76
D-B KESİTİ
ÖLÇEK : 1/10000
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/200
KUZEY
0 100 200 300 400 500cm
SİT ALANI SINIRI
İZOHİPS ÇİZGİSİ
KESİT ÇİZGİSİ
STABİLİZE YOL
PATİKA YOL
YAPI KALINTISI
T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021
PAFTA NO: 1/9
RÖLÖVE
KİLİSE YAPISI
VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000 - 1/200

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

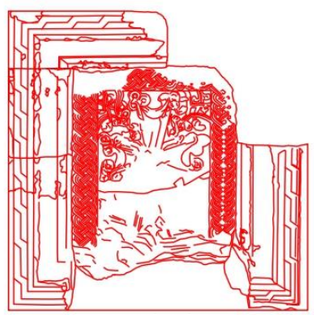
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 2/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
+0,35 KOTU PLANI
ÖLÇEK : 1/100

MOTİFLİ BLOK TAŞ

ÖLÇEK : 1/20

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 3/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
1-1 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 4/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
2-2 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 5/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
3-3 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

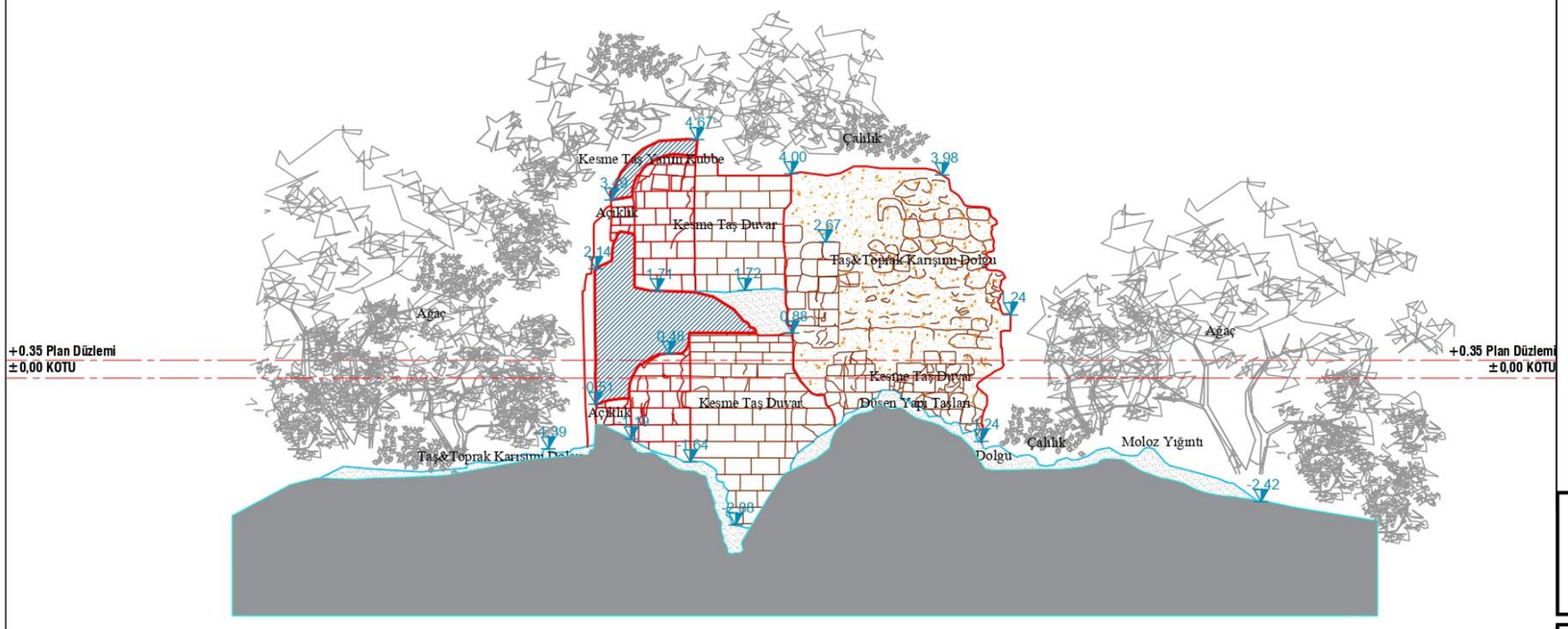
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 6/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
4-4 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 7/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
5-5 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

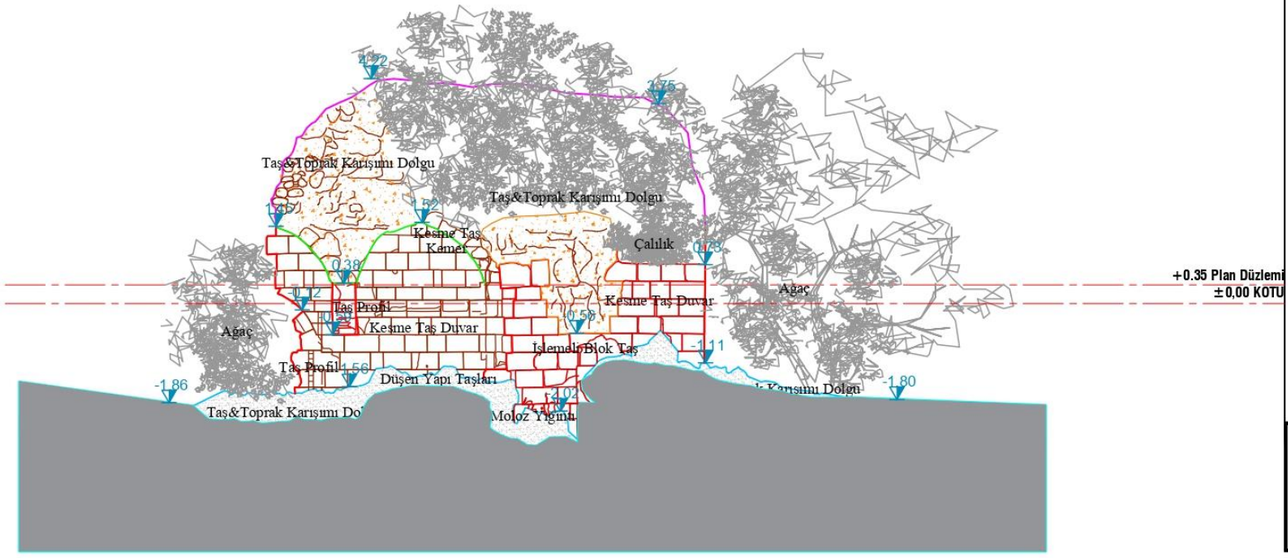
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 8/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
6-6 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

TOPRAK/MOLOZ DOLGU

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

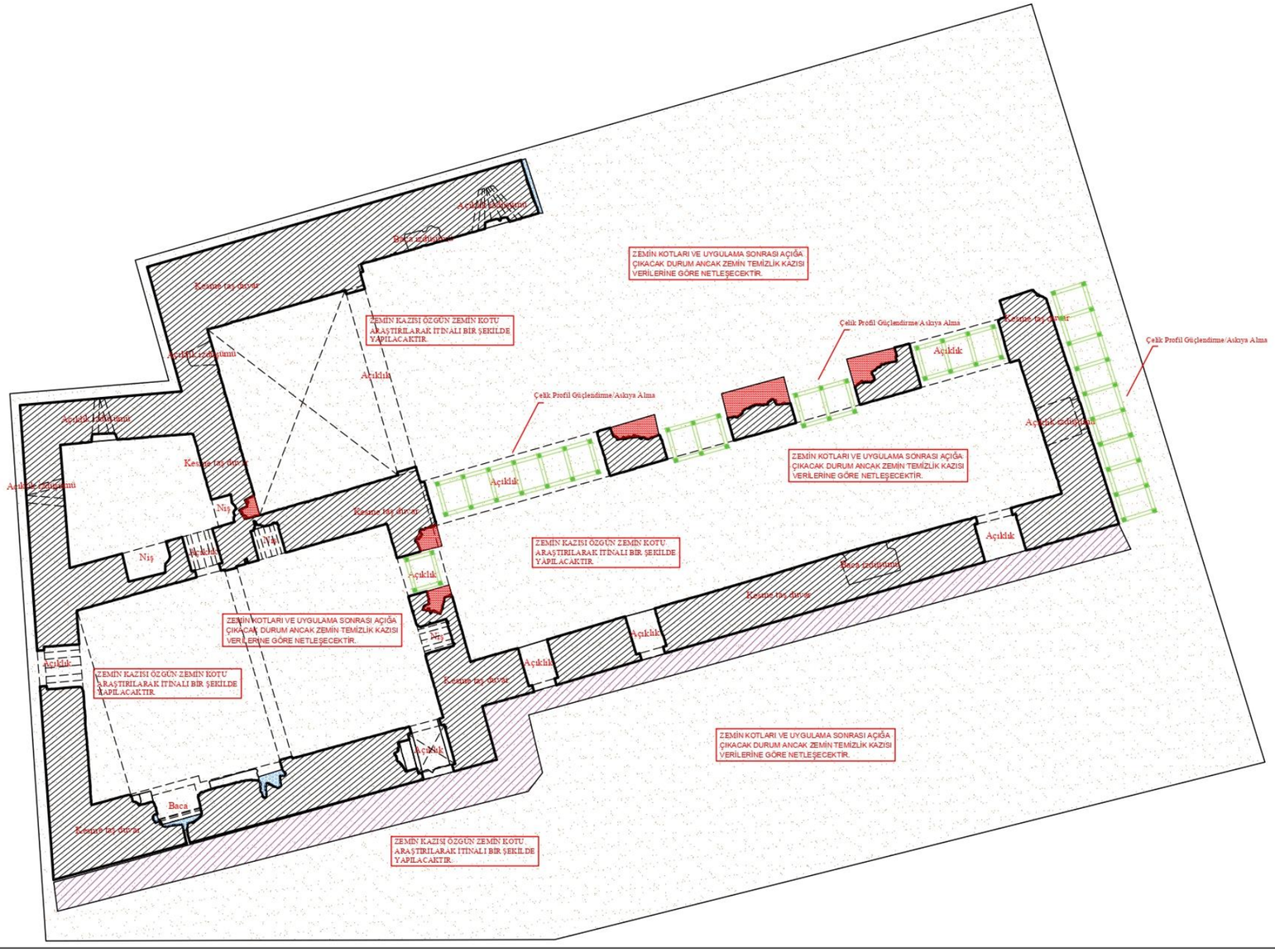
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

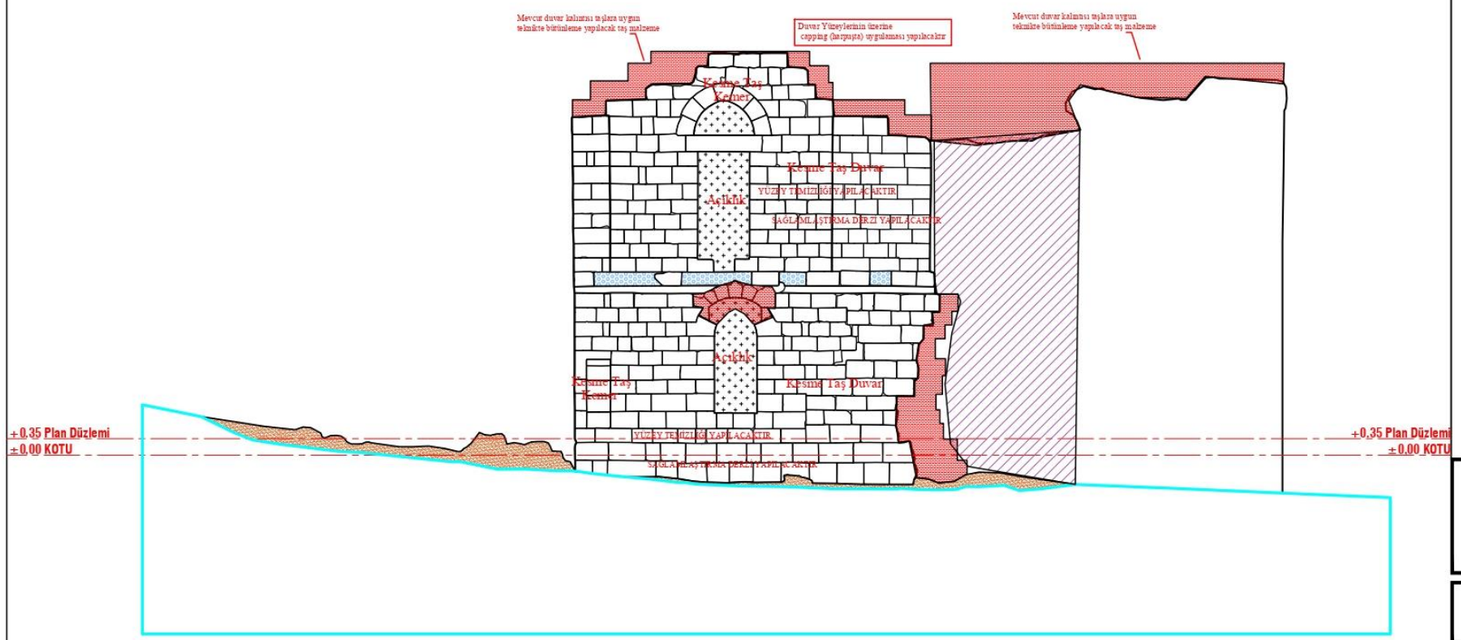
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 9/9

RÖLÖVE

KİLİSE YAPISI
7-7 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

ZEMİN KOTLARI VE UYGULAMA SONRASI AÇIĞA ÇIKACAK DURUM ANCAK ZEMİN TEMİZLİK KAZISI VERİLERİNE GÖRE NETLEŞECEKTİR.
ZEMİN KAZISI ÖZGÜN ZEMİN KOTU ARAŞTIRILARAK İTİNALI BİR ŞEKİLDE YAPILACAKTIR.
Açıklık
Açıklık (Kapatılmış)
Açıklık (Kapatılmış)
Kesme taş duvar
Çelik Profil Güçlendirme/Askıya Alma
Açıklık
Açıklık (Kapatılmış)
Kesme taş duvar
Çelik Profil Güçlendirme/Askıya Alma
Açıklık
Açıklık (Kapatılmış)
Kesme taş duvar
Niş
Niş
Açıklık
Açıklık
Açıklık
Açıklık
Kesme taş duvar
Baca
Kesme taş duvar
Açıklık
Açıklık
Açıklık
Açıklık
Kesme taş duvar
Baca (Kapatılmış)
Kesme taş duvar
Açıklık
Açıklık
Niş
Açıklık
Açıklık
Kesme taş duvar
Açıklık
Açıklık
Kesme taş duvar
Açıklık
Açıklık
Kesme taş duvar

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- TAŞ DUVAR
- TEMİZLENECEK TOPRAK/MOLOZ DOLGU
- BÜTÜNLEME YAPILACAK TAŞ
- KORUYUCU HARÇ UYGULAMASI
- BİTKİ TEMİZLİĞİ

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

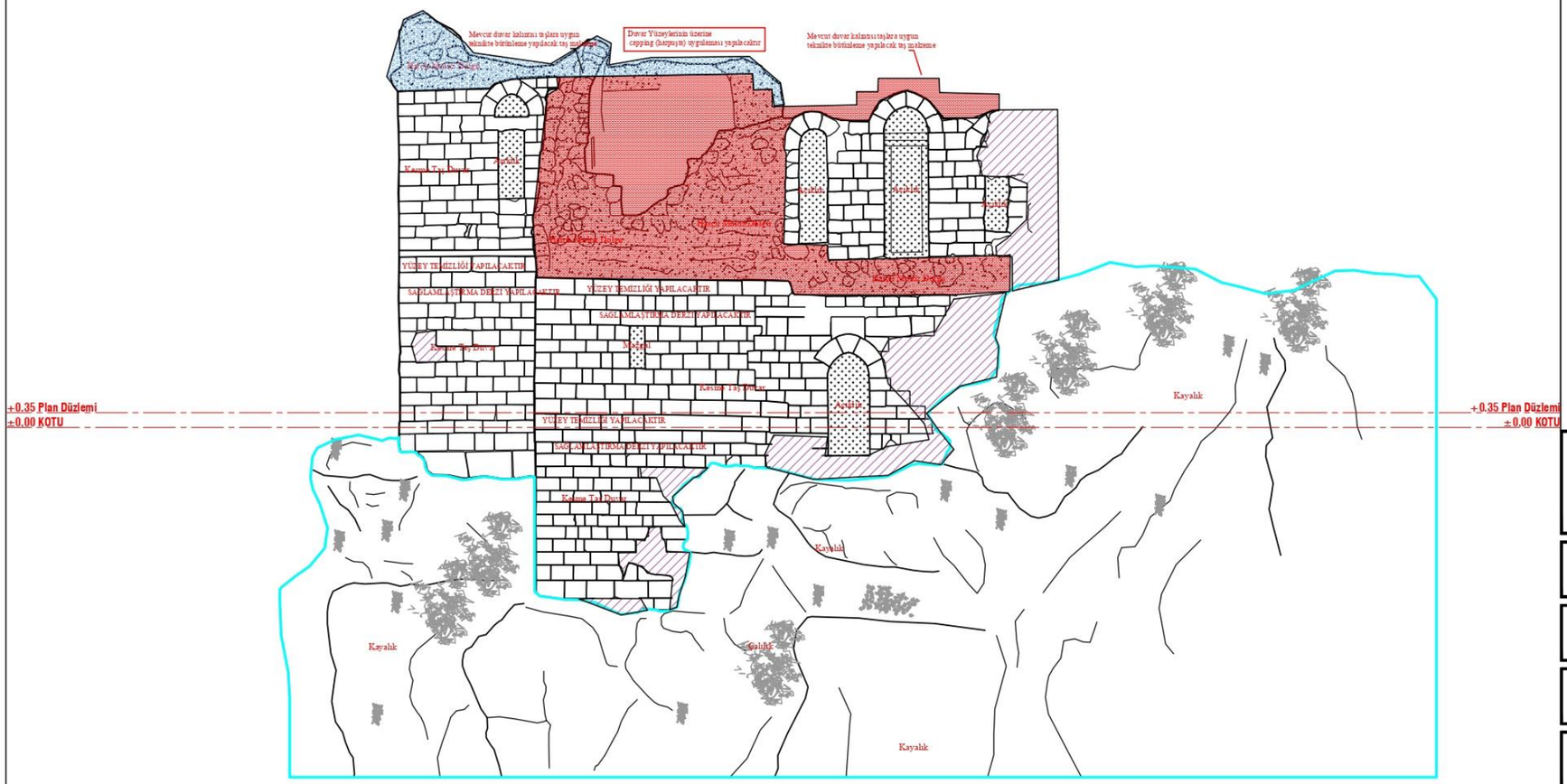
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 2/6

MÜDAHALE ÖNERİSİ

KALE KOMPLEKS YAPISI
13-13 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- TAŞ DUVAR
- TEMİZLENECEK TOPRAK/MOLOZ DOLGU
- BÜTÜNLEME YAPILACAK TAŞ
- KORUYUCU HARÇ UYGULAMASI
- BİTKİ TEMİZLİĞİ

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

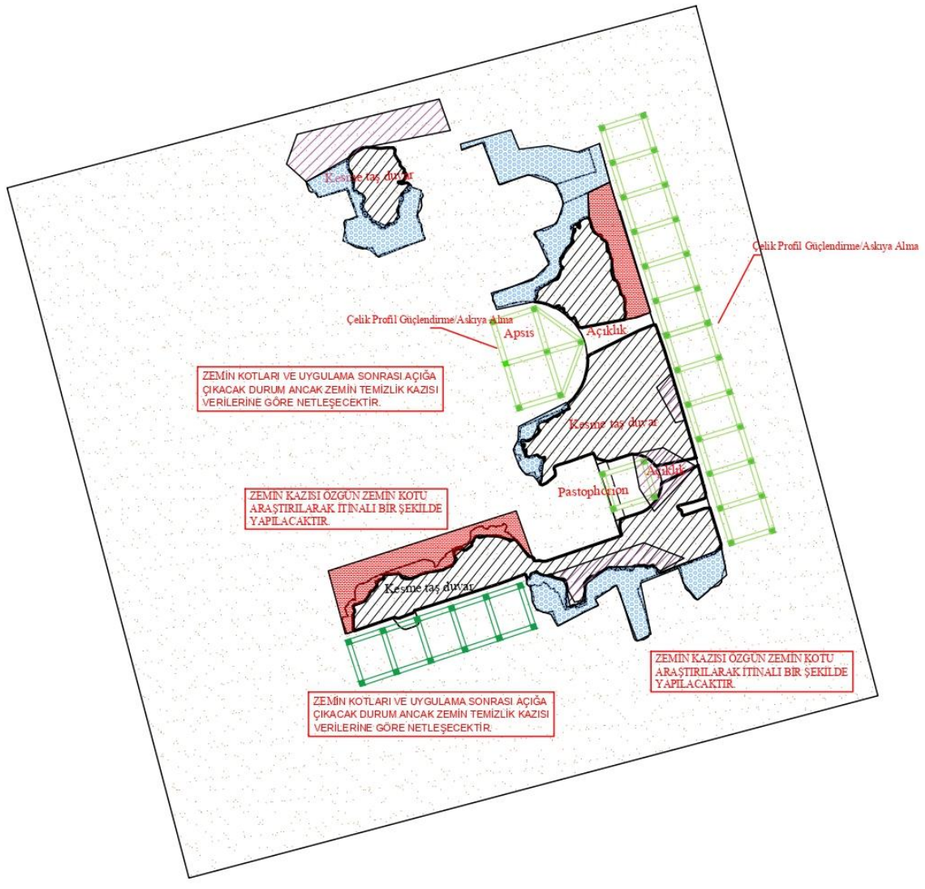
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 3/6

MÜDAHALE ÖNERİSİ

KALE KOMPLEKS YAPISI
15-15 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- TAŞ DUVAR
- TEMİZLENECEK TOPRAK/MOLOZ DOLGU
- BÜTÜNLEME YAPILACAK TAŞ
- KORUYUCU HARÇ UYGULAMASI
- BİTKİ TEMİZLİĞİ

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

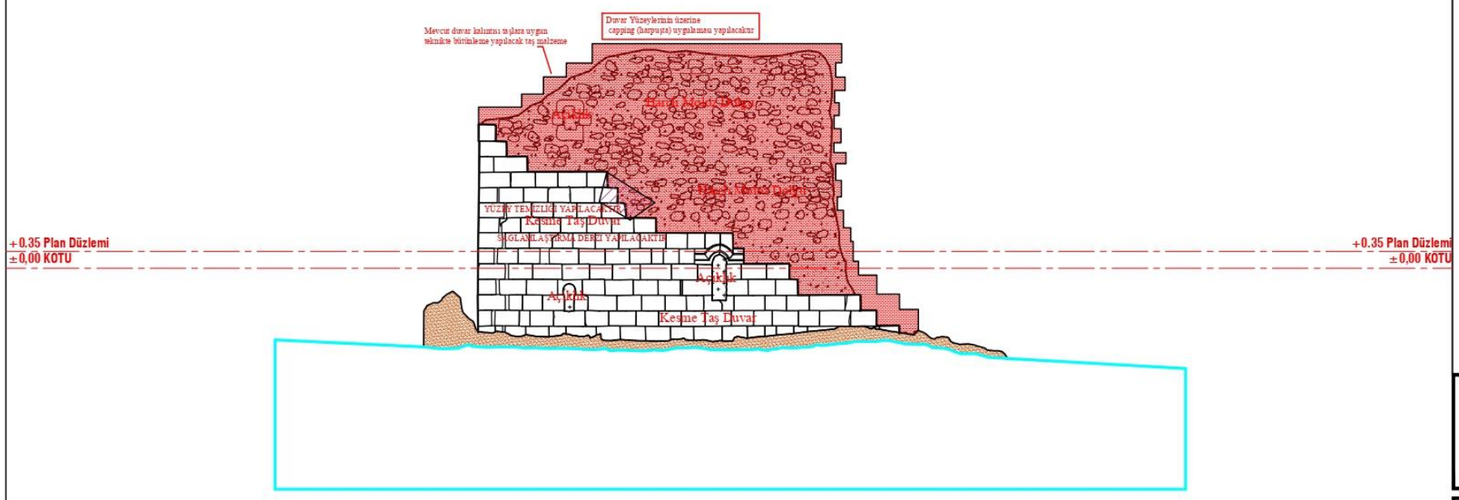
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 4/6

MÜDAHALE ÖNERİSİ

KİLİSE YAPISI
+0,35 KOTU PLANI
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- TAŞ DUVAR
- TEMİZLENECEK TOPRAK/MOLOZ DOLGU
- BÜTÜNLEME YAPILACAK TAŞ
- KORUYUCU HARÇ UYGULAMASI
- BİTKİ TEMİZLİĞİ

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

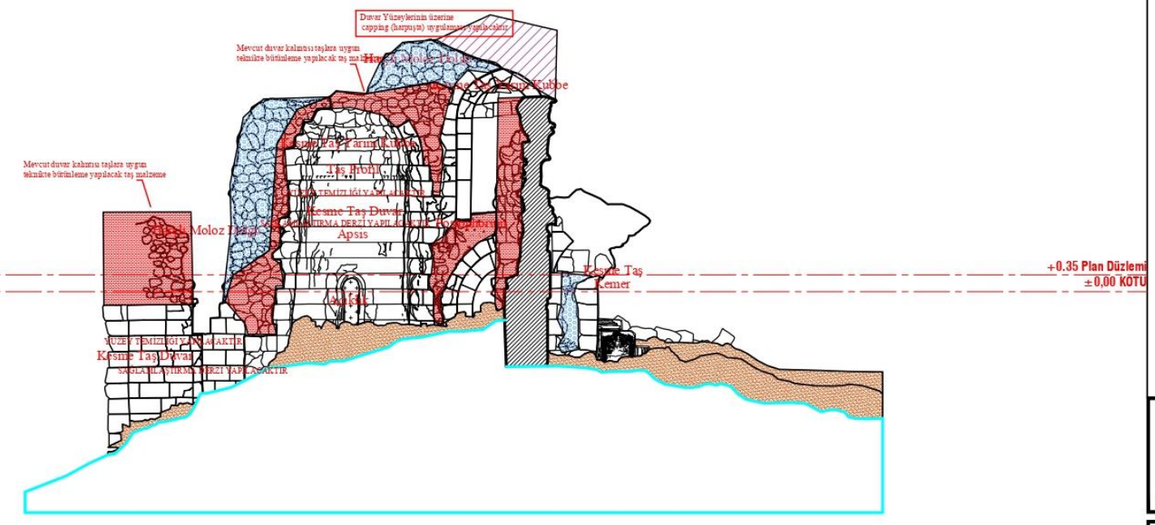
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 5/6

MÜDAHALE ÖNERİSİ

KİLİSE YAPISI
6-6 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- TAŞ DUVAR
- TEMİZLENECEK TOPRAK/MOLOZ DOLGU
- BÜTÜNLEME YAPILACAK TAŞ
- KORUYUCU HARÇ UYGULAMASI
- BİTKİ TEMİZLİĞİ

T.C. FATİH SULTAN MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN
KORUMA SORUNLARI VE
TURİZME KAZANDIRILMASI:
ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

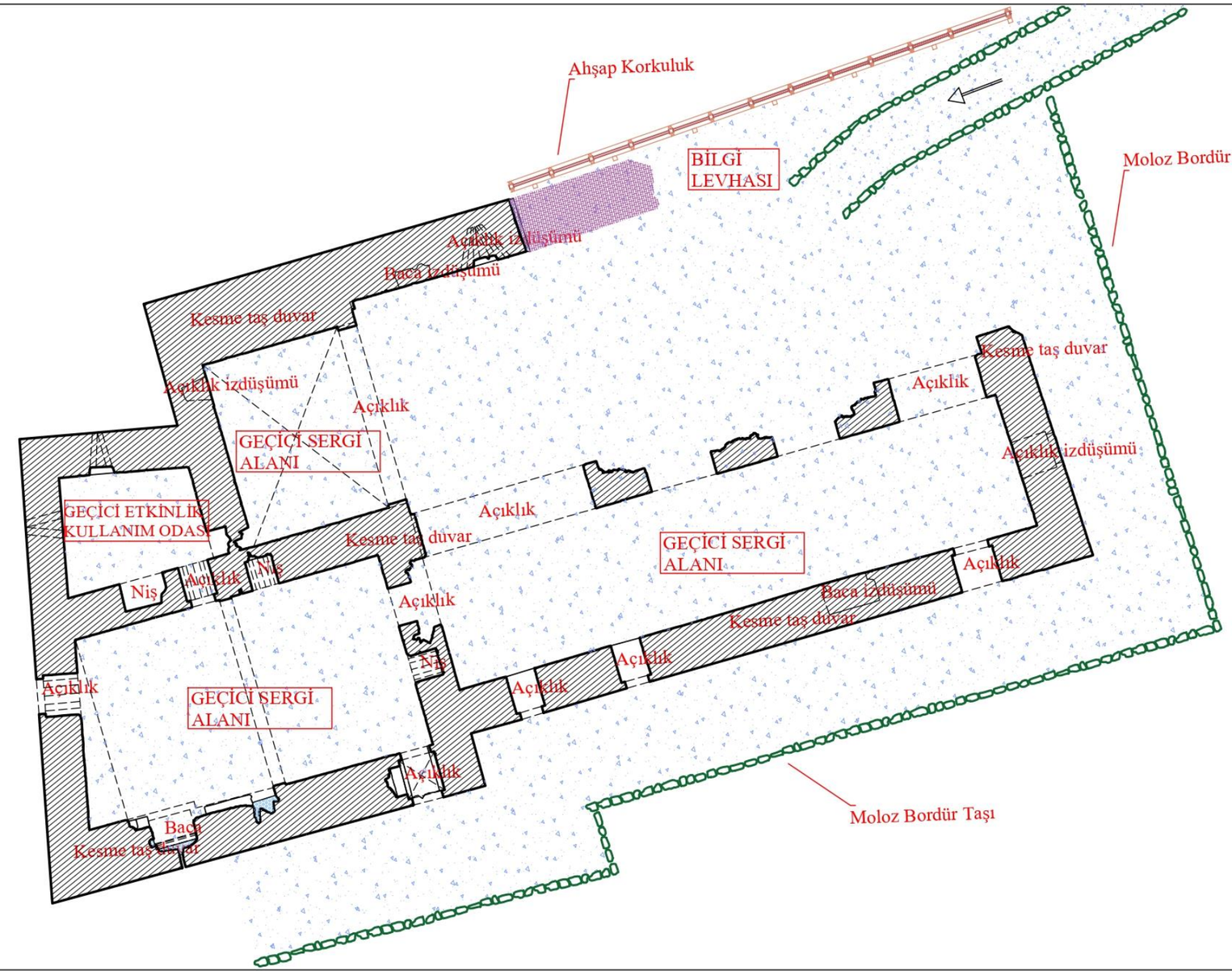
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI)
TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 6/6

MÜDAHALE ÖNERİSİ

KİLİSE YAPISI
1-1 KESİTİ
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

MALZEME LEJANDI

- TAŞ DUVAR
- SIKIŞTIRILMIŞ MICIR ZEMİN
- DONDURULMUŞ YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

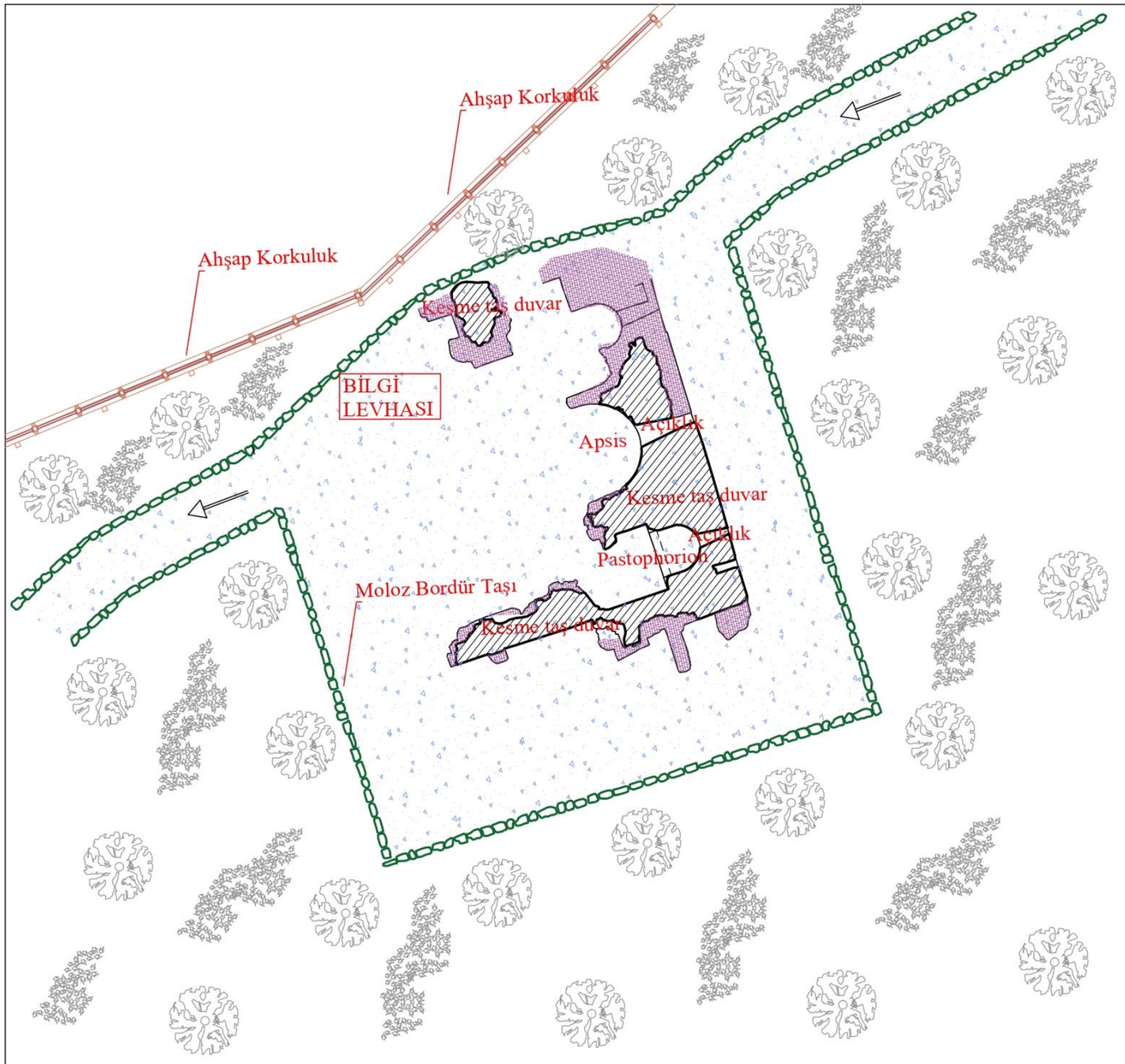
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 1/2

KULLANIM ÖNERİSİ

KALE KOMPLEKS YAPISI
+0,35 KOTU PLANI
ÖLÇEK : 1/100

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

TAŞ DUVAR

SIKIŞTIRILMIŞ MICIR ZEMİN

DONDURULMUŞ YAPI KALINTISI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

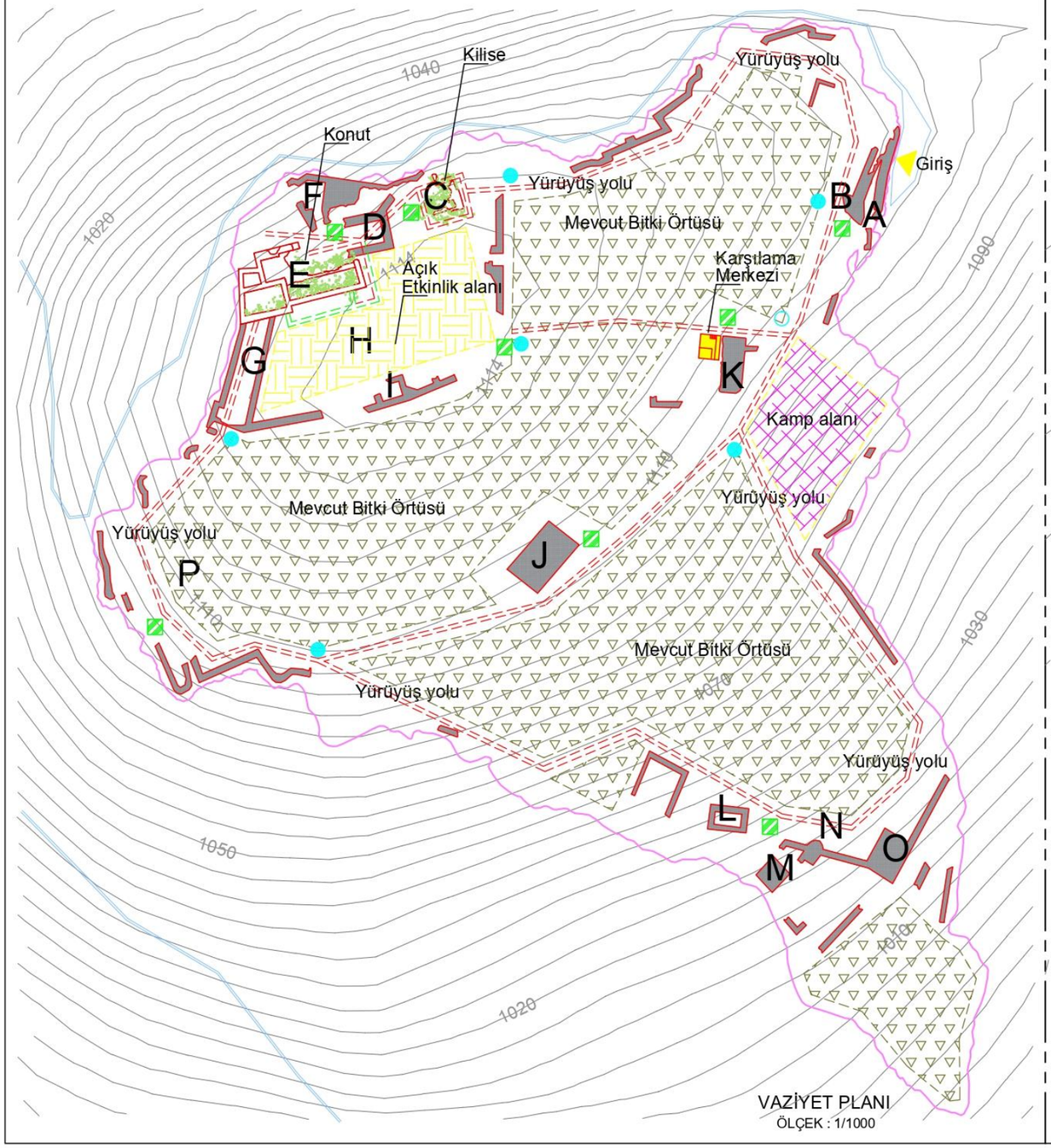
ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 2/2

KULLANIM ÖNERİSİ

KİLİSE YAPISI
+0,35 KOTU PLANI
ÖLÇEK : 1/100

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000

ÇANDIR KALESİ GEZİ ROTASI:

-KALEYE GİRİŞİ SAĞLAYAN MERDİVENİN GÜVENLİK ÖNLEMLERİ ALINMALIDIR.
-OGM TARAFINDAN KULLANILMAYAN BİNA KARŞILAMA MERKEZİ OLARAK ZİYARETÇİLERİ BİLGİLENDİRME VE TEMEL İHTİYAÇLARI KARŞILAMA YERİ OLACAK ŞEKİLDE REVİZE EDİLMELİDİR.
-YAPILAR VE BELİRLENEN YÜRÜYÜŞ YOLU ÜZERİNDEKİ BİTKİ ÖRTÜSÜ TAMAMEN TEMİZLENMELİDİR.
-BELİRLENEN NOKTALARA YÖNLENDİRME VE YAPILARLA İLGİLİ BİLGİLENDİRME TABELALARI YERLEŞTİRİLMELİDİR.
-İÇ AVLU (H) AÇIK ETKİNLİK ALANI OLARAK BELİRLENMİŞTİR.
-KARŞILAMA MERKEZİNİN BATISI KAMP ALANI OLARAK BELİRLENMİŞTİR.

YAPI GRUBU AÇIKLAMASI:

A:	MERDİVEN KAPISI
B:	MERDİVEN KAPISI
C:	KİLİSE YAPISI
D:	YAPI KALINTISI
E:	KONUT YAPISI
F:	SARNIÇ
G:	YAPI KALINTISI
H:	AVLU
I:	SARNIÇ
J:	YAPI KALINTISI
K:	SARNIÇ
L:	YAPI KALINTISI
M:	YAPI KALINTISI
N:	SARNIÇ
O:	SARNIÇ
P:	LAHİT

KUZEY

0 100 200 300 400 500cm

- SİT ALANI SINIRI
- İZOHİPS ÇİZGİSİ
- KESİT ÇİZGİSİ
- STABİLİZE YOL
- YÜRÜYÜŞ YOLU
- YAPI KALINTISI
- AÇIK ETKİNLİK ALANI
- KAMP ALANI
- BİTKİ ÖRTÜSÜ
- BİLGİ TABELASI
- YÖNLENDİRME LEVHASI

T.C. FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DAĞLIK KİLİKYA KALELERİNİN KORUMA SORUNLARI VE TURİZME KAZANDIRILMASI: ÇANDIR KALESİ ÖRNEĞİ

ADRES: ÇANDIR MAHALLESİ (YAYLASI) TOROSLAR/MERSİN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ LANA KUDUMOVİC
HAZIRLAYAN: YASER ERİM
ENSTİTÜ NO: 180211036
TARİH: EKİM, 2021

PAFTA NO: 1/1

GEZİ ROTASI ÖNERİSİ

ÇANDIR KALESİ KUZEY-DOĞU VAZİYET PLANI
ÖLÇEK : 1/1000